

ALTARUL BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

C U P R I N S U L

ANUL I (V), nr. 1—2

ianuarie-februarie 1990

Redacția : Regăsirea drumului intrerupt odinioară — — — — 3

STUDII

- Pr. prof. dr. Nicolae Neaga : Predica de pe Munte comentată de Fer. Ieronim — — — — — 7
- Episcop-vicar dr. Daniel Ciobotea : Liturghia ortodoxă : viziunea de viață atotcuprinzătoare — — — — — 25
- Prof. I. Kornarakis — Atena : „Criza de identitate“ după Sf. Ioan Sinaitul (Scărarul) — — — — — 29
- Pr. Teodor Baba : Vechiul Testament în lucrarea pastoral-misionară a preotului — — — — — 45
- Pr. Dumitru Moca : Originea, evoluția și semnificația slujbei Sfintei Cununii — — — — — 59
- Pr. D. Bălașa — dr. P. Miroiu : Contribuții la istoria geto-dacilor și a lui Zamolxis — — — — — 7

AMVONUL PREOȚILOR

- Prot. dr. Zeno Munteanu : Slobozenia — — — — — 7
- Pr. prof. dr. Nicolae V. Dură : Întoarcerea la Dumnezeu — — — — 78
- Prot. Doru Milostean : Mindria și smerenia — — — — — 80
- Pr. Petru Căta : Preoții Bisericii — — — — — 82
- Pr. prof. Sorin Cosma : Cuvînt de învățătură despre parusia Domnului — — — — — 84

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

- Pr. Ioan Olariu : Aparatura tehnică în manifestările religioase — — 90

URME DIN TRECUT

- Prof. Gheorghe Țircuș : Preoți români în urbaniul cetății Șiria (1525) 93
- Prof. Mircea Grigoroviță : Victor Morariu și viața cultural-religioasă bănațeană — — — — — 96

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

- Prot. dr. Marcu Bănescu : Profesorul dr. Octavian Neamțu, reprezentant de frunte al școlii românești de sociologie — — — — — 100

ALTARUL BANATULUI

1-2

Serie nouă, anul I (40)
ianuarie — februarie 1990

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** L. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
- Vicepreședinte :** P. S. TIMOTEL, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hăl-
magiului.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepisco-
pia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepis-
copia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot ZAHARIA IOVA, secretar eparhial la Episcopia
Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Pr. dr. IOAN TULCAN, preot la parohia Arad—
Centru.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș.
- Corector :** Preot IOAN D. ȚIRNEA.
- Redactor :** Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament
BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.
Abonamentul anual — lei 200.

REGĂSIREA DRUMULUI ÎNTRERUPT ODINIOARĂ

La sfârșitul anului 1947, în ultimul număr al revistei „Altarul Banatului” (aflat atunci în anul IV de la apariție), regretatul arhim. prof. dr. Laurențiu Busuioc semna articolul redacțional intitulat „Oameni noi”. Sensibil la evenimentele grave ce se succedau cu repeziciune în viața țării, de la sfârșitul celui de al doilea război mondial, autorul surprindea — pe fundalul contradicțiilor și marasmului existente în societatea românească — o frenetică dorință de schimbări calitative și cantitative, de instaurare a unei noi ordini sociale și economice, dar care nu puteau fi realizate decât numai prin „oameni noi”, așa cum se pretindea în general la fiecare colț de stradă. Teoria „oamenilor noi” — continuase autorul pe bună dreptate — clădiți pe alte principii decât cele etern valabile, a dat naștere monștrilor lui Hitler și, adăugăm noi, tuturor categoriilor de extremiști, mutilați de regimurile totalitariste.

Semnatarul articolului de fond amintit mai sus, ca de altfel și ceilalți reputați colaboratori, nu puteau bănuși pe atunci că această deja prestigioasă revistă, căutată și citită în variate medii, urma să-și încheie existența, să fie suprimată. Era începutul instaurării dictaturii staliniste și ateiste, ce urmărea să pună capăt oricărei gândiri libere. Atunci au dispărut dintr-o dată nu numai vechi cotidiene, independente, de informație și cultură, ci și o seamă întreagă de reviste bisericești, cu tradiție bogată și un larg evantai de materiale de conținut diferit, savurate de mulțimea cititorilor. Negura luase locul mugurilor democrației și se proiectase ca o caracatiță peste toate eșaloanele vieții sociale. „Omul nou”, în care în acei ani de cumpănă se investiseră atâtea speranțe, a fost transformat treptat într-o alcătuire amorfă, depersonalizată, menită să rămână în fapt sluga docilă a dictaturii ateiste. Religia nu mai avea ce căuta în structura spirituală a unui asemenea „supraom”,

trebuia combătută, ironizată, nimicită. Oricine călca pragul unui lăcaș de închinare, trebuia urmărit, determinat să-și modifice opțiunea și în final să renunțe, „pentru binele său”. Literatura religioasă și de edificare spirituală trebuia și ea redusă la cât mai puține exemplare, pentru a nu corespunde numărului credincioșilor, iar din umbră țesută cu abilitate o stare de confuzie și intrigă împotriva propriilor lor păstori sufletești. Așa s-au derulat peste patru decenii cumplite în care Biserica noastră dreptmăritoare a existat totuși, continuându-și misiunea ei în ciuda tuturor opreliștilor, îngrădirilor, intoleranței și discriminărilor, opunându-se prin însăși doctrina și structura ei propagandei ateiste atotputernice.

Aducem laudă lui Dumnezeu că toate acestea au rămas astăzi de domeniul trecutului. Speranțele nutrite fără încetare de întregul nostru popor, în restituirea adevăratelor valori ale libertății, dreptății și demnității au căpătat în sfârșit conturul realității, grație maiestuoasei Revoluții românești de la mijlocul lunii decembrie 1989, ce a înfiorat întreaga lume contemporană. Ea a pus capăt pentru totdeauna tiraniei și totalitarismului, minciunii și corupției, cultului exacerbat al personalității dictatoriale, ficțiunii și mizeriei, xenofobiei, ideilor preconcepute și mitologiei ateiste. Mai mult decât toate, Revoluția a descătușat gândul și cuvântul din înlănțuirea prometeică în care au fost ținute, oferind spiritului adevărata libertate de mișcare, ce părea la un moment dat ireală și imposibilă. Adevărata democrație nici nu poate fi compatibilă decât cu libertatea cuvântului, scris sau vorbit, cu presa eliberată de orice fel de cenzură, ascunsă sau la lumina zilei, cu singura obligație, profund morală, de a rămâne discipolul adevărului.

Cu începere de acum, regăsim și noi un drum defrișat cu multe decenii în urmă, dar abandonat destul de repede prin forțe acelor împrejurări de tristă amintire. Reluăm, deci, definiția unei reviste bisericești, inaugurată odinioară la Caransebeș de reputați dascăli de Teologie și buni condeieri, în paginile căreia și-au găsit locul și ucenici pe atunci într-ale scrisului, ajunși ulterior iluștrii ierarhi și oameni de frunte ai vieții noastre culturale. Dar reluarea unei tradiții, ca un arc peste timp, presupune nu numai o revenire, ci o continuă dezvoltare, o extindere la nivelul exigențelor contemporaneității noastre, prin triumful adevărului, binelui, demnității și dreptății — componente sacre ale acelui permanent

„om nou“, autoplămădit în lumina lui Hristos, spre care ne îndreaptă atenția Biserica noastră dreptmăritoare. El nu este nici un „supraom“, nici unealtă vorbitoare, un robot destinat să repete mecanic formule stereotipe, ci doar OM, centrul creației divine, chemat la comuniunea cu Dumnezeu prin sublimarea interioară și promovarea valorilor autentice, unicele în măsură să garanteze intercomuniunea umană și dezvoltarea multilaterală a întregii societăți. Numai așa pot fi înlăturate pentru totdeauna excesele sinistre de orice fel, extremele atât de păgubitoare de altă dată. Aceasta era de fapt și poziția „Altarului Banatului“ din urmă cu peste patru decenii, în redacționalul amintit, ca de altfel și în toate materialele publicate în acei ani. Autenticitatea doctrinei creștine și fidelitatea față de ea au ferit-o de excesele consumate în deceniile ce s-au succedat pînă la Revoluție, probînd încă o dată, dacă mai era nevoie, permanența și vigoarea neostoită a valorilor creștine. Și aceasta cu atât mai mult cu cît ele erau enunțate, argumentate și propovăduite tocmai în clipe de răscruce, atunci cînd lumea mai trăia încă sub psihoza unor doctrine antagonice, dar ambele ateiste, vizînd un anume proces de reclădire și redimensionare a omului, pentru a-l aservi de fapt cît mai ușor unor utopii autointitulate umaniste, dar compromise pe rînd, în care astăzi, din fericire, nu mai crede nimeni. Așa cum demonstrează clar însăși istoria omenirii, adevăratul umanism nu poate fi lipsit de dimensiunea lui verticală, de raportarea la Dumnezeu, în absența căreia toate valorile enunțate își pervertesc sensurile lor genuine, sînt supuse mistificării, transformîndu-se într-un efect al forțelor răului.

Ne mai simțim datori cititorilor cu o explicație. Cu începere tot de acum, revista „Mitropolia Banatului“ își schimbă numele în „Altarul Banatului“. De fapt, „Altarul Banatului“ reflectă în cea mai mare parte aceleași rubrici cunoscute pînă acum, deoarece își extinde vechea ei sferă la dimensiunea întregii Mitropolii a Banatului. Am renunțat, totuși, la vechea denumire întrucît însăși definiția revistei ne-a fost impusă și a apărut exact sub auspiciile dictaturii totalitare și ateiste, timp de 39 ani, fiind supusă unei cenzuri permanente, la fiecare număr de apariție și conținînd destule materiale confecționate artificial și incluse în sumarul ei nu din voința noastră. Abia cel din urmă număr al ei (nr. 4—6/1989) a putut apare în condiții de libertate reală, la fel ca celelalte organe de presă de pe meleagurile României. Toate aceste consi-

derente, temeinice de altfel, ne-au determinat să renunțăm la vechea denumire și să reluăm revista „Altarul Banatului“, întreruptă odinioară de fosta dictatură. Faptul se constituia deopotrivă într-un prinos de recunoștință față de toți cei care au contribuit, într-o formă sau alta, la apariția acestei minunate reviste, pe care astăzi o reinaugurăm, cu convingerea că va fi la fel de utilă ca odinioară, că se va bucura de largă audiență în mediul tuturor celor ce se apleacă asupra ei, mai tineri și mai vîrstnici și de preocupări la fel de diferite.

Întocmai ca odinioară, ne vom strădui să contribuim la edificarea credinței noastre strămoșești în sufletul tuturor credincioșilor, la cultivarea spiritualității autentice și adîncirea unității poporului român, la vindecarea sechelelor rămase de pe urma deceniilor de odioasă dictatură, traversate cu atîta greutate de întregul nostru popor. Dar mai presus de toate ne vom strădui să-I slujim lui Dumnezeu, ca discipoli ai adevărului, deoarece numai aceasta ne va putea face liberi, după cuvîntul Cărtii Sfinte.

Așa să ne ajute Dumnezeu !

Redacția

PREDICA DE PE MUNTE COMENTATĂ DE FERICITUL IERONIM

de : pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

De la Fer. Ieronim, din veacul al IV-lea, ne-au rămas multe scrieri. Ior celor mai importante. El se adresează, în general, unui singur citi- În afară de neîntrecuta sa traducere a Bibliei în limba latină, mențio- mari și mici, la Cîntarea Cîntărilor, la Sfînta Evanghelie după Matei, la patru epistole pauline, la Apocalipsa, apoi *Despre numele ebraice din Vechiul Testament*, etc.

Predica de pe munte este un fel de mică Biblie deoarece conține învățături fundamentale ale Sfîntei Scripturi. Fer. Ieronim o tratează pe larg, în cadrul Comentariului la Sfînta Evanghelie după Matei¹.

Cuprînsă în capitolele 5, 6 și 7 ale acestei Evanghelii, Fer. Ieronim o comentează analitic, în ordinea versetelor oprindu-se asupra pasaje- năam doar citeva din lucrările cu caracter biblic : *Comentarii* la profeții tor, care de fapt îi întruchipează pe toți ceilalți, referindu-se de multe ori la ereticii care răsălmăceau interpretarea corectă a textului biblic, de unde rezultă și actualitatea permanentă a comentariului său.

În continuare, redăm, în traducerea noastră, comentariul Fericitu- lui Ieronim la cele trei capitole din Sfînta Evanghelie după Matei. Sub- linierile ne aparțin.

Capitolul 5

1. Văzînd mulțimile Iisus s-a suit în munte, și așezîndu-se, uce- nicii Lui au venit la El.

Iisus s-a suit pe munte pentru a antrena, împreună cu El mulțimile spre înălțimi, dar ele n-au puterea de a se ridica.

Ucenicii Îl urmează, și chiar lor el le vorbește nu din picioare, ci șezînd, odihnindu-se El Însuși : în strălucirea majestății Sale ei nu pu- teau să-L înțeleagă. Fără a ne ține de literă, unii frați, puțin cam sim-

¹ Cf. Hieronimus, *Matheum*, în Migne, P.L., vol. 29, col. 574—616 ; vol. 30, col. 562—567. A se mai vedea : dr. I Olariu, *Evangheliile după Matei, Marcu și Luca*, Caransebeș, 1874 ; Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, vol. I—II, Cernăuți, 1925 ; Emile Bondard, *Saint Jérôme, commentaire sur Mathieu*, vol. I, pp. 105—153, Sources chrétiennes, 242, Paris 1977.

pliști, cred că El a predicat Fericitirile, și tot ceea ce urmează, pe Muntele Măslinilor. Nu are nici o importanță locul. Ceea ce premerge și ceea ce urmează dovedesc că este vorba despre un loc din Galileea, muntele Tabor după părerea noastră, sau indiferent ce alt loc înalt. În sfârșit, odată terminată predica Sa, urmează îndată : „Pe cînd intra în Capernaum . . .

3. „Fericiți sînt cei săraci cu duhul“.

Este ceea ce noi citim în alt loc : „Pe cei smeriți cu inima“.

Pentru a nu se crede că Domnul predică o sărăcie suportabilă unori din necesitate, El adaugă „cu duhul“. El vrea să înțelegem prin smerenie, nu prin mizerie, „Fericiți sînt cei săraci cu duhul“, care, drept urmare a Duhului Sfînt, sînt bucuroși. Domnul vorbește identic despre acel fel de săraci despre care știm din gura lui Isaia : „Domnul m-a uns să binevestesc săracilor“.²

4. „Fericiți cei blinzi, că aceia vor moșteni pămîntul“.

Nu pămîntul Iudeii, nici cel al acestei lumi, nici chiar pămîntul blestemat, care nu produce decît spini și pălămidă, ci pămîntul pe care-l rîvnește psalmistul cînd zice : „Cred că voi vedea bunătățile Domnului, în pămîntul celor vii“. Acest gen de proprietate, de triumf după victorie, este de asemenea descris în Psalmul 44 : „Pentru adevăr, blîndețe și dreptate, mă va povățui minunat dreapta Ta“.³ Căci pămîntul de aici, de jos, este pentru mîndria pe care o ai.

5. „Fericiți sînt cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia“.⁴ Este vorba, aici, despre plîngeri vărsate nu privitor la cei care sînt morți, prin legea firească a naturii, ci despre aceia care își plîng păcatele și viciile. Astfel a deplîns Samuel pe Saul pentru că a regretat că l-a uns rege peste Israel⁵; astfel se spune că Sf. Apostol Pavel a plîns și că el s-a întristat pentru aceia care în urma păcatelor și a necurățiilor lor n-au făcut act de pocăință⁶.

6. „Fericiți cei ce flămînzesc și însetoșează de dreptate . . .“ Nu e destul ca noi să dorim dreptatea, dacă noi n-am îndurat foamea, imagine care să ne facă a înțelege că noi nu sîntem niciodată destul de drepiți, ci neconținut trebuie să simțim foamea faptelor de dreptate.

7. „Fericiți sînt cei milostivi, că aceia se vor milui“.

Milostenia se constată nu numai la daruri de pomană, ci cu prilejul oricărui păcat al unora dintre frații noștri, dacă „noi purtăm sarcinile unul altuia“⁷.

² Isaia 61, 1.

³ Psalmul 44, 5.

⁴ Ieronim indică această fericire la versetul 1, deși de fapt este la versetul 4, inversînd-o cu cea precedentă.

⁵ I Regi 15, 11.

⁶ II Corinteni 12, 21.

⁷ Galateni 6, 2.

8. „Fericiți sînt cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu” — cei care n-au nici un păcat pe conștiință. Puritatea se lasă văzută într-o inimă curată : templul Domnului nu trebuie lăsat murdar⁸.

9. „Fericiți sînt făcătorii de pace”, adică cei care fac să domine pacea mai întîi în inimile lor, apoi printre frații împrăștiați. La ce slujește să stăpînească pacea la alții, dacă în inima ta este războiul pa-timilor ?

10. „Fericiți sînt cei prigonți pentru dreptate”.

Se specifică că „pentru dreptate”. Mulți, prin urmare, îndură pri-goane pentru păcatele lor, fără a fi cu dreptate.

11. „Fericiți veți fi voi cînd vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră”.

Blestemul pe care trebuie să-l consideri pentru a rîvni fericirea, care este de preferat greșelilor săvîrșite cu gura celui care blestemă, de unde și definiția precisă a acestei fericite nenorociri : „Tot cuvîntul rău împotriva voastră, mințind din pricina mea”. Hristos este în cauză, deci trebuie urît blestemul.

12. „Bucurați-vă și vă veseliți...”

Eu nu stiu care dintre noi poate înfăptui aceasta : să vedem faima noastră sfîșiată prin calomnie și să ne bucurăm întru Domnul. Nu cel care caută gloria deșartă : noi, deci, trebuie să ne bucurăm și să fim senini pentru răsplata care ne este pregătită în ceruri. Noi aflăm ex-primată într-o carte, în mod delicat, această idee : „Cei drepti, să fie oaspeții tăi și frica Domnului să fie lauda ta”.

13. „Voi sinteți sarea pămîntului”. El numește pe apostoli „sarea pămîntului”, pentru că ei condimentează tot neamul omenesc. „Dacă sarea se va strica, cu ce se va săra”. Dacă doctorul greșește, care alt doctor va îndrepta gresala sa ? „De nimic nu mai este bună decît să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni”.

Exemplul este luat din agricultură. Necesară pentru a condimenta hrana și carnea, sarea n-are altă întrebuințare. Desigur noi citim în Scriptură⁹, că în minia lor, învingătorii aruncă sare pe pămînturile cetăților, pentru a nu mai încolți nimic acolo. Cînd doctorii și episcopii sînt atenți, cînd văd că cei puternici sînt aspru pedepsiți¹⁰, nu-i scă-pare : prăbușirea celor mari îi duce în iad.

14—16. „Voi sinteți lumina lumii, nu poate o cetate să se ascundă cînd stă deasupra muntelui, nici nu aprind făclie și o pun sub obroc...”

El îi învață încrederea, cînd predica, pentru ca apostolii să nu se ascundă de teamă și ca ei să nu fie asemenea unei făclii puse sub

⁸ Cf. I Corinteni 3, 16—17.

⁹ Isus Sirah 9, 16.

¹⁰ Iudita 9, 45.

¹¹ Înțelepciunea lui Solomon 6, 7.

obroc¹², ci ei să afirme cu toată libertatea ceea ce au ascultat în intimitate, adică să vestească de pe acoperișuri.

17. „Să nu socotiți că am venit să stric Legea și proorocii ; n-am venit să stric, ci să împlinesc“.

Completînd profețiile altora cu privire la El, sau întregînd, prin predica Sa, ceea ce slăbiciunea intelectuală a ascultărilor a făcut să rămînă neinformați cu privire la starea de desfrinare. El prescrie pedeapsa ; El exclude chiar și concupiscenta tainică a inimii¹³.

18. „Înainte de a trece cerul și pămîntul“. Se făgăduiește, aici, un cer nou și un pămînt nou¹⁴, pe care Domnul Dumnezeu le va face. Deci dacă trebuie creată o lume nouă, înseamnă că cea veche va trebui să dispară.

Însă în cele ce urmează : „O iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, pînă ce se vor face toate“, comparația cu această literă (iotă) ne-o demonstrează bine : chiar ceea ce pare de-o foarte mică importanță în Lege, e plin de taine spirituale și totul este recapitulat în Evanghelie. Cîtă știință și cultură este necesară, unde se demonstrează că pînă și diferitele sacrificii (ale Legii), și ceea ce ni se pare afectat de superstiție, află în fiecare zi împlinirea lor în sacrificiile noastre.

19. „Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăția cerurilor ; iar cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema în împărăția cerurilor“.

Acest verset este strîns legat de afirmația precedentă unde s-a spus „o singură iotă sau o singură cirtă din Lege nu va trece, pînă nu se vor face toate“. Este o critică a fariseilor care au construit propria lor tradiție, prin nesocotirea prescripțiilor divine : învățătura lor în popor nu le slujește la nimic dacă, ea nimicește chiar un mic precept al Legii.

Altă interpretare : știința unui învățător, vinovat de un păcat mărunț, îl face să decadă din cel mai înalt rang ; fără folos e a învăța o sfîntenie pe care o nimicește o singură greșală. Culmea fericirii este de a înfăptui în fapte ceea ce se învață prin cuvintele ei.

22. „Oricine se minie pe fratele său vrednic va fi de osîndă“.

În unele texte se adaugă „fără motiv“, dar în cele care sînt autentice, acest precept nu-i îngrădit de nici o limită.

Minia este exclusă în totalitate, căci Scriptura spune : „Celui care se va minia pe fratele său...“¹⁵ Cîtă vreme nouă ne este poruncă de a prezenta celălalt obraz celui care ne lovește, de a iubi pe vrăjmașii noștri, de a ne ruga pentru prigonitorii noștri, se combate orice ocazie

¹² Matei 10, 27.

¹³ Isaia 65, 17.

¹⁴ II Corinteni 15, 7.

¹⁵ Matei 5, 39.

de minie. Trebuie, deci, șters „fără motiv“ : minia omului nu produce niciodată dreptatea lui Dumnezeu¹⁶.

„Și cine va zice fratelui său „racă“. Avem, aici, o expresie proprie evreiască. „Raca“ înseamnă kevòs, kenos, adică gol, vid, ceea ce noi putem traduce, cu injuria curentă de „smintit“. Dacă noi am avea să dăm socoteală de un cuvânt nesperios (deșert)¹⁷, nu l-am putea privi decât ca o injurie. Dar se adaugă anume : cel care va zice fratelui său „raca“. Noi n-avem alt frate, decât pe acela care are același tată cu noi. El crede și el în Dumnezeu, el cunoaște pe Hristos, înțelepciunea lui Dumnezeu, atunci cum poate să fie el stigmatizat cu epitetul de ne-ghiob ?

„Însă cine-i va zice : nebunule, vrednic va fi de gheena focului“. Asemănarea cu cele precedente ne îngăduie a susține : cel care va zice fratelui său nebunule, va fi pasibil de gheena focului. Prin urmare, cel care consideră ca nebun pe cel ce, ca și el, crede în Dumnezeu, este, din punct de vedere religios, un lipsit de pietate.

23. „Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta !“

El n-a zis : dacă tu ai o oarecare chestiune care este împotriva fratelui tău, ci dacă *fratele tău* are oarecare chestiune împotriva ta, pentru ați impune cu cea mai mare severitate datoria reconcilierii. Deci, cât timp noi nu putem să-l domolim, eu mă îndoiesc că mai putem oferi darurile noastre lui Dumnezeu.

25—26. „Împacă-te cu pirișul tău, degrabă, până ești cu el pe cale, ca nu cumva pirișul să te dea judecătorului, și judecătorul sluiitorului și să fii aruncat în temniță. Adevărat grăiesc ție : Nu vei ieși de acolo până ce nu vei fi dat cel de pe urmă ban“.

În textele latine, noi avem (cuvântul) *consentiens*, în textele grecesti *evnoon*, care înseamnă „bunăvoință“ sau „indulgentă“. Or, după cele care premerg și ceea ce urmează înțelesul este clar. În mersul nostru pe calea vieții, Domnul, Mântuitorul nostru, ne îndrumă spre pace și spre armonie, după cuvântul Apostolului : dacă se poate, pe cât stă în putință, în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii¹⁸. Prin urmare, în versetul precedent, Iisus a zis asemenea : „Dacă vei aduce darul tău la altar și dacă acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta“. După aceasta, El adaugă îndată : „Bine-cuvântați pe cei ce vă blesteamă“ și apoi el prescrie : „Iubiți pe vrăjmasii vostri. faceți bine celor care vă urăsc și rugați-vă pentru cei care vă vatămă“¹⁹.

Înțelesul e clar și coerent și cei mai mulți înțeleg că este vorba (de o poziție) a trupului și a sufletului — interpretare care nu stă în

¹⁶ Iacob 1, 20.

¹⁷ Matei 12, 36.

¹⁸ Romani 12, 18.

¹⁹ Matei 5, 44.

picioare. Cum să pui în temniță trupul, dacă el este în dezacord cu sufletul, cită vreme ar trebui lepădat deodată și sufletul și trupul, și că trupul n-ar putea face nimic, căci sufletul nu-i este subordonat? Cum ar putea Duhul Sfânt, care locuiește în noi²⁰, să fie predat unei judecăți, fie carnal (trupul), fie sufletul în revoltă, încît el își este lui însuși judecător? Alții se referă la Epistola Sfintului Petru zicînd: „Potrivnicul nostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită”²¹ și văd în acest vrăjmaș, pe diavol. După aceea, Domnul ne învață să fim cu grijă, în măsura în care putem, împotriva diavolului²², el însuși vrăjmaș, gata oricînd a se răzbuna și a evita ca aproapele nostru să nu fie pedepsit din pricina noastră. El (diavolul) este cel care ne îndeamnă spre vicii, chiar cînd noi greșim cu vorba; dacă deci noi cedăm, el ne inspiră veciul, el ar trebui, de asemenea, să fie pedepsit din cauza noastră. Ei zic, deci, că toți sfinții manifestă bunăvoința față de vrăjmașii lor, pentru a nu se expune să fie pedepsiți cu ocazia lor. Unii au o interpretare încă și mai forțată: la Botez fiecare din noi încheie un pact cu diavolul și zicem: „Știm că cel ce s-a născut din Dumnezeu se păzește pe sine și cel viclean nu se atinge de el”²³.

Dacă, deci, noi observăm angajamentul și acordul cu vrăjmașul nostru, noi nu ne lăsăm duși în temniță. Dacă ne-au copleșit cele mai mici făgăduinți făcute diavolului, ne vor preda judecății slujitorului său, ne vor arunca în temniță și nu vom mai ieși de acolo pînă cînd nu vom plăti ultimul sfert din cvadrant. Sfertul asului este un soi de monedă, care valorează doi bani²⁴.

Iată de ce o Evanghelie ne spune că o văduvă săracă a aruncat un cvadrant (doi bani) în cutia darurilor²⁵, alta ne spune că două mici piese. Nu-i nici o contradicere între aceste două Evanghelii: un cvadrant al asului valorează doi bani (două piese). Iată deci, ce zice El: „Tu nu vei ieși din temniță mai înainte de a fi ispășit cea mai mică greșeală a ta”.

28. „Oricine se uită la o femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulter cu ea în inima sa”.

Diferența între „pathos” și „propatheis”, adică între pasiune și intenției iat-o: pasiunea este considerată ca un viciu, pe cită vreme intenția — cu toate că ea constituie o greșeală inițială — nu-i considerată ca un păcat. Deci, cel care „văzînd o femeie”, simte sufletul lui încătușat, acela încearcă șocul ispitei, consimte cu greșala, transformă în poftă ceea ce el nu avea decît în gînd, conform celor scrise de David: „Din răutatea lor iese nedreptatea și cugetele inimii lor ies la iveală”²⁶ —

²⁰ II Timotei 1, 14.

²¹ I Petru 5, 8.

²² Psalmul 7, 2.

²³ I Ioan 5, 18.

²⁴ Marcu 12, 42.

²⁵ Luca 21, 2.

²⁶ Psalmul 72, 7.

iată trecerea de la ispită la patimă. Aceasta nu este voința de a păcă-tui, care-i lipsește, ci ocazia. Deci cel ce „privește o femeie cu poftă“, adică cu o privire de așa natură încît îl duce la aviditate, cu drept cu-vînt se zice că „el a săvîrșit adulter în inima sa“.

29. „Dacă ochiul tău, cel drept, te smintește...“

Mai înainte, El ne-a vorbit despre concupiscentă, privitor la fe-meie. Asemenea, pe bună dreptate, a aplicat El cuvîntul „ochiul la gîndire, la un sentiment ce zboară de la o temă la alta“. Mîna dreaptă și celelalte părți ale trupului închipuie primele mișcări ale voinței și ale sensibilității care tind a ne face să realizăm un act pe care l-am conceput în gîndirea noastră. Să fim cu grijă, ca nu cumva ceea ce este mai bun în ființa noastră să se lase înclinată ușor spre viciu. Prin urmare, dacă ochiul nostru drept, mîna noastră dreaptă, ajung la ca-pătul puterii, cît de mare atenție se cuvine pentru stînga noastră !

Dacă sufletul se lasă dus, cu atît mai mult înclină trupul spre pă-cat. Altă interpretare : ochiul drept, mîna dreaptă imaginează afecți-u-ne pentru frați, o femeie, copii, părinți, vecini. Dacă noi vedem că ei ne împiedică de a contempla adevărata lumină, noi trebuie să îndepăr-tăm de noi aceste părți ale noastre proprii, de teamă că voind să ciș-tigăm pe cel apropiat, nu cumva să ne pierdem pe noi pentru vecie. De aceea și aceste cuvinte privitoare la marele preot, al cărui suflet era devotat lui Dumnezeu : „El nu se spurcă nici pentru fratele său, nici pentru mama sa, nici pentru frații săi“²⁷, adică el nu vrea să cu-noască atașament decît față de Acela pentru slujirea Căruia s-a con-sacrat.

31—32. Și a zis iarăși : „Cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărțire. Eu însă vă spun vouă că oricare va lăsa pe femeia sa...“

În cele următoare, Mîntuitorul dezvoltă următoarea temă : Moise a prescris un act de respingere din cauza durității inimii celor căsăto-riți²⁸, nu pentru că el ar aproba divorțul, ci el a voit să evite omuci-derea.

Mai bine despărțirea, oricît de deplorabilă ar fi, decît vărsarea de sînge, efectul urii.

34. „Eu însă vă spun vouă : Să nu vă jurați nicidecum, nici pe cer...“

Evreii aveau adesea tristul obicei de a se jura pe lucruri și astfel reproșul lor află adesea ecou în cuvîntul profeților²⁹. Cel care jură, ve-nerează sau iubește pe cel pentru care jură. Legea prescrie de a nu jura decît pe Domnul, Dumnezeuul nostru³⁰. Jurîndu-se pe îngeri, pe Ierusalim, pe templu, pe lucruri, evreii oferă creaturilor, obiectelor ma-teriale, o cinste și un omagiu cuvenit numai lui Dumnezeu. În sfîrșit,

²⁷ Levitic 21, 11.

²⁸ Deuteronom 24, 1.

²⁹ Isaia 65, 16.

³⁰ Deuteronom 6, 13.

notează-ți, Domnul interzice aici nu de a jura pe Dumnezeu, ci pe cer, pământ, Ierusalim și trupul său. Legea a făcut iudeilor această concesie — cum se face celor mici — asemenea când aduc jertfă lui Dumnezeu, să nu aducă și idolilor. Le era îngăduit a jura pe Dumnezeu, nu doar că aceasta ar fi bine, ci mai bine a prețui astfel omagiul adus lui Dumnezeu și nu demonilor.

Cît despre Evanghelia adevărului, ea nu admite jurămîntul, căci orice cuvînt al credinciosului are valoarea jurămîntului.

38—39. „Ați auzit că s-a zis : Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Eu însă spun vouă să nu stați împotriva celui rău”³¹.

Cel care zice „ochi pentru ochi”, nu vrea să scoată un ochi, ci să-i păstreze pe amîndoi. Făcînd să dispară reciprocitatea, Domnul nostru taie rădăcina păcatului. În Lege este pedeapsa, în Evangheliie, iertarea. Acolo se pedepsește greșeala, aici se previne păcatul.

39—40. „Iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt. Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa”.

Portretul omului Bisericii : el imită pe Cel ce zice : „Învățați de la Mine, căci sînt blind și smerit cu inima”³². Ceea ce El ne propune, o confirmă după ce a fost pălmuit : „Dacă am vorbit rău, dovedește că este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă bați ?”³³

Este aproape ceea ce spune David într-un psalm : „Dacă am răsplătit răul pentru rău”, și Ieremia în Plîngerile sale : „Bine este omului să poarte un jug din tinerețele lui, să atingă pulberea cu buzele lui : poate mai este nădejde”³⁴.

Iată, împotriva celor ce cred că unul este Dumnezeul Legii și altul al Evangheliilor : aici ca și acolo se învață răbdarea. Înțelesul mistic : cînd ne lovește cineva peste obrazul drept, El nu ne poruncește să întindem stîngul, ci pe celălalt, adică cealaltă dreaptă.

Prin urmare, un om drept n-are o stîngă. *Un eretic ne lovește într-o discuție, voind să aducă o rană adevăratei credințe ; să-i opunem un alt argument al Scripturii, și în vreme ce el ne lovește, să nu încetăm a-i opune dreapta noastră, pînă ce minia vrăjmașului nostru începe a se lăsa.*

42. „Celui care cere de la tine, dă-i ; și de la cel ce voiește să se imprumute de la tine, nu întoarce fața ta”.

Dacă noi înțelegem aici numai despre pomana oferită la un cît mai mare număr de săraci, aceasta nu stă în picioare : bogații înșiși, dacă dau fără încetare, vor fi în imposibilitate de a da în fiecare zi.

Deci, despre virtutea pomenii este darul apostolilor³⁵, adică al doctorilor, ca să dea precepte pentru a distribui gratuit ceea ce ei au ob-

³¹ cf. Levitic 24, 20.

³² Matei 11, 29

³³ Ioan 18, 23.

³⁴ Plîngerile lui Ieremia 2, 3, 27, 29.

³⁵ Matei 10, 8.

ținut gratuit. Acest gen de bogăție este ineputabil; cu cât îl răspindești cu atât se multiplică. Apa izvorului udă câmpiile care sînt la picioarele lui, dar nu seacă niciodată.

44. „Eu vă zic vouă : Iubiți pe vrăjmașii voștri..., faceți bine celor ce vă urăsc“.

Mulți măsoară preceptele lui Dumnezeu cu propria lor slăbiciune și nu cu puterea sfinților; ei consideră că acele precepte sînt inaplicabile. Ajunge pentru virtuțile noastre, zic ei, de a nu urî pe vrăjmașii noștri; a-i iubi este un precept care depășește posibilitățile naturii umane.

Să reținem că Hristos nu prescrie imposibilitatea, ci ceea ce este desăvîrșit : astfel a procedat David cu Saul și Absalon³⁶.

Asemenea martirul Ștefan s-a rugat pentru vrăjmașii săi, care îl loveau cu pietre. Pavel dorește să fie anatemă pentru prigonitorii săi³⁷. Toate acestea Hristos le-a învățat și le-a făcut, El care a spus : „Părinte, iartă-i că ei nu știu ce fac“³⁸.

45. „Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri...“

Aceasta este observarea poruncilor Sale care ne face fiii ai lui Dumnezeu, ceea ce va fi, deci, nu prin natură, ci prin propria voință.

Capitolul 6

2. „Deci, cînd faci milostenie, nu trimbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni...“

Ipocrit este cel care sună ca din trompetă, cînd face milostenie; ipocrit este cel care, în sinagogi, într-un colț al locului, se roagă într-un mod de a fi văzut; ipocrit, de asemenea, este cel care, cînd postește, își schimonosește fața pentru a se vedea, după trăsăturile ei, că el are pîntecele gol.

Din toate acestea rezultă că a fi ipocrit este tot ceea ce se face, numai și numai spre a fi preamărit de oameni. Chiar și cel care ar zice fratelui său : „Lasă-mă să scot birna din ochiul tău“³⁹, îmi pare că o face pentru a se glorifica, pentru a părea drept el însuși.

De unde cuvîntul Domnului : „Fățarnice, scoate birna din ochiul tău“. Virtutea părută nu-i plăcută lui Dumnezeu, nici ceea ce trăiește în acest mod pentru Dumnezeu.

Deci, nu această practică a virtuții, ci trăirea ei produce o răsplată de la Dumnezeu. Se deviază atât de evident de la calea dreaptă; este puțin important că zbori la dreapta sau la stînga, cîtă vreme ai pierdut calea cea dreaptă.

3. „Tu, însă, cînd faci milostenie, să nu știe stînga ta ce face dreapta ta“.

³⁶ I Regi 24, 9.

³⁷ Faptele Apostolilor 7, 59 și Romani 9, 3.

³⁸ Luca 23, 34.

³⁹ cf. Matei 7, 4.

Nu numai milostenia voastră, ci toate acțiunile voastre bune trebuie să le ignoreze mîna voastră stingă. Prin urmare, trebuie să se știe că și acțiunea dreaptă este pătată.

5. „Adevărat, grăiesc vouă : și-au luat răsplata lor“, nu pe cea a lui Dumnezeu, ci pe a lor, lauda oamenilor, scopul acțiunilor lor bune.

6. „Iar tu cînd te rogi, intră în cămara ta, și, închizînd ușa, roagă-te în ascuns“.

Este foarte clar : iată ce învață El pe ascultător — să fugă de gloria deșartă a rugăciunii. După părerea mea, ne este mai ales prescris de a ne ruga Domnului, păstrînd cugetele noastre în inimile noastre, în buze închise. Așa a făcut Ana, precum citim în cartea Regilor : „Și Ana vorbea în inima sa, iar numai buzele ei se mișcau, dar glasul nu se auzea“⁴⁰.

7. „Cînd vă rugați, nu spuneți multe ca păgînii“. Dacă, deci, păgînii înmulțesc cuvintele lor în rugăciunile lor, creștinul trebuie să vorbească puțin, căci Dumnezeu ascultă nu vorbele, ci inima⁴¹.

8. „Că știe Tatăl vostru de ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El“.

Cu ocazia acestui verset, apare o erezie și o opinie stricătoare a filozofilor : dacă, zic, ei, Dumnezeu cunoaște obiectul rugăciunii noastre, chiar înainte de cererea noastră ; El cunoaște trebuințele noastre și este fără folos de a o spune, El o știe.

Noi trebuie să le răspundem scurt : noi nu sîntem aici pentru a istorisi, ci pentru a solicita. Prin urmare, un lucru este a istorisi celui care nu știe, și alt lucru este a cere celui care știe. Primul informează, al doilea aduce omagiu. Exegeza fidelă aici face apel la pietate.

9. „Tatăl nostru, Care ești în ceruri“. Zicînd Tată, El (Mintuitorul) se recunoaște ca Fiu.

„Sfințească-se numele Tău“. Nu prin Tine, ci prin noi.

Dacă numele lui Dumnezeu este blasfemiât între neamuri⁴², din pricina păcatelor, El este dimpotrivă, sfințit prin intermediul dreptilor.

10. „Vie împărăția Ta“. El se roagă, fie în general pentru că împărăția să se sălășluiască în lumea întreagă, fie pentru ca diavolul să înceteze de a împărăți⁴³, fie pentru ca Dumnezeu să domnească în fiecare din noi și pentru ca păcatul să nu mai stăpînească asupra trupului muritor al omului. În același timp să fim atenți : este semnul unei mari cutezanțe, a unei conștiințe curate a cere împărăția lui Dumnezeu, fără a se teme de Judecata Sa.

„Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt“. Precum îngerii Te slujesc ireproșabil în ceruri, așa să Te slujească și oamenii pe pămînt,

⁴⁰ I Regi 1, 13.

⁴¹ Înțelepciunea lui Solomon 1, 6.

⁴² Romani 2, 24.

⁴³ Romani 6, 12.

căci după aceste cuvinte roșesc cei care pretind că în fiecare zi cerurile sint teatrul de cădere. La ce bun ar fi această asemănare cu cerurile, dacă și acolo s-ar afla păcatul?

11. „Piinea noastră cea spre ființă (superstanțială) dă-ne-o nouă astăzi“. Expresia „superstanțială“ traduce cuvîntul grecesc „epiusion“, cuvînt pe care Septuaginta l-a înlocuit cu „periusion“. Noi am examinat cu atenție textul ebraic. Peste tot unde este folosit „periusion“, noi am găsit „sogolla“, pe care Simah l-a tradus cu „exaireton“, adică „remarcabil“ sau „excelent“, cu toate că, într-un pasaj, el îl traduce prin „particular“. Deci, cînd noi cerem lui Dumnezeu ca El să ne dea piinea noastră „particulară“, sau „remarcabilă“, noi cerem Celui care zice : „Eu sint piine vie, coborîtă din cer“.

În Sfînta Evanghelie tradusă din evreește, în loc de piine „superstanțială“, eu am aflat „maar“, adică „cea de a doua zi“, de unde sensul : „Dă-ne nouă astăzi piinea pentru ziua care urmează“, adică „cea viitoare“.

Noi putem da și un alt înțeles pîinii „superstanțiale“ : superioară, oricărei substanțe, care depășește toată creatura.

Alții înțeleg, simplu de tot, după cuvîntul Apostolului : „Ci avînd hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați“⁴⁴.

Sfîinții nu se preocupă decît de hrana zilei prezente. De unde și recomandarea dată în cele următoare : „Nu vă îngrijiți de ziua de mîine“⁴⁵.

13. „Amin!“ : Sigiliu al rugăciunii duminicale. Autorul Achila⁴⁶ traduce cu „aceasta este credința noastră“. Noi mai putem zice „aceasta este adevărul“.

14. „Că de veți ierta oamenilor greșelile lor, ierta-va și vouă Tatăl vostru Cel ceresc“.

Aceste cuvinte ale Scripturii : „Eu am zis : voi sînteți zei și toți fii ai Celui Prea Înalt, toți, cîtă vreme voi ca niște oameni muritori și, ca unul din căpetenii, cădeți“⁴⁷ — se adresează celor ale căror păcate nu amestecă rangul zeilor cu cel al oamenilor, încît pe bună dreptate, cei ale căror păcate sînt iertate, sînt numiți și ei oameni.

16. „Că ei își smolesc fețele, ca să arate oamenilor că postesc“.

Acest cuvînt ce distruge, care, prin greșala traducătorilor apare frecvent în cărțile canonice, este luat într-un înțeles foarte diferit de accepțiunea lui curentă ; căci cei exilați sînt cei pe care-i anulează, alungîndu-i dincolo de graniță ; or prin acest cuvînt noi totdeauna trebuie să înțelegem „de muliuntur“ : „Ei sînt dărîmați“.

Ipocritul ia o înfățișare greșită pentru a simula tristețea, dar sufletul său este, poate, vesel sub o mască a doliului.

⁴⁴ I Timotei 6, 8.

⁴⁵ Matei 6, 34.

⁴⁶ Se referă la Ep. 26, 4.

⁴⁷ Psalmul 81, 6—7.

17. „Tu însă, cînd postești, unge capul tău și fața ta o spală“.

O aluzie la un rit din Palestina, unde în zilele de sărbătoare au obiceiul să ungă capul lor. Însă Domnul ne prescrie de a ne arăta veselii și de sărbătoare, chiar atunci cînd postim.

Citind acest cuvînt al Psalmistului : „Iar untdelemnul păcătoșilor să nu ungă capul meu“⁴⁸, mulți zic că există, dimpotrivă, un untdelemn bun, cel despre care se vorbește în alt loc : „Pentru aceasta te-a uns pe tine, Dumnezeuul tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtașii tăi“⁴⁹. Domnul ne prescrie, în practica virtuții, de a unge cu untdelemnul Duhului facultatea centrală care este inima noastră.

21. „Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta“. Aceasta se înțelege nu numai cu privire la bani, ci la toate pasiunile. Dumnezeu celui gurmând este stomacul⁵⁰; el are, deci, inima sa acolo unde-i este comoara. Comoara celui senzual sînt banchetele, a celor zburdalnici, festivitățile, ale celui îndrăgostit, patimile. Fiecare este rodul stricăciunii sale⁵¹.

22. „De va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat“. Cei bolnavi de ochi văd, de obicei, lumini multiple : un ochi sănătos și curat vede obiectele normal, în puritatea lor. Toate acestea se aplică la inteligență. La fel, cînd ochiul nu este sănătos, întreg trupul este în întunecime ; asemenea, dacă sufletul ajunge să-și piardă lumina lui suverană toată inteligența noastră rămîne în obscuritate.

23. „Iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat“. Dacă inteligența, care este lumina sufletului, este obscură prin greșeală, obscuritatea însăși, cît va fi de întunecată, după părerea ta, nu va fi ea învelită ?

24. „Voi nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mămona“.

În limba siriacă „Mamnon“ înseamnă „bogăție“ ; voi nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona. Avarul nu împlinește ceea ce el care poartă numele de creștin împlinește : nu poate servi deodată avuția și pe Hristos. Și cită vreme El n-a zis : „Cel ce are bogății, ci cel ce le slujește“. Cine slujește bogățiile, veghiază asupra lor ca un rob ; cel care a scuturat jugul servituții lor, le împarte ca un stăpîn“.

25. „Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți minca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca“.

Citeva exemple ajută : „Nici ce veți bea“. Deci ceea ce natura a dat tuturor, este la dispoziția vitelor, a animalelor și a oamenilor, fără deosebire. Noi sîntem liberi de orice grijă în privința aceasta. Însă ne este prescris de a nu ne neliniști din pricina hranei noastre, aceasta

⁴⁸ Psalmul 140, 5.

⁴⁹ Psalmul 44, 8.

⁵⁰ Cf. Filipeni 3, 19.

⁵¹ Cf. II Petru 2, 19.

pentru că noi cîștigăm piinea noastră în sudoarea feței noastre⁵². Noi trebuie să muncim, dar noi trebuie să izgonim grija.

Aceste cuvinte : „Nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mânca, nici pentru trupul vostru, ce veți îmbrăca“, trebuie înțelese despre hrană, despre îmbrăcămîntea trupului, dar hrana și îmbrăcămîntea spiritului trebuie să fie totdeauna preocuparea noastră.

„Oare nu este sufletul mai mult decît hrana și trupul decît îmbrăcămîntea?“ El spune, cu alte cuvinte : Cine a dat cele multe, va da desigur și pe cele puține.

26. „Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitnițe, și Tatăl vostru, cel din ceruri le hrănește. Oare nu sînteți voi cu mult mai presus decît ele?“

Apostolul⁵³ învață a nu ne face înțelepți, dacă nu e cazul, precept care trebuie aplicat în aceeași măsură la acest verset. Unii, voind a depăși marginile unde au rămas pămîntii lor și să zboare spre culmi, cad în prăpastie⁵⁴ : ei spun că aceste păsări sînt ingerii cerului și celelalte puteri din slujba lui Dumnezeu și că Providența lui Dumnezeu îi hrănește fără ca să aibă grijă.

Dacă interpretarea lor este exactă, de ce urmarea care se adresează oamenilor : „Oare nu sînteți voi mai presus decît ele?“

Trebuie a se înțelege, simplu de tot că, dacă Providența lui Dumnezeu hrănește, fără ca ele să se teamă și să fie îngrijorate, păsările care sînt astăzi nu vor fi miine — ele ale căror viață este muritoare și care nu vor mai fi după ce vor înceta să mai existe — cu atît mai virtuos oamenii, care au făgăduința veșniciei, sînt cîrmuiți de voința lui Dumnezeu.

27—28. „Și cine dintre voi, îngrijindu-se, poate să adauge staturii sale un cot ? Iar de îmbrăcămînt de ce vă îngrijiți ?“

În această asemănare, cu păsările, Domnul a arătat că viața prețuiește mai mult decît hrana. Asemenea prin exemplele următoare, vrea să arate că trupul e mai mult decît veșmîntul.

„Priviți crinii cîmpului cum cresc...“

Și de fapt, ce veșmînt de mătase, ce purpură regală, ce lucru de broderie se poate asemăna cu florile ? Unde se mai găsește lucirea trandafirului și albul imaculat al crinului ? Nici o frumusețe nu depășește purpura violetei : a ochilor și mai mult decît a cuvintelor, dacă judecăm.

34. „Nu vă îngrijiți de ziua de miine“.

El arată, deci, că nu trebuie să ne neliniștim din pricina prezentului și nici a gîndi la viitor, de unde și cuvîntul Apostolului : „Lucrînd zi și noapte, cu mîinile noastre, ca să nu fim povară nici unuia din voi“⁵⁵.

⁵² Facerea 3, 19.

⁵³ Romani 12, 3.

⁵⁴ Proverbele lui Solomon 22, 28.

⁵⁵ I Tesaloniceni 2, 9.

În Scriptură, miine are înțelesul viitorului. Iacob zice : „Credincioșia mea va răspunde pentru mine înaintea Ta miine“⁵⁶. Samuel, o femeie a zis lui Saul : „Miine tu vei fi cu mine“⁵⁷.

„Ajunge zilei rautatea ei“. Cuvântul „răutate“ nu este luat aici, într-un înțeles opus virtuții, ci a celui de durere, mîhnire, îngrijorarea existenței, precum atunci cînd Sara făcu griji slujnicei Agara⁵⁸ : textul grecesc redă expresia prin : „ekakosen avtin“ — „ea a făcut rău“⁵⁹. Gîndirea prezentului ne ajunge : să lăsăm grija viitorului care nu-i sigur.

Capitolul 7

1. „Nu judecați, ca să nu fiți judecați“.

Dacă (Domnul) oprește de a judeca, este oare logic ca Pavel să judece pe desfrînatul din Corint⁶⁰ și Petru să fie convins de minciuna lui Anania și Safira⁶¹ ?

Ceea ce vrea să interzică, se arată apoi prin aceste cuvinte : „Vă vor judeca precum voi veți fi judecați“. El n-a interzis de a judeca, însă ne-a învățat cum s-o facem.

3. „De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, și birna din ochiul tău nu o ieși în seamă ?“

El vorbește despre aceia care, fiind în stare de păcat de moarte, nu îngăduie nici o greșeală, oricît de mică la frații lor. El „strecoară țințarului și înghite cămila“⁶². Ce-i drept, noi am spus-o mai înainte : El îi numește, de asemenea ipocriți, din pricina dreptății lor simulate : prin birna ochiului lor ei văd un pai în cel al fratelui lor.

6. „Nu dați cele sfinte cîinilor...“⁶³

Lucrurile sfinte — adică piinea copiilor. Noi nu ne trebuie, deci, să luăm piinea copiilor pentru a o da cîinilor.

„Și nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor“.

Porcul nu este făcut pentru găteală ; el care se tăvălește în nămol, în noroi. După Proverbele lui Solomon : „Are un inel de aur, el nu pare decît să fie și mai respingător“⁶⁴. În cîini, unii ar vrea să vadă pe aceia care, după ce au crezut în Hristos, revin la vărsătura păcatelor lor⁶⁵, iar în porci, pe aceia care încă n-au crezut în Evanghelie și care se tăvălesc în nămolul încredulității și în viciu. Nu se cuvine, deci, de a îndrăzni să încredințezi perla evanghelică unor astfel de oameni, de teamă că ei bat pasul pe loc, se întorc împotriva voastră și nu se opresc în a vă pierde.

⁵⁶ Facerea 30, 33.

⁵⁷ I Regi 28, 19.

⁵⁸ Facerea 16, 6.

⁵⁹ Eccleziastul 9, 2.

⁶⁰ Cf. I Corinteni 5, 3—4.

⁶¹ Cf. Faptele Apostolilor 5, 1—10.

⁶² Cf. Matei 23, 24.

⁶³ Cf. II Petru 2, 22.

⁶⁴ Proverbele lui Solomon 11, 22.

⁶⁵ Cf. II Petru 2, 22.

7. „Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide“.

Mai înainte, El a oprit de a cere bunuri temporale ; acum El ne arată ceea ce trebuia să cerem. Dacă i se dă celui care cere și cel care caută găsește, dacă i se deschide celui care bate, atunci cel care nu primește, acela care nu află, cel căruia nu i se deschide, desigur nici n-a cerut bine, nici n-a căutat bine, nici n-a bătut bine.

Să batem la ușa lui Hristos despre care se spune : „Aceasta este poarta Domnului, dreptii vor intra într-însa“⁶⁶, așa încît atunci cînd noi vom fi intrați, ni se deschid comorile ascunse în Iisus Hristos, în care se află toată știința⁶⁷.

11. „Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune copiilor voștri...“

Rețineți : El a calificat pe apostoli de răi, deși cel puțin în persoana lor El nu condamnă tot neamul omenesc a cărui inimă, asemănată cu bunăitatea lui Dumnezeu, se întoarce spre răul copiilor. Citește Facerea⁶⁸. Nimic mai surprinzător dacă oamenii acestui veac sînt socotiți răi, cită vreme Apostolul Pavel ne aduce aminte, de asemenea, de a „răscumpăra vremea, căci zilele rele sînt“⁶⁹.

13—14. „Intrați prin poarta cea strîmtă, căci largă este poarta și lată este calea care duce la pieire și mulți sînt cei care apucă pe ea. Și strîmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sînt care o află“.

Calea largă sînt plăcerile lumii pe care le caută oamenii ; calea îngustă — aceea care se deschide de-a lungul muncilor grele și ale posturilor, aceea pe care s-a angajat Apostolul⁷⁰ care îl îndeamnă pe Timotei de a se angaja și el. Remarcă, în același timp, cu ce precizie vorbește El despre fiecare dintre ele⁷¹. Marele număr umblă pe calea cea largă : calea îngustă puțini o descoperă. Calea largă — noi n-o căutăm, nu-i nevoie să fie descoperită, ea se oferă singură. Este calea rătăcirii. Dar ea are vedere îngustă, nu-i găsește pe toți, dar și aceia pe care îi află nu se angajează, ci mulți după ce au aflat drumul adevărului, prinși în plăcerile veacului, se întorc la mijlocul drumului.

15. „Feriți-vă de prooroci mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sînt lupi răpitori“.

Prin aceștia se poate înțelege toți aceia a căror fapte nesocotite îi țin și-i angajează, dar trebuie înțeleși *mai ales ereticii* : care sînt văzuți incingînd legăturile cu castitatea, cu postul, ca pe un veșmînt de pietate, dar în realitate ei au suflet veninos și pot fi surprinși în cea mai mare sim-

⁶⁶ Psalmul 117, 20.

⁶⁷ Coloseni 2, 3.

⁶⁸ Facerea 8, 21.

⁶⁹ Efeseni 5, 16.

⁷⁰ II Corinteni 6, 5.

⁷¹ II Timotei 2, 1—10.

plitate sufletească a unora dintre frații noștri. Rodul sufletului lor, care duce nevinovăția la ruină, îi face să fie asemănători lupilor răpitori.

18. „Nu poate un pom bun să facă roade rele, nici un pom rău să facă roade bune“.

Să întrebăm *pe ereticii*, care afirmă existența a două naturi opuse, dacă, după interpretarea lor, un pom bun nu poate produce niciodată roade rele, de ce atunci Moise⁷², care era pom bun, a păcătuit la apa contradicției? Și de ce David⁷³, după ce a făcut să piară Urie, s-a culcat cu Batșeba? De ce cu ocazia Patimilor Domnului nostru, Petru însuși, L-a tăgăduit zicînd: „Eu nu cunosc pe acest om⁷⁴? Este logic ca Ietro⁷⁵, socrul lui Moise, un sfat bun lui Moise și că Achior să dea lui Olofern⁷⁶ o îndrumare folositoare? Și cum a putut pronunța un poet comic acest cuvînt pe care Apostolul l-a aprobat ca bun: „Tovărășiile rele strică obiecturile bune⁷⁷? Nu se găsesc răspunsuri. Adăugăm că și Iuda, deși pom bun, a făcut roade rele, după ce a vîndut pe Mîntuitorul⁷⁸; că Pavel, pom rău cînd a prigonit Biserica lui Hristos, a făcut apoi roade bune⁷⁹, cînd prigonitor ce era, a fost schimbat în vas ales⁸⁰.

Deci un pom bun nu face roade rele, atîta timp cît perseverează în-deletnicirile sale spre bine, iar pomul rău nu încetează a face roade ale păcatului, cîtă vreme el nu se întoarce spre pocăință. Cel care rămîne în starea în care era, nu devine ceea ce n-a început a fi.

21. „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, (ci) cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri“.

Mai înainte, El a zis că persoane care purtau veșmintele unei vieți virtuoașe nu trebuie primiti, din cauza perversității credinței lor.

La fel aici, afirmă El, nu trebuie acordată încredere acelor care, cu toată strălucirea prin integritatea credinței lor, se comportă rușinos și nimicesc, prin viclenia faptelor lor, integritatea doctrinei. Cei doi sînt necesari slujitorilor lui Dumnezeu: vorbele lor trebuie să confirme faptele lor și faptele lor vorbele lor.

Acestei afirmații pare să i se opună acest text: „Nimeni nu poate să zică: „Domn este Iisus — decît în Duhul Sfînt“⁸¹.

Însă este obiceiul Scripturii de a folosi cuvîntul „vorbe“ pentru „fapte“; cele următoare o dovedesc îndată. Aceia care, fără fapte, fac caz de știința lor despre Hristos, sînt respinși și aud acest cuvînt al Domnului:

⁷² Deuteronom 32, 51.

⁷³ II Regi 11, 27.

⁷⁴ Matei 26, 72.

⁷⁵ Ieșirea 18, 19.

⁷⁶ Iudita 5, 5.

⁷⁷ II Corinteni 15, 33.

⁷⁸ Ioan 13, 2.

⁷⁹ Filipeni 3, 6.

⁸⁰ Faptele Apostolilor 9, 15.

⁸¹ I Corinteni 12, 3.

„Depărtați-vă de la Mine, lucrători ai nedreptății, Eu nu vă cunosc”⁸². Cuvîntul Apostolului merge pe aceeași cale : Ei mărturisesc că Îl cunosc pe Hristos, dar prin faptele lor Îl tăgăduiesc“.

22—23. „Mulți Îmi vor zice în ziua aceea : Doamne, Doamne, oare nu în numele Tău am proorocit și în numele Tău am scos demoni și în numele Tău minuni multe am făcut ? Atunci voi mărturisi lor : Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea“.

Adeseori, profețiile, minunile, alungarea demonilor nu sînt efectul meritului celui ce le face. Este invocarea numelui lui Hristos, care le produce, sau ele sînt acordate pentru a condamna pe cei care le invocă, sau pentru folosul celor care văd sau care ascultă, chiar dacă ei nesocotesc celelalte minuni, dar cinstesc pe Dumnezeu, încît ajung a-L invoca pentru a produce așa mari minuni. Astfel Saul⁸³ și Varlaam⁸⁴, Caiafa⁸⁵ proorocesc, fără a ști ceea ce spun faraonul⁸⁶ și Nabucodonosor⁸⁷, care cunosc și ei viitorul prin vise. În Faptele Apostolilor se văd fiii lui Scheva ajungînd demoni⁸⁸. Chiar și Apostolul Iuda, cu un suflet de trădător, a împlinit, se zice numeroase minuni, în mijlocul celorlalți apostoli⁸⁹.

„Și atunci voi mărturisi lor . . .“

El zice, anume, „Eu le voi mărturisi“, deoarece acest cuvînt le-a fost rînduit de mult timp : „Eu nu v-am cunoscut“. Domnul n-a cunoscut pe cei care se pierd. Să observăm și de ce a adăugat El : „niciodată nu v-am cunoscut“, căci, după părerea unora, oamenii au făcut parte întotdeauna dintre creaturile raționale. „Voi care lucrați fărădelegea, depărtați-vă de la Mine“. El ne-a zis „voi care ați fost lucrători ai fărădelegii, pentru a nu părea prescriși la pocăință“, ci „care sînteți lucrători“, adică voi care, pînă în ceasul de față, cînd a venit timpul Judecării, păstrați încă înclinarea spre păcat, fără a mai avea posibilitatea întoarcerii.

25. „A căzut ploaia, au venit riurile mari, au suflat vînturile . . .“

Acest vînt care se îndirjește pentru a răsturna casa este diavolul, riurile — toți antihriștii care se opun lui Hristos, vînturile — puterile spirituale rele răspîndite prin văzduh.

„Dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stîncă“. Pe aceasta stîncă, Domnul a întemeiat Biserica Sa și de la această stîncă Apostolul Petru și-a luat numele lui.

⁸² Luca 13, 27.

⁸³ I Regi 10, 6—12.

⁸⁴ Numeri 24, 17.

⁸⁵ Ioan 11, 50.

⁸⁶ Facerea 41, 17—36.

⁸⁷ Daniil 2, 29—46.

⁸⁸ Faptele Apostolilor 19, 14—16.

⁸⁹ Luca 9, 6.

Nici o urmă de șarpe pe o astfel de stîncă⁹⁰. Despre ea profetul zice : „El a așezat pe stîncă picioarele mele“⁹¹ și în alt loc : „Stîncă este scăpare ... iepurilor și aricilor“⁹².

Prin urmare, animalul fricos se adăpostește în nișele stîncii și pielea se înroșește cu totul, ca și iepurele care caută un adăpost protector.

Asemenea și lui Moise i s-a spus, în timpul ieșirii din Egipt, că el a fost micul iepure al Domnului : „Șezi pe stîncă aceasta și tu vei sta la spatele Meu“⁹³.

26. ... care și-a clădit casa pe nisip“.

Temelia pusă de Apostolul arhitect este exclusiv Domnul Iisus Hristos⁹⁴. Pe această temelie, stabilă și neclintită, care este așezată pe o masă solidă prin ea însăși, este zidită Biserica lui Hristos. Dimpotrivă, ceea ce este pe nisip, un material mișcător care nu poate aduna sau forma o masă compactă, este construit pentru a se destrăma, așa cum este zidit tot cuvîntul ereticului.

29. „Căci îi învăță pe ei ca unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor“.

Prin urmare, ei învățau poporul ceea ce este scris la Moise și la profeti, pe cită vreme Iisus, ceea ce Dumnezeu și Domnul lui Moise însuși, în libertatea voinței Sale și chiar adăugind Legii ceea ce vedea că-i lipsește, sau chiar modificînd în învățătura Sa către popor, precum am citit mai înainte : „S-a zis celor de demult, Eu însă vă spun“⁹⁵.

⁹⁰ Proverbele lui Solomon 30, 19.

⁹¹ Psalmul 39, 3.

⁹² Psalmul 103, 19.

⁹³ Ieșirea 33, 22—23.

⁹⁴ I Corinteni 3, 11.

⁹⁵ Matei 5, 21 ș.u.

LITURGHIA ORTODOXĂ : VIZIUNE DE VIAȚĂ ATOTCUPRINZĂTOARE *

de : episcop vicar dr. DANIEL CIOBOTEA

Biserica Ortodoxă este, înainte de toate, o Biserică liturgică. Cultul constituie centrul vieții bisericești și cea mai sigură expresie a credinței sale (*lex orandi lex credenti est*). Liturghia ortodoxă (euharistică) este profund biblică în conținutul ei (98 referiri la Vechiul Testament și 124 referiri la Noul Testament). Aceasta explică și faptul că liturghia ortodoxă s-a schimbat foarte puțin de-a lungul veacurilor. Pe lângă faptul că ea reprezintă interpretarea și experiența comună a tainei lui Hristos și a Bisericii Sale, liturghia ortodoxă este — în același timp — și o tradiție vie, care unește în aceeași credință o mare diversitate de generații și de Biserici etnice și locale. Ca atare, Biserica Ortodoxă nu poate fi înțeleasă fără liturghia sa. Prioritatea acordată liturghiei ca *lex credenti* (norma credinței) și ca *lex orandi* (rânduiala cultului), față de autoritatea juridică arbitrară sau față de părerile teologice individuale, constituie trăsătura caracteristică a concepției ortodoxe cu privire la unitatea Bisericii : caracterul ei sacramental-comunitar.

1. Liturghia — prin însăși natura sa — este un act integrator sau o lucrare atotcuprinzătoare : lucrarea poporului pentru Dumnezeu (spre mărirea lui Dumnezeu), precum și lucrarea lui Dumnezeu pentru popor. De aici rezultă *caracterul divino-uman al liturghiei*. Liturghia (din gr. *leitōn* + *ergon*) înseamnă acțiune publică sau comună, respectiv, acțiunea *laos*-ului, a întregului popor al lui Dumnezeu, deci nu doar a clerului.

Citeva exemple ale caracterului divino-uman și atotcuprinzător al liturghiei :

a) Înainte de începerea liturghiei, diaconul reamintește episcopului că acum este momentul potrivit (*kairos*) pentru a acționa, de a lucra pentru Dumnezeu (altă traducere posibilă : acum este *kairos*-ul pentru lucrarea Domnului). De fapt, denumirea tradițională și cea mai răspin-

* Comunicare făcută în cadrul unui Seminar ecumenic despre caracterul inclusiv (integrator) al cultului, organizat între 3—13 iunie 1989 la Institutul ecumenic de la Bossey-Geneva (Elveția).

dită pentru liturghia euharistică este, în Biserica Ortodoxă, „dumnezeiasca Liturghie“.

b) Slujitorul principal este Însuși Hristos, Arhiereul nostru veșnic: „Căci Tu ești Cel Care aduci și Te aduc, Cel Care primești și Cel Care Te împarți, Hristoase, Dumnezeuul nostru!“ (rugăciunea dinainte de ieșirea cu Sfintele Daruri).

c) Întrucît liturghia este acțiunea întregii obști creștine, sau acțiunea lui Dumnezeu pentru întreg poporul Său dreptcredincios, în Ortodoxie, nu există liturghie individuală — adică săvîrșită doar pentru preot sau numai de către acesta pentru credincioși — cum nici liturghii speciale pentru anumite categorii de membri ai Bisericii (liturghii pentru bătrîni, copii etc.). De fapt, toți membrii Bisericii sînt invitați la aceeași liturghie, oficiată o singură dată pe zi, în același loc: clericii și mireni, tinerii și bătrîni, săracii și bogații, bărbații și femeile.

d) Toate verbele utilizate în liturghie sînt la plural, chiar atunci cînd rugăciunile sînt pronunțate doar de către preot, întrucît acestea sînt ale întregii comunități, sau pentru întreaga comunitate. Forma dialogică între una și mai multe voci exprimă inclusivitatea unității Bisericii, diversitatea adunată în comuniune, evitînd atît uniformitatea, cît și individualismul, aceeaștă comuniune fiind caracterizată prin dialog, dăruire reciprocă și frățietate armonioasă. (Singularul este folosit numai atunci cînd preotul se pocăiește de propriile păcate).

e) Pentru a înțelege liturghia ca acțiune integratoare prin care Biserica, Trup al lui Hristos, este edificată în frățietate, se face astăzi încercarea — mai ales în diaspora ortodoxă din Europa Occidentală și din America de Nord — de a reintroduce oficierea Tainelor Botezului și Cununiei la începutul liturghiei euharistice, așa cum se proceda în Biserica primară. Adesea, vechea tradiție ne ajută la reînvierea sau la corectarea tradiției și practicii contemporane!

Nu cu mult timp înainte, deseori, numai corul participa la cîntarea liturgică: astăzi, însă, în multe Biserici locale, se încurajează participarea tuturor membrilor Bisericii la oficierea liturghiei (cîntarea și rugăciunea comună).

2. Liturghia euharistică constituie un memorial integrator deoarece nu este vorba numai de pomenirea Persoanei și actelor lui Hristos, ci și de întreaga Biserică, unită cu El prin credință și dragoste. De aici rezultă și *dimensiunea sobornicească, nu doar locală sau națională, a liturghiei*. În liturghia ortodoxă, Hristos nu apare niciodată singur, ci în comuniune indivizibilă cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, precum și în comuniune inseparabilă cu Trupul Său — Biserica. Ca atare, la încheierea oricărei rugăciuni apare doxologia treimică, adică îndreptată către Sfînta Treime: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, comuniunea supremă de viață și iubire, descoperită nouă de Hristos și preamărită de Biserică. Doxologia treimică este urmată — cu mici excepții — de lauda adusă Maicii Domnului, care personifică Biserica ca Trup al lui Hristos, sau sălășluirea lui Dumnezeu în umanitate, Maica Domnului realizînd cea mai în-

timă și liberă acceptare a lui Hristos-Dumnezeu de către omenire.

Iată câteva exemple :

a) Cînd ortodocșii săvîrșesc memorialul actualizator al morții și Învierii lui Hristos în liturgia euharistică, conform poruncii Sale : „Faceți aceasta întru pomenirea Mea“ (I Corinteni 11, 24) ei Îl pomenesc pe Întregul Hristos (*totus Christus : caput et membra*) pe Iisus Hristos, Capul unit cu Trupul Său tainic — Biserica. În acest sens, toți sfinții Vechiului și Noului Legământ (*communio sanctorum*) sînt pomeniți în liturgia euharistică. Între aceștia, Fecioara Maria, Maica Domnului Hristos și icoană eshatologică a Bisericii (Apocalipsa 12 și 21, 1—3) este pomenită într-o formă deosebită de laudă (vezi, mai ales, proscomidia, precum și rugăciunile de după sfințirea darurilor).

b) Liturgia menționează sfîntul (sfînta) zilei, pe numele respectiv, conform calendarului — această constituind o altă expresie a dimensiunii integratoare, atotcuprinzătoare a liturghiei, care transcende spațiul, timpul, sexul, poziția socială, rasa, vîrsta, cultura — pentru a realiza comuniunea tuturor credincioșilor în Hristos.

c) Această inclusivitate a pomenirii liturgice este accentuată și în iconografia (pictura) ortodoxă, care înfățișează comunității credincioșilor iubirea lui Dumnezeu pentru Biserica Sa din toate timpurile și de pretutindeni, precum și acțiunea sfințitoare a Sfîntului Duh în toate generațiile și în toată lumea.

d) Pomenirea morților adormiți în credință arată, de asemenea, puterea rugăciunii și iubirii, care este mai puternică decît moartea fizică.

3. Liturgia este cultul integrator de cerere și de mulțumire, nu numai pentru Biserică, ci și pentru întreaga creație. Tocmai de aceea se poate vorbi despre *dimensiunea cosmică a liturghiei*. Exemple.

a) în ectenia cea mare de la începutul liturghiei, Biserica se roagă pentru întreaga lume și pentru toată credința ;

b) înaintea sfințirii pîinii și a vinului, cuvintele anaferei (oferirii darurilor) arată că acestea sînt oferite lui Dumnezeu pentru întreg cosmosul : „Ale Tale dintru ale Tale, Tie Îți aducem de toate și pentru toate“ (adică, în numele și pentru binele întregii creații) ;

c) apoi, după sfințire se spune : „Încă aducem Tie această slujbă duhovnicească, pentru toată lumea Ta, pentru Sfînta sobornicească și apostolească Biserică.

4. Liturgia, ca Taină sau icoană profetică a adunării eshatologice a omenirii în Împărăția lui Dumnezeu (Matei 24, 30—31) și ca prînz pascal la masa Domnului (Matei 26, 29) constituie — în același timp — în mod paradoxal, o judecată („crisis“) și o acceptare a lumii noastre, o chemare la „metanoia“ (la pocăință, convertire și reînnoire), precum și la „*koinonia*“ (comuniune de viață și iubire), *un eveniment sau o frățietate exclusivă și inclusivă*. Tensiunea între cele două aspecte ale evenimentului se vede în credința și practica apostolică : Matei 28, 19 și Matei 25 ; Apocalipsa 21, 24 și 21, 27 ; Galateni 3, 28 și I Corinteni 11, 29. Exemple :

a) mărturisirea personală a păcatelor (spovedania) și mărturisirea credinței comune (conținute în Crez și în toate cîntările liturgice) preced participarea la împărtășirea euharistică cu Trupul și Sîngele Domnului;

b) împăcarea celor despărțiți și dezbinați din cauza conflictelor de credință sau a lipsei de iubire din viața Bisericii (schisme, certuri) este o condiție prealabilă pentru împărtășirea euharistică comună.

Observații: Excluderea unora de la împărtășirea euharistică nu este definitivă, ci — mai degrabă — terapeutică, aceasta făcîndu-se în vederea reînnoirii vieții noastre, conform poruncilor de iubire ale lui Hristos (I Corinteni 5, 1—13 și II Corinteni 2, 5—11). Întrucît Euharistia este Taina comuniunii cu Hristos în Împărăția cerurilor, îndepărtarea temporară de împărtășire euharistică are ca scop atenționarea penitentului că — în cazul în care nu-și schimbă viața aici, pe pămînt — riscă să piardă comuniunea vieții veșnice din Împărăția cerurilor, adică mîntuirea.

5. *Considerații finale.*

Deși textele noastre liturgice ortodoxe sînt — înainte de toate — integratoare (inclusive) din punct de vedere teologic, totuși noi trebuie să îmbunătățim participarea membrilor Bisericii la liturghie. Confrunțați frecvent cu pericolul ritualismului formal și al rutinei, noi — clericii și mireni ortodocși trebuie să redescoperim astăzi în bogata tradiție a sfintei noastre liturghii, profunda ei *semnificație eclezială și existențială*: trebuie să participăm la aceasta nu doar din obligație morală sau din obicei, ci ca la un act de edificare a comunității bisericești prin iubire reciprocă în Hristos și prin preocupare comună pentru viața întregii lumi. Trebuie să redescoperim liturghia ca inspirație și viziune pentru viața noastră de zi cu zi, ca un izvor de lumină pentru a privi lumea așa cum o vede Hristos, spre a accepta sau respinge ceea ce El acceptă sau respinge.

Secularizarea de astăzi, pe de o parte, și căutarea spirituală a unui sens mai profund al vieții, pe de altă parte, măresc urgența împlinirii acestei sarcini.

Necesitatea unei liturghii inclusive, bazate pe o participare sporită, ne apare și mai acută, atunci cînd la liturghia de duminică găsim unele biserici pline de credincioși, iar nu departe de ele, biserici aproape goale. Care sînt motivele pentru care într-o biserică, liturghia constituie preocuparea tuturor, iar în alta ea este privită ca fiind exclusiv datoria sau „meseria“ clérului?

Acest fapt demonstrează că minunatele texte liturgice tradiționale, ce reflectă o viziune atotcuprinzătoare de viață, nu sînt suficiente dacă nu sînt trăite, dacă diferitele daruri proprii obștei vii a credincioșilor nu sînt descoperite și folosite și dacă participarea credincioșilor nu este încurajată și stimulată.

„CRIZA DE IDENTITATE“ DUPĂ SF. IOAN SINAITUL (SCĂRARUL)¹

de : prof. I. KORNARAKIS — Atena

Noțiunea „criză de identitate“² aparține psihologiei contemporane. Ea se folosește de aproximativ două decenii, pentru a exprima succin, cea mai profundă problematică a psihologiei individului. Însă conținutul acestei noțiuni este tot la fel de vechi ca și faptul căderii omului în păcat.

Pentru gândirea teologică este evident că, prin cădere, omul și-a pierdut identitatea, adică a început o aventură existențială³ pe care, din prima clipă a „înțeles-o“ ca pe o trăire anxioasă a „crizei de identitate“. Cu alte cuvinte, la umbra îndemnului luciferic că va ajunge Dumnezeu⁴, omul se așteptase să-și extindă eul și să-l înalțe spectaculos pe pedestal, unde numai prin el însuși să atingă dimensiuni infinite. Dimpotrivă, imediat după experiența integrală a încălcării voinței lui Dumnezeu, el a înțeles că „s-a înșelat“. Prima senzație pe care căderea a dat-o celui întâi zidit este pierderea identității. În locul unei autorealizări de sine spectaculoase, după modelul divin, omul căzut este confruntat cu realitatea icoanei chipului propriu, spartă în bucăți, confuză și zguduitor de contradictorie în sine.

El simte că fapta călcării a și provocat reacții și contrareacții, cu efecte și contraefecte în existența sa individuală, care în totalitatea lor alcătuiesc „dansul nebunesc“ al sciziunilor și coliziunilor dramaticei sale aventuri existențiale. Această aventură poate fi caracterizată concis numai ca o „criză de identitate“.

Intr-adevăr, se pare că de atunci toată amplexarea și profunzimea problematicii existențiale a omului se rezumă la această experiență tra-

¹ În prezentul studiu se folosește traducerea textului „Scării“, editată de mănăstirea „Parakhitos“ în 1978.

² Erik Erikson, *Wachstum und Hrisen der Gesunden Persönlichkeit*, Darmstadt, Darmstadt, 1953, Idem, *Virsta copilăriei și societatea* (trad., gr. M. Kouroumpaki), Atena, 1975, p. 246 ș.u. și p. 299 ș.u.

³ Termenul „existențial“ este folosit aici în sensul importanței vitale pe care o au experiențele directe ale individului.

⁴ „Atunci, șarpele a zis către femeie... vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu“ (Facerea 3, 4—5).

gică și, de cele mai multe ori, nemărturisită a „crizei sale de identitate“. Problema pe care omul o trăiește direct și umilitor este întotdeauna : *cine este !*

Cine sînt ? Este o întrebare inimaginabil de simplă și, în același timp, o problemă înfiorător de complicată. În cadrul acestor limite ale simplității firești, pe de o parte, și a epatării degradante pe de alta, se dezvoltă problematica indivizibilă, în parte, a omului în ceea ce privește cine este.

Cine sînt ? Cine aș fi putut să fiu sau cine trebuia devin ? Cine poate să-mi spună cu adevărat cine sînt ? Ce ascund înăuntrul meu ? Atunci cînd stau de vorbă cu sinea mea, cu cine am onoarea să discut ? Cu sinea mea autentică și adevărată sau cu umbra sinei mele ? Cu sinea mea autentică și adevărată sau cu umbra sinei mele ? Și ce vrea să spună umbra sinei mele ? Care este indiciul existențial al dialogului cu sinea mea ? Cine întreabă și cine răspunde atunci cînd cuget „întru mine“ ? Întrebări ca acestea și întrebări de alt gen au dreptul de a fi puse și exprimate clar în spațiul problematicei individuale, în care se desfășoară tot spectrul tragic al crizei mele de identitate.

De altfel, progresul pe care l-au înregistrat în epoca noastră cercetările psihologice, mai ales în domeniul relațiilor interpersonale, a făcut să se pună tot mai conștient problema pe care omul a început să o trăiască dramatic din momentul căderii sale în păcat. Astfel, în anumite cazuri, psihologia socială se orientează cu toată puterea în direcția studierii problemei crizei de identitate pe care o trăiește fiecare om conștient sau inconștient. Cercetarea științifică a unei probleme, prin excelență existențial, amintește cu exactitate următorul fapt : activitățile științifice în parte, cel puțin în domeniul analizelor antropologice, de regulă, nu descoperă problematici umane inedite, ci numai modalități de studiere și cercetare a formelor fundamentale imuabile de viață și existență umană. Așadar, în cele din urmă, atît din genul cit și din importanța rezultatelor cercetării psihologice obținute în epoca noastră, se vede că structurile de bază ale problematicii umane sînt întotdeauna aceleași și invariabile⁶. De exemplu, din această cauză, cu același patos cu care, imediat după cădere Adam a început să-și caute sinea, omul își caută întotdeauna deci și astăzi identitatea pierdută. Astfel, în toate produsele gîndirii umane, ale artei⁷ și ale științei se reflectă efortul anxios depus de om pentru a se descoperi și a se înțelege pe sine, în cadrul formelor fundamentale și constante de viață și existență personală.

Prin urmare, spiritul competent care, printr-o retrospectivă este capabil să restabilească etapele principale ale călătoriei omului spre sine sa

⁶ *Strigătul omului în fața fratelui siamez (Pași spre cunoașterea de sine)* (în limba greacă, Tesalonie, 1979, p. 57 ș.u.).

⁷ S. Agouridis, *Hermeneutica textelor sfinte*, Atena, 1979, p. 9 ș.u.

⁸ A se vedea „Strigătul de protest“ al lui Pirandello : „Cine sînt ? Nu am identitate. Sînt așa cum m-ați vrea !“ E. Froum, *Teama în fața libertății* (Jr.), p. 10, ed. Mpoukoumanis.

poate să sesizeze cu ușurință că, în cadrul crizei de identitate, structurile fiecărei problematice sînt întotdeauna „sinonime“, în timp ce de fiecare dată variază pozițiile celor care încearcă să interpreteze⁸ fenomenele permanente ale aceluiași, sau procedeele de cercetare ale acestor fenomene. Obiectul cercetării este întotdeauna același: icoana confuză și dezintegrată a individualității. Și cercetătorul este permanent același: omul confuz și scindat interior. Diferă numai mijloacele „optice“⁹ pe care le folosește de fiecare dată și care, în fiecare epocă, corespund progresului „tehnologic“ al epocii respective. Dar, desigur, aceste mijloace nu influențează rezultatul funcției drastice a crizei de identitate. În mod exclusiv, datorită epocii, ele dau vechilor forme imuabile de existență individuală, nuanțe de clar-obscur, luate din ceea ce în cursul vieții a rămas subconștient în suflet. Criza de identitate este întotdeauna problema prin excelență a omului, problemă care-l presează și-l chinuie, fie că progresează în obținerea cunoștințelor psihologice, fie că ignoră aceste cunoștințe. Aceasta, deoarece drama interioară trăită ca o aporie existențială profundă: „cine sînt“, este întotdeauna ecoul glasului lui Dumnezeu Cel care, imediat după cădere, îi cheamă pe omul „căzut“ la conștientizarea pierderii conștiinței de sine. Întrebarea lui Dumnezeu: „Adame, unde ești?“ conferă autoritate dumnezeiască problematicei pierderii identității omului. Și omul înțelept și cultivat, și cel neînțelept și incult, și bogatul și săracul, și oricare om simte pururea aceeași foame, o foame lăuntrică de identitate, — după expresia unui cunoscut psiholog¹⁰. Fără să avem intenția de a da un ton poetic realității tragice pe care o trăiește omul, putem spune despre el că este un „cerșetor înfometat după identitatea pierdută“.

Mai trebuie subliniată și descoperirea psihologiei abisale, conform căreia problema crizei de identitate se trăiește în cea mai mare parte în cadrul obscur al inconștientului¹¹. De obicei, conflictele interne care au loc în continuu și întredin intensitatea acestor crize, sînt acoperite de vălul inconștientului și de aceea nu este sesizată cu ușurință profunzimea și tensiunea situației. Tocmai caracterul inconștient al crizei de identitate constituie cauza principală a incapacității individului de a descoperi și localiza în mod obiectiv problematica sa existențială prin excelență. Într-adevăr, dacă omul confuz și scindat lăuntric suferă inconștient din cauza conflictelor zguduitoare ale crizei de identitate, cum poate deveni posibilă o re-com-punere creatoare a individualității lui, prin forțele proprii? Dacă, dat fiind caracterul inconștient al crizei lui, nu este capabil să-și vadă adevărata sine, cum poate să întreprindă o reconstituire a identității sale? Și, dacă omul acesta este victima conflictelor care-l degradează, cum poate avansa pe drumul ascendent al creării din nou și autodeterminării libere, cu pîterile sale paralizate și divergente?

⁸ I. Kornaraki, *Psihografii biblice*, Tesalonic, 1975, p. 26 ș.u.

⁹ Asemenea mijloace optice sînt, de exemplu, filosofia existențială sau psihologia abisală.

¹⁰ Erik Hoffer, *An introduction to Social Psychology*, New York, 1969, p. 35.

¹¹ E. From, *The Crisis of Psychoanalysis*, Londra, 1971, p. 135.

Aceste întrebări rezumă în linii foarte generale problematica metologică a psihoterapiei. Ea este chemată să rezolve aceste conflicte care provoacă criza profundă de identitate a individului. Cum putem aduce la suprafața vieții conștiința ceea ce nu este conștientizat și este ținut într-o „zonă” psihică obscură, necunoscută nouă¹²?

Cum îl putem convinge¹³ asupra dimensiunilor tragice ale dramei sale interioare pe cel care nu vede cu ochii conștiinței criza gravă de identitate pe care o trăiește? Și dacă îl convingem, care sînt forțele sale cărora trebuie să ne adresăm,¹⁴ pentru a le provoca să acționeze creator în vederea restabilirii, pe cît posibil, a frumuseții dintru început? În fața acestor întrebări, psihoterapia reacționează în funcție de pozițiile personale ale celor care o aplică.¹⁵ Oricum, imaginea, generală a activității psihoterapeutice, care urmărește vindecarea crizei de identitate trăită de omul contemporan, ne dă impresia unei crize metodologice¹⁶, care se luptă cu disperare să vindece o altă criză. Dar o criză în serviciul altei crize nu poate avea niciodată efecte terapeutice. Combinarea a două procese-criză agravează criza existentă de ambele părți și confirmă, și din acest punct de vedere, cuvîntul Sfintei Scripturi. „Dacă orb pe orb va călăuzi, amîndoi vor cădea în prăpastie” (Matei 15, 14)¹⁷.

De altfel, între simptomele crizei de identitate a omului trebuie să plasăm și tendința lui de a se dăruia căutării noului, pornind de la preconcepția că tot ceea ce este nou este în mod necesar și mai bun decît ceea ce este vechi. În cele mai multe cazuri, omul conferă oricărui lucru nou din punct de vedere cronologic o superioritate axiologică, pentru simplul motiv că este nou „în timp”. Pe baza unui asemenea principiu, o carte foarte veche ca „Scara” Sfîntului Ioan Sinaitul, scrisă cu aproximativ 1400 ani în urmă, este socotită că servește exclusiv scopurilor istorice. Datorită vechimii foarte mari, conținutul ei ar avea numai valoare istorică, deoarece „satisfacă numai curiozitatea istoricului timpului mai vechi”.

Și totuși! Dacă sufletul omului de astăzi are dispoziția necesară să reflecteze asupra acestei cărți, pe lîngă valoarea ei istorică se va recunoaște și actualitatea permanentă, punînd cititorului o problemă de o manieră specifică și plină de grație.

Într-adevăr, cine se preocupă de problematica personalității umane, încearcă o stupefacție încîntătoare atunci cînd se pierde în problematica duhovnicească a „Scării” Sfîntul Ioan Sinaitul. Explicația este foarte

¹² U. Caruso, *Bios, Psyche Person. Eine Ei führung in die Allgemeine Tiefenpsychologie*, Freiburg, München, 1957, p. 3, ș.u.

¹³ J. Sandler, *Le Patient et le Psychanalyste. Le cadre clinique de la Psychanalyse*, Paris, 1975, p. 91, ș.u.

¹⁴ K. Horney, *Conflictele lumii noastre lăuntrice*, (trad. gr. T. Evdoka), Atena, 1967, p. 204.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Observația lui Daco — „profesia psihologului-psihoterapeut este o mărturisire a credinței în valoarea esențială a omului” (*Psihanaliză și echilibru psihic*, p. 391) — ne oferă încă o explicație a marilor resurse convenționale ale metodelor psihoterapeutice dar care adesea sînt atît de contradictorii!

¹⁷ A. Niedermeyer, *Handbuch der Pastoralmedizin*, vol. V, Viena, 1952, p. 121.

simplă : simte că sufletul său impregnat de noțiuni și reprezentări ale gândirii științifice și vieții contemporane funcționează ca prezentă scrutaătoare tot la fel de bine în acest spațiu sui generis al problematicei existențiale ca și în paginile scrierilor moderne. Și, atunci, când astăzi, omul care se problematizează, face un salt „înapoi“ cu aproape 1 400 ani și întâlnește în „Scara“ aceeași imagine frântă a identității lui, pe care i-o arată cu exuberanță realizările științifice și spirituale moderne, înțelege exact ceea ce am afirmat mai sus, adică faptul că, în ciuda curgerii secolelor, problemele de bază ale personalității umane rămân întotdeauna aceleași și neschimbate. Omul de azi, ca și omul epocii Sfintului Ioan Sinaitul, se identifică într-o trăsătură fundamentală : amploarea și profunzimea crizei lor de identitate.¹⁸

Exact această trăsătură comună ne permite să trecem foarte ușor de la problematica modernă a crizei de identitate a omului, la tezaurul patristic de gândire cuprins în opera „Scara“, care examinează atent natura și dimensiunile aceleiași crize.

Se pare că simptomatologia crizei de identitate prin care trece omul contemporan este marcată foarte puternic de refuzul acestuia de a accepta că trăiește o astfel de criză. Așadar, simptomul prin excelență al crizei de identitate este pretenția omului contemporan (sau din oricare alt timp), că se simte perfect în ceea ce privește constituția și integritatea psiho-pnevmatică. Cu alte cuvinte, cel care neagă că trăiește o criză de identitate, prin negarea sa atentă mai degrabă că se află în epicentrul distructiv al unei asemenea crize.

Dimpotrivă, Sf. Ioan Scărarul arată că o criză de identitate, de anumită amploare, poate să trăiască și cel care depune autentice strădanii duhovnicești.¹⁹ Dacă, într-adevăr, identitate a duhovnicească a omului s-a pierdut oarecum, descompunându-se prin trăirea faptului înspăimântător și dramatic al căderii, atunci cu certitudine viața duhovnicească autentică nu poate fi decât mersul spre restabilirea integrală a identității omului. Strădania și truda nevoițelor în Hristos Iisus trebuie să fie calea pe care „cerșetorul“, înfometat de adevărata sa identitate, merge spre descoperirea acesteia și spre restabilirea „frumuseții ei de la început“. Din acest motiv, Sf. Ioan Scărarul nu ezită deloc să se prezinte pe sine problematizându-se în legătură cu ce ascunde înlăuntrul său și ce este în realitate sinea sa, care se exprimă și se mișcă cu acel potențial uman caracterizat de obicei ca „trup“. Într-un dialog admirabil despre problematica existențială, el încearcă să discute pe larg cu sinea sa considerată „soția“ sa. „Legătura conjugală“ cu sinea sa este experiată ca o situație grea,

¹⁸ Prelucrarea metodică a întregului text al „Scării“ poate să demonstreze mai pe larg coincidența problematicii fundamentale a oamenilor din două epoci aflate atât de departe una de alta, ca epoca Sfintului Ioan Sinaitul de epoca noastră.

¹⁹ Termenul „criză“ nu are numai sens și conținut negativ, deoarece, în general nucleul crizei exprimate este procesul schimbării. „Criza de identitate“ este și ea un proces care are loc în viața duhovnicească a celui care cu adevărat se luptă pentru desăvârșire. (Seward Hiltner, *The Dynamics of Life Crisis and Pastoral Case*, în rev. „Pastoral Psychology“, vol. XXIII, nr. 224 (mai 1972) p. 17.

care se face simțită mai ales ca tensiunea existențială, exprimată în perechi de termeni antitetici. Sinea sa sau trupul, este prietenul și dușmanul său. Este prieten, deoarece îl iubește în mod firesc, dar este și dușman deoarece „trupul“ (cu sensul folosit de Sf. Apostol Pavel), este „soția“ care „atunci când zămislește naște căderile cele păcătoase“. Iar acelea după ce s-au născut, nasc la rîndul lor moartea prin deznădejde.²⁰ În același fel, trupul este „colaborator și dușman“, „ajutător și adversar“, „susținător și trădător“.²¹

Această stare antitetică și presant „dis-junctivă“ îl orientează pe Sf. Ioan Scărarul spre aporii de o intensă problematică existențială. Pentru perspectiva sa spirituală, este foarte caracteristic faptul că nu se grăbește să dea răspunsuri la fiecare punct în parte al problematicii sale existențiale. El preferă să rămână în aporie și taină.²² Întrebările prin care se cristalizează încuvinte presiunea existențială a „con-jugării“ sale cu „trupul“ se succed una după alta, pentru a arăta că el nu dă altora sfaturi „morale“, ci dă expresie experienței pe viu asupra problematicii identității sale.

„Prin ce metodă și în ce fel — se întreabă — să leg acest prieten al meu, adică trupul, și să-l judec așa cum fac cu ceilalți — nu știu ! Deoarece, înainte să apuc să-l leg, se dezleagă și înainte să-l judec, mă împac cu el. Și înainte să-l pedepsesc, mi se face milă și cedez. Cum să-l înving pe cel care din fire îl iubesc ? Cum să mă eliberez de cel cu care veșnic sînt legat ? Cum să desființez pe cel care va învia împreună cu mine ? Cum să schimb în nestricăcios pe cel care a luat fire stricăcioasă ? Cu ce argument logic să mă împotrivesc lui, din moment ce prin fire are de partea sa toate argumentele logice ?“.²³

Într-adevăr, Sf. Ioan Sinaitul se aflate într-un mare impas. Confruntat cu experiența profundă a dispozițiilor sale drastice antitetice, pentru un moment își iese „din sinea sa“ și, într-o clipă de liniște existențială și absență a contradicțiilor interioare, se întreabă dacă poate cineva să-i dea răspunsuri satisfăcătoare, adică soluții care să suprimе tensiunea existențială provocată de relațiile „con-jugale“ cu sinea sa. Astfel probabil pentru a se „destinde“ prin recunoașterea legitimă a unei incapacități care depășește orice posibilitate de prelucrare logică, el ajunge la un monolog „întru sine“. Dacă-mi voi lega acest prieten cu postul, dar îndată voi osîndi pe fratele meu, iarăși mă dau în mîinile lui. Dacă voi înceta să osîndesc și-l voi birui dar mă voi mindri înlăuntrul meu, iarăși voi cădea în mîinile lui . . . Pentru mine este și împreună — lucrător și dușman, și aju-

²⁰ Cuvîntul al XV-lea *Despre curăție*, 83, p. 217.

²¹ „Căci trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului ; căci acestea se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi“ (Galateni 5, 17).

²² „Numai cei desăvîrșiți pot cunoaște întotdeauna care gînd din sufletul nostru provine de la noi, care de la Dumnezeu și care de la diavoli. Diavolii nu înseamnă chiar de la început la toate cele care sînt împotriva. De aceea, cu adevărat, problema aceasta este obscură și greu de rezolvat“ (Cuvîntul al XXVI-lea : *Despre deosebire*, b, 70, p. 325).

²³ Cuvîntul al XV-lea : *Despre curăție*, 83, p. 215, ș.u.

tător și adversar, și susținător și trădător. Când este îngrijit se luptă, iar când este înjosit slăbește. Când mă odihnesc este neascultător, iar când mă opun lui și-l fac să sufere, nu rezistă. Dacă ni se face milă de el, mă află în primejdie. Dacă-l rănesc nu voi avea cu cine să dobândesc virtuțile. Pe el unul și același îl string la pieptul meu, îl și urăsc.²⁴

Acest dialog pe care Sf. Ioan îl poartă cu sine, referitor la modul contradictoriu de a acționa, arată clar că, în unele momente, cel care poartă lupta duhovnicească este angrenat în relații presante a căror termeni tind în direcții diametral opuse. Astfel, și aici se poate vorbi despre un impas existențial, corespunzător dimensiunilor și calităților ascezei în Iisus Hristos. Sf. Ioan Scărarul, ascet adevărat și mai ales stareț și îndrumător în nevoițele duhovnicești, nu se precipită să ofere soluțiile pe care ar fi putut să le dea, cu destulă ușurință, conștiința lui luminată de Sfântul Duh. Și aici preferă să rămână în aporie și taină. „Care este taina ce mă înconjoară? Cum se explică amestecul ce observ întru mine? Cum în sinea mea sînt și prieten și dușman.?”

Insistența asupra impasului existențial deprimat urmărește probabil să sublinieze necesitatea cunoașterii de sine. De regulă, criza de identitate atinge punctul culminant atunci când se ajunge la impresia eronată că posedăm o deplină cunoaștere de sine, sau fie și una satisfăcătoare. Chiar în asceză întru Hristos, cine susține că se cunoaște pe sine arată fără să vrea ignoranță totală în ceea ce privește identitatea sa, deci că de fapt trăiește într-o profundă criză de identitate.

Dimpotrivă, cu cît mai intens, mai adînc și mai problematic se întreabă cineva cine este, chiar în cursul acestei asceze, cu atît arată o orientare corectă spre cunoașterea autentică a sinei sale și deci spre ieșirea progresivă din criza de identitate²⁵. De aceea, Sf. Ioan Sinaitul insistă într-un mod impresionant să rămână fixat în spațiul problematicei cunoașterii de sine, ceea ce se identifică cu o criză acută de identitate, de neînțeles pentru „spiritul neinițiat”. El se întreabă care este taina ce-l înconjoară și cum se face că este legat atît de antitetic cu sinea sa, dar nu se gîndește să pună întrebarea altcuiva pentru a primi acel răspuns care, probabil, în mod obiectiv îi va deschide poarta ieșirii din impas. Preferă informații „subiective”, de la „soția” sa, trupul, sinea sa. Pentru aceasta, întrebările arzătoare care vizează „destăinuirea” sinei sale sînt adresate în exclusivitate numai sinei sale. „Spune-mi, spune-mi, tu soțul meu, tu firea mea, căci nu este nevoie să aflu cele ale tale de la altul! Cum voi rămîne nerănit de tine? Cum voi reuși să scap de pri-

²⁴ *Ibidem*, p. 216 — A se vedea și I. Kornaraki, *Trăiri ale Sfinților Părinți în ceasul al XI-lea* (gr.), Tesalonic, 1971, p. 47 ș.u.

²⁵ Este caracteristică cunoașterea de sine, profundă, pe care o prezintă Moise înaintea lui Dumnezeu: „Atunci a zis Moise către Dumnezeu „Cine sînt eu, ca să mă duc la Faraon, regele Egiptului” (Ieșirea 3, 11). De asemenea: „A zis Moise către Domnul: „O Doamne, eu nu sînt om îndemînic, nu de ieri de alaltăieri, nici de cînd ai început Tu a vorbi cu robul Tău; gura mea și limba mea sînt anevoioase” (Ieșirea 6, 10).

mejdia firii? Fiindcă am făgăduit lui Hristos să fiu dușman al tău, cum voi birui stăpînirea ta tiranică? Cum?”²⁶

Aceste întrebări, adresate ca o energetică provocare sînei sale, pentru a se exprima așa cum este ea, cuprinsă de criza sa de identitate, nu urmăresc să obțină niște informații teoretice asupra unor subiecte pe care cel ce „se nevoiește” și se problematizează nu le cunoaște. Cunoașterea teoretică nu este întotdeauna însoțită de o trăire echivalentă. Este posibil ca cineva să cunoască mult, dar să trăiască puține sau nimic. Din această cauză, răspunsul la întrebările pe care Sf. Ioan le pune sînei sale nu este așteptat ca o expresie a cunoașterii teoretice, ci ca o expresie a experierii relației cu cea mai intimă „fire” a sa, ca o întîlnire cu abisul existenței sale care reacționează la însăși existența sa. „Oricum — completează el — trupul, răspunzînd sufletului, a părut că zice: „Nu este vorba să-ți spun ceva pe care tu nu-l cunoști, ci ceva pe care amîndoi îl cunoaștem. Eu mă mîndresc că mama mea este dragostea (pasională). Eu fac trupul să se aprindă în afară atunci cînd i se poartă de grijă și, în general, cînd trăiește bine. Văpaia lăuntrică și aprinderea gîndurilor au ca punct de plecare traiul bun, care a premers și faptelor rușinoase săvîrșite. Cînd zămislesc, nasc căderile păcătoase. Dar acelea, după ce s-au născut, nasc la rîndul lor moartea prin deznădejde”.

Trupul își face cunoscută identitatea și își dă la lumină nerușinarea. Îndrăzneala lui este provocatoare, dar totodată, și sinceră. Nu se prefăce. Se exprimă cu asprimea sincerității ascetice care niciodată nu știe să flateze. Astfel, însuși trupul datorită funcției sale drastice — negative, nu ezită să-și recunoască părțile slabe, vulnerabile. Tocmai pentru că trupul nu știe să fie înțelept și prin urmare să se „protejeze”, întregeste răspunsul la întrebările arzătoare ale „soțului” său. El expune condițiile de a căror îndeplinire depinde neutralizarea rolului negativ și aducător de moarte pe care-l joacă pe scena tragicei existențe. „Dacă tu cunoști marea mea slăbiciune care este și a ta, mi-ai legat mîinile. Dacă îmi înfrînezi lăcomia, mi-ai legat picioarele să nu mai pot merge înainte. Dacă te însoțești cu ascultarea, te-ai despărțit de mine. Dacă dobîndești smerenia, mi-ai tăiat capul”²⁷.

Acest epilog al răspunsurilor date de trup pe un ton ipotetic „condițional” definește cele patru condiții esențiale pentru viața duhovnicească. După ce au fost împlinite, ele pot să conducă spre o mortificare „de viață făcătoare” și mintuitoare, spre o soluționare pozitivă a problematicii existențiale cu care este confruntat cel ce este angajat în nevointe duhovnicești și care suferă din cauza „con-jugării”, „trupului cu duhul”. Astfel, trupul propune cunoașterea de sine ca forță spirituală capabilă să-i „lege mîinile”, postul ca un regim de viață duhovnicească ce poate slăbi forțele telurice care se revoltă, ascultarea ca funcție dinamică a libertății personale și a autodeterminării spirituale și smerenia ca sabie a

²⁶ Cuvîntul al XV-lea, p. 216.

²⁷ *Ibidem*, p. 217.

duhului, capabilă să taie fără ezitare legătura egocentrică a omului cu „cadavrul“ viu al sinei sale vechi.

Personificarea trupului, pe care o face Sf. Ioan Scărarul și însărcinarea funcției sale antifatice cu misiunea de a oferi soluția la problema sa existențială, indică cu claritate itinerarul care trebuie urmat în cursul procedurii de înlăturare a crizei de identitate prin care trece cel ce depune intense strădanii duhovnicești. Criza de identitate nu se vindecă prin eforturi depuse în „spațiul“ din afara persoanei, ci prin descoperirea relației „conjugale“ interioare dintre forțele cu tendințe orientate în sensuri opuse. Există soluțiile „fugii“ și soluțiile „întîlnirii“. Primele nu iau în serios criza de identitate și, în acest fel o agravează. Celelalte o convertesc „ab initio“ într-un dialog lăuntric, care aduce față în față, „corp la corp“, pe cel ce luptă pentru desăvîrșirea duhovnicească și sinea sa. Această luptă „corp la corp“, pe care o dăm, conștienți de o anumită perspectivă precisă, constituie un început bun pe calea găsirii identității pierdute. Pentru aceasta, atunci cînd taci și forțele contradictorii te fac să te cutremuri, fii atent la cealaltă parte a eului tău care, chiar în momentul în care te tiranizează, îți indică soluția la problematica ta existențială. Într-adevăr, cine altul în afară de „soțul“ nostru, trupul, ar putea să ne învețe mai bine cum putem să ieșim din confuzia pe care tot el ne-o provoacă? Criza de identitate reprezintă „cearta din familie“, criza „relațiilor conjugale“. Ea are elementele caracteristice, absolut personale. Pentru aceasta, dialogul lăuntric întreținut în cadrul relațiilor „conjugale“, este cheia secretului diminuării intensității sale presante.

Soluția întîlnirii dintre cel ce se străduiește să se desăvîrșească din punct de vedere duhovnicesc și forțele interioare, orientate în sensuri total diferite, este omologată în textul *Scării* ca o cale prin care se poate înlătura criza de identitate. Această „omologare“ constă în expunerea analitică a stării de „ne-simțire“²⁸.

După Sf. Ioan, „ne-simțirea“ este un simptom grav al bolii duhovnicești. Este grea acea boală psihopnevmatică, ce paralizează orice rezistență interioară în fața acțiunii energice a trupului și permite conflictelor care degradează starea celui ce trece prin criza de identitate să apară la suprafața vieții sale personale. Astfel, în cazul în care criza de identitate se află într-un stadiu destul de avansat, conflictele interne se fac cunoscute celorlalți cu multă ușurință prin comportamentul su-

²⁸ Termenul „ne-simțire“ din textul operei „Scara“, corespunde perfect termenului „fragmentare“, (compartimentalizare), folosit astăzi în psihologia socială pentru definirea situațiilor conflictuale, de trăire interioară. După Lindgren, acest termen arată că anumite persoane, în cursul expierii conflictului dintre rolurile care li se impun, folosesc un mecanism de protecție sau apărare, prin care devin un gen diferit de persoană, cel puțin la nivelul aparențelor, atunci cînd sînt constrinși să accepte comportamente străine de conștiința lor de sine (o.c., p. 177). După K. Horney, „fragmentarea“ este atît rezultatul sciziei cauzate de conflictele persoanei, cît și o reacție de apărare împotriva recunoașterii lor (*Conflictele lumii noastre lăuntrice*, p. 177).

ferindului. Cine „nu simte“, una spune și alta face. Învață cele ce trebuie să facem, dar, în același timp, el nu le face. Se cutremură din cauza neputințelor sale, în timp ce se desfată cu plăcerea oferită de păcatele sale. În terminologia „Scării“, el este „filosoful nebun, căruia îi place să vorbească mult spre paguba sa“.

De altfel, și în cazul prezentării „lipsei de simțire“, ca simptom al confuziei în care se găsește omul, referitor la „cine este“, Sf. Ioan nu urmează metoda preceptelor care se epuizează în moralisme impersonale. După ce mai întâi ne prezintă tabloul a ceea ce este „in-sensibil“ și contradictoriu în comportamentul uman, ne asigură că și el este captivul „ne-simțirii“, subliniind și aici cu inegalabilă smerenie de ascet, caracterul existențial al analizelor făcute simptomelor crizei de identitate pe care o încearcă. Astfel, el arată din experiența personală că omul erodat adinc de păcat, aflat într-un disperat efort spiritual este prins în puternice legături interioare care se manifestă dinamic în formele de comportament contradictoriu²⁹. După Sf. Ioan „in-sensibilul“ este acela care „... explică celorlalți vrerea lui Dumnezeu spre osîndirea sa...“, care este orb și învață pe ceilalți cum să vadă, care vorbește celorlalți despre vindecarea răniilor lor, în timp ce permanent o irită pe a sa și-i agravează starea; cel care vorbește împotriva patimii și continuu se hrănește cu cele ce o provoacă. Se roagă împotriva patimii, dar îndată se grăbește să și-o satisfacă. Satisfăcându-și-o, se minie împotriva sa și nu-i este rușine de cuvintele sale, sârmanul³⁰.

Cel cuprins de „ne-simțire“ strigă: „Fac fapte urite, dar, cu mulțumire, persistă în păcat. Gura se roagă în sine împotriva patimii, dar trupul luptă pentru ea. Filosofează despre moarte, dar se comportă ca și cum ar fi nemuritor. Oftează pentru despărțire, dar, ca și cum ar fi vesnic, nu poartă de grijă și dormitează. Vorbește despre cumpătare, dar se luptă pentru lăcomie. Fericește ascultarea, dar este primul care nu ascultă...“, dus de minie se întristează, dar, după aceea, se minie pentru că s-a întristat³¹.

În această situație a trăirilor și reacțiilor contradictorii, omul in-sensibil nu poate să spună cine este cu adevărat, deci care este sinea sa reală. „Vrea și una și alta. Sau, mai bine zis, când vrea una, nu se poate elibera de cealaltă. Întotdeauna se face acuzator al sinei sale, dar nu vrea să-și revină, ca să nu zic nu poate“³².

Se observă că dispoziții și impulsuri psihice adverse se interpretează în ceea ce privește funcția psihodeterminativă în proporții exact

²⁹ Cf. I. Kornaraki, *Psihologie și viață duhovnicească*, Tesalonic, 1976, p. 150, ș.u., p. 142 ș.u.

³⁰ Cuvîntul al XVII-lea *Despre ne-simțire*, 3, p. 223 ș.u.

³¹ *Ibidem*, p. 224. De asemenea, cel care nu simte, „condamnă risul, dar rîzînd vorbește despre doiiu. El se osîndește în fața altora că este vanitos, dar prin aceasta urmărește să obțină slavă. Cu patimă privește persoanele cu chip frumos și vorbește despre cumpătare, înțelepciune și curăție...“ (p. 224 ș.u.).

³² *Ibidem*, p. 225.

egale, așa încît un autocontrol al comportamentului omului care nu simte devine imposibil. Imposibilitatea lui de a-și recunoaște sinea reală este experimentală și nu „intelectuală”. Expresia care ne stă pe buze în momente de conflict între noi și comportamentul sinei noastre „nu mă recunosc”, este cu certitudine un simptom al omului care se luptă să recunoască sau să-și descopere sinea în dispozițiile și manifestările antifactice ale comportamentului său. Acest fapt arată că lipsa de simțire, așa cum este prezentată în textul „Scării” nu este o stare pasivă de inactivitate a forțelor psihice, ci o activitate energică și prezentă a acestor forțe. Din acest motiv, și Sf. Ioan caracterizează ne-simțirea „plină de obstacole”, „plină de greutate și de o furie nebunească”. Într-adevăr, aceste concluzii arată că nesimțirea este o stare de prindere a omului în cursa unei activități puternic determinate coercitiv.

În situația aceasta, chiar și cel care se luptă duhovnicește și a făcut progrese în procesul cunoașterii de sine, prin asceză și rugăciune, întâmpină dificultăți atunci cînd trebuie să-și pună cu precizie diagnosticul nesimțirii sale și să descopere medicamentele indicate în vederea vindecării ei.

„Cu puțină cunoștință și pricepere de care dispun — scria Sf. Ioan — am dezgolit vicleșugurile și rănilile acestei nesimțiri, plină de obstacole, plină de greutate, și de o furie nebunească. Nu sînt dispus să vorbesc mai mult împotriva ei. Însă cine poate, cu ajutorul Domnului, să prescrie din experiență medicamentele indicate pentru vindecarea acestei răni, să nu ezite să o facă. Eu consider că este nevoie să-mi declar incapacitatea de a le prescrie din moment ce sînt cuprins de ea. Dar nu singur am reușit să înțeleg vicleșugurile și meșesugurile ei, ci numai după ce am prins-o și am ținut-o cu putere, am chinuit-o și am biciuit-o cu biciul temerii de Dumnezeu și al rugăciunii neîncetate. Așa am constrîns-o să mărturisească cele spuse mai sus”³³.

Este evident că, prin declararea așa-zisei sale neputințe de a stabili mijloacele și metodele de terapie a „ne-simțirii”, el dă expresie problematicei prin excelență existențiale a omului religios, care, din moment ce nu se află în starea de trezvie „în toate”, este stăpînit de stări antifactice de trăire care se datorează conflictului fundamental cu sinea.

„Eu (ne-simțirea) sînt strîns îmbrățișată cu evlavie falsă”. Această observație fundamentală pusă în opera „Scara” în gura ne-simțirii, arată că este posibil ca omul religios să sufere de criza de identitate mai mult decît oricare altul, care nu este dependent de autoritatea necreată a valorilor religioase³⁴, deoarece încercarea de a realiza aceste valori cere un înalt grad de sensibilizare a conștiinței lui morale, iar aplicarea în viață a indicațiilor unei asemenea conștiințe, nu se poate face fără dificultăți.

³³ Ibidem, p. 226.

³⁴ Cf. I. Kornaraki, *Psihologie și viață duhovnicească*, p. 135.

Pentru aceasta, o soluție parțială la problema crizei de identitate a credinciosului este, în perspectiva ne-simțirii, dialogul dintre această criză și judecata veșnică.

„Dacă cercetezi cu stăruință — zice ne-simțirea — și cu multă priveghere judecata veșnică, poate mă faci să slăbesc puțin. Oricare criză și în primul rînd criza de identitate poate fi vindecată printr-un dialog despre judecata veșnică. În această recomandare a „Scării“ se face o legătură directă între criza de identitate și sinceritatea și curajul înaintea lui Dumnezeu. Astfel, omul este readus pe poziția sa inițială (pe care confuz și fără să facă „metanoia“ o părăsise), în locul omului întreg de Dumnezeu : „Adame, unde ești ?“

Dar răspunsul omului la chemarea adresată de Dumnezeu pentru a reveni la conștiința autentică de sine trebuie să fie căutat în primul rînd în conștientizarea și recunoașterea stării sale degradante. Omul confuz trebuie să stea „cinstit“ înaintea lui Dumnezeu, dacă își dă seama și acceptă că se află într-o stare de „atimie“³⁵ (acinste) a existenței sale personale. Această cale de întoarcere de la identitatea sfărîmată la deplinătatea „frumuseții de la început“, prin „atimie“, este o metodă absolut originală pentru vindecarea crizei de identitate, pe care „omul căzut“ își propune să o trăiască. Ea poate fi întilnită numai la așteți. Pînă acum nici psihologia, nici filosofia, nici vreo altă activitate a spiritului uman nu a indicat o metodă similară. „Scara“ o introduce ca pe o promisiune de readucere la frumusețea originară a chipului lui Dumnezeu. Este imposibil ca cineva să se elibereze de starea degradantă în care se află, fără să-și dea seama că se găsește într-o asemenea stare, — ne asigură axiomatic Sf. Ioan Sinaitul³⁶. De aceea „să accepți bucuria umilirea din partea oricui ca și cum ai bea apa vieții. Să consideri că vrea să-ți dea medicamentul împotriva neînfrînării. Deoarece atunci se va arăta în sufletul tău credința care nu i se va putea lua și lumina lui Dumnezeu nu va lipsi din inima ta“³⁷.

Trăirea „atimiei“ este „detergentul“ spiritual care anihilează reacția negativă caracteristică identității noastre față de orice act care trebuie săvîrșit, și astfel dizolvă „necurăția“ identității noastre, făcînd-o diafană și strălucitoare. Dar, în același timp, această trăire liber acceptată acționează dizolvant și asupra forțelor drastice care întrețin criza noastră de identitate ca sălbăticia inimii, ferocitatea insensibilitatea și împietrirea. Focul mic are puterea de a înmuia multă ceară. Și de multe ori, o mică „atimie“

³⁵ Capacitatea trăirii „atimiei“ este expresia forței spirituale și a maturității celui ce aduce lupta pentru desăvîrșirea duhovnicească. Numai cine are puterea de a ține sub control crize de identitate este capabil să trăiască constructiv „atimia“.

³⁶ Deși psihologia nu propune deschis o astfel de metodă, totuși ea păstrează în sine dreptul de a recomanda în stadiul ultim al procesului psihoterapeutic, exprimarea unei „distrugerii“, ca început al refacerii unității eului frînt al personalității. La P. Daco, *Psihanaliză și echilibru psihic*, Atena, 1970, p. 66 : „Analiza este mai întîi o școală a umilinței“.

³⁷ Cuvîntul al IV-lea : *Despre ascultări*, 79, p. 99 ș.u.

de care am avut parte, îndată îmblinzește, îndulcește și face să dispară toată sălbăticia inimii, ne-simțirea și împietrirea.³⁸ Din această constatare rezultă că trăirea stării degradante și a atimiei în cadrul vieții duhovnicești, este factorul care asigură fertilitatea duhovnicească. Fără această trăire, sufletul se degenerează și ogorul lui este cuprins de buruieni. „De aceea, oricât de bun, rodnic și fertil ar fi pământul sufletului, atunci cînd nu este udat cu apa atimiei este umplut de buruieni și va face să ecdrească mărăcinii mindriei, desfrînării și lipsei de teamă.”³⁹

Pentru mintea (nous) neinițiată, udarea cu apa „atimiei” este puterea noastră spirituală paradoxală care poate menține fertilitatea pământului nostru. Dar, totodată, este și piinea cea dulce a virtuții, care hrănește sufletului și îl ajută să se împlinească duhovnicește, în sensul de chip integrat al lui Dumnezeu.

Deci, în fiecare clipă să suportăm (atimia) așa cum bem apa curgătoare și răcoritoare. Este o modalitate foarte eficientă de a ne întâlni cu sinea noastră pură și autentică, deoarece aroganța ca funcție diametral opusă trăirii atimiei și rușinii, te face să-ți negi sinea și să o eviți. „Ascultă de Domnul fiule, și nu te lăsa înșelat de duhul trufiei; adică să-ți prezinti păcatele tale ca și cum altă persoană le-ar fi făcut și nu tu! Fiindcă este imposibil ca cineva să se elibereze de starea degradantă de rușine, fără să o simtă. De multe ori demonii reușesc să ne facă fie să nu ne mărturisim fie să prezentăm păcatele noastre ca și cum le-ar fi făcut altcineva, fie să imputăm altora motivul săvîrșirii lor”.⁴⁰ În special această observație clasică arată negarea identității, din moment ce toată culpabilitatea și toate păcatele noastre directe sau indirecte, conștiente sau inconștiente, le punem aproape întotdeauna pe seama vreunui „aproape” al nostru. În acest fel prin actul necinstit al echivalării de la răspunderea personală, celălalt este constrins să devină eul celui alt. Acest joc al confuziei culpabilității, foarte bine cunoscut și în psihoterapia și psihologia contemporană⁴¹, aplicat într-o manieră specială și în cadrul Tainei Mărturisirii, arată că, chiar atunci cînd cerem de la Dumnezeu iertarea păcatelor noastre ca să restaurăm frumusețea morală și spirituală a chipului lui Dumnezeu în noi, lăsăm „logoreea” provocată de criza de identitate să converseze cu îndurarea lui Dumnezeu și ascundem sinea noastră față de noi înșine.

Prin această atitudine ducem la paroxism criza de identitate și, astfel, închidem ușa milei dumnezeiești. De aceea, „Scara” recomandă: „Descoperă-ți, descoperă-ți rana înaintea medicului. Să nu te rușinezi, ci spune: Părinte, asta este rana mea, asta este plaga mea! Indolența mea a invocat-o, nimic altceva. Nimeni altul nu determină păcatele mele, nici om, nici diavol, nici trup, nimic altceva, în afară de neglijența mea”.⁴²

Cu acest indemn al „Scării”, am ajuns în chip firesc la medic. Acum se pune cea mai grea problemă a crizei de identitate a omului, deoarece,

³⁸ *Ibidem*, 83, p. 100.

³⁹ *Ibidem*, 24, p. 79 ș.u.

⁴⁰ *Ibidem*, 55, p. 94, ș.u.

⁴¹ Cf. I. Kornaraki, *Psihografia biblice*, p. 120 ș.u.

⁴² Cuvîntul al IV-lea: *Despre ascultare*, 56, p. 95.

dacă aceasta aduce confuzie în mintea lui, dezintegrează unitatea coerență a spiritului și atrofiază simțul conștiinței cu ajutorul căruia se face evaluarea faptelor. Într-adevăr, atunci el se întreabă, cu multă nedumerire și disperare : cine-mi va spune cine sînt ? Care ochi, cu clarviziunea obiectivității și lipsa preconcepțiilor în aprecieri, poate să vadă ce am și ce ascund înlăuntrul meu ?

„Consecvență felului tradițional ortodox de viață spirituală și asceză, „Scara” îl prezintă pe stareț, părintele duhovnicesc, ca medicul cel mai important și chiar unic în terapia crizei de identitate a omului „căzut”. „Corespunzător cu patimile existente în noi trebuie să căutăm și să ne alegem părintele duhovnicesc, căruia ne vom supune. Adică, dacă ești înclinat spre poftile trupești, alege ca îndrumător un părinte ascet care ține post aspru. Să nu alegi unul binecunoscut și făcător de minuni, dar care este ospitalier și întinde masă oricui. Iar dacă ești mîndru, alege un părinte aspru, care nu-ți face concesiile și nu unul blind, care poate fi convins cu ușurință”.⁴³

Cu toate dificultățile pe care este posibil să le prezinte aplicarea în practică, această îndrumare a „Scării”, indică cu certitudine principiul esențial pe baza căruia se poate descoperi soluția la problema crizei noastre de identitate. Dacă această criză este expresia lipsei de armonie și liniște în psihicul nostru, atunci se confirmă faptul că omul este incapabil să se vindece bazîndu-se numai pe forțele proprii. Pentru cazul său este necesar un medic, care să aibă aptitudinile specifice curantului specializat. Desigur, nici un cardiac nu poate să ceară asistență medicală de la dermatolog, și nici un reumatic nu se adresează oftamologului. În special, omul matur, datorită culturii dar și capacității sale de introspecție, cunoaște cu aproximație problematica personală care îi provoacă criza de identitate, intuiește care trebuie să fie medicul său curant. Este necesar ca el să aibă și curajul de a se adresa acestuia, pentru a coopera cu el la lucrarea de reedificare și reorganizare a eului să scindat. În multe cazuri, tactica pe care o preferăm și o aplicăm în căutarea unui duhovnic, cu care nu vrem „să întîmpinăm greutăți”, indică tendința omului aflat în criza de identitate de a și-o menține intactă. Dar acest fapt echivalează cu duplicitatea, fiindcă ea constituie mijlocul de autoapărare al păcatului, care de altfel provoacă și menține criza de identitate.

„Se înșală pe sine unii dintre cei ce fac ascultare, atunci cînd cer ascultări după placul lor deoarece văd că duhovnicul este docil și condescendent. Însă cînd reușesc, să știe că și-au pierdut cu totul cununa mărturisirii testimoniale, deoarece ascultarea înseamnă înstrăinare de duplicitate și de orice dorință personală”.⁴⁴

Supunerea față de duhovnic vizează eliminarea duplicității și exprimă succint trăirea multidimensională a crizei de identitate. Ipocritul își

⁴³ Ibidem, 122, p. 112.

⁴⁴ Cuvîntul al IV-lea : *Despre ascultare*, 107, p. 105.

falsifică eul și se prezintă în locul altei persoane. El își deformează și contraface imaginea eului său în fața propriilor ochi. Aceasta înseamnă că fără ascultare față de duhovnicul curant, nimeni nu-și poate „veni în sine”, deoarece „din ascultare se naște smerenia” și „din smerenie — discernă-mîntul”. Prin urmare, ascultarea față de duhovnic este calea prin care cineva poate fi condus, „prin discernămint”, către sinea sa.

În acest punct este necesară o atenție deosebită, pentru a înțelege că ascultarea nu semnifică numai acceptarea formală cu condescență a unui medic curant. Cei mai mulți bolnavi simt că au absolută nevoie de medic, dar dispoziția lor interioară se cristalizează în urarea „să nu fie nevoie de el”. Ascultarea față de medicul duhovnic nu este trăită în acest fel. Cel puțin în opera „Scara”, ascultarea este o extindere liber existențială a celui ce face ascultare în ipostasul duhovnicesc al mărturisitorului curant. Cel ce face ascultare se identifică ⁴⁵, prin decizie luată în mod liber, cu ipostasul spiritual al duhovnicului. Sinea sa se odihnește deplin în existența și viața duhovnicului, iar acesta devine oarecum sinea lui. Astfel, duhovnicul este prezent în fiecare amănunt al vieții celui ce face ascultare și, în același timp, cel ce face ascultare se găsește întotdeauna în fața sinei sale.

„Ucenicii falși — scria Sf. Ioan — se bucură de absența învățătorului, în timp ce cei adevărați o consideră pierdere mare”. Și pentru a recupera această pierdere, ucenicii adevărați, cu forța unei ascultări nelimitate, își imaginează că duhovnicul sete prezent în fiecare moment din viața lor. Astfel: „Atunci cînd duhovnicul nu este prezent, facem ascultare adevărată și curată, dacă ni-l închipuim ca și cum s-ar găsi între noi și evităm orice conversație cuvînt, mîncare, somn, sau orice altceva despre care știm că l-ar nemulțumi”. ⁴⁶

Desigur, pentru unii, această ascultare ca expresie concomitentă a libertății și autodeterminării spirituale a celui ce o practică, nu poate fi înțeleasă ușor. Pe de altă parte, în accepțiunea unei trăiri duhovnicești trainice, ascultarea este procedeul principal pentru terapia crizei de identitate, deoarece neascultarea arogantă a fost cauza căderii omului în păcat. Prezența permanentă a personalității duhovnicului realizează și menține în duhul și inima celui ce face ascultare, smerenia ca o funcție naturală a identității lui spirituale. Astfel, aroganța neascultării nu găsește spațiu pentru a se stabili în zona ascultării tainice.

⁴⁵ Această identificare nu implică o anihilare a elementelor identității personale a celui ce face ascultare. Dimpotrivă, identificarea scoate în evidență și relevă aceste elemente care, de altfel, oferă celui ce face ascultare, capacitatea de a-și conștientiza chipul propriu, mai clar și mai curat. Psihologul L. Man înțelege și el identificarea în sensul de tonifiere a elementelor chipului propriu celui influențat de un factor social-educativ (Cf. *Psihologie socială*, Sydney — New York, 1969, p. 127).

⁴⁶ Cuvîntul al IV-lea: *Despre ascultare*, 47, p. 92.

„Odată am întrebat pe unul dintre cei mai buni monahi, provocându-l să-mi explice cum este cuprinsă smerenia în ascultare. Și acela mi-a răspuns: cel ce face ascultare și este recunoscător, chiar dacă ar învia morți și ar primi harul lacrimilor sau eliberarea de lupta patimilor, s-ar gândi că negreșit acestea au fost realizate prin rugăciunea părintelui său duhovnicesc. Și astfel, el rămâne străin de mîngîierea deșartă. Căci, cum ar putea să se mîndrească pentru ceea ce, așa cum este convins, s-a obținut cu ajutorul părintelui său și nu prin efortul sau valoarea sa personală“⁴⁷?

Această „atitudine“ adoptată de cel ce face ascultare, în ceea ce privește realizările duhovnicului, anihilează tendințele sale egocentrice, degajate de mîndria care veghează permanent din intimitatea cea mai profundă a inimii omului vechi, pe care-l poartă ascuns în sine. Duhovnicul este sinea sa și rugăciunea duhovnicului este forța spirituală care duce la realizarea faptelor bune. Metoda ascultării, ca drum spre desăvîrșirea duhovnicească, este într-adevăr revenire la chipul dumnezeiesc originar, integru, pe care cel ce face ascultare îl poartă tot în sine. Aici „Scara“ ne prezintă trăirea progresivă pe care o are cel ce face ascultare, plasat pe traiectoria mereu ascendentă, de la sinea sa la duhovnic, de la duhovnic la Hristos, la Dumnezeu. „Niciodată nu m-am gândit că îmi poruncește egumenul, ci Dumnezeu, deoarece în persoana păstorului am pus chipul lui Hristos, — zice cel ce cu adevărat face ascultare“⁴⁸.

În această afirmație se rezumă, din punct de vedere existențial, revenirea omului în sine pe calea ascultării tainice. Omul care se întoarce întru sine, face pași tot mai mari pe drumul realizării existențiale, dar și tainice, a ascultării, adică pe drumul care prin excelență aparține Sfintei Mărturisiri. El pornește de la o lume proprie, confuză și sumbră, datorită crizei de identitate în care se află. Iese prin poarta „cea strîmtă și cu chinuri“ a egocentrismului său și, la lumina făcliei ascultării, este dus de mină de către duhovnicul său spre chipul lui Hristos, care îi restabilește identitatea spirituală. Și redescoperind în sine chipul lui Hristos, ca al său, mărturisește cu cuvintele Sfintului Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine“. Dar Hristos este „chipul lui Dumnezeu cel nevăzut“⁴⁹, „strălucire a slavei și chipul ipostasului Său“⁵⁰.

⁴⁷ *Ibidem*, 48, p. 93.

⁴⁸ *Ibidem*, 23, p. 78.

⁴⁹ Coloseni, 1, 15, II Corinteni, 4, 4.

⁵⁰ Evrei 1, 3.

Prin urmare, drumul omului spre restaurarea identității sale este, în cele din urmă, drumul spre Dumnezeu, prin duhovnic și respectiv prin Iisus Hristos⁵¹. Numai așa omul „re-format” lăuntric, chip al lui Hristos, poate sta înaintea feței lui Dumnezeu, aducând cultul duhovnicesc ca act de mărturisire testimonială. Această închinare adusă chipului lui Dumnezeu este urcarea în vârful noului Munte Sinai. Dar, în același timp, este și un act de cult autentic, adus înaintea focului ce arde fără să se mistuie pe acest munte : Ortodoxia martirică, dar revărșind întotdeauna din belșug strălucirea dumnezeiască.

Traducere de asistent dr. ION CHIVU

⁵¹ Este caracteristică relatarea Sfântului Ioan Sinaitul privind modalitatea trăirii chipului duhovnicului și al lui Dumnezeu, de cei ce fac ascultarea „pazei minții”, ajunși la un înalt grad de virtute : „Înlăuntrul, în adâncul sufletului lor, ei respiră, ca pruncii nevinovați, pe Dumnezeu și pe duhovnic” (Cuvîntul al IV-lea : *Despre ascultare*, 19, p. 75).

VECHIUL TESTAMENT ÎN LUCRAREA PASTORAL-MISIONARĂ A PREOTULUI *

de : preot TEODOR BABA

I. VECHIUL TESTAMENT — PARTE CONSTITUTIVĂ ȘI INTEGRANTĂ A SFINTEI SCRIPTURI

Viața religioasă morală a credincioșilor, ca și lucrarea pastoral-misionară a preotului se fundamentează pe Sfânta Scriptură, ca parte a Sfintei Tradiții. Atât Vechiul, cât și Noul Testament constituie pentru creștini pagini ale Revoluției divine, care sînt respectate și venerate, alcătuind adevărate dreptare de viață pentru cei ce își iau osteneala să pătrundă sensul adînc pe care Dumnezeu îl transmite omului prin intermediul aghiografilor, inspirați de Sfîntul Duh.

În Biserica Ortodoxă, Vechiul Testament face parte integrantă din Sfînta Scriptură și reprezintă o unitate desăvîrșită cu Noul Testament. Unitatea Revelației divine implică și unitatea Sfintei Scripturi, încît cele două Testamente alcătuiesc o unitate indisolubilă, fiind într-o legătură organică și armonică, de natură internă și omogenă, deoarece ambele conțin Cuvîntul lui Dumnezeu; cărțile lor au același Autor principal, fiind scrise sub inspirația aceluiași Duh Sfînt¹. Această unitate se face evidentă mai ales prin faptul că în centrul ambelor Testamente se află aceeași Persoană : Mesia din Vechiul Testament — Iisus din Noul Testament, astfel că peste tot, Sfînta Scriptură în învățătura ei prezintă un aspect mesianic — hristologic. Fără Vechiul Testament, creștinii n-ar putea înțelege pe Mîntuitorul Hristos și opera Sa mesianică — Mesia Cel prezis de profeți. Iisus Hristos este piatra de temelie a întregului edificiu al Sfintei Scripturi².

* Lucrare de seminar întocmită în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Studiul Vechiului Testament a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P. C. Părinte prof. dr. Dumitru Abrudan, care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Pr. prof. Mircea Chiada, *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament* în rev. „B O R”, nr. 5—6/1981, p. 543.

² Pr. prof. Vladimir Prelipeanu, *Vechiul Testament. Cuprinsul, caracterul, sensul*, în rev. „Glasul Bisericii”, nr. 3—4/1964, p. 195.

Vechiul Testament fiind temelia, iar Noul Testament — întreaga zidire pe această temelie, — nu se poate concepe o înțelegere deplină a unui Testament fără celălalt. În acest sens — scria Fer. Augustin : „Novum Testamentul în Vetere latet, Vetus in Novo patet”³, iar Sf. Ciril al Ierusalimului exprimă unitatea lor prin cuvintele : „Nimeni, deci, nu trebuie să separe Vechiul de Noul Testament ; nimeni nu trebuie să spună că altul este Duhul acolo (Vechiul) și altul aici (Noul Testament)”⁴. În acest sens, întreg Vechiul Testament trebuie bine studiat și înțeles, fiind cuvîntul lui Dumnezeu inspirat, sfînt și adevărat, implicat direct în istoria mîntuirii și formînd o unitate deplină cu Noul Testament.

II. VECHIUL TESTAMENT — „PEDAGOG SPRE HRISTOS” (GALATENI 3, 24)

Pregătirea poporului ales în vederea venirii lui Mesia și a împăcării omului cu Dumnezeu s-a făcut treptat și progresiv în Vechiul Testament. În descoperirea Sa adresată mai întîi patriarhilor evrei, apoi profetului Moise, în mod direct (de cînd începe ca Revelația divină supranaturală să fie depusă și în scris, sub înrîurirea Duhului Sfînt, Dumnezeu s-a adaptat particularităților și mentalităților lui Israel, deosebite de ale celorlalte popoare din jur. De aceea, Legea veche trebuie apreciată după rolul ei și la justa ei valoare, numai în raport cu cei cărora le-a fost dată și cu epoca în care a fost adusă la cunoștința poporului, ca îndrumător, sau călăuză spre Hristos. Calitatea de „pedagog spre Hristos” a scrierilor Vechiului Testament reiese din faptul că „persoana Mîntuitorului promis este anunțată ca un fir roșu de-a lungul istoriei biblice, pînă cînd se arată lumii ca Fiu al lui Dumnezeu”⁵. Prin prezicerile făcute asupra viitorului Mesia, scrierile Vechiului Testament ne dau o adevărată biografie a Mîntuitorului Hristos, schițată mai întîi de profeți și apoi de evangheliști.

Alegerea lui Israel dintre celelalte neamuri s-a făcut pentru a păstra nealterat monoteismul, cu adevărat mîntuitor, conștiința despre viitorul Mesia.⁶ Pregătirea lui Israel în vederea venirii Mîntuitorului s-a făcut pe diferite căi : prin cuvîntările rostite de profeți, în care aceștia prezintă nădejdea în venirea unei stări ideale, în care omenirea se va bucura de pace și dreptate ; prin anumite simboluri profetice ; prin chipuri și prefigurări istorice ; prin simboluri rituale și acțiuni profetice simbolice (cum ar fi : jugul de pe grumazul lui Ieremia, 28, 10), dar, mai ales, prin acele tipuri de persoane, obiecte și acțiuni care preînchipuie persoana Mîntuitorului, Jertfa Sa, sau alte acțiuni din Legea Nouă (cazul lui Iona —

³ Fer. Augustin, *De Catechizandis rudibus*, IV, 8, în Migne, P. L., vol. 40, col. 315.

⁴ Sf. Ciril al Ierusalimului, *Cateheza 16, 4*, în Migne, P. G., vol. 33, col. 920.

⁵ Dr. Nicolae Neaga, *Hristos în Vechiul Testament*, Sibiu, 1944, pp. 4—5.

⁶ Idem, *N-am venit să stric Legea !*, Sibiu, 1940, pp. 83—84.

Matei 12, 39—41; Luca 11, 30; Matei 16, 4). Așa se explică de ce Legea veche este mai puțin perfectă și inferioară Legii celei Noi; cauza fiind starea inferioară de cunoaștere a omului. De aceea, toată Legea veche, cu toate instituțiile ei, n-a fost decât un real mijloc pedagogic, cu un marcant rol educativ, pentru pregătirea lui Israel, și prin el, și a celorlalte neamuri, pentru venirea lui Iisus Hristos, prin Care se va da Legea cea Nouă, perfectă și definitivă, întru totul desăvârșită.⁷

III. ATITUDINEA MINTUITORULUI ȘI-A SFINȚILOR APOSTOLI FAȚĂ DE VECHIUL TESTAMENT

a) În cursul activității Sale pămîntești, Mîntuitorul Iisus Hristos a avut o atitudine de respect și considerație față de Legea Vechiului Testament. Prin afirmația : „N-am venit să stric Legea, ci să o împlinesc” (Matei 5, 17), Mîntuitorul își justifică, încă de la început, misiunea Sa în lume, ca și atitudinea față de prescripțiile Vechiului Testament. El s-a supus Legii prin tăierea împrejur, închinarea la templu la 40 zile și tălmăcirea ei înaintea bătrînilor poporului în templul din Ierusalim, la vîrsta de 12 ani (Luca cap. 2). „Lasă acum, că așa se cuvine să împlinim toată dreptatea” (Matei 3, 15) — sînt cuvintele lui Iisus rostite către Sf. Ioan înainte de botez, tot ca o atitudine pozitivă față de prescripțiile Vechiului Testament.⁸

Adevărata împlinire și desăvîrșire a Vechiului Testament o arată Mîntuitorul în „Predica de pe Munte” (Matei 5—7). Din cele rostite aici, rezultă că Mîntuitorul a respectat Legea veche, dar a desăvîrșit-o prin interiorizare, sintetizîndu-i normele prin porunca dragostei, iar unele porunci necorespunzătoare cu spiritul Legii celei Noi le-a abrogat.⁹ El a luat atitudine față de formalismul în observarea Legii, practicat de cărturarii și fariseii fățarnici (Matei 6, 5, u.), făcînd aceasta tot în scop de îndreptare și pătrundere în adevăratul înțeles al Legii,¹⁰ prețuirea ei fiind exprimată în cuvintele : „Oricine le va păzi și va înălța pe alții să lepăzească, va învăța pe alții să le păzească, va fi mare în Împărăția cerurilor” (Matei 5, 19).¹¹

b) *Atitudinea Sfinților Apostoli* față de prescripțiile Vechiului Testament a fost asemănătoare cu cea a Mîntuitorului Iisus Hristos. La Pogorîrea Sfințului Duh, Sf. Apostol Petru s-a referit la profețiile Vechiului Testament în legătură cu persoana Mîntuitorului (Faptele Apostolilor 2, 29—39). La rîndul său, Sf. Apostol Pavel a avut o adevărată predispoziție față de preceptele religios-morale ale Vechiului Testament. Scrisorile

⁷ Pr. prof. M. Chialda, *art. cit.*, pp. 544—545.

⁸ Pr. prof. dr. Gheorghe Ghia, *Atitudinea Mîntuitorului față de Legea Vechiului Testament*, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1930, pp. 210—212.

⁹ Dr. L. G. Munteanu, *Vechiul Testament și creștinismul*, Cluj, 1937, pp. 34—37.

¹⁰ Pr. prof. dr. Nicolae Neaga, *Valoarea spirituală a Vechiului Testament* în „Mitropolia Ardealului”, nr. 9—10/1968, pp. 576—578.

¹¹ Prof. C. Pavel, *Esența învățăturii morale a Legii Vechi*, în „Glasul Bisericii”, nr. 3—4/1964, pp. 198—200.

sale abundă în referiri la Vechiul Testament, prin care justifică literal, alegoric sau tipic, mersul istoric al creștinismului.¹² Ceilalți ucenici ai Mîntuitorului Hristos au adoptat și ei aceeași atitudine obiectivă față de prescripțiile Vechiului Testament. Astfel, Sf. Apostol Iacob spune că „cine va păzi toată Legea, dar va greși într-o singură poruncă s-a făcut vinovat față de toate poruncile” (Iacob 2, 10).

IV. VECHIUL TESTAMENT ÎN CULTUL CREȘTIN ȘI ÎN LITERATURA PATRISTICĂ

A. *Vechiul Testament în cultul creștin.*

Vechiul Testament este pentru creștinism „ceea ce este rădăcina pentru floare.”¹³ În ceea ce privește cultul creștin, scrierile Părinților apostolici se referă și la partea de contribuție a Vechiului Testament: „Iar în mijloc, citețul stînd pe un loc înalt, (începea) să citească cărțile lui Moise și a lui Isus lui Navi, ale Judecătorilor și Împăraților, Paralipomenele și cărțile despre întoarcerea din captivitate, ale lui Iov, ale lui Solomon și ale celor șaisprezece Prooroci.”¹⁴

Cultul Vechiului Testament a fost izvor pentru cultul creștin, cu deosebirea esențială că în centrul cultului Legii vechi au stat sacrificiile (prin care poporul ales și-a manifestat pietatea față de Iahve), iar în centrul cultului creștin stă Jertfa supremă, adusă de Mîntuitorul pentru întregul neam omenesc.¹⁵

După perioada apostolică, cultul a continuat să păstreze un caracter biblic, ceea ce atestă și Sf. Justin Martirul: „Și în ziua numită a soarelui (duminică), toți cei ce se află prin orașe și prin sate ne adunăm la un loc și citim din scrierile apostolilor, sau ale profetilor...”¹⁶ Lecturile vechi testamentare erau alese, cu precădere, dintre cele profetice cu privire la viața și activitatea Mîntuitorului, care alcătuia „Evanghelia Vechiului Testament”.¹⁷

a) *Anul liturgic sau bisericesc.* Biserica creștină a adoptat anul bisericesc (care începe la 1 septembrie, ca și la evrei) cu împărțirile sale în luni, săptămîni, zile și ceasuri liturgice. Dar, în săptămîna liturgică, Biserica a adus schimbări fundamentale, pe măsura însemnătății evenimentelor legate de persoana Mîntuitorului. Astfel, în locul sabbatului s-a în-

¹² Pr. prof. dr. Nicolae Neaga, *Atitudinea Sf. Apostol Pavel față de Vechiul Testament*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 8—9/1967, pp. 634—638.

¹³ Idem, *Ortodoxia și Vechiul Testament*, în „M. B.” nr. 7—8/1967, pp. 303—304.

¹⁴ *Scrierile Părinților Apostolici*, II, 57, trad. de pr. I Mihălcescu, pr. M. Păslaru și pr. Gh. Nițu, București, 1928, pp. 43—45.

¹⁵ Prof. Mircea Chialda, *Sacrificiile Vechiului Testament*, Caransebeș, 1941, pp. 8—10.

¹⁶ Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Trifon*, în Migne, P.G. vol. 6, col. 1571—1592.

¹⁷ Magistrand Viorel I. Chițu, *Raportul dintre cultul Vechiului Testament și cultul creștin*, în „Studii Teologice”, nr. 5—6/1961, pp. 300—302.

stituit ziua duminicii, ca zi de serbare săptăminală a Învierii Domnului, binecuvîntată de Dumnezeu încă de la creație (Facerea 2, 2—3) și zi a desăvîrșirii lucrării proniatoare a lumii, prin Pogorîrea Sfîntului Duh.¹⁸ Ziua liturgică începe seara (cu Vecernia), potrivit referatului biblic al creației (Facerea 1, 5 u), fiind împărțită în șapte părți (cele șapte laude bisericești).

b) *Sărbătorile*. Dacă în Vechiul Testament, sărbătorile erau mai mult comemorări ale evenimentelor religioase și sociale din viața poporului eвреu, prin cele creștine se repetă anual evenimentele cele mai însemnate din istoria mîntuirii neamului omenesc. Unele dintre ele au o legătură formală cu sărbătorile vechitestamentare, ca : sărbătoarea Nașterii Domnului (care are caracter pur creștin, dar a avut ca prototip sărbătoarea sfințirii templului de la 25 Chișelv 17 decembrie). Tăierea împrejur și Întîmpinarea Domnului, Sfintele Paști (deși prefigurate în Vechiul Testament, prin Pascha iudaică, ele sînt distincte de sărbătoarea iudaică), amintind Jertfa unică a Mielului și Învierii din morți.¹⁹ Sărbătoarea creștină Cincizecimea (Rusaliile) repetă denumirea Cincizecimii iudaică, dar însemntatea ei creștină este Pogorîrea Duhului Sfînt (la evrei amintea darea Legii pe Muntele Sinai).

În esență sărbătorile creștine sînt de sine stătătoare și relevatoare pentru adevărurile religioase pur creștine. De aceea, nici textele vechitestamentare nu abundă, fiind selectate doar cele referitoare în chip profetic la sărbătoarea respectivă (îndeosebi paremiile)²⁰.

c) *Cele șapte laude bisericești*. Originea celor șapte laude bisericești poate fi întîlnită în multe locuri din Vechiul Testament. Ca spre exemplu în cuvintele Psalmistului : „De șapte ori pe zi Te-am lăudat, pentru judecățile dreptății Tale, Doamne” (Psalmul 118, 164).

În toate cele șapte laude (vecernia, pavecernița, mezonoptica, utrenia cu ceasul I, ceasul al III-lea, al VI-lea, și al IX-lea) găsim temeiuri scripturistice în Textele Vechiului Testament, îndeosebi în Psalmi.²¹ Astfel, vecernia, utrenia, și rugăciunile din timpul zilei pot fi socotite ca o aplicare a cuvintelor Psalmistului : „Seara și dimineața și la amiază mă voi ruga și El va auzi glasul meu” (Psalmul 54, 19).

Sfînta Scriptură ne stă mărturie că Biserica creștină a adoptat ceasurile de rugăciune iudaică, căci Sfînții Apostoli „erau adunați în ceasul al treilea, cînd s-a pogorît Duhul Sfînt asupra lor” (Faptele Apostolilor 2, 15) ; dar la acestea s-au adăugat și alte rugăciuni creștine. Rînduiala ceasurilor consta din psalmi, rugăciuni și imnuri, potrivit denumirilor de „Psalmi

¹⁸ Pr. lector Athanasie Negoită, *Despre sabbat. Originea sîmbetei și duminicii*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1951, pp. 68—72.

¹⁹ Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfintele Paști și Reforma calendaristică în rev. „B O R”*, Cernăuți, 1929, pp. 1—3.

²⁰ † Vasile Coman, *Însemnătatea Scripturii și a Tradiției în cultul Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia”, nr. 5/1980, p. 584.

²¹ Pr. Athanasie Negoită, *Psalmii în cultul Vechiului Testament*, în „Glasul Bisericii” nr. 11—12/1965, pp. 1006—1024.

de laudă²², sau „Cîntare a treptelor”.²² Toate laudele bisericești cuprind texte din Vechiul Testament încă din veacurile primare.²³

d) *Sfînta liturghie*. Cum se știe, coroana celor șapte laude bisericești și centrul întregii vieți religioase creștine o constituie sfînta liturghie.²⁴ Or, Vechiul Testament are un rol însemnat și în sfînta liturghie, în care „riturile sacramentale ale Legii celei Noi nu pot fi explicate dacă sînt rupte de rădăcina lor vechitestamentară”.²⁵ Începînd de la proscomidie, Vechiul Testament este prezent în sfînta liturghie prin cîteva texte (Isaia 53, 7—10, Avacum 3, 3, Psalmul 17, 44, 11; 92) toate semnificative pentru pregătirea Sfîntei Jertfe.²⁶ „Așezarea acestor texte în partea pregătitoare a sfîntei liturghii arată însemnătatea venirii pe lume a Mîntuitorului Hristos, ca nu cumva din pricina întrupării și-a înfățișării omenestii, oamenii să-și închipuie lucruri mici și nevrednice de dumnezeirea Sa”.²⁷

De la începutul sfîntei liturghii și pînă la citirea Sfîntei Evanghelii, elementele împrumutate din Vechiul Testament sînt cele mai numeroase. Astfel, liturghia catehumenilor, cu lecturile biblice, omilia și rugăciunile constituie o formă creștinată a serviciului cultic vechi al sinagogii, specific Vechiului Testament.²⁸ Imnul trisaghion (Sfînte Dumnezeule...) este opera Bisericii creștine, dar ca rezultat al unei combinații între cuvintele imnului serafic (Isaia 6, 3) și Psalmul 42, 2, la care s-au adăugat „miluiește-ne pe noi”, provenite tot din psalmii lui David²⁹, ca o reliefare a legăturii dintre Vechiul și Noul Testament.

Imnul „Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot” este rezultatul eforturilor creștinești de a combina imnul serafimilor din viziunea lui Isaia (6, 3) — cu osanalele evreilor (Psalmul 118, Matei 21, 9; Marcu 11, 10; Ioan 12, 13), alcătuiind cîntarea creștinilor de preamărire a lui Dumnezeu în Sfînta Treime.³⁰

Sfînta Euharistie este mai veche decît ceremoniile sinagogii, fiind simbolizată înaintea acestora de jertfa lui Melchisedec și de mana din pustie.³¹

După împărțirea cu Trupul și Singele Mîntuitorului, preotul rostește tainic: „Iată s-a atins de buzele mele și va șterge fărădelegile

²² Pr. Neculai Dragomir, *Studiu istorico-liturgic privind textele biblice din cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe*, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1981, pp. 210—224.

²³ Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, pp. 458—462.

²⁴ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgia specială*, București, 1980, pp. 14—16.

²⁵ Magistrand Mircea Basarab, *Vechiul Testament în liturgiile ortodoxe* în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1961, pp. 202—206.

²⁶ Pr. prof. Mihail Bulacu, *Liturgia catehumenilor și cateheza în Biserica creștină primară a Ierusalimului*, în „Ortodoxia”, nr. 4/1980, pp. 607—609.

²⁷ Nicolae Cabasila, *Tîlcuirea dumnezeieștii Liturghii*, trad. de Ene Braniște, București, 1944, pp. 23—26.

²⁸ L. Duchesne, *Origines de culte chrétiens. Etude sur la Liturgie latine avant Charlemagne*, Paris, 1925, pp. 94—95.

²⁹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Sfintele Rugăciuni*, cap. 316, în Migne, P. G., vol. 155, col. 576.

³⁰ Cf. pr. Petre Vintilescu, *Încercări de istoria liturghiei*, București 1930, pp. 61—67.

³¹ Sf. Gherman al Constantinopolului, *Istoria Bisericească și explicarea tainelor*, în Migne, P.G., vol. 98, col. 429—432.

mele" . . . , text adaptat după cuvintele profetului Isaia, când unul din Serafimi a luat un cărbune în clește și a atins buzele proorocului (Isaia 6, 7).

Sînt multe texte vechitestamentare prefigurative, cuprinse în sfînta liturghie, pe care nu le-am amintit aici din lipsă de spațiu, dar care oglesc legătura intrinsecă dintre cele două Testamente și aplicabilitatea lor în viața liturgică creștină. Conchidem, că în toate cele trei liturghii ortodoxe sînt folosite texte simbolice, tipice, din Vechiul Testament, ca dovadă a legăturii dintre cultul creștin și cultul mozaic, ambele bazate pe Sfînta Scriptură.

e) *Sfintele Taine și ierurgiile*. Deși sînt de origine pur creștină, fiind instituite de Mîntuitorul; Sfintele Taine au fost prefigurate în Vechiul Testament printr-o mulțime de simboluri, rituri și texte.³² Însuși numărul lor are legătură cu cele șapte daruri ale Duhului Sfînt (Isaia 11, 1—2).

— *Taina Sfîntului Botez* este prefigurată prin: apele de la creație, peste care se purta Duhul Sfînt (Facerea 1, 2) apele potopului (I Petru 3, 20), Cincizecimea (I Corinteni 10, 1—2; Coloseni 2, 12), apa pe care a scos-o Moise din stîncă, tămăduirea lui Neaman Sirianul (IV Regi 5), ca și prin profeția lui Iezechiel (36, 25) că Duhul Sfînt va fi împărțit prin apă: „Și vă voi stropi și vă veți curăți de toate necurățiile voastre . . . și duh nou voi da întru voi”.³³

— *Ungerea cu Sfîntul Mir* face evidentă analogia cu ungerea din Vechiul Testament, făcută de către arhierei și preoți, cu mirodennii, în timp ce invocau binecuvîntarea divină (I Regi 13, 16; III Regi 1, 39, ș.a.).

Acțiunea propriu zisă a ungerii cu Sf. Mir a fost prefigurată de ungerea întru arhiereu a lui Aaron (Levitic 8, 1—36). Taina Mirungerii creștine face să se reverse Duhul Sfînt peste cel nou botezat, precum, ne arată profetul Isaia: „Duhul este peste mine . . . (61, 1).

— *Taina Sfîntei Preoții* este prefigurată în Vechiul Testament tot de actul ungerii întru arhiereu a lui Aaron (Levitic 8, 1—36) și a urmașilor săi — preoții și leviții.³⁴

— *Taina Pocăinței* ne aduce aminte de acele locuri din Vechiul Testament unde se vorbește despre iertarea păcatelor (I Regi 2, 25; Proverbele lui Solomon 1, 24—28; Ieremia 14, 11). În mod frecvent ne îndeamnă la pocăință, în sens de îndreptare, la virtute și la înțelepciunea vieții.

— *Taina Cununii* își are originea în Vechiul Testament, prin crearea de către Dumnezeu a primei perechi de oameni și așezarea lor în rai (Facerea 2). Este Taina Sfîntă în care întîlnim cele mai multe aluzii la textele și persoanele din Vechiul Testament (Facerea 2, 23—25; 3, 20; 24, 67; Ieșirea 15, 20—21; Iov 2, 9—10; Pildele lui Solomon 5, 3—7; 12, 4, 23—27; Isus Sirah 7, 20 ș.a.).³⁵

³² Pr. prof. dr. Ene Braniște, o.c., pp. 313—314.

³³ A. Vacant, *Baptême*, art. în „Dictionaire de la Bible”, vol. I, 2, col. 134.

³⁴ Ierom Modest Zamfir, *Preoția Vechiului Testament*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—9/1980, pp. 600—604.

³⁵ Molitfelnicul, București, 1986, pp. 80—86.

Dacă Sfintele Taine au fost prefigurate printr-o serie de acte de cult și evenimente însemnate din Vechiul Testament, acest fapt arată legătura dintre Vechiul și Noul Testament, dar nicidecum dependența Tainelor creștine de riturile Legii vechi, servind numai în chip simbolic tipul sacerdotal al Vechiului Testament.³⁶

— *Ierurgiile* au fost instituite de Biserica creștină pentru binecuvîntarea și sfințirea credincioșilor ei, în cele mai de seamă ale vieții, în care întâlnim multe acte de cult, moștenite din Vechiul Testament, cum ar fi: rînduiala din ziua I a nașterii pruncului, a opta zi după naștere (Levitic 12, 3 : Luca 2, 21), la 40 zile după naștere (Levitic 7,3—8 ; Luca 2,22). etc.

Textele vechitestamentare nu lipsesc nici de la alte ierurgii. Astfel, la aghiasma cea mică se citesc psalmii 50 și 140 ; La aghiasma mare se citesc trei paremii din cartea profetului Isaia (35, 1—10 ; 55 ,1—13 ; 12, 3—6, iar la rînduiala ce se face la o boală molipsitoare se pomenesc tot proorocii Vechiului Testament. În rînduiala de înmormîntare, unele rituri iudaice au rămas de asemenea, cu Plasmă (50 ; 83, ș.a.) și aluzii la alte texte din Vechiul Testament.

B. Vechiul Testament în scrierile Sfinților Părinți și scriitori bisericești

Urmînd pe Mîntuitorul Hristos și Sfinții Apostoli în cinstirea Vechiul Testament, Sfinții Părinți au continuat să învețe, cu convingere și autoritate, că scrierile Vechiului Testament sînt scrieri divine.

Apărînd unitatea celor două Testamente, pe baza unității în credință, Sf. Irineu scrie : „Dumnezeu Cel ce a făcut toate pentru om și a fost propovăduit prin cuvînt și viață de către profeții cei de demult, este identic cu Acela pe care Hristos Domnul l-a recunoscut ca Tată al Său”³⁷. Apoi, Origen, care a scris numeroase omilii și comentarii la aproape toate cărțile Vechiului Testament arată că „Dumnezeu este unul singur. Creator a toate, Dumnezeuul dreptilor și Părintele ceresc, Cel care, la vremea potrivită, a trimis, precum făgăduise prin profeți, pe Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos în lume, cu misiunea de a chema la mîntuire, mai întîi pe Israel, apoi pe toate celelalte neamuri. Acest Dumnezeu drept și bun, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care a dat El însuși și Legea și profeții și Evangheliile, e Dumnezeuul Vechiului Testament și Noului Testament”³⁸.

Atît Vechiul cît și Noul Testament cuprind descoperirea divină în grade diferite a unui singur Dumnezeu, iar Iisus Hristos recunoaște ca

³⁶ Pr. prof. Vasile Mihoc, *Ierurgiile în Biserica epocii apostolice* în „Ortodoxia”, nr. 3/1985 p. 497.

³⁷ Sf. Irineu, *Adversus haereses*, cf. pr. prof. dr. I. G. Coman, *Patrologie*, vol. 2, București, 1985, pp. 20—22.

³⁸ Cf. pr. prof. I. G. Coman, *Patrologie*, vol. 2, p. 330 ; Origen, *Scrieri alese. Par-tea I-a*, în ediția „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 6, București, 1981, pp.26—30.

³⁹ Ibidem, p. 23.

Tată pe „Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacob“ (Galateni 3, 14—16).

Sf. Irineu mai arată că „toți scriitorii inspirați ai Vechiului Testament au prevestit pe Hristos și toți au primit descoperirea de la Același Fiu, Care, în vremurile din urmă, s-a întrupat și a vorbit cu neamul omenesc“³⁹, iar Sf. Atanasie cel Mare, referindu-se la locurile din Deuteronom 28, 66 și Isaia 53, 8 subliniază că „profeții au prevestit pe nimeni altul decât pe Domnul nostru Iisus Hristos, Logosul lui Dumnezeu și Mintuitorul comun al tuturor“⁴⁰.

Sf. Ioan Gură de Aur arată că „Sfânta Scriptură — Cuvîntul lui Dumnezeu, ca cel dinții izvor al descoperirii dumnezeiești celei mai presus de fire, este o carte destinată tuturor creștinilor, lectura ei vindecînd rănile sufletești (ale tuturor), iar necunoașterea ei pricinuind toate ereziile și rătăcirile“⁴¹.

Întreg tezaurul religios-moral al Vechiului Testament a fost izvor de inspirație pentru Sfinții Părinți și scriitori bisericești ai primelor veacuri și după aceea, ceea ce invită și astăzi să-i pătrundem înțelesul. Ei, afirmă indisolubilitatea celor două Testamente, inspirația Scripturilor Vechiului Testament (ca și ale Noului Testament), că „prin rostul proorocilor a vorbit Dumnezeu Tatăl și Duhul Sfînt despre Logosul divin întrupat“⁴² și necesitatea folosirii lor în întregime, pentru dobîndirea mîntuirii sufletești și a fericirii veșnice.

V. VECHIUL TESTAMENT ÎN LUCRAREA PASTORAL-MISIONARĂ A PREOTULUI

Se știe că ereziile mai vechi și mai noi sînt legate în foarte mare măsură de tilcuirea eronată a Sfintei Scripturi, prin urmare și a Vechiului Testament. Există unii creștini care lasă impresia că așează Vechiul Testament deasupra Noului Testament, pe el întemeindu-și stabilirea momentului cînd s-ar produce Parusia Domnului, obligativitatea sabatului, impunerea de restricții în alimentație, amenințarea păcătoșilor cu pedepsele cerului, etc. Pentru a-și justifica atitudinea față de Vechiul Testament, aceștia recurg nu numai la cunoscuta afirmație a Mintuitorului: „N-am venit să stric Legea, ci s-o împlinesc!“ (Matei 5, 17) ci și alte cuvinte (luate fragmentar, consemnate la (Matei 5, 18 ; Ioan 5, 39 și 46—47 ; Romani 3, 31 ș.a.)⁴³.

³⁹ Ibidem, pp. 60—62.

⁴⁰ Pr. Teodor Baba, *Opera exegetică a Sfîntului Ioan Gură de Aur*, în „M. B”, nr. 4/1988, pp. 28—32.

⁴¹ Cf. prof. dr. D. I. Belu, *Vechiul Testament ca izvor omiletic*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 5—8/1957, pp. 514—515.

⁴² † Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Temeiurile învățăturii ortodoxe* Timișoara, 1981, pp. 31—32.

Se pretinde că din astfel de texte ar rezulta că Mîntuitorul Însuși a recunoscut valabilitatea în continuare a Legii vechi, iar Sfinții Apoștoli nu s-au gîndit vreodată la desființare, ci la „întărirea” ei.

Potrivit învățăturii ortodoxe, însă, Legea veche și-a avut rosturile ei, ca una ce ne-a fost „călăuză spre Hristos”, pentru ca să ne îndreptăm prin credință, iar dacă a venit credința, nu mai sîntem sub căluză (Galateni 3, 24—25). De fapt, Mîntuitorul Iisus Hristos este „Sfîrșitul Legii” (Romani 10, 4) și Cel care a desăvîrșit-o în chipul cel mai sublim (Matei 5, 21—40 ; 6, 1—18). După Jertfa de pe Cruce, „faptele Legii vechi” nu mai au putere izbăvitoare (Galateni 2, 16), iar Legea Nouă înlocuiește pe cea veche⁴⁴.

b) *Vechiul Testament nu trebuie desconsiderat sau eliminat din Sfînta Scriptură.*

Dacă o parte dintre creștini supraevaluează prescripțiile Vechiului Testament, este absolut greșit și inadmisibil să se treacă în partea opusă — deprecierea Vechiului Testament. Reluînd opiniile unor eretici din antichitatea creștină (ca spre exemplu Marcian din secolul II) sau ideologii rasiste și șovine, unii creștini desconsideră, parțial sau total, Vechiul Testament, mergînd pînă la atitudinea eliminării lui (dacă nu din Canonul biblic, cel puțin din uz).

Desigur, anume părți ale Vechiului Testament, care au fost tipuri și simboluri pentru Noul Testament, s-au împlinit și, ca stare, nu mai pot avea putere obligatorie, dar „Vechiul Testament mai cuprinde și alte legi, care n-au fost desființate, deoarece sînt potrivite tuturor credincioșilor din toate epocile și care corespund universalismului și eternității creștinismului, care le-a primit și le-a perfecționat”⁴⁵. Peste toate acestea, repetăm, Vechiul Testament este „Scriptură inspirată” (II Timotei 3, 16), la fel ca și Noul Testament. El este istoria unui popor, dar mai ales istoria omenirii de la începuturile ei ; Vechiul Testament are pe profeții, dreptii și înțelepții săi, ca pe niște stele călăuzitoare către „Luceafărul zorilor mîntuirii neamului omenesc” — Iisus Hristos. Dacă nu are o desăvîrșită putere sfințitoare, are o indiscutabilă valoare pedagogică, capabilă să formeze caracterul și virtuțile umane⁴⁶.

În zilele noastre, mai mult decît oricînd, Vechiul Testament este chemat să niveleze asperitățile dintre oameni și popoare, putînd elimina rasismul, pe baza caracterului său universalist. Toți oamenii sînt văzuți între ei egali, cu aceleași posibilități de afirmare și cu același drept la viață (Galateni 3, 28 ; Coloseni 3, 11).

c) *Reconsiderarea modalității de folosire a Vechiului Testament în predică, în cateheză și în pastorația individuală și colectivă.*

Deși oferă un nesecat izvor omiletic și catehetic, Vechiul Testament nu a fost încă folosit suficient de predicatorii creștini și de aceea a ră-

⁴⁴ Ibidem, pp. 32—33.

⁴⁵ Prot. dr. Petru Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, pp. 109—110.

⁴⁶ † Nicolae, Mitropolitul Banatului, o.c. pp. 34—36.

mas destul de puțin cunoscut de credincioși. Dacă unii creștini îl supra-licitează, căutînd chiar să reconvertească pe cei mai slabi în credință și mai puțin cunoscători ai adevărilor scripturistice, cu atît mai mult slujitorii altarelor străbune trebuie să-l pătrundă spre a-l face cunoscut credincioșilor noștri, avînd datoria de a propovădui întregul cuvînt al Revelației dumnezeiești, nu numai o parte a ei ⁴⁷.

Numeroase precepte religios-morale se pot desprinde din Legea lui Moise, din cărțile istorice, dar, mai ales, din cele didactico-poetice și profetice.

Aceste realități nu pot fi trecute cu vederea, cînd se știe că propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu trebuie să fie astăzi mult mai scripturistică din întregul cuprins inspirat al Sfintei Scripturi. Dacă Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Apostoli și-au întemeiat propovăduirea lor pe Vechiul Testament, dacă Sfinții Părinți au procedat la fel, tileuind cu pasiune ambele Testamente, dacă în cultul Bisericii avem atîtea texte vechitestamentare, în predica și cateheza de astăzi trebuie valorificate mai mult preceptele religios-morale și sociale cuprinse în Vechiul Testament, spre binele sufletesc al tuturor credincioșilor.

2. *Vechiul Testament în pictura bisericească.* Cele mai semnificative scene biblice ale Vechiului Testament sînt reproduse în artă, pentru sensul lor simbolic și valoarea educativă, iar uneori pentru a confirma cu dovezi tradiția altor popoare, decît cel biblic, caracterul istoric al scrisului Vechiului Testament. Semnificative sînt scenele; Adam și Eva, Cain și Abel, Jertfa lui Noe, Curcubeul, Noe și fii săi, Avraam și Melhisedec, Jertfa lui Avraam, Iosif, Moartea lui Iacob, ș.a. Cain și Abel apar, îndeosebi, alături de jertfa lor, Abel fiind tipul Bisericii și al Sfintei Euharistii, iar Cain tipul sinagogii.

Un personaj biblic vechitestamentar, popular în pictură, este profetul Ilie, care preînchipuiește Înălțarea la cer a Domnului, triumful vieții asupra morții, a cerescului asupra pămîntescului. Dreptul Iov este reprezentat pentru a ilustra îndelunga răbdare, iar proorocul Daniel este tipul dreptului Judecător.

În pictura bisericească interioară, dar mai ales pe pereții exteriori ai vechilor noastre mănăstiri românești sînt înfățișate momente principale ale Vechiului Testament, încît chiar dacă nu l-am avea scris, am putea alcătui din culori istoria Revelației dinainte de Hristos. „Credincioșii români aveau explicarea Sfintei Scripturi în icoane vizibile, zugrăvite pe prapori, sau pe pereți biserici care influențau neconștient viața religioasă a strămoșilor noștri; scenele din Biblie, prin exemple vizibile de pe icoanele din biserică; îndemnau la fapte bune și amenințau cu pedeapsă pe păcătoșii acelor vremuri bătrîne“ ⁴⁸. Renumiții pictori români, ca: Tătărescu, Lecca, Nicolae Grigorescu, Luchian, Octavian

⁴⁷ Prof. dr. D. I. Belu. *Art. cit.*, pp. 521—522.

⁴⁸ Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1935, pp. 113—114.

Smighelschi, etc. au împodobit cu penelul lor pereții mănăstirilor și bisericilor din toate cele trei provincii românești, cu scene biblice vechi-testamentare, alături de cele din Noul Testament, de o neasemuită frumusețe. Alături de pictura murală se distinge pictura tradițională pe lemn (indeosebi pe iconostas) și pe sticlă.

Toate acestea dovedesc că Vechiul Testament este un nesecat izvor de artă picturală, transpus cu folos în planul spiritualității creștine.

3. *Vechiul Testament în onomastică, în familie și în viața religios-morală a credincioșilor creștini.* Numele primit de pruncul, atît de parte bărbătească cît și de femeiască, imediat după naștere sau la Sfîntul Botez este, de obicei, de nuanță creștină, reproducînd numele sfîntului celui mai apropiat. Dar Biserica creștină a preluat, în privința onomasticii și o bună parte a numelor vechi-testamentare. Avînd protopărinți comuni, pe Adam și Eva, numele lor au devenit aproape obișnuite în creștinism, ca și numele patriarhilor, al proorocilor și al dreptilor Vechiului Testament.

Dacă numele bărbătești au fost generalizate, în principiu, în Biserica creștină, cele feminine sînt mai puține, femeia fiind amintită mai rar în Vechiul Testament, datorită condiției sale, socotită inferioară. Totuși în familie, îndeosebi la Sfînta Taină a Cununii, perechile de persoane din Vechiul Testament, amintite în rugăciunile Bisericii, sînt exemple de familii întemeiate după voia lui Dumnezeu și demne de urmat de toți tinerii care se însoțesc⁴⁹.

Modelul familiei creștine este viața neprihănită a primei perechi de oameni din rai, în unire spirituală cu Creatorul, care le-a dat porunca ascultării de El, a muncii cinstitute și a nașterii de prunci: „Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și stăpîniți-l“ (Facerea 2, 26—28). Nașterea de copii este poruncă divină, iar unitatea familiei este indisolubilă (Facerea 2, 24).

Familia este cea dintîi școală a vieții, deoarece prin ea se promovează religiozitatea și moralitatea. În grădina vieții familiare cresc și înfloresc virtuțile, se înfrinează pornirile egoiste, se potolește discordia, se dezvoltă dreptatea⁵⁰. Toate aceste însușiri ale vieții familiare și sociale au fost stipulate în Vechiul Testament și trăite în familia creștină. Pentru dezvoltarea vieții sociale, Vechiul Testament recomandă munca, izvor de bunăstare și fericire a omului. Multe din prescripțiile Legii vechi prevăd aceasta ca mijloc de desăvîrșire a omului, în privința celor trupești și sufletești (Facerea 2, 15; 3, 19; Pildele lui Solomon 6, 6; 12, 11; 13, 4; 14, 24; 21, 5; 28, 19; Ecleeziastul 5, 14; Iov 5, 7; Isus Sirah 7, 16; 10, 19;) etc.

Dacă preceptele religios-morale cuprinse în Vechiul Testament sînt nedeșăvîrșite, ele au avut totuși marele rol de „pedagog spre Hristos“

⁴⁹ † Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Cuvinte pentru suflet*, Oradea, 1985, pp. 128—130.

⁵⁰ Pr. prof. Corneliu Sârbu, *Familia în cadrul învățăturii creștine*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 3—4/1967, pp. 150—162.

(Galateni 3, 24), desăvârșindu-se apoi în Legea harului Evangheliei lui Hristos (Matei 5—7). Viața creștină se conduce după preceptele noi evanghelice, însă pilda dreptilor Vechiului Testament trebuie păstrată mereu trează în conștiința credincioșilor, cu exemple trăite și cu jertfelnicia lor specifică, în optica Jertfei supreme a Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc.

CONCLUZII

Vechiul Testament este cel dintâi izvor inspirat al Sfintei Scripturi, indisolubil legat de Noul Testament, parte constitutivă a Canonului biblic. Deoarece o bună parte din profețiile cuprinse în el se împlinesc în persoana Mântuitorului Hristos, Vechiul Testament își merită cu prisosință apelativul de „pedagog spre Hristos” (Galateni 3, 24). În cadrul Bisericii, Vechiul Testament s-a bucurat și se bucură de o înaltă prețuire. L-au prețuit Mântuitorul Hristos și Sfinții Apostoli, l-au cinstit dascălii Bisericii, promovindu-l la nivelul permanent al preocupărilor lor, nu numai ca studiu teoretic, dar mai ales de trăire practică. Datoria de îndrumători duhovnicești ai păstorităților au înțeles să și-o îplinească prin valorificarea nu numai a Noului Testament, ci și a bogatelor zăcăminte spirituale vechi testamentare.

Convingerea adâncă, sinceră, luminată, că drumul spre mântuire trece și prin Vechiul Testament își găsește expresie nu numai în îndemnurile părintești date credincioșilor de a citi Vechiul Testament, dar și în încadrarea masivă a textelor vechitestamentare în circuitul viu al sluibelor sfinte.

Slujitorii lui Dumnezeu și ai oamenilor trebuie să propovăduiască și să apere adevărurile religio-morale cuprinse în Vechiul Testament, să le aplice în viața personală și a credincioșilor noștri cu convingerea fermă că este o parte a Revelației divine la care nu se poate renunța

ORIGINEA, EVOLUȚIA ȘI SEMNIFICAȚIA SLUJBEI SFINTEI CUNUNII *

de : pr. DUMITRU MOCA

Cununia sau slujba nunții este serviciul divin prin care Biserica binecuvîntează și consfințește căsătoria, adică legătura dintre bărbat și femeie, ridicînd-o la rangul de taină.¹

Din punct de vedere religios, căsătoria are drept scop întemeierea familiei, celula de bază a societății, și nașterea de prunci închinați lui Dumnezeu. Slujba ortodoxă a cununiei scoate în evidență acest fapt în prima rugăciune : „Care pentru negrăitul Tău dar și multa bunătate, ai venit în Cana Galileii și nunta de acolo ai binecuvîntat-o, ca să arăți că din voia Ta se face însoțirea cea după lege și nașterea de prunci dintr-însa”.²

Întreaga tradiție teologică, liturgică și canonică a Bisericii afirmă în mod constant sfințenia, unitatea și indisolubilitatea căsătoriei. Timpul și cadrul săvîrșirii căsătoriei în Biserica primelor veacuri ne arată importanța pe care aceasta a acordat-o Sfintei Taine a Cununiei.

1. Mărturii vechi testamentare privitoare la căsătorie.

Instituția căsătoriei este la fel de veche ca omenirea însăși. Creatorul, după ce a zis : „Nu este bine să fie omul singur pe pămînt” (Facerea 1, 18), binecuvîntează prima pereche de oameni pentru înmulțirea neamului omenesc : „Și Dumnezeu i-a binecuvîntat, zicînd : Fiți rodnici și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți...” (Facerea 1, 27).

Pe temeiul acestor cuvinte scripturistice, Sfinții Părinți nu au evitat să vorbească despre căsătorie ca despre o „taină a Vechiului Testament”. Mîntuitorul însuși se referă la actul creației : „N-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început, i-a făcut bărbat și femeie ? Și a zis : Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Matei 19, 4—6). Sf. Apostol Pavel, folosind interpretarea tipologică a Vechiului Testament, a văzut în prima pe-

* Lucrare de seminar în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, alcătuită la catedra de Liturgică a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P.C. Părinte prof. dr. Liviu Streza care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 403.

² *Molitfeinic*, București, 1984, pp. 81—82.

reche de oameni prefigurarea însăși a unirii dintre Hristos și Biserică (cf. Efeseni 5, 32). După el, Adam „este chip al celui ce avea să vină” (Romani 5, 14), iar Eva, soția lui Adam devine prefigurarea Bisericii. Clement Alexandrinul scrie: „Fiul n-a făcut altceva decît să confirme ceea ce Tatăl a instituit”³. El vorbește chiar de un har paradisiac al căsătoriei (tis tou gamou haritos), prin care aceasta primește un nimb de sfințenie înainte de căderea în păcat⁴.

Cercetările arheologice și etnologice regăsesc acest caracter sacru al căsătoriei în cele mai diferite culturi și perioade istorice. Urme ale sfințeniei căsătoriei, păstrată în Vechiul Testament și după cădere, sînt toate riturile și ceremoniile prin care avea loc încheierea unei căsătorii.

Încă din Vechiul Testament își fac apariția anumite obiceiuri, da-tini și ceremonii — la început în forme mai puțin evolute — care vor deveni treptat act de cult sau rituri, ce anticipează și însoțesc momen-tul încheierii căsătoriei. Astfel, în cartea Facerii, unde se vorbește de căsătoria lui Isaac cu Rebeca, există o mențiune despre inelul pe care Avraam îl trimite Rebecăi, pentru fiul său Isaac, prin Eliezer: „Atunci i-am dat un inel și brățări la mîini” (24, 47). Talmudul reține o formulă pe care o rostea logodnicul în timp ce oferea logodnicei inelul: „Iată tu îmi ești consacrată mie, după legea lui Moise și a lui Israel”⁵.

Pentru celebrarea căsătoriei lui Tobie cu Sara, Raguiel pune mîna fîicei sale în mîna lui Tobie, pronunțînd o formulă de binecuvîntare (Tobit 7, 12—13). Alte texte înfățișează punerea cununilor pe capul mi-relui la căsătoria împăraților (Cîntarea Cîntărilor 3, 11; Psalmul 20, 3, 4). Acest act a intrat în majoritatea riturilor liturgice de nuntă, încor-narea mirilor exprimînd unitatea, măreția și importanța căsătoriei⁶.

Momentul cel mai important în Vechiul Testament era cîna nunții. În cursul acesteia, asupra unui pahar cu vin, se rostea o rugăciune de binecuvîntare ce constituia consacrarea religioasă a căsătoriei⁷.

Privind retrospectiv, aceste rituri și ceremonii, observate în Vechiul Testament și în tradițiile de nuntă ale altor popoare vechi, poartă pe-cetea unui act religios prin care ea se distingea de celelalte lucruri⁸.

2. Restaurarea căsătoriei și înălțarea ei la rangul de Taină în Noul Testament.

³ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, P. G. 8, col. 1184.

⁴ Cf. Paul Evdokimov, *Sacrament de l'amour*, Paris, 1980, p. 174.

⁵ A. Cohen, *Le Talmud*, Paris, 1933, p. 7.

⁶ Korbinian Ritzer, *Le mariage dans les Eglises Chretiennes du I au XI sie-clee*, Paris, 1970, p. 56.

⁷ Talmudul Babilonian (Khtuba 8) citează următoarea formulă de binecuvîntare a paharului de vin: „Binecuvîntat ești Tu Iahve stăpînul lumii Cea ce ai zidit pe oameni; Cel ce pe cea steapă din Sion ai făcut-o să se bucure și să salte de veselie cînd copiii se adună în jurul ei; Cel ce procuri bucurie celor ce se căsătoresc...” (cf. K. Ritzer, *o. c.*, pp. 60—61).

⁸ Pentru datinile și ceremoniile de nuntă din lumea greco-romană, a se vedea Hermann Schmidt, *La rituel et la sacramentalite du mariage* în rev. „Questions litur-giques et peoissiales”, Louvain, 1975, nr. 1—2, pp. 15—20.

a) *Nunta din Cana Galileii*. Răscumpărarea și restaurarea omului, prin jertfa Mântuitorului, a adus și restaurarea căsătoriei și ridicarea ei la rangul de Sfântă Taină.

Referatul biblic care descrie nunta din Cana Galileii și minunea prefacerii apei în vin (Ioan 2, 1—11) prezintă, din această perspectivă o importanță deosebită, întrucât el atestă prezența și lucrarea Mântuitorului în actul unirii mirilor. Participând la nunta din Cana, Iisus Hristos a consfințit căsătoria ca Taină, pe care o va lăsa Bisericii Sale, ca mijloc de sfințire a familiei creștine: „La Cana Galileii, Mântuitorul confirmă de fapt ceea ce a instituit în rai“ (Fer. Augustin)⁹.

Teologia ortodoxă a văzut în minunea săvârșită la nunta din Cana unul din numeroasele texte alegorice ale Evangheliei după Ioan, care arată legătura dintre Euharistie și Taina Cununii: „Această legătură se vede mai pregnant din aceea că, săvârșitorul Tainei Nunții nu poate fi decât episcopul sau preotul, adică cel care oficiază Sfânta Euharistie, care, liturgic, reprezintă pe Hristos și întreaga Biserică“¹⁰.

Deși în Noul Testament nu se amintește în mod expres vreun act în legătură cu căsătoria, este neîndoielnic că ele au existat ca și în cazul celorlalte Sfinte Taine. Prezenți la nunta din Cana, Sfinții Apostoli au fost martori oculari ai unor gesturi și acte externe, prin care divinul învățător sfințește unirea mirilor, și pe care ei le vor continua după Pogorirea Sfântului Duh. Despre unele dintre acestea, scrierile inspirate ne vorbesc în mod indirect. Sint semnificative locurile în care Euharistia este prezentată ca o nuntă — ca de exemplu la Matei 22, 1—12, unde este vorba de parabola nunții „fiului de împărat“. În centrul pildei stă invitația adresată celor chemați de a se împărtăși din jertfele nunții (v. 4, 8, 9).

Trebuie, de asemenea, remarcată preferința Mântuitorului pentru expresia de „Mire“ și „Mireasă“, imagine eshatologică preluată din Isaia 61, 10: „El M-a îmbrăcat cu veșmintul mântuirii. Ca unui mire m-a pus cunună și ca pe o mireasă m-a împodobit cu podoabă“.

b) *Teologia paulină a Tainei Nunții*. Epistolele pauline augmentează înțelegerea importanței și semnificației Tainei Nunții și a ritua-lului ei. La Efeseni 5, 22—33 (pericopă care se citește ca „Apostol“ la slujba ortodoxă a cununiei), Sf. Apostol Pavel afirmă explicit caracte-rul de taină al căsătoriei creștine: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică“ (v. 32). Relația Hristos-Biserică este folosită de el pentru a ilustra harul unirii în căsătorie și nu invers (Efeseni 5, 25—26; 28—30). În textul citat, el nu se referă la taina Bisericii, ci la Taina Căsătoriei creștine¹¹. Soții creștini nu semnifică numai relația

⁹ P. Evdokimov, o. c., p. 175.

¹⁰ Jean Meyendorff, *Marriage et eucharistie*, în „Le Messager Orthodoxe“ 1970, p. 25.

¹¹ Pr. prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Naș-terea de prunci scopul principal al căsătoriei*, în rev. „Mitropolia Ardealului“, nr. 11—12/1985, p. 588.

dintre Hristos și Biserică, ci și participă la taina unității și a iubirii fecunde dintre Hristos-Mirele și Biserică-Mireasă.

Este elocventă și relatarea sa din I Timotei 4, 2, în care amintește despre unii învățători mincinoși ce „opresc de la căsătorie și de la unele bucate... pe care Dumnezeu le-a făcut spre gustare cu mulțumire”. Acestei tendințe, Apostolul Neamurilor îi răspunde: „Orice făptură a lui Dumnezeu este bună căci se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune” (I Timotei 4, 3—5). Ultimele cuvinte din acest citat s-ar putea referi nu numai la rugăciunea de dinainte de masă, practică de creștinii proveniți dintre iudei, ci și la căsătorie.

Aceste mărturii biblice dovedesc faptul că Sfânta Scriptură și tradiția apostolică implică adînc căsătoria și nunta creștină în rugăciune și în cultul Bisericii primare.

c) *Cîteva date privind săvîrșirea slujbei Sfintei Cununii în perioada postapostolică.* Din conținutul tradiției apostolice țin și structurile vieții și lucrările sacramentale ale Bisericii din timpul apostolilor și a urmașilor lor. Urmînd exemplul Mîntuitorului care a participat la nunta din Cana, sfințind-o cu prezența Sa precum și îndrumările apostolice, episcopii și preoții binecuvîntau căsătoriile, știind că legătura dintre bărbat și femeie este voită de Dumnezeu și, de aceea, trebuie să fie tot așa de sfîntă ca și cea dintre Hristos și Biserică¹².

Mergînd pe firul izvoarelor vremii¹³, observăm că nunta a fost considerată ca o unire sfîntă, ce trebuie încheiată prin rugăciunile și cîntările Bisericii, Sf. Ignatie al Antiohiei vede căsătoria inclusă în cultul și rugăciunile Bisericii: „Fără de episcop nu este îngăduită a se săvîrși nici căsătoria. Trebuie ca cele ce se căsătoresc și cei ce se însoară să facă unirea lor cu aprobarea episcopului”¹⁴.

La sfîrșitul secolului IV Sf. Ioan Gură de Aur, într-o omilie la cartea Facerii, adresează credincioșilor următoarele îndemnuri: „Trebuie să se cheme preoți și să se încheie căsătoria prin rugăciuni și binecuvîntări; semnele nunții le arată și le pecetluiește Taina”¹⁵.

¹² Pr. prof. Dumitru Radu, *Sfintele Taine ale Bisericii după tradiția apostolică din punct de vedere ortodox*, în „B.O.R.” nr. 11—12/1980, p. 111.

¹³ Întru-un document apocrif foarte vechi, intitulat „Faptele Apostolului Toma”, ni se relatează cum acesta, ajuns la Andrapolis, în drum spre India, este rugat să asiste la căsătoria ficei regelui. Cunoscut ca om al lui Dumnezeu, i s-a cerut să facă o rugăciune asupra tinerilor care se căsătoreau. Și Sf. Apostol Pavel începu să se roage: „Doamne Dumnezeul meu, Tu care însoțești pe robii Tăi, care arăți celor ce se încred în Tine... Fiul lui Dumnezeu celui voi, pe Tine te rog Doamne Iisuse Hristoase ascultă rugăciunea aceasta pentru robii Tăi, dîndu-le lor toate cele ce sînt de folos. Apoi, el și-a pus mîinile peste ei și a zis: Domnul să fie cu voi”. Desigur, rugăciunea aceasta este doar ilustrativă pentru binecuvîntarea mirilor, făcută în numele Mîntuitorului Hristos (cf. K. Ritzer, o.c., p. 108).

¹⁴ Sf. Ignatie al Antiohiei, *Către smîrneni VIII, 2; Către Policarp, V, 2* în „Scrierile părinților apostolici”, I, trad. de pr. Dumitru Fecioru, București, 1979, pp. 188; 184.

¹⁵ Cf. pr. lector Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teză de doctorat, în rev. „Ortodoxia”, nr. 1—2/1978, p. 310.

În scrierile Sfinților Părinți întâlnim referiri și cu privire la elementele exterioare ale slujbei Sfintei Cununii. În lucrarea sa „Pedagogul”, Clement Alexandrinul face aluzie la punerea inelelor: „Pedagogul dă femeilor un inel de aur, dar nu ca podoabă, ci ca pecete ca să le arate că ele trebuie să fie păzitoare ale caselor și să poarte grijă de căsătorie”¹⁶. Sf. Grigorie de Nazianz consemnează ritul legării minilor. Într-o scrisoare adresată unuia Anisius, el se scuză față de acesta pentru a nu fi participat la nunta fiicei sale Olimpiada, menționând „că va fi totuși prezent cu duhul și le va lega miinile drepte”¹⁷. Cununița de nuntă este de asemenea în uzul general al nunților creștine. Sf. Ioan Gură de Aur scria: „De aceea se pun cununi pe capul mirilor, ca semn al victoriei ispitelor grele de purtat ale plăcerilor”¹⁸.

Date prețioase în legătură cu celebrarea nunții creștine în Biserica primară ne oferă și Tertulian care scrie: „Este suficient să amintim de fericirea acelei căsătorii pe care Biserica o unește, o pecetluiește prin jertfă și binecuvîntare, pe care îngerii o anunță și pe care Tatăl a înstituit-o”¹⁹. Se poate observa ușor că el vorbește despre nunta creștină, în care Biserica îi unește pe cei doi miri și pe care o pecetluiește prin Euharistie, centrul sfintei liturghii. Expresia „confirmat oblatio” înseamnă dar, ofrandă, sau „dar de jertfă”, fiind echivalentul grecescului „prosforas”. Cuvintele „obsignat benedictio” fac aluzie la o rugăciune aparte de binecuvîntare a mirilor, pe care episcopul sau preotul o rostea în timpul sfintei liturghii, așa cum pînă astăzi în timpul aceleiași slujbe are loc rînduiala hirotoniei, cu care slujba Sfintei Cununii are atîtea analogii și corespondențe²⁰.

În primele veacuri, creștinii obișnuiau să săvîrșească slujba cununiei în mod solemn, în cadrul sfintei liturghii. Cu acest prilej, mirii aduceau la biserică darurile de pîine și vin (oblatio, prosforas). După prefacere, ei erau împărtășiți cu Trupul și Sângele Domnului²¹. Luînd atitudine hotărîtă împotriva unor datini necreștine, Sf. Ioan Gură de Aur mărturisește adevărul că preoții puneau pe miri în legătură cu Hristos, printr-o „slujire” deosebită, sfîntitoare: „Nu se cuvine a necinsti Sfînta Taină prin pompe diabolice, ci după exemplul mirilor din Cana Galileii, cei care se căsătoresc astăzi trebuie să aibă prezent între ei pe Iisus Hristos. Cum pot face aceasta? Simplu, prin slujirea preoți-

¹⁶ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea a III-a, în „Părinți și scriitori bisericești”, vol. IV, București, 1982, p. 338.

¹⁷ Sf. Grigorie de Nazianz, Epistola 193, în Migne, P.G. vol. 37 col. 100.

¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Ad Timotheum*, în Migne, P. G. vol. 68 col. 564.

¹⁹ Tertulian, *Ad uxorem*, în Migne, P. L.I., col. 1416.

²⁰ Comparativ cu teologul romano catolic Korbinian Ritzer (o.c. pp. 111—115), alți liturgiști și exegeți ai textului lui Tertulian consideră că acest pasaj este un indiciu privind celebrarea căsătoriei în cadrul sfintei liturghii: Schuster, *Liber sacramentarum*, trad. R. Bauersfeld I Ratisbonae, f.a.p. 199; L. Einsenhöfer, *Handbuch der katholischen Liturgie II*, Fribourgh im Bressgau 1933, pp. 104—411; W. Roetzner, *Des. hl. Augustin Schriften als liturgiegeschichtl. Quelle*, München, 1930, pp. 205—208.

²¹ F. Cabrol, *Le livre de la prière antique*, Fornborough, 1902, p. 102.

lor, după cum este scris : Cel ce vă primește pe voi pe Mine mă primește²².

Mărturii despre săvârșirea cununiei în cadrul sfintei liturghii ne oferă și unii vechi codici liturgici. Un codice de la Sinai „prevede ca, după punerea cununilor, să se citească o rugăciune destul de lungă, Apostolul, Evanghelia, după care urmează ectenia întreită. Sfirșitul ecteniei indica începerea heruviculului, după care se făcea vohodul mare și anaforaua. La timpul convenit mirii erau împărțiți²³. Despre același cadru original al săvârșirii cununiei vorbește și Sf. Simeon al Tesalonicului : „Că toți zic Unul Sfint, Unul Domn, căci singur Acesta sfințește... și unirea robilor Săi celor ce se împreună. Preotul cuminecă pe tineri de vor fi vrednici...“²⁴.

O altă confirmare a încununării mirilor în cadrul sfintei liturghii ne-o oferă Sf. Nicodim Aghioritul (sec. XVII), care descrie vechea tradiție a slujbei Sfintei Cununii²⁵.

Din această succintă prezentare, rezultă că, începînd din epoca primară, slujba Sfintei Cununii s-a săvârșit vreme îndelungată în cadrul sfintei liturghii. Apoi, inspirîndu-se în parte din Vechiul Testament, preluînd date din tradiția apostolică și pietatea creștină primară Biserica și-a cristalizat oficierea tainei într-o rînduială aparte, distinctă de sfînta liturghie. În scrierile creștine ale veacurilor V—VIII, alături de punerea cununilor²⁶, este amintit din ce în ce mai des și inelul de logodnă, ca de pildă la Supliciu Sever, Sf. Ambrozie, Sf. Izidor de Sevilla, Grigore de Tours și alții²⁷. Desprinderea ritualului Sfintei Cununii de sfînta liturghie are la obîrșie de asemenea considerente pastorale majore care privesc deopotrivă sfințenia Sfintei Euharistii și vrednicia morală a tinerilor care se împărțășeau cu Trupul și Singele Domnului²⁸.

²² Cf. R. Jeanin, *Saint Jean Hrsostom, Oeuvres completes*, vol. IV, Paris, 1867, p. 187.

²³ Panaghiotis Trembelas, *Mikron Evhologhion*, Atena, 1956, p. 18.

²⁴ Sf. Simeon al Tesalonicului, *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre*, trad. rom. de Toma Teodorescu, București, 1865, p. 192.

²⁵ Nicodim Aghioritul, *Hristoitia sau Bunul moral al creștinilor*, București, 1937, pp. 68—69.

²⁶ În descrierea cronicarului bizantin Teofan, privitoare la nunta împăratului Heraclie cu împărăteasa Evdokia, el pomeneste de rugăciunea de binecuvîntare a nunții, rostită în timp ce patriarhul Serghie (610—630) le așează pe cap cununile nunții (*Hronographia*, în Migne, P.G. vol. 103, col. 628).

²⁷ Sulpiciu Sever, *Ad Claudia sororem*, în Migne, P.L., vol. 84, col. 236; Sf. Ambrozie, *Epistula I*, Migne, P.L., vol. 18, col. 736; cf. Isidor de Sevilla, *Etimologiae*, Migne, P. L., vol. 29, col. 32; *De Ecclesiae officiis*, în Migne, P.L., vol. 83, col. 811—812.

²⁸ Explicația pătrunderii paharului de obște în rînduiala Sfintei Cununii și, prin aceasta desprinderea ei de sfînta liturghie este sugerată de canonul 35 Cartagina : „Cînd doi logodiți voiesc să fie binecuvîntați prin preot, ei să fie conduși de părinții sau nașii lor și, după ce au primit binecuvîntarea nupțială, să rămînă în noaptea aceea în stare de virginitate pentru sfințenia tainei“ (cf. Macarie, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, București, 1986, p. 618).

Fără a renunța la împărtășirea mirilor cu Sfintele Taine, efectuată la o liturghie anterioară, Biserica a admis din rațiunile amintite celebrarea nuntii în afara sfintei liturghii, rânduială care, cristalizându-se în logodnă (slujba punerii și schimbării inelelor) și slujba cununiei propriu zise, a fost generalizată²⁹.

Ceremonia dansului liturgic este un ecou al dansului ritual (religios), care făcea parte integrantă din cultul ebraic, ca și din cultele altor religii și popoare vechi precreștine³⁰.

Dintre documentele păstrate, cel care menționează troparele: „Isaia dăntuiește...”, „Sfinților Mucenici...”, „Mărire Ție Hristoase...” este codicele Barberini (sec. VIII—IX). El cuprinde o descriere completă a slujbei Sfintei Cununii, cu cele două părți componente³¹.

Tradiția Bisericii pune rânduiala logodnei și a Sfintei Cununii pe seama patriarhului Metodie al Constantinopolului (sec. IX), de la care ne-a rămas și slujba primirii în Biserică a celor căzuți de la dreapta credință³². Contribuția sa constă în faptul că a fixat în scris actele și rugăciunile mai importante ale slujbei Sfintei Cununii, intrate demult în tradiția liturgică a Bisericii și integrate în cadrul celei mai importante slujbe, sfinta liturghie.

3. Rânduiala și semnificația slujbei Sfintei Cununii în Biserica Ortodoxă.

a) *Logodna*. Slujba cununiei propriu-zise este precedată de cea a logodnei, o ierurgie prin care Biserica binecuvintează și sfințește legământul iubirii dintre doi tineri. Venind la biserică „ca de la Dumnezeu și de la Biserică să-și ia bărbatul femeie și femeia bărbat”, tinerii, în-

²⁹ În vechea colecție slavonă de condace, intitulată „Kormciaia Knjiga”, întâlnim deja indicația: „Slujba cununiei se săvârșește după liturghie... (cf. P. Evdokimov, o.c., p. 209).

³⁰ Pr. prof. Ene Braniște, o.c., p. 430.

³¹ Iacob Goar, *Evhologhion sive ritualae graecorum completus ritus et ordines divinae liturgie, officium consecrationum*, Venetiis, 1859, pp. 320—352. Conform acestui codice, slujba logodnei se făcea după următoarea rânduială: mirii, purtând lumini aprinse, erau primiți de preot în pronaos. Acesta dă binecuvîntarea mică, apoi ectenia mare, cu cererile speciale pentru cei ce își făgăduiesc unul altuia, și rugăciunea: „Dumnezeule Cel veșnic care pe cele despărțite le adună întru unire... Căci ce ai binecuvîntat pe Isaac și Rebeca... Înșuți binecuvîntează și pe robii Tăi aceștia...”; „Doamne Dumnezeul nostru, Căci ce dintre neamuri Ți-ai logodit Biserica Fecioară curată... binecuvîntează logodna aceasta...” Slujba continuă cu punerea și schimbarea inelelor. Slujba Cununii începe cu binecuvîntarea mare, apoi ectenia mare, rugăciunea „Dumnezeule Cel Sfînt, Care din țărîna ai făcut om...”, ectenia mică, rugăciunea a doua: „Doamne Iisuse Hristoase, Care ai venit în Cana Galileii și nunta de acolo ai binecuvîntat-o, Înșuți binecuvîntează și pe robii Tăi aceștia...” Urmează citirea rugăciunii a treia, punerea cununilor, legarea mîinilor. Se citea apoi Apostolul și Evanghelia, după care urma înconjurarea mesei cu troparele: „Isaia dăntuiește...”, „Sfinților mucenici...”, „Mărire Ție Hristoase...”

³² Methodii Patriarhe Constantinopolis, *De iis qui abnegaverunt* (Despre cei care se leapădă de eresul lor), în Migne, P.G. vol. 100 col. 1229—1326, unde este pomenit și ca autor al acestor rînduiri.

soțiți de nași, se așează în fața ușilor împărătești, bărbatul în fața icoanei Mîntuitorului Hristos, iar femeia în fața icoanei Maicii Domnului³³.

Preotul, îmbrăcat cu epitrahilul și cu felonul, binecuvîntează cele două făclii aprinse purtate de nași, ca „simbol al curăției mirilor, al luminii darurilor de sus și al bucuriei nuntașilor”³⁴. El ia inelele de logodnă și le așează pe Sfînta Evanghelie, în dreapta pe cel gravat cu numele mirelui, iar în stînga pe cel gravat cu numele miresei. După cîndirea în jurul mesei, slujba logodnei începe cu binecuvîntarea mică, ectenia mare, în cadrul căreia au fost introduse cereri speciale pentru cei ce logodesc³⁵.

Urmează apoi prima rugăciune de mijlocire pentru tineri, care, prin frumusețea și semnificația ei, apare ca un ecou al celei mai vechi rugăciuni euharistice din *Didahia celor 12 Apostoli* (cap. IX): „După cum această piine frîntă era împrăștiată peste munți și adunîndu-se s-a făcut una, tot așa adună Sfînta Ta Biserică din toate marginile lumii în Împărăția Ta”³⁶. Din perspectiva acestei rugăciuni și a creștinismului primat care a inspirat-o, dragostea ni se descoperă și se orientează ea însăși spre comuniunea euharistică³⁷.

Preotul binecuvîntează pe miri și pe cei prezenți, apoi rostește în taină o scurtă rugăciune „care ne pune înaintea arhetipului divin al căsătoriei, unirea dintre Hristos și Biserică”³⁸.

Cu privire la așezarea inelelor pe degetele tinerilor, Simeon al Tesalonicului scrie: „Le împreunează mîinile drepte și le schimbă inelele de trei ori, arătînd că s-au împreunat întru Hristos și una s-au făcut și că bărbatul și-a luat femeie din mîna Bisericii prin preot, cîstînd Treimea care săvîrșește și adeverește toate”³⁹.

O a treia rugăciune ne descoperă semnificația punerii inelelor, amintind un eveniment din Vechiul Testament — logodirea lui Isaac cu Rebeca. Se mijlocește apoi pentru întărirea cuvîntului ce și l-au dat reciproc, Dumnezeu fiind rugat să binecuvînteze această punere a inelelor cu binecuvîntare cerească. Actul divin este însoțit de un dar cerosc: „Îngerul Domnului să meargă înaintea lor, în toate zilele vieții lor”⁴⁰.

Slujba logodnei, care consfințește făgăduința sau legămîntul tinerilor, constituie un reflex al darurilor pe care le primesc cei logodiți cu Hristos (cf. II Corinteni 11, 2), inelul simbolizînd de asemenea plinirea darurilor lui Dumnezeu (cf. Luca 15, 22).

³³ Sf. Simeon al Tesalonicului, o.c., p. 180.

³⁴ *Ibidem*, p. 181.

³⁵ *Molitfelnic*, București, 1984, pp. 72—73.

³⁶ *Scrierile părinților apostolici*, București, 1979, p. 29.

³⁷ P. Evdokimov, o.c., p. 407.

³⁸ *Ibidem*, p. 197.

³⁹ Sf. Simeon al Tesalonicului, o.c., p. 182.

⁴⁰ P. Evdokimov, o.c., pp. 199—200.

b) *Cununia*. Ea se săvârșește în Biserică, adică „în casa lui Dumnezeu, ca fiii Săi să fie înaintea Lui, acolo unde este Însuși prezent prin darul jertfei ce se pune înainte și se vede în mijlocul nostru”⁴¹.

După rugăciunea de binecuvîntare a mirilor, cu care se încheie slujba logodnei, la strună se cîntă psalmul 127, aprin care se zugrăvește fericirea vieții familiale a acelor ce se tem de Domnul⁴². Cîntarea psalmului este împreună cu refrenul: „Mărire Ție, Dumnezeul nostru, mărire Ție”.

Fără a insista asupra tuturor amănutelor rituale, reținem că în formulele speciale de ectenie, se cere lui Dumnezeu să binecuvînteze „nunta aceasta ca și cea din Cana Galileii”, să le dea „viață cumpătată și naștere de prunci buni”, „purtare fără prihană în viață”, veselindu-se „la vederea fiilor și a ficelilor lor”⁴³. Apoi, în prima din cele trei rugăciuni de binecuvîntare a mirilor, după preamărirea lui Dumnezeu-Creatorul, se face amintirea principalelor acte de binecuvîntare din istoria mîntuirii. Sînt menționate succesiv personaje din Vechiul Testament, ca Avraam și Sara, Isaac și Rebeca, Iosif și Asineta, Zaharia și Elisabeta, ceea ce scoate în evidență legătura dintre prefigurările nuptiale ale Vechiului Testament și împlinirea lor sacramentală în Noul Testament: ceea ce în Vechiul Testament era o binecuvîntare, în Noul Testament este o Taină. Impozantul cortegiu al familiilor patriarhilor Vechiului Testament, amintite în cea de a doua rugăciune, se încheie cu Zaharia și Elisabeta, și cu Ioachim și Ana. Sînt cele două familii din care s-au născut Sf. Ioan Botezătorul și Preacurata Fecioară Maria, „mireasă nenuntită”, constituind arhetipul neamului omenesc⁴⁴.

Rugăciunea a treia marchează momentul central al slujbei cununiei în care are loc consfințirea legăturii dintre bărbat și femeie. Ea cuprinde o adevărată formulă de epicleză a tainei. În timpul rostirii ei, preotul unește dreapta mirelui cu dreapta miresei, după care urmează punerea cununilor. „Semnul văzut al sfințirii nevăzute a acestei legături este unirea minii drepte a bărbatului cu dreapta femeii de către preot, iar actul ritual care simbolizează și pecetluiește săvîrșirea tainei este punerea cununilor”⁴⁵. Nașii sînt implicați și ei, ajutînd la încununarea mirilor, moment ce poate fi considerat „timpul Cincizecimii conjugale, cînd are loc pogorirea Duhului Sfînt peste miri, făcînd din ei o creatură nouă”⁴⁶.

În citirea Apostolului (din Efeseni 5, 22—33) se prezintă legătura stabilită de Dumnezeu între bărbat și femeie, ce implică, cinstire și

⁴¹ Sf. Simeon al Tesalonicului, *o.c.*, p. 183.

⁴² Pr. prof. Ene Braniște, *o.c.*, p. 410.

⁴³ Molitfelnic (*o.c.*), pp. 74—75.

⁴⁴ P. Evdokimov, *o.c.*, p. 201.

⁴⁵ Pr. prof. Ene Braniște, *o.c.*, p. 412.

⁴⁶ P. Evdokimov, *o.c.*, p. 203.

iubire reciprocă, iar pericopa evanghelică de la Ioan (2, 1—11) relatează participarea Mintuitorului la nunta din Cana, act prin care a consfințit caracterul de taină al căsătoriei. După o nouă rugăciune, prin care Dumnezeu este rugat să păzească pe cei ce s-au căsătorit, în pace, în înțelegere, învrednicindu-i să ajungă bătrânețe fericită și inimă curată, împlinind poruncile Sale cu ectenia cererilor și Rugăciunea Domnească, preotul binecuvîntează paharul de obște și dă mirilor să guste din el, ceea ce închipuie soarta comună a viitorilor soți. Piinea și paharul de obște din acel moment amintesc de împărtășirea de odinioară a mirilor cu Trupul și Sângele Domnului la sfînta liturghie⁴⁷.

Întreita înconjurare a mesei are de asemenea o semnificație aparte. Reproducînd imaginea infinitului, această procesiune în formă de cerc reevaluează spațiul terestru în cadrul spațiului sacru, liturgic: „Dacă timpul liturgic răspunde nostalgiei după veșnicie, spațiului liturgic în jurul căruia se învîrtesc mirii, îi corespunde setea după paradisul pierdut și anticipază Împărăția lui Dumnezeu“⁴⁸. Drumul vieții conjugale nu mai este un simplu itinerar, el este plasat pe axa eternității; de acum mersul lor comun este asemenea unei roți care se învîrtește, a mișcării stabile a sufletelor către Dumnezeu⁴⁹.

Troparul „Isaia dăntuiește...“ exprimă, în cadrul acestui dans liturgic, bucuria și sentimentul de jubilarie al mirilor și nuntașilor, pe care l-a avut proorocul Isaia, vestind întruparea Domnului. Al doilea tropar, „Sfinților mucenici...“, amintește de cununile de biruință ale sfinților și mucenicilor, sugerînd ideea că unirea mirilor implică și o renunțare. Al treilea tropar, prin forma sa doxologică, este o explicare a celorlalte două, prin raportarea la Hristos, arătînd că mirii trebuie să se facă părtași lui Hristos și sfinților Lui prin viața lor curată.

Luarea cununilor de pe capul mirilor înseamnă „că ei trebuie să păzească acea împreunare și însoțire nedespărțită“⁵⁰.

După celelalte acte liturgice, slujba Sfintei Cununii se încheie prin otpustul special: „Cela ce în Cana Galileii a arătat nuntă cinstită, Hristos adevăratul Dumnezeu nostru...“. Potrivit acestuia, familia, noua casă a mirilor, devine o „eclisia domestică“, întemeiată după modelul original al iubirii divine dintre Hristos și Biserica Sa, izvorul bucuriei celei adevărate, în sprijinul căreia sînt invocați și luați ca ocrotitori și mijlocitori Maica Domnului, împreună cu Sfinții Apostoli, cu toți sfinții și mucenicii.

⁴⁷ Sf. Simeon al Tesalonicului, o.c., p. 182.

⁴⁸ P. Evdokimov, o.c., p. 209.

⁴⁹ Cf. pr. prof. dr. Dumirtu Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol III, București, 1978, p. 200.

⁵⁰ Sf. Simeon al Tesalonicului, o.c., p. 183.

Concluzii

1. În Biserica creștină, nunta este o Taină Sfântă și sfințitoare, în care legătura dintre un bărbat și o femeie, poruncită și binecuvântată de Dumnezeu în actul creației se împlinește și se desăvârșește „în Hristos și în Biserică” (Efeseni 5, 32), adică prin mijlocirea și cu ajutorul harului divin, invocat în slujbele liturgice, la a căror origine se află participarea Mintuitorului și a Sfinților Apostoli la nunta din Cana.

2. Din datele oferite de Sfânta Scriptură, tradiția apostolică, scrierile Sfinților Părinți, precum și de unii vechi codici liturgici, rezultă că, începînd din epoca primară, vreme îndelungată, slujba Sfintei Cununii s-a săvîrșit în cadrul sfintei liturghii.

3. Apoi, inspirîndu-se în parte din Vechiul Testament, din tradiția apostolică și pietatea creștină primară, deopotrivă cu considerentele pastorale majore cu privire la păstrarea sfințeniei Sfintei Euharistii, Biserica a procedat la desprinderea rînduiei Sfintei Taine a Cununii de sfînta liturghie.

4. Tradiția Bisericii pune rînduiala logodnei și a Sfintei Cununii pe seama patriarhului Metodie al Constantinopolului din secolul IX, care a contribuit la fixarea în scris a rînduiei.

5. Actul principal al logodnei este punerea și schimbarea inelelor. Prin ele se binecuvîntează iubirea celor ce se logodesc, inelul fiind simbolul veșniciei și al iubirii nepieritoare.

6. Rînduiala Sfintei Taine a Cununii are în centrul ei actul împreunării miinilor la cuvintele rugăciunii: „Unește pe robul Tău (N) cu roaba Ta (N)”, act care se prelungește în încoronarea mirilor.

7. Bogăția și frumusețea actelor acestei rînduiei exprimă unicitatea și importanța sacramentală a Sfintei Taine a Cununii.

CONTRIBUȚII LA ISTORIA GETO-DACILOR ȘI A LUI ZAMOLXIS

de : preot D. BALAȘA și dr. F. MIROIU

Încă din perioada preistorică a matriarhatului, geto-dacii trecuseră la stadiul de regat. Regiba Hestia, mare preoteasă, nu a fost decât unul din șirul numelor de mare faimă al femeilor ce au condus regatul dacic în perioada matriarhatului. Zamolxis o socotea pe Hestia (după moarte) ocrotitoarea divină a dacilor, asemenea lui Iahve, dumnezeul poporului evreu¹. Este o știre destul de interesantă pentru a face lumină în negura trecutului multimilenar al poporului daco-român.

Daco-românii se găsesc pe meleagurile lor actuale de mii de ani, iar țărîna străbunilor lor este cimentată în vatra monolitului carpatic². Nu cunoaștem documentar ca ei să fi avut altă patrie decât Dacia, care s-a divizat în Dacia Liberă și Dacia Felix, cum au numit-o mai târziu romanii, care au ajuns pînă la Sarmisegetuza, unde nu ajunsese nici Darius, nici Alexandru Macedon și nimeni altul dintr-o cotropitori. În adevăr, armatele romane au găsit aici ceea ce nu văzuseră în nici o parte a lumii : paturi de aur, mese și scaune de aur, obiecte casnice de aur și argint, obiecte de podoabă în forme neîntrecute, arme, scuturi, toate din aur și din argint, lucrate cu o tehnică și artă neegalată de nici-unul dintre popoarele lumii vechi. Pămîntul dacic a păstrat numai o infimă parte din vechile tezaure „particulare” pentru a arăta lumii de astăzi cultura, măiestria și nivelul tehnic al ferneriei geto-dacice. Cercetătorii au descoperit de curînd cîteva tezaure „în vatra carpato-danubiano-pontică” și anume la : *Moigrad* (jud. Sălaj), *Sacoșul Mare* (jud. Timiș), *Hinova* (jud. Mehedinți), *Băiceni* (jud. Iași), *Agighiol* (jud. Tulcea), *Sînterăieni* (jud. Harghita), București — *Hierăstrău*, *Simleul Silvaniei*, *Petroasele* (jud. Buzău), *Sinnicolaul Mare* (jud. Timiș)³. Acestea sînt numai cîteva din tezaurele descoperite întîmplător. *Marele tezaur dacic* aparținînd dinastiei regale, fabuloasele comori dacice⁴, aurul și ar-

¹ *Izvoare privind istoria României. Fontes Historiae Daco-Romanæ*, vol. I, Editura Academiei R.S.R. București, 1964, p. 189.

² *Vezi* : pr. D. Bălașa, *Cozia, străveche vatră de cultură și civilizație românească*, în „Îndrumătorul bisericesc al Episcopiei Rîmniceului și Argeșului”, vol. III, R. Vilcea, 1986, p. 56.

³ Liviu Mărghită, *Zece tezaure carpatice*, București, 1933.

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Herodot despre lumea geto-dacilor*, în : rev. „Noi traicii”, Milano, februarie 1987, pp. 1—7.

gintul, turnate și împletite în splendide forme, au fost răpite, așezate în carele dacice și transportate la Roma, în șiruri lungi, aproape nesfârșite, sub paza celor mai de seamă ostași ai lumii vechi. Transportul lor în sclipiri de soare, precum și cea mai mare sărbătoare cunoscută în istoria omenirii, de 123 (sic!) de zile, cum n-a mai fost și nici nu va mai fi vreodată pe lume, au creat *miraajul fabuloaselor comori dacice*. *Miraajul acesta, la rindul lui, a declanșat cel mai mare exod cunoscut în istorie, exodul popoarelor nomade, care după romani, au strivit secole de-a rindul civilizația, știința și cultura daco-română.*

Menționăm aici că întregul tezaur, dus la Roma, a fost topit și transformat în monede imperiale. În felul acesta, toată strălucirea artei dacice a dispărut pentru totdeauna. Se spune că distrugerea tezaurului dacic, a sanctuarelor, a frescelor, a inscripțiilor a constituit „cel mai mare jaf al antichității”⁵. Din artă dacă au rămas numai câteva tezaure particulare descoperite pe teritoriul Daciei și bazoreliefurile de pe Columna din Roma. Este Posibil ca împăratul de la Roma să fi mai păstrat câteva piese mari de aur ca, mobilă, piese care pe parcurs au fost luate de unii dintre migratori. Aceste piese ilustrează în parte măiestria și civilizația autohtonilor dacă în ceea ce privește metalurgia.

*Calendarul solar (dacic), contestat de dușmanii continuității, „așezarea coloanelor marelui templu, atestă calcule matematice superioare ce depășesc pe cele ale lui Sosigenes din Alexandria care a conceput calendarul iulian. Săpăturile arheologice atestă tot mai mult existența unei culturi dacice dirijate de marii pontifi, începînd cu secolul VI, î.Hr.”*⁶. Dacă mai adăugăm cele trei „celebre tăblițe de lut”, descoperite în anul 1961, la Tărtăria pe Mureș, și concluziile sumerologului sovietic A. Ki-fișin, care „demonstrează că strămoșii românilor de azi au exercitat o influență puternică asupra întregii lumi antice, respectiv a vechii Elade, a vechiului Egipt, a Sumerului și chiar a Chinei”⁷, dacă adăugăm în fine concluziile savantului Mariya Gimbutas din Los Angeles, care constată că „România este vatra a ceea ce am numit Vechea Europă, o entitate culturală cuprinsă între 6500—3500 î.Hr.”⁸ vom înțelege mai bine de ce tot în Dacia s-au dezvoltat *astronomia, matematicile, filosofia, medicina cea mai avansată din lumea antică și în general științele practice.*

Încă din cele mai vechi timpuri, chiar înainte de perioada matriarhatului, omul a făcut uz de mica chirurgie: protejarea și vindecarea rănilor, scoaterea măcăcișilor din tălpi, spargerea bătăturilor pline de puroi cu ajutorul unui măcăciș ascuțit etc. Pe parcurs s-a trecut la oblojitul rănilor cu diferite plante medicinale, ca și la vindecarea fracturilor

⁵ Gavrilă Copil, *Perit-au dacii*, în rev. „Noi tricii”, noiembrie 1981, p. 4.

⁶ Șerban Bobancu, Cornel Samoilă și Emil Poenaru, *Calendarul de la Sarmisegetuza Regia*, Editura Academiei R.S.R., București, 1980; Silvia Păun, „Sto-nenge-Sarmisegetuza”, în rev. „Arhitectura”, nr. 5 1988, pp. 66—79.

⁷ Vezi rev. Flacăra, 12 noiembrie 1982, p. 17; Ariton Vraciu, *Limba daco-geților*, Timișoara, 1980, pp. 79—80.

⁸ Mariya Gimbutas, *Civilizație și cultură*, Editura Meridiane, București, 1989, p. 49.

osoase. Cu această mică chirurgie se ocupau la început femeile, iar mai târziu și bărbații, ca și femeile.

Să spunem acum câteva lucruri despre Zamolxis, mai întâi vice rege și apoi rege al geto-dacilor. Iosif Constantin Drăgan vorbește cel dintâi despre „Zamolxe, om, rege și zeu”⁹. În adevăr, el a fost organizatorul și autorul celui dintâi local de școală cunoscut în istoria învățămîntului, în lumea antică. Știri prețioase cu privire la acest mare personaj se aflau în cartea celui mai vechi istoric *Hellanicos* din Mitilene, care a trăit în prima jumătate a secolului al V-lea (500—450) î.Hr. Dar opera lui *Hellanicos* s-a pierdut și nu ni s-au mai păstrat decît câteva fragmente în lucrările istoricului *Herodot* și *Mnaseas*¹⁰. Cele mai prețioase știri ni le-a transmis *Herodot* (n.c. 484 î.Hr.), care scria despre geți că ei „se cred nemuritori” și că „acela care moare, dispăre din lumea noastră, se duce la zeul *Zamolxis* (*Salmoxin daimona*). Unii îi mai spun și *Geneleizis*”. Tot *Herodot* aflase de la elenii care trăiau pe țărmurile *Helespontului* și ale *Pontului Euxin* o fabulație, că *Zamolxis* „a fost rob în *Samos* și anume a lui *Pitagora*”. Venit în patria sa, „a clădit o casă pentru adunările bărbaților”, apoi „a poruncit să i se clădească o locuință subpămînteană, unde a trăit trei ani. În al patrulea an s-a arătat popoului și acesta a crezut în învățăturile lui”. În legătură cu *Zamolxis*, *Herodot* spune următoarele: „Mi se pare, însă, că el a trăit cu mult înaintea lui *Pitagora*”. Dacă *Herodot* în sec. V î.Hr. spunea că lui i se pare că *Zamolxis* „a trăit cu mult înaintea lui *Pitagora*”, este un motiv în plus pentru noi să credem că *Zamolxis*, trăind „cu mult înaintea lui *Pitagora*”, nici nu a fost ucenic și nici sclavul acestuia. În ceea ce privește „locuința subpămînteană”, de care amintește *Herodot*, consemnăm faptul că „o legendă spune că” în peștera de la *Polovragi*, județul *Gorj*, „a trăit zeul dacilor, *Zamolxis*”¹¹. Consemnarea lui *Herodot* că *Zamolxis* „a trăit cu mult înaintea lui *Pitagora*” ne duce la concluzia că *Pitagora* a învățat la școala *zamolxiană*, cea mai veche școală cu local propriu, care era în centrul *Daciei*. Altă concluzie la care au ajuns cercetătorii, în ceea ce privește preistoria, în urma analizelor cu carbon 14, este aceea că centrul culturii lumii antice a fost în adevăr această parte, în *Dacia*. Este interesant să se vadă în această privință lucrarea cercetătoarei *Marija Gimbutas* din *Los Angeles*, de care am amintit mai sus.

⁹ Prof. Iosif Constantin Drăgan, *Mileniul imperial al Daciei*, rev. „Noi tradiții”, martie 1983, pp. 8—9.

¹⁰ *Fontes*, I, p. 21.

¹¹ I. Constantinescu, *România de la A la Z. Dicționar turistic*, Editura Stadion, București, 1970, p. 282.

De fapt încă Nicolae Densușianu spunea, cu o sută de ani în urmă, că „aici la Dunărea de Jos și în special în țările Daciei, faptul este cert, s-a format și s-a încheiat centrul cel mai mare și puternic al populațiilor neolitice în Europa“. Chiar Vasile Pirvan, denigratorul lui Densușianu, i-a împărtășit în mare concluziile, cînd spunea în 1924, că „Originele italice, celtice și grece ale mileniului III și II î.Hr. trebuiesc căutate în Europa dunăreană“. Părerii asemănătoare găsim la Eugène Pittard, V. Gordon Childe, Felix Colson și Louis Armand¹².

În ceea ce privește calitatea lui Zamolxis de mare dascăl al lumii, în „arta medicală“, filosoful Platon (427—347 î.Hr.) pune în gura cunoscutului înțelept Socrate, următoarele importante știri: „Eu (Socrate) am învățat această incantație (descîntec), acolo în oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zamolxis, despre care se zice că îi face pe oameni nemuritori. Spunea tracul acela că (medicii) greci aveau dreptate să cuvînteze așa cum v-am arătat adineaori. Dar, Zamolxis, adăuga el, regele nostru, care este și un zeu ne spune că după cum nu trebuie să încercăm a trata ochii, fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi tratat, neținîndu-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijirea trupului dimpreună cu sufletul, și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli: (anume) pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă. Căci zicea el (ucenicul lui Zamolxis medicul) toate lucrurile bune și rele — pentru corp și pentru om în întregul său — vin de la suflet și de acolo curg (ca dintr-un izvor) ca de la cap la ochi. Trebuie deci — mai ales, în primul rînd să vindecăm izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului. Prietene, zicea el, sufletul se vindecă cu incantații (descîntece). Aceste incantații sînt vorbele frumoase care fac să se nască în suflete înțelepciunea. O dată ivită aceasta și dacă stăruie, este ușor să se bucure de sănătate și capul și trupul. Cînd mă învăță leacul și incantațiile spunea: „Să nu te înduplece nimeni să-i tămăduiești capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întîi sufletul ca să i-l tămăduiești cu ajutorul incantației. Iar acum, zicea el — aceasta este cea mai mare greșeală a oamenilor: ca unii medici să caute în chip deosebit o vindecare sau cealaltă (a sufletului și a trupului). Și mă povățuia foarte stăruitor să nu mă las înduplecat de nimeni — oricît de bogat, dintr-un neam ales sau oricît de frumos ar fi — să fac altfel. Deci, eu, pentru că i-am jurat, și sînt nevoit să-i dau ascultare, îi voi da în adevăr ascultare. Și dacă vrei — potrivit poveștelor străinului — să-mi încredințezi mai întîi sufletul tău, pentru a-l vrăji cu incantațiile tracului, îți voi da și leacul pentru cap. Dacă nu, nu-ți pot ajuta cu nimic, scumpe Oarmide“¹³.

¹² Gabriel Iosif Chiuzbăian, *Un mare nedrăptătit: Nicolae Densușianu*, în rev. „Noi tracii“, iulie 1978, pp. 1—3.

¹³ *Fontes*, I, pp. 101—102.

În legătură cu acest lung citat, dar destul de interesant, menționăm intervenția la „*Al XV-lea Congres mondial de științe istorice*“ (București, 10—17 august 1980) a unui mare tracolog: „Cultura și civilizația dacu au ajuns la un foarte înalt nivel de dezvoltare (...) Tracii cultivau astronomia, matematica, medicina. Platon îi considera pe medicii traci superiori medicilor greci, deoarece, scria el, înainte de a îngriji trupul și boala, ei îngrijau sufletul, expresie sub care cred că trebuie să înțelegem sistemul nervos. În orice caz, e vorba de o concepție medicală foarte modernă“¹⁴.

Din cele citate mai sus, reținem constatarea filosofilor Platon și Socrate, două somități ale culturii vechi elene, că *medicii traci, ucenicii lui Zamolxis, erau superiori medicilor eleni; că medicii traci predau ucenicilor lor leacurile odată cu incantațiile — epodele și jurau că vor ține cont de anumite îndatoriri profesionale. Iată că jurământul* pe care îl depun medicii de astăzi, numit jurământul lui Hipocrit, este în realitate jurământul impus de Zamolxis medicilor traci în general.*

Care era jurământul reluat de Socrate de la medicul trac, ucenic al lui Zamolxis? Prezentăm textul: „Jur pe Apollo medicul, pe Aselepios, Higia și Panaceea și iau ca martori pe toți zeii, să respect după puterea mea și priceperea mea, următorul legământ: Să prețuiesc ca și pe părinții mei pe cel ce m-a învățat această artă, să trăiesc în comun cu el și dacă este necesar să împart și bunurile mele cu el, să-i consider copiii ca pe proprii mei frați, să-i învăț această artă dacă ei astfel doresc, fără plată sau vreo promisiune scrisă, să împărtășesc fiilor mei și învățătorului meu care m-a învățat pe mine și discipolilor care s-au legat ei înșiși și au fost de acord cu regulile profesiei, iar numai acestora, preceptele și învățăturile. Voi prescrie tratamentul pentru binele bolnavilor mei după capacitatea și priceperea mea și niciodată nu voi vătăma pe nimeni. Ca să fiu pe placul cuiva, nu voi prescrie un medicament ucigător și nu voi da un sfat care poate să-i cauzeze moartea, nici nu voi da vreunei femei un pesar pentru a provoca avortul. Îmi voi păstra puritatea vieții mele și a artei mele. Nu voi tăia ca să scot pietre, chiar la bolnavii la care boala se manifestă. Voi lăsa această operație să fie făcută de cei ce practică aceasta (specialiști în această artă). În fiecare casă unde ajung, voi intra numai pentru binele bolnavilor mei, ținându-mă departe de orice rău făcut cu intenție și de orice ademenire și mai cu seamă departe de plăcerile dragostei cu femei sau cu bărbați, fie ei liberi sau sclavi. Tot ce pot să aflu (poate să-mi ajungă la cunoștință), în timpul exercitării profesiei mele sau în afara profesiei mele, sau în relațiile zilnice cu oamenii, ceea ce nu ar trebui răspindit, voi păstra ca taină și nu o voi destăinui niciodată. Dacă voi păstra acest jurământ cu credință, să mă pot bucura de viață și să-mi pot practica

¹⁴ Rev. „Noi tracii“, octombrie 1980, p. 3.

arta respectat de toți oamenii și de-a pururi, iar dacă îl voi nesocoti sau îl voi încălca, soarta să-mi aducă doar nenorociri”¹⁵.

Din cele relatate mai sus reiese că jurământul medical se presta de ucenicii lui Zamolxis, care a trăit cu mult înainte de Pitagora din Samos (aproximativ 580—500 î.Hr.)¹⁶, după comentariul lui Herodot din Halicarnas (aproximativ 484—425 î.Hr.). *Reținem faptul că Zamolxis a trăit cu mult înainte de Pitagora, deci cu mult înainte de anii 580, în sec. VIII sau VII¹⁷.*

Cînd a trăit Hipocrate din Cos ?

După cercetările și concluziile celor mai de seamă oameni de știință, *Hipocrate a trăit „aproximativ între anii 466—377 î.Hr.” deci la un secol după Pitagora.* Cînd a trăit Platon filosoful și Socrate de care am amintit mai sus ? Platon a trăit între anii 427—347 î.Hr., iar Socrate între anii 469—399 î.Hr. De fapt, Platon a fost discipolul lui Socrate. Dacă așa stau lucrurile, apoi jurământul *depus de Socrate către medicul trac „unul din ucenicii lui Zamolxis”, era un jurămint geto-dacic, zamolxian, iar de jurămintul lui Hipocrate, nici Platon, nici Socrate nu amintesc, ba chiar trag niște concluzii și anume : că medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli*”¹⁷. Nu cunoaștem formula jurămintului zamolxian. Comparînd informația dată de filosofii Platon și Socrate în ceea ce privește jurămintul dacic, cu textul jurămintului hipocratic, care ni s-a păstrat integral și care este mult mai nou, tragem următoarea concluzie :

Jurământul zis al lui Hipocrat nu este altceva decît jurămintul medicilor daci, zamolxian, la care Hipocrate a adăugat numele zeilor, Așclepios, Higia și Panaceea, care în concepția superioară celei elinești, nu aveau ce căuta. Deci, jurământul medical ce se depune de medicii din întreaga lume își are originea în jurămintul școlii medicale zamolxiene, cu mult anterioară secolului VI, î.Hr. Zamolxis a trăit în secolul VIII sau VII î.Hr.¹⁸.

¹⁵ Viorica Dănilă, *Engleza pentru medici*, ed. II-a Editura medicală, București, 1981, pp. 17—20.

¹⁶ *Fontes I*, pp. 48—49.

¹⁷ *Fontes I*, pp. 101—102.

¹⁸ I. C. Drăgan, o.c., p. 9.

SLOBOZENIA

INTIMPINAREA DOMNULUI

În rânduiala religioasă vechi testamentară (Ieşirea 13, 2) se prevedea ca fiecare întâi născut din fiii lui Israel să fie destinat serviciului divin la templu, în amintirea crutării lor minunate, cu ocazia ieşirii din Egipt. Faptul este sugerat şi în irmosul sărbătorii : „Toată partea bărbătească ce deschide pintecele sfint, al lui Dumnezeu este“. Mai târziu, în locul celor întâi născuţi, Dumnezeu a ales seminţia Levii spre a servi la templu. Totuşi, cei întâi născuţi au continuat să fie aduşi la templu, la 40 zile de la naştere, unde se răscumpărau cu cinci sicli de argint (Numeri 18, 16). Şi tot atunci, femeia le huză se ducea şi ea la templu „pentru a se curăţi“, aducând ca jertfă un miel de un an sau o pereche de turturele (Levitic 12, 4).

Spunându-se prescripţiilor Legii lui Moise, Prea Curata Fecioară Maria şi dreptul Iosif au venit din Betleem la Ierusalim, la împlinirea celor 40 zile de la Naşterea Domnului Iisus, cu cei cinci sicli şi doi porumbei. Se înţelege că Sfinta Fecioară Maria, umbrită de Duhul Sfint, nu mai avea nici o urmă de păcat şi deci nici nu avea nevoie de curăţire şi cu atât mai puţin Pruncul Iisus. Cum însă desăvârşita curăţenie a Maicii Domnului era o taină încă neştiută de lume, ea nu putea trece peste dispoziţiile Legii mozaice. De aceea, ea le-a împlinit ca un nou prilej de umilintă în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Pe de altă parte, închinarea Domnului la templu a simbolizat caracterul de jertfă al vieţii Sale, jertfa de împăcare şi de răscumpărare, care avea să-şi atingă desăvârşirea mai târziu, pe lemnul crucii.

Cu ocazia aducerii la templu a Pruncului Iisus, unui bătrîn evlavios, cunoscut sub numele de dreptul Simeon, care aştepta apropiata venire a Mintuitorului, făgăduită prin profeţi, i s-a descoperit că nu va muri pînă nu-L va vedea pe Hristos, Unsul Domnului. Îndemnat de Duhul Sfint, bătrînul Simeon s-a dus la templu, tocmai în momentul cînd Prea Curata Fecioară Maria îşi închina Pruncul. O lumină neaşteptată i-a descoperit că acel Prunc era Înсуşi Mintuitorul lumii, Cel dorit atât de mult de patriarhii, prorocii şi dreptii Vechiului Testament. A luat Pruncul în braţe şi binecuvîntînd pe Dumnezeu, plin de o cerească fericire, a rostit frumoasele cuvinte consemnate de Sf. Evanghelist Luca : „Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăpine, după cuvîntul Tău în pace, că

ochii mei văzură mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău, Israel" (Luca 2, 29—32).

Din cuvintele dreptului Simeon rezultă universalitatea operei de mîntuire a neamului omenesc, ce urma să fie efectuată în și prin Mîntuitorul Iisus Hristos.

În fața bătrînului iluminat, cu Pruncul în brațe, stăteau Prea Curata Fecioară Maria și dreptul Iosif, „minunîndu-se“ de cele spuse, în sensul lucrării deosebite a Duhului Sfînt care se revărsase și prin dreptul Simeon.

Profeția dreptului Simeon cu privire la „căderea“ și „ridicarea“ multora (Luca 2, 34—35) s-a împlinit în permanență în cursul celor aproape două milenii de existență a creștinismului. Din momentul în care Mîntuitorul a pășit cu învățătura Sa în lume, El a fost neîncetat un pedestal de înălțare pentru unii și o piatră de poticneală pentru alții. Cei credincioși mărturisesc, la fel ca odinioară ucenicii Domnului, cuvintele Sfîntului Apostol Petru : „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu“ (Matei 16, 16). Alții care nu cred în El, Îl răstignesc și Îl batjocoresc pe crucea de pe Golgota, la fel ca odinioară fariseii și cărturarii. Unii îi oferă Domnului inima și viața lor, pentru ca El să le fie izbăvitori pentru veșnicie ; alții Îi străpung inima și Îl îngroapă în mormîntul urii, rămînînd robii diavolului și ai morții pentru veșnicie.

Dreptul Simeon a întrevăzut cu duhul, cum inima Prea Curatei Fecioare Maria va fi străpunsă de sabia durerii sfîșietoare, în momentul cînd Dumnezeu-Fiul va fi răstignit pe cruce.

În timp ce bătrînul Simeon cu fața iluminată, aducea vestea că Dumnezeu s-a milostivit trimițînd lumii pe Izbăvitorul, a sosit și vîrstnica proorociță Ana. Pe chipul ei uscat de bătrînețe și nevoiește străluccea certitudinea „plinirii vremii“. A privit îndelung la Pruncul Iisus, a căzut în genunchi, ridicînd mîinile spre cer și vorbind tuturor celor prezenți despre acest moment unic în istoria omenirii.

Dreptul Simeon și proorocița Ana așteptau mîngîierea lui Israel, pe Mesia, pe Iisus Hristos. Astăzi Mîntuitorul Iisus Hristos îl așteaptă pe oricare printre noi să vină la El. Iisus Hristos este mîngîierea și întărirea celor ce cred în El, fiind mai presus de orice ispită și orice necaz. În toate împrejurările vieții adevăratul credincios beneficiază de suportul oferit din abundență de Mîntuitorul. Deși se confruntă și el cu durerile, ispitele și necazurile care țin de lumea și pămîntul acesta, credinciosul adevărat le depășește cu seninătate, bine știînd că nimic nu se întîmplă fără știrea și voia lui Dumnezeu.

O fericită nădejde însuflețise odinioară pe bătrînul Simeon, făcîndu-l să aștepte mîngîierea promisă de Dumnezeu. Aceeași nădejde trebuie să-i însuflețească și astăzi pe adevărații credincioși : nădejdea venirii Domnului la judecata universală, cînd va răsplăti fiecăruia după faptele sale și cînd vor fi alături de El în veci, în Împărăția Sa.

INTOARCEREA LA DUMNEZEU

Duminica a 34-a după Rusalii

Sf. Evanghelist Luca ne istorisește că fariseii și cărturarii citeau împotriva Mîntuitorului că „primește pe păcătoși și mănîncă cu ei” (15, 2). Cunosîndu-le fățarnicia, Iisus Hristos li se adresează prin pîldele despre oaia cea pierdută, despre drahma cea pierdută și despre fiul risipitor, al căror simbolism exprimă bucuria care se produce în cer pentru un păcătos întors pe calea pocăinței.

Pîlda fiului risipitor este cea mai dramatică și mai profund umană dintre parabolele rostite de Mîntuitorul în timpul activității Sale pămîntești. Creatorul impersonal al exprimării — „un om avea doi fii” — este susținut de un umanism al cărui dramatism, grevat pe un fond narativ, culminează cu bucuria produsă tatălui de întoarcerea fiului pierdut.

Cei doi fii ai aceluia anonim, adică ai lui Dumnezeu, sînt dreptii și păcătoșii. Fiul cel mare stăruie în poruncile lui Dumnezeu și n-a umblat în sfatul necredincioșilor, în schimb cel „mai tînăr” simbolizează pe cel păcătos, de după starea edenică a dreptății. Acesta este omul care a dorit păcatul, a tăgăduit prin fapta împreună-viețuirea cu Dumnezeu, risipind iubirea de oameni a creatorului. El rămîne prototipul omului care nu se poate bucura de fericirea semenului său, condamnat la neputința de-a iubi. Dimpotrivă, Tatăl cerească covârșește cu iubirea Sa pe cel ce se căiește, îl strînge la piept și-l îmbrățișează, arătîndu-i îndurările Sale dumnezeiești. Îi oferă haină, adică Sfîntul Botez, pecete și inel, adică harul Sfîntului Duh, și încălțăminte, spre a umbla după voia lui Dumnezeu. Și tot Tatăl jertfește vițelul cel gras pentru fiul cel mort prin păcat și înviat, adică pe Fiul Său Cel Unul Născut, împărtaşindu-l cu Trupul și Sângele Lui. Prin această părtășie la jertfa euharistică, sufletul cel mort pentru bine, este înviat prin pocăință, recăpătînd puterea spre săvîrșirea faptelor bune.

Parabola fiului risipitor a oferit mereu pictorilor un motiv unic de creație, iar poezilor și filosofilor un prilej de meditație despre lume și viață. Pentru adevărații creștini însă, această parabolă reflectă un răspuns deosebit de profund cu privire la rostul existenței umane ce trebuie să fie întotdeauna ancorată în mila lui Dumnezeu care aleargă spre noi și ne îmbrățișează întru iertare, covârșită de bucuria întoarcerii de la moarte la viață, de la pierzanie la sînul Părintelui ceresc.

Fiul risipitor nu suferise numai de foame, ci și de o singurătate copleșitoare de neputința de a iubi și de a fi iubit. În conștiința acestei însingurări dramatice, el a găsit totuși resursele intime spre a se hotărî să revină cu smerenie și umilință la Dumnezeu (Luca 15, 18—19). Cuvintele sale au rezonanța căinței tîlharului de pe cruce, strălucirea teofaniei de pe drumul Damascului și consecința iertării Apostolului Petru, prin reintegrarea sa în apostolat. Dar tocmai această combustie interioară în recunoașterea păcatelor și în a cere Tatălui ceresc să ne învrednicească să fim măcar slujitorii Săi lipsește multora dintre creștini, fiii după har ai lui Dumnezeu. Nu-

mai această trezvie întru căință și amintirea stării de odinioară, în care ne îndestulăm cu pîinea vieții, poate produce bucuria întoarcerii la starea cea dintîi, la comuniunea cu Dumnezeu, adică la starea de dinainte de păcat.

Din nefericire, de multe ori, această conștiință a păcătoșeniei apare doar în situațiile limită. Ne amintim de Dumnezeu numai la necazuri și la dureri; apelăm la Tatăl ceresc ca la ultima șansă în momente extreme. Absența virtuții ne aruncă în întunericul cel din afară. În asemenea clipe, după exemplul fiului pierdut dispar și prietenii părtași la păcatele și patimile noastre. Singurătatea este însoțită de neputință. Dimpotrivă numai cel ce se află în deplină comuniune cu Dumnezeu, partaș întru iubirea lui Dumnezeu, rămîne întru libertate, fiindcă numai Adevărul ne face liberi.

Pentru fiul cel mare, sufletul se aflase acolo unde îi era și comoara, respectiv țarinile sale. A pierdut dragostea pentru fratele său, rob de grijile lumesti și n-a găsit resursele necesare nici în momentul întoarcerii acestuia... Invidia a pus stăpînire pe el, l-a împins în neputință de a iubi. Cuvintele: „Fiule tu pururea ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt”, au rămas fără ecou într-o inimă moartă, lipsită de seva dragostei.

Din aceeași probă mai reținem că scrutarea conștiinței, a cugetului, cu ochii minții a fost primul act al pocăinței, al întoarcerii întru calea virtuții. A fost actul conștient că prin sufenință și pocăință se poate recîștiga ceea ce s-a pierdut prin păcat. Întoarcerea este întîmpinată de mila și bucuria părintească, ce culminează cu veșmintul luminii și ospățul euharistic. La acest ospăț euharistic sînt primiți toți cei care își, vin „în sine”, aidoma fiului risipitor.

Nu sîntem îndreptățiți să ne mîniem — aidoma fiului mai mare — atunci cînd fratele nostru mai mic se face partaș de ospățul euharistic, prin întoarcerea sa de la păcat. La această pîrtășie iau parte și slugile Tatălui ceresc, adică îngerii Săi, care împreună se veselesc de întoarcerea fiului risipitor. În situația acestuia se află și acei creștini rătăciți, ademeniți întru pierzania sufletului lor. De aceea, trebuie să ne veselim și să ne bucurăm ori de cîte ori aceștia vin „în sine”, înapoindu-se la Biserica lui Hristos, cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, deoarece erau morți și au înviat pierduți au fost și s-au aflat.

„Mila” și „bucuria” cu care a fost întîmpinat fiul risipitor de către tatăl său simbolizează mila și dragostea lui Dumnezeu, date nouă oamenilor, ca dar și chemare față de copiii Săi, deoarece ne-a înfiat prin Iisus Hristos și ne-a încorporat în Trupul lui Hristos, adică în Biserica Sa. Sf. Apostol Pavel ne vorbește despre cei găsiți dinainte de a fi „vasele milei Sale” (Romani 9 23), sau de cei care vor fi miluiți prin mila cea către voi” (Romani 11, 31). Dumnezeu ne cere „milă din inimă” (Luca 1, 78), și nu „jertfă”. Insuși Mîntuitorul Iisus Hristos i-a muștrat pe farisei că au lăsat pe cele mai grele ale legii — „judecata, mila și credința” (Matei, 23, 23), fiindcă „judecata lui Dumnezeu este fără milă pentru cel ce n-a făcut milă” (Iacov 2, 13).

Ce har sau dar al dragostei, mila vine de sus, pogorînd de la Dumnezeu — care este iubirea, Pacea, Bucuria și Bunătatea — de care se împărtășesc

cei credincioși (Romani 15, 13). Însăși Împărăția lui Dumnezeu constă, aici și dincolo — din „dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfint” (Romani 14, 17). Bucuria de sus, împărtășită prin credință este cea care ne miluiește cu darul ospățului euharistic.

Se cuvine, deci, să ne întoarcem la Tatăl nostru Cel ceresc și să intrăm sub acoperământul iubirii Sale părintești, conștiința păcătoșeniei noastre și a prezenței milei și iertării dumnezeiești.

Pr. prof. dr. NICOLAE V. DURA

MÎNDRIA ȘI SMERENIA

Duminica a 33-a după Rusalii

În toate Sfintele Evanghelii rînduite de Biserica noastră drept măritcare, spre a fi citite în duminici și sărbători ni se arată drumul pe care trebuie să-l urmăm spre desăvîrșirea vieții. Așa este și pericopa evanghelică (Luca 18, 10—14), în care învățăturile rostite de Mîntuitorul Iisus Hristos în vederea mîntuirii sufletelor noastre.

Două atitudini diametral opuse decurg din textul Sfintei Evanghelii : mîndria fariseului și smerenia vameșului.

este începutul și izvorul celor dintii și mai mari păcate. Ea a determinat mîndria, cu numeroasele ei sinonime — vanitate, orgoliu, trufie este începutul și izvorul celor dintii și mai mari păcate. Ea a determinat căderea îngerilor și a oamenilor din harul lui Dumnezeu ; ea ne desparte de Dumnezeu, ne izolează de frații și semenii noștri, de durerile și necazurile lor, de neputințele lor, de ajutorul pe care sîntem datori să-l oferim și chiar de dragostea lor.

Orice păcat reflectă disprețuirea lui Dumnezeu și o încălcare a poruncii Sale. Iar adevărata cauză a disprețului și a acestei nesupunerii este mîndria care ne împiedică să ne supunem poruncilor lui Dumnezeu. Înțeleptul Solomon scrie că omul mîndru este „uriciunea lui Dumnezeu” (Pildele lui Solomon 16, 5). El devine orb în fața dreptății și surd în fața adevărului ; este primejdios pentru că trăiește în minciună, el vede numai greșelile mărunte ale fratelui, nu și pe cele mari și grave pe care le săvîrșește el, după cum atrage atenția Mîntuitorul Iisus Hristos : „S-au cum vei zice fratelui tău : Lasă să scot paiul din ochiul tău și iată birna este în ochiul tău ? Fățarnice, scoate întâi birna din ochiul tău și atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău” (Matei 7, 4—5).

Divinul Învățător condamnă fățarnicia, fariseismul, cu cea mai necrutătoare asprime „Vai vouă, morminte vărute și povățuitori orib, nebuni, șerpi și pui de viperă” (Matei 23, 27). Iar ucenicilor și urmașilor săi le atrage atenția : „Luați aminte și feriți-vă de aluatul fariseilor și saducheilor” (Matei 16, 6).

Aflată la antipozii mândriei smerenia este calea ce duce spre săvârșirea noastră morală, spre mîntuirea sufletelor noastre. Smerenia este semnul sincerității și dovada cunoașterii de sine ; este cea dintîi virtute și începutul mîntuirii. Cercetînd folosul sufletesc al celui smerit, vom afla adevăratele daruri dumnezeiești. Cel smerit dobindește odihna sufletului său, după cuvintele Domnului : „Învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre“.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne-a lăsat cel mai desăvîrșit chip al smereniei : „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om. S-a smerit pe Sine ascultător făcîndu-Se pînă la moarte, și încă moarte pe cruce“ (Filipeni 2, 7—8). El a predicat smerenia prin pilda vieții Sale, a spălat picioarele ucenicilor săi și i-a îndemnat să nu caute scaunele cele dintîi.

Prea Curata Fecioară Maria a dat dovadă de cea mai înaltă smerenie, atunci cînd îngerul Gavriil i-a adus vestea zămislirii Fiului lui Dumnezeu, acceptînd cele vestite prin cuvintele : „Iată roaba lui Dumnezeu, fie mie după cuvîntul tău“ (Luca 1, 38).

Dovadă de smerenie au dat și Sfinții Apostoli sfinți și mărturisitori credinței celei adevărate.

Cunoscînd că mîndria vine de la diavolul, el caută să ne întunece mintea, mai reținem că prin intermediul trufiei orientînd-o spre lucruri rele și dimpotrivă smerenia vine de la Dumnezeu.

Din Sfînta Evanghelie trebuie să învățăm ca în viața noastră să urmăm calea arătată de vameș. Cel ce își recunoaște toate păcatele, toate fărădelegile săvîrșite procedează smerit ca vameșul care nu îndrăznește să-și ridice capul spre cer, ci stînd de o parte la ușa bisericii se ruga cu umilință zicînd : „Doamne milostiv fie mie păcătosul“ (Matei 18, 13).

Să ne ferim de atitudinea fariseului care se credea mai bun decît toți oamenii. Pentru el toți erau nedrepti, numai el era drept ; toți erau răi, numai el era bun. A ne ruga, a posti, a ajuta pe nevoiași, a îngriji pe bolnavi, a învăța pe cei neștiutori — sînt fapte bune și frumoase. Dar dacă toate acestea sînt făcute de ochii lumii, din mîndrie, spre a părea mai mult decît alții, nu sînt decît fapte fără preț înaintea lui Dumnezeu și șterse pentru mîntuirea sufletelor noastre.

Să ne rugăm lui Dumnezeu să ne lumineze sufletul spre a-l umple de umilință, de smerenie și credință, știind că ni s-au deschis „ușile pocăinței“. Biserica ne face cea mai fierbinte chemare la căință, la săvîrșirea faptelor bune, la urmarea cuvîntului Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care se găsește în Biserică, Trupul Său tainic. De aceea, să spunem mereu : „Dumnezeule milostiv fie mie păcătosul“.

Prot. DORU MILOSTEAN

PREOȚII BISERICII

Duminica a 29-a după Rusalii

În planul veșnic de mîntuire a lui Dumnezeu i-a lăsat pe cei vrednici să se apropie de El. S-a descoperit lui Noe, pe care-L binecuvîntează și încheie cu el și urmașii săi legămîntul păcii (Facerea 8, 1—22). Tot prin legămînt, Dumnezeu a ales un popor, prin patriarhul Avraam, credincios, drept și om al nădejilor viitoare, iar prin urmașii săi a întreținut în sinul poporului lui Israel ideea unui singur Dumnezeu viu și adevărat, precum și nădejdea venirii lui Mesia.

Dumnezeu a dat prin Moise, noi porunci și legi, iar pe fratele său Aaron l-a instituit arhiereu sfințit prin „ungere cu mir“, după porunca Sa (Ieșirea 28, 41 și 43; Evrei 5, 4). Pe fiii și urmașii acestuia i-a făcut preoți spre a-l sluji consacrați tot prin „ungere“, ca „preoți ai legii“, în neamul lor (Ieșirea 40, 12—15). Tot prin poruncă dată lui Moise, seminția lui Levi a fost destinată slujirii preotești. „Dă pe leviți la îndemîna lui Aaron; fratele tău și fiilor lui, preoților, să-Mi fie dăruiti Mie dintre fiii lui Israel“ (Numeri 3, 6—13).

Instituția preoției, înainte de Iisus Hristos, a fost însă numai un mijloc de întreținere în oameni a conștiinței păcatului și a așteptării unui mijlocitor între ei și Dumnezeu. Preoția și jertfa Vechiului Testament au fost prefigurări ale mijloacelor reale de împăcare. Ele exprimau, deopotrivă așteptarea lui Mesia după făgăduința dată de Dumnezeu. Cei ce practicau îndatoririle respective dovedeau încredere în făgăduința primirii, la venirea adevăratului Mijlocitor, a răsplății credinței lor (Evrei 11).

Prin întruparea Sa, Dumnezeu-Fiul a înfăptuit cea mai strînsă unire între divinitate și omenire, a transmis firii noastre nemurirea, încorporînd în Trupul său tainic Biserica Sa. Iisus Hristos este „Apostolul și Arhiereul“ mărturisirii noastre (Evrei 3, 1), „Arhiereu mare, care a străbătut cerurile“ (Evrei 4, 14) după rînduiala lui Melchisedec (Evrei 5, 6), nu după cea a lui Aaron.

Melchisedec, împărat al dreptății și al păcii, era și „preot al Dumnezeului Celui Prea Înalt“ (Facerea 14, 18—20). El apare brusc în istoria biblică, fără tată, fără mamă, fără spiță genealogică, neavînd nici început al zilelor, nici sfîrșit al vieții, ci asemenea Fiului lui Dumnezeu, el rămîne preot pururea (Evrei 7, 1—3). De aceea, Sf. Apostol Pavel accentuează superioritatea preoției lui Hristos față de cea după rînduiala lui Aaron, preocuparea și necesitatea schimbării ei și a Legii vechi, prin Legea Nouă și prin preoția lui Hristos, care rămîne în veac. Noua preoție ce vine din seminția lui Iuda, rămîne în veac, ca și Hristos „poret în veac“. Iar Sf. Apostol Petru îi numește pe creștini „prunci de curînd născuți“, îndemnîndu-i să se apropie de Hristos, piatra cea vie, cea din capul unghiului, căci pentru cei care cred, piatra este de mare preț, făcîndu-i și pe ei pietre vii spre zidirea casei duhovnicești (I Petru 2, 4—8). Același ucenic al Domnului îi mai intitulează pe creștinii botezați :

„... seminție aleasă, neam sfânt, preoție împărătească, popor agonisit lui Dumnezeu“ (I Petru 2, 5—7), dar prin legea cea nouă a harului Duhului Sfânt. Această „poreție obștească“ o au credincioșii prin cele trei taine ale inițierii creștine: Botezul, Mirungerea și Euharistia, și primind „harul cel de multe feluri al lui Dumnezeu (I Petru 4, 10), pot sluji și ei în multe chipuri semenilor lor (cf. 4, 9—11).

După cum poporul lui Israel a avut o preoție vechi testamentară, instituită de însuși Dumnezeu, tot așa și „cei aleși în legea harului“, „poporul agonisit al lui Dumnezeu“, are o preoție harică, sacramentală, succesiune apostolică, deosebită de cea obștească sau universală. Este o „preoție sacramentală“, izvorită din preoția lui Hristos și primită direct de la El, fiind de origine divină și lucrătoare în Dumnezeu.

Pe temeiul Sfintei Scripturi, Biserica noastră dreptmăritoare învață că Trupul tainic al Domnului, este format din păstori și turmă, ca două părți distincte (Faptele Apostolilor 20, 28). Mîntuitorul Iisus Hristos a ales pe cei 12 apostoli (Luca 6, 12; Matei 10, 1—6, etc.) cărora le-a transmis puterea preoției în întreita ei înfățișare (Matei 28, 18—20). Și tot divinul Învățător i-a ales pe cei 70 de ucenici care aveau și ei îndatoriri asemănătoare — „vindecarea bolnavilor“, vestirea apropierii „Împărăției cerurilor“ (Luca 10, 9, 11). La trimiterea lor în lume, Mîntuitorul le spune: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine mă ascultă și cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă, iar cel ce se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce m-a trimis pe Mine“ (Luca 10, 16).

Sfinții Apostoli au ales pe cei șapte diaconi spre a fi ajutători în „slujirea lor“.

Apostolii nu au fost nemuritori. Pentru lucrarea de sfințire, de propovăduire și de păstorie a credincioșilor, după porunca mîntuitorului, au rînduit pe slujitorii Bisericii din cele trei trepte ale ierarhiei: episcopi, preoți și diaconi. Potrivit cu harul dumnezeiesc primit de fiecare la hirotonie (Ioan 20, 21—23), ei continuă aceeași lucrare a Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli. Succesiunea apostolică se păstrează în Biserică prin urmașii direcți în har ai Sfinților Apostoli: episcopii. Cel dintîi care a avut această calitate a fost Iacov „cel mic“. După tradiția bisericească el a fost hirotonit episcop după înălțarea Domnului, de Sfinții Apostoli Petru, Iacov și Ioan.

Un alt episcop amintit în Noul Testament este Tit, împreună lucrător cu Sf. Apostol Pavel, pe care Apostolul Neamurilor a lăsat în Creta, spre îndreptarea celor de acolo și spre a așeza preoți prin cetăți (Tit, 1, 5). Mult mai bogate sînt însă știrile cu privire la Sf. Timotei, primul episcop al Efesului. Sf. Apostol Pavel i-a cerut să-i îndrume pe slujitorii Bisericii cu privire la propovăduirea evangheliei (I Timotei 1, 3), să rînduiască cele cuvenite în cultul Bisericii (I Timotei 2, 1—15), să hirotonească preoți și diaconi (I Timotei 3, 1—16) și să fie judecătorul față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin punerea miinilor mai-marilor preoților“ (I Timotei 4, 14), reflectă faptul că el era episcop.

Întreita activitate transmisă Sfinților Apostoli se răsfringe, prin taina hirotoniei, și asupra preoților : „Preoții care-și țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvîntul și învățătura“ (I Timotei 5, 17) „să păstorească turma încredințată lor...“ (I Petru 5, 1—2), să săvîrșească Sfintele taine : „De este cineva bolnav între voi ? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului“ (Iacob 5, 14).

Astfel, în Legea Nouă nu bolnavii sînt trimiși la preoți, ca în Vechiul Testament, ci dimpotrivă preoții sînt chemați să se roage pentru ei, iar „rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica și, de va fi făcut păcate, se vor ierta lui“ (Iacob 5, 15). Aceasta este preoția harică, slujirea smerită în numele Domnului Iisus Hristos, prin care se iartă păcatele. Numai așa înțelegînd și făcînd, harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Duhului Sfînt va fi cu noi pînă la sfîrșitul veacurilor.

Preot PETRU CATA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURA DESPRE PARUSIE (A DOUA VENIRE) A DOMNULUI

I. *Pregătirea apercceptivă.* Ce ne spune Simbolul de credință despre Fiul lui Dumnezeu ? (Ne spune că este Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl ; născut din Tatăl înainte de toți vecii). După articolele următoare mărturisim că „iarăși va să vină cu mărire să judece viii și morții ; a cărui împărăție nu va avea sfîrșit“.

II. *Anunțarea temei.* Această a doua venire a Domnului se numește parusia Domnului, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Noi mărturisim învățătura despre parusia Domnului pe baza făgăduinței Sale. Înaintea patimilor, Domnul a spus Sfinților Apostoli că va veni pentru a doua oară, nu ca să mîntuiască lumea, ci ca să o judece și să o înnoiască, ceea ce coincide cu însuși sfîrșitul veacurilor.

Sfintele Evanghelii vorbesc despre a doua venire a Domnului, cînd va avea loc și învierea morților pentru judecata obștească (se citesc textele de la Matei 24, 3—51 și Ioan 5, 25—29).

De aici vedem că Domnul ne spune că nu putem ști „ziua și ceasul“, fiindcă nimeni nu-l poate cunoaște, nici chiar îngerii din cer. În ceea ce privește necunoașterea datei din partea lui Dumnezeu — „Fiul, Cel una cu Tatăl“, cuvintele trebuie înțelese în sensul că aceasta este atotștiința Tatălui (Faptele Apostolilor 1, 7), iar Fiul o va împlini ca trimis de la Tatăl : „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului ca toți să cinstească pe Fiul, precum cinstesc pe Tatăl. Cel ce nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl care l-a trimis“ (Ioan 5, 22—23).

Deși nu cunceaștem data parusiei, cunoaștem totuși semnele pe care Fiul Însuși ni le descoperă în textul de mai sus. Dintre acestea, unele sînt mai îndepărtate, altele mai apropiate parusiei: apariția proorocilor mincinoși, războaie și vești despre războaie. Apoi, apariția nenorocirilor: foamete, cutremure, ciumă. Se va răci iubirea și va crește mult ura dintre oameni. Evanghelia se va propovădui la toată făptura, inclusiv la poporul iudeu (Romani 11, 25). La aceste semne, Sfînta Carte adaugă și venirea lui Enoh și Ilie, ca să mărturisească despre Domnul; ca și venirea lui antihrist, potrivnicul Domnului (I Ioan 2, 18), fiul pierzării (II Tealoniceni 2, 3—11), fiara (Apocalipsa 13, 1—18), care va amăgi și va persecuta pe cei drepti, dar a cărui putere va înceta odată cu parusia. Dacă unele semne sînt mai îndepărtate, parusia va fi precedată de apariția semnului Fiului Omului, adică a sfîntei cruci, ca semn al mîntuirii care se încheie, a ușii harului care se închide. Parusia Domnului va fi „pe norii cerului cu putere și cu slavă multă“, îngerii, ca înaintemergători, cu sunet mare de trîmbiță vor aduna pe cei aleși ai Domnului și va începe judecata lumii. Nedescoperindu-ne ziua, Mîntuitorul ne îndeamnă la priveghere. Venirea Lui va fi ca cea a fulgerului care luminează „îeșind de la răsărit și se arată pînă la apus“, sau ca „furul“ noaptea.

Încă dintru început, din chiar timpul Sfinților Apostoli, închinătorii Domnului așteptau parusia Sa. Crezînd că în curînd va veni Domnul, Îl așteptau cu sufletele curate. Unii dintre ei chiar exagerau această așteptare și nu se îngrijeau nici de cele necesare vieții, refuzînd chiar să și muncească. De aceea, apostolul este nevoit să intervină pe un ton categoric, arătînd că „cine nu vrea să muncească, nici să nu mînce“ (II Tesaloniceni 3, 10), iar apoi să explice că parusia se va întîmpla cu siguranță, că Domnul însuși a promis că va reveni, dar nimeni nu poate ști cînd se va întîmpla aceasta. A doua venire va fi pe neașteptate (I Tesaloniceni 4, 16; 5, 3; II Petru 3, 2—10).

Pe lîngă acești creștini care așteptau cu evlavie parusia crezînd că va fi „curînd“, dar apostolul, lămurindu-i aceștia s-au încadrat în rînduiala Bisericii, mai existau și alții care spuneau că venirea a doua a Domnului s-a și petrecut, ducîndu-i și pe alții la rătăcire (II Timotei 2, 18).

După moartea apostolilor, creștinii de bună credință așteptau și ei cu evlavie parusia. Dezlănțuindu-se persecuțiile împotriva lor, Domnul era așteptat cu și mai multă insistență. Era o mîngiere pentru ei să știe că fiind duși la moarte, credința lor nu-i va înșela: Domnul Cel Înviat, va reveni spre a le da cununa nevestejită a fericirii veșnice. Chiar și apostolul își încheiase prima sa epistolă către corinteni cu asigurarea că „Domnul vine!“ (Maranatha!). La fel și *Invățătura celor doisprezece apostoli*, scrisă în primul secol creștin, reflectă așteptarea cu evlavie a parusiei Domnului: „Privegheați pentru viața voastră; candelile voastre să nu se stingă, fiți gata că nu știți ceasul în care

Domnul nostru va veni... Va veni Domnul și toți sfinții cu El. Atunci lumea va vedea pe Domnul, venind pe norii cerului" (cap. 16).

Din nefericire, au început însă, și calculele privind data parusiei. Pornind de la faptul că ea va fi precedată de venirea lui antihrist (II Tesaloniceni 2, 3—11; I Ioan 2, 18), sau „fiara" (Apocalipsa 13, 1—18) care va amăgi pe mulți spre pierzanie (Apocalipsa 20, 1—10), unii au început să-l identifice fie cu Nero, fie cu alți împărați persecutori. Au apărut apoi și alte greșeli, sau erezii, precum cea a lui Cerint din Alexandria, care pe la sfârșitul primului secol creștin propovăduia că Domnul va veni și va întemeia împărăția mesianică pe pământ, ce va dura o mie de ani și se vadesfășura sub forma desfătărilor trupesti de tot felul. Treptat au apărut și alți eretici susținând că parusia este aproape și că odată cu ea se va întemeia și împărăția de o mie de ani. Dar Biserica a socotit mereu greșită această învățătură. La Sinodul II ecumenic din Constantinopol (381), Biserica a anatemizat pe toți cei care propovăduiau împărăția de o mie de ani.

Totuși, parusia a continuat să fie pronosticată. Așa bunăoară, anul 1000 a fost socotit ca împlinire a speranțelor așteptării, creindu-se o atmosferă generală în acest sens, despre care un istoric scria: „O indispoziție grea ca înainte de vijelie apăsa sufletele, o îngrijorată frică de judecata lui Dumnezeu. Comerțul și negoțul încetase, chiar pământul în multe locuri nimeni nu-l mai lucra. Nenumărați oameni... călătoreau în Palestina, în așteptarea că în valea Iosafat are să fie judecata lumii". Numai că parusia nu s-a produs.

După anul 1000, unii, au fixat sfârșitul lumii pentru anul 1260, deoarece în 1259 izbucnise o ciumă, socotită ca unul dintre semnele parusiei. S-a constituit asociația numită a „flagelanților" care traversind multe țări ale Europei, mergeau în procesiuni biciuindu-și trupul până la sânge și cântind imnuri de pocăință.

Speranțele venirii a doua trec apoi ca un val dintr-un veac în altul, tot fără rezultat. Din secolul XIX, așteptarea parusiei s-a cristalizat, însă, sub forma grupărilor religioase separate.

În calcularea datei parusiei, au fost și sint combinate cifre din cărțile profetice ale Vechiului Testament, cu cele din cărțile apocrife ale Vechiului și Noului Testament. Pe toate acestea, raportându-le la Apocalipsa, cei ce fac pronosticuri trag concluzii ce pot crea senzații, dar care nu pot fi verificate decât prin... neîmplinirea lor.

Astfel, cea mai spectaculoasă așteptare a parusiei a fost cea inițiată de Wilhem Miller și succesorii săi, care au dat naștere adventismului. S-a pornit de la textul cărții profetului Daniel (8, 13—14, unde se vorbește de 2300 seri și dimineți care vor trece până la restaurarea templului: O zi pentru un an am pus ție" (4, 6). „Curățirea templului" începe de la anul 475 în. de Hr., fiindcă atunci iudeii s-au întors împreună cu Ezra din robia babilonică. La fel și pământul va fi sfințit, după cum spune Sf. Apostol Petru (Petru 3, 10). Aceasta ar fi corespuns, prin urmare, cu a doua venire a Domnului. Deci: $2300 - 457 = 1843$ Parusia urma să aibă loc

între 21 martie 1843 (cînd începea anul la iudei) și 21 martie 1844. Propaganda a fost începută de W. Miller, iar în 1843 i-a apărut lucrarea intitulată „Dovezi din Biblie și din istorie pentru a doua venire a lui Hristos, la anul 1843“. Apoi, din 1840 a tipărit revista : „Semnele timpului“, cîștigînd mereu mai mulți adepți, pe măsură ce se apropia anul 1843. În primăvara anului 1843, mulți și-au lăsat ogoarele nelucrate, alții și-au împărțit bunurile, renunțînd și la legăturile familiale. Dar a trecut și data așteptată de 21 martie 1843, ca și cea de 21 martie 1844, tot fără rezultat. După ce W. Miller își mărturisise „greșeala“ în public, pentru a salva de eșec gruparea adventistă care se constituise, un adept al său G. Snow a reluat calculele, spunînd că iudeii dinaintea lui Moise socoteau că anul începea de la 1 martie, adăugînd și cele comunicate în Levitic 16, 29—30, cu referire la curățirea de păcate, ce se făcea în fiecare lună a șaptea, ziua 10. La data de 1 martie a adăugat astfel 7 luni și 10 zile, de unde a dedus că parusia ar avea loc la 10 octombrie 1844. Un nou entuziasm de nedescris i-a cuprins pe toți ce așteptau parusia : numeroși orașeni își vinduseră tot ce aveau, iar țărani nu-și mai recoltaseră ogoarele. S-au deschis magazine speciale cu inscripția : „Aici se vind ieftin haine albe pentru călătoria la cer din 10 octombrie 1844“. În aceea zi, cu toții s-au adunat, îmbrăcați în haine albe și așteptînd venirea Domnului cu ochii înălțați spre cer și cu cîntări, dar El nu a venit ! Un prieten al lui Miller scria : „Eu am părăsit locul de adunare și am plîns ca un copil. Timpul trecuse și Domnul, Cel mult dorit, nu venise“.

Deși dezamăgirea și deruta au fost profunde, au apărut alte calcule care au stabilit data parusiei în 1874 (plecînd de la alte combinații de cifre), apoi 1914, 1925, 1975, etc. Tot atît de neîntemeiat este calculul parusiei pentru anul 2000.

Alte calcule pornesc de la semnele ultime ale parusiei, încercînd să-l identifice pe antihrist cu anumite persoane și coroborîndu-le cu alte diferite cifre biblice răsălmăcite forțat spre a corespunde unor idei preconceptuate. Numai că parusia nu s-a produs și cu siguranță nu va ține seamă de calculele avansate de unii oameni, spre „a lor pierzare“.

IV. *Recapitularea (Fixarea cunoștințelor)*. Care este credința pe care o mărturisim în legătură cu parusia Domnului ? (Mărturisim în simbolul de credință pe baza făgăduinței Domnului că „iarăși va să vie cu mărire să judece viii și morții, a căruia împărăție nu va sfîrși“). Cunoaștem noi cu exactitate data cînd va fi parusia Domnului ? (Nu cunoaștem data. Mîntuitorul ne spune că aceasta este numai în știința Tatălui). Dar ce cunoaștem ? (Semnele parusiei). De unde le cunoaștem ? (Mîntuitorul însuși ni le-a comunicat). Cum sînt acestea ? (Unele mai apropiate, altele mai îndepărtate). Cum așteptau unii din primii creștini a doua venire ? (O considerau foarte apropiată, motiv pentru care nu se nici îngrijeau de cele necesare vieții)... Ce atitudine a luat Sf. Apostol Pavel ? (A combătut-o, spunînd că nimeni nu poate ști cînd va veni Fiul Omului). Alți creștini ce spuneau ? (Că a doua venire s-a și petrecut). Ce atitudine ia apostolul față de unii ca aceștia ? (Ii consideră ră-

tăciți și periculoși prin aceea că atrag și pe alții la greșala lor. Unii ca aceștia trebuie evitați). S-au făcut profeții cu privire la a doua venire a Domnului? (S-au făcut foarte multe, unele mai spectaculare decît altele). S-a împlinit vreuna din ele? (Nu s-a împlinit). Ce atitudine a luat Biserica? (Le-a combătut cu hotărîre. Mai mult, întotdeauna a atras credincioșilor atenția să nu urmeze acestor profeții, deoarece nu pot fi adevărate din moment ce Domnul nu a voit să ne descopere cînd va veni El, ci ne-a poruncit să rămînem în priveghere cu sufletele mereu curate).

V. *Aprecierea.* În ciuda clarității cuvintelor Domnului, cei care calculează data parusiei spun că ei o pot prooroci și că au temei în acest sens: Mîntuitorul a promis că atunci cînd „va veni Duhul adevărului, vă va învăța pe voi tot adevărul, căci nu va rosti de la sine, ci va vorbi ce i s-a spus și cele viitoare va vesti vouă” (Ioan 16, 13).

Dar „cele viitoare” nu se referă la data parusiei. Dacă ar fi fost dat omului să o cunoască, Domnul ar fi descoperit-o în primul rînd, odată cu semnele care o premerg. Mai mult, într-o asemenea interpretare, apare o contradicție flagrantă între înseși cuvintele Mîntuitorului care a subliniat că parusia rămîne o taină în exclusivă știință a Tatălui, contradicție evident imposibil de susținut. „Cele viitoare”, descoperite prin Sfîntul duh, se referă, deci, la alte întîmplări, precum, de pildă, la semnele parusiei (II Timotei 3, 1—2; II Petru 2, 1—3).

Pe de altă parte, dacă Sfinții Apostoli ar fi cunoscut data parusiei, ar fi comunicat-o, dar nici ei nu au știut-o. De aceea, ei atrag atenția credincioșilor că Domnul va veni pe neașteptate și pentru acest motiv trebuie să fie pregătiți oricînd spre a-L întîmpina după cuviință (I Tesaloniceni 5, 1—3; II Petru 3, 2—10). Apostolii spun aceasta după Pogorîrea Sfîntului Duh și nimeni nu poate spune că ei nu au fost conduși de Duhul Sfînt „la tot adevărul”, spre a „cunoaște cele viitoare”.

În sfîrșit, neîmplinirea tuturor calculelor propuse cu privire la data parusiei ne duce la concluzia firească că „Duhul adevărului” nu poate descoperi un fals, o minciună, ci „tot adevărul”. Și atunci vom urma spuselor Sfîntului Apostol Ioan: „Iubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci încercați duhurile de sînt de la Dumnezeu, fiindcă mulți pooroci mincinoși au ieșit în lume” (I Ioan 4, 1).

VI. *Asocierea.* Am văzut că așteptării celei de a doua veniri a Domnului i s-a asociat hiliasmul și apoi milenarismul. Aceasta nu ne oprește, însă, să facem deosebirea dintre așteptarea parusiei Domnului, ca învățătură a Bisericii, și greșeala hiliastă și milenaristă, care de-a lungul vremii a creat atîta tulburare și confuzie. Mai mult chiar, trebuie să deosebim și modul în care primii creștini așteptau cu bună credință a doua venire a Domnului, de erezia hiliastă. Astfel, am văzut că dacă primii creștini socoteau că parusia Domnului va fi foarte curînd, aceasta reprezenta dorința sufletelor smerite și sincere de a fi cît mai repede unite cu Domnul. Cînd au început persecuțiile, această dorință a inimii lor curate și plină de evlavie a devenit o mîngiere și o nădejde. Dar

cînd apostolul le-a spus că nimeni nu poate cunoaște data parusiei, aceștia au înțeles și au rămas pe mai departe aceiași buni credincioși ai Bisericii. Același apostol amintește și de alții care au început să se despartă de buna rînduială a Bisericii : erau cei care nu voiau să renunțe la greșeala lor, care îi interesa mai mult decît evlavlia sinceră și curată, devenind propovăduitori a unei „înțelepciuni“ false ce duce la rătăcire și pe alții. Șirul lor a continuat de-a lungul vremii cu tot felul de eretici și prooroci mincinoși. Spusese de fapt apostolul mai înainte că „trebuie să fie și erezii între voi, ca să se arate între voi cei încercați“ (I Corinteni 11, 19).

VII. *Generalizarea.* Din cele de mai sus, vedem că parusia este o promisiune a Domnului, dar „ziua și ceasul“ nimeni nu-l poate cunoaște, rămînînd în atotștiința Tatălui.

VIII. *Aplicarea.* 1. Din netemeinicia calculelor făcute de „profeții cei mincinoși“ ai parusiei Domnului, rezultă respectul pe care trebuie să-l avem față de cuvîntul lui Dumnezeu, de care trebuie să ne apropiem cu evlavie, ca și faptul că nu oricine și oricum poate interpreta Sfînta Scriptură.

2. Credincioșii au datoria să fie prevăzători și cu luare aminte la orice învățătură străină Bisericii care li s-ar propovădui de către „profeții mincinoși“. Nelămuririle ce apar în conștiința lor trebuie să fie clarificate de cei așezați de Biserică să „învețe drept cuvîntul adevărului“.

3. Chiar din profetiile și soroacele neîmplinite putem trage unele învățături duhovnicești : pentru creștini nu are importanță cînd anume va fi parusia Domnului, ci cum sîntem pregătiți, sau cum trebuie să ne pregătim atunci cînd Domnul ne va chema la El. De aceea, în locul calculelor lipsite de temei, creștinilor le revine datoria, pe care Domnul le-a arătat-o, de a priveghea neconținut. Iar Biserica ne învață să ne rugăm cu evlavie : „Sfîrșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșata Judecată a lui Hristos, să cerem“.

Preot prof. SORIN COSMA

APARATURA TEHNICĂ ÎN MANIFESTĂRILE RELIGIOASE

Tehnica, în diversitatea ei, a pătruns în viața de toate zilele, în așa măsură, încît aproape că nu mai poate fi înțeleasă fără aparatura respectivă. Aparatura a intrat chiar și în manifestările religioase, îndeosebi în exercitarea cultului, deși cu oarecare prudență și rezervă, dar a intrat totuși și îmbie încă la mai mult.

Aproape că nici nu ne putem imagina o biserică fără lumină electrică, deși lumina are un rost și un loc bine determinat și aceasta nu atît pentru a lumina, ci în întreg simbolul ei, fiind prezentă și la lumina zilei. Pînă și candelă tainică de sub icoană și-a găsit pîlpîirea în beculețul electric. Electricitatea și-a sporit mereu valențele, oferind o diversitate imensă de aparate și avînd în perspectivă alte și alte înlesniri.

Aparatura se oferă tuturor și tinde să faciliteze și unele procese de instruire în cele ale credinței, îndeosebi în învățămîntul teologic, prin proiecții, diapozitive, filme, discuri, etc. Multe dintre bisericile noastre sînt înzestrate cu stații de amplificare — îndeosebi bisericile mari — înlesnindu-se astfel dialogul dintre preot și credincioși în împlinirea cultului și mai ales al cuvîntului omiletic și catehetic. Și nimeni nu se împiedică de această tehnicizare.

În vremea marilor praznice, sau a unor evenimente religioase, unii credincioși înregistrează slujba întregă, sau părți mai importante, care apoi sînt ascultate sau vizionate în familie. La cununii, botezuri sau înmormîntări apare aparatul de filmare, caseta devenind astfel o cronică video a familiei. Mulți credincioși înregistrează și împrumută benzi de magnetofon cu muzică religioasă. Este o realitate a zilelor noastre, dar trebuie să se păstreze rezerva cuvenită în utilizarea aparaturii, spre a nu se întina sau denatura caracterul sacru al cultului, dar și al credinței în general.

Credem că pentru un creștin ortodox nu se cuvine să stea comod înfr-un fotoliu spre a împlini actul de cult. El stă în picioare sau în genunchi, gata de întîlnirea cu Dumnezeu spre a primi daruri sfînte și a se sfîinți. Atunci cînd se transmite, prin intermediul televiziunii, oficierea unei liturghii oare credinciosul se simte prezent la aceea liturghie? Sau ascultînd la radio, are sentimentul de a fi în liturghie? Sau dacă urmărește un film cu slujba Învierii, indiferent de solemnitatea ei,

simte el taina și fiorii Învierii? Este foarte greu de presupus. Credinciosul asistă doar la un spectacol religios și doar atit. Se impresionează, se înfioară dar lipsește ceea ce este mai important — cuprinderea în actul de cult.

În lumea creștină de astăzi se face mult caz de factorul audio și mai ales video, ca mijloace de manifestare și cultivare a sentimentului religios, ca și când abia acum credincioșii au ajuns la „adevărata cunoștință”. Fără a leza punctul de vedere al altora, subliniem un fapt elocvent din viața și istoria Bisericii noastre dreptmăritoare: ea și-a asociat de la început educarea și propagarea învățaturii prin imagine vizuală care este icoana. Or, tocmai aceasta este acum contestată și înlocuită.

Bisericile noastre oferă spre vedere, prin intermediul icoanelor, toată lucrarea de mintuire. Mai mult, este o cuprindere cu înțelegere a acestei vederi, este marea taină a icoanei, a vederii peste ceea ce se vede, fapt pentru care credinciosul ortodox se închină și se prosterne cu adîncă smerenie, lăsînd deschis ochiul inimii și al minții. Vederea imediată a icoanei deschide perspectiva pătrunderii și legăturii în Duhul Sfînt, a darului Său sfințitor.

Un alt aspect al aceleiași probleme de care ne ocupăm este circulația diferitelor filme pe teme religioase. Există de mai multă vreme filme inspirate din Biblie, chiar de pe timpul filmului mut. În prezent, însă, grație posibilităților tehnice, asemenea filme au devenit numeroase, iar prin intermediul casetei video au o circulație foarte largă și atrag mulți credincioși. Trebuie să observăm, totuși, că aceste producții sînt prea puțin edificatoare din punct de vedere biblic și mai ales al interpretării corecte a relatărilor biblice. Mai mult, ele poartă pecetea regizorilor, a creatorilor lor, dar mai ales a celor ce le finanțează, încît aceste filme exprimă de obicei concepția personală a unei anume grupări religioase. Observăm și faptul că filmul în general este o problemă de investiții și rentabilitate, așa încît folosindu-se de procedee și efecte specifice spre acest scop, ele uneori lezează sentimentul religios și bunul simț. Nu se poate acorda unor astfel de filme prea mult credit și cu atît mai mult nu pot constitui temei de autentică educație religioasă. De aceea, greșesc cei ce se lasă furăți de mirajul imaginii de film, socotînd că s-ar putea îmbogăți sentimentul religios spre o conștiință luminată. Pentru noi creștinii dreptmăritori, sentimentul religios nu rămîne doar la suprafață și nu poate fi îndestulat doar cu imagini de moment, ci este un fapt de profunzime al sufletului omenesc, conturîndu-se în intimitatea ființei umane și îmbrăcat în lumina sacralului, a sfințeniei. Dimpotrivă, în film apar persoane în structura lor fizică obișnuită, accentul căzînd nu pe cale spirituală ci tocmai pe cele exterioare. Mai intervine și pesoana interpretului, care în filmul religios apare sfios și liniștit, iar în alte filme în roluri diametral opuse și astfel se amestecă lucrurile și se vulgarizează și imaginea și sentimentele.

Trăim vremea casetelor, audio și video, care au pătruns peste tot, care inundă și promovează orice și oricum, devenind în multe cazuri fobie și maladie, creind probleme cu adânci implicații pentru sociologi și psihiatrii. Desigur, faptul nu îndreptățește pe nimeni la exclusivism, după cum nici alimentele nu pot fi învinovățite că pot crea lăcomia, dar pe preot îl obligă la cumpănirea lucrurilor, la discernămint și limpezime. Nu se poate comuta centrul de greutate pe acte și manifestări exterioare, nu se poate acorda spectacolului totul, deși elementele exterioare și materiale (obiecte, cuvînt, cîntare, acte, mișcări) sînt chemate și folosite în exprimarea sentimentului religios, dar totul trebuie să fie spre zidire și cîștigarea sfințirii.

Preot IOAN OLARIU

PREOȚI ROMÂNI ÎN URBARIUL CETĂȚII ȘIRIA (1525)

Urbariul¹ cetății Șiria din județul Arad,² întocmit în anul 1525, este socotit unul dintre cele mai de seamă documente de acest fel privind teritoriul Transilvaniei și Banatului. Aceasta pentru vechimea întinderea și cuprinsul său precum și pentru faptul că în marea lor majoritate localitățile cuprinse în urbariu sînt sate curat românești. De asemenea, el este cel mai vechi urbariu în care se poate găsi un număr atît de mare de nume.³

Documentul a intrat în atenția cercetătorilor, dar nu s-a subliniat încă pînă acum prezența unui apreciabil număr de preoți români, notați în urbariu cu denumirea de „pap”, „pop” sau „popă”, a căror atestare, în acea îndepărtată epocă a istoriei noastre, este de o importanță deosebită. Preoții români din Transilvania au fost pomeniți în documente și înaintea anului 1525, dar este pentru prima oară cînd ei sînt atestați nominal în număr atît de mare și într-o zonă atît de întinsă: podgoria Aradului și cîmpia Aradului, precum și întreaga vale a Crișului Alb. În total sînt menționați 26 de preoți, într-un număr de 17 localități.

Este neîndoielnic faptul că preoții respectivi au fost români și vom enumera temeiurile ce îndreptățesc această aserțiune. Astfel, cu privire la calitatea lor de preoți, aceasta rezultă limpede din urbariul însuși, care în partea sa finală, stabilește obligația pentru fiecare „olah pap” (deci preot român) care „ține biserică” („omnis olah pap tenens ecclesiam”), să dea cetății, tot la al treilea an, cîte un bou de trei ani — „omni tertio anno tenetur dare ad castrum unum triennium”.⁴ Cit despre noțiunea de „pop” sau „popa”. folosită în alternanță cu „pap” (a se vedea pozițiile 4, 5, 12,

¹ Urbariu — termen folosit în Transilvania medievală pentru un document în care erau consemnați iobagii și jelerii de pe un domeniu, cu arătarea obligațiilor lor, iar din secolul XVIII și a bunurilor impozabile, precum și a drepturilor lor (cf. *Dicționarul științelor speciale ale istoriei*, București, 1982, p. 234).

² *Registrum super connumeratione iobagium ac incolarum in tota pertinentia castri Wilagoswar nec non diligenti perscrutatione Universorum proventuum eiusdem facta in anno domini 1525* (Registrul privind înregistrarea iobagilor și locuitorilor din toate apartenențele cetății Șiria, precum, și asupra cercetării cu grijă a tuturor veniturilor aceluiași, întocmit în anul Domnului 1525), în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, vol. III (1960), pp. 37—102.

³ Acad. David Prodan, Domeniul cetății Șiria la 1525, în „Anuarul ...” (cit. mai sus), p. 38).

⁴ *Anuar.* (cit.) p. 45.

13, 15, 16, și 17 din lista anexă), este mai mult decât evident că aceste de numiri se referă la preoții români deoarece numai românii foloseau această denumire pentru al desemna pe preot și aceasta destul de frecvent. Mai subliniem că urbariul precizează destul de rar ocupația locuitorilor înregistrați, deoarece fără îndoială majoritatea lor au fost plugari. O face numai spre a-i deosebi pe negustori de meseriași ca de exemplu : fierari, morari, măcelari, etc., sau pe cei ce împlineau atribuții deosebite, cum ar fi voievozi, cnezi, crainici. În toate aceste cazuri, însă scribul notează funcțiile respective cu literă mică, iar pe subiecții lor cu un singur nume. Spre exemplu „Michael fazakas (olar, p. 50) Petrus halas (pescar, p. 53), Stephanus kenez (cnez, p. 53), Michaelis wayuode (voievod, p. 54), Gregorius horwath (hornar, p. 56), Ioaness covacz (fierar, p. 56), etc. În același fel se procedează și în cazul preoților : ei sînt înregistrați cu un singur nume Ambrozis, Thodor, Ioannes, Vunhl, etc., urmate de precizarea că sînt preoți, notată cu literă mică (pap, popa, sau pop), ceea ce verifică faptul că este vorba despre o funcție și nu despre un nume sau prenume.⁵

În ceea ce privește naționalitatea preoților cuprinși în urbariu, documentul o precizează cu claritatea „Omnis olah pap tennens ecclesiam...” (subl. ns.). Același lucru decurge și din faptul că ei sînt noiați alături de ceilalți locuitori a căror naționalitate este la fel de bine precizată — români, ca de exemplu : Ioannes olah (p. 50), Farkas olah (p. 51), Nicolaus olah (p. 51) Petrus olah (p. 51) Simon olah (p. 53). Demetrius olah (p. 54), etc. Mai mult, locuitorii poartă nume tipic românești, existente și astăzi în localitățile respective, ca de exemplu : Hragus (Hărăguș, p. 58), Hench (Henț, p. 59), Kles (Clej, p. 73), Botha, (Bota, p. 74) — nume consemnat în urbariu și ca voievod al Zărandului, la (p. 100), etc.

În acest context, subliniem deopotrivă că și satele din zona în care sînt înregistrați preoții respectivi sînt așezări curat românești. S-a relevat pe bună dreptate, că satele românești se pot identifica cel mai ușor după organizarea lor specifică în „voievodate”, și după cnezii și crainicii lor.⁶ Astfel, în afara voievodului Bota (amintit mai sus), în urbariu figurează deopotrivă și voievodul Moga, ce stăpînea două „voievodate” (cel mare și cel mic), cuprinzînd 48 sate.⁷ În urbariu figurează, de asemenea un apreciabil număr de locuitori cu calitatea de „voievozi”, „cnezi”, sau „crainici” ca de exemplu : Stephanus kenez (p. 53), Michaelis wayuode (p. 54), Demien wayda (p. 54), Sigismundus kenez (p. 54), Andreas kenez (p. 59), Barbul kenez (p. 72), Ywan crainik (p. 73), etc. Este evident că prezența acestora în listele urbariului reprezintă o dovadă că satele respective erau așezări românești.

⁵ D. Prodan, o.c., p. 49.

⁶ Ibidem, p. 39.

⁷ Cu privire la voievozii Moga și Bota, a se vedea : Traian Mager, *Ținutul Hălma-giului*, vol. I, Arad, 1938, p. 27 ; Victor Eskenasy, *Hălma-giu, sat medieval din Țara Crișului Alb (secolele XIV—XV). Considerații istorice*, în „Ziridava”, vol. V, Arad, 1975, p. 21.

Nr. cert.	Numele	Localitatea		Județul	Pagina din urbariu
		Denumirea conform urbariului	Denumirea actuală		
1. Ambrosius pap		Sirij	Siria	Arad	50
2. Thodor pap		Felse Racz Falw	Sirbii de jos	"	54
3. Iohannes pap		"	"	"	55
4. Vnkl popa		Rjehka	Rișca	Hunedoara	58
5. Joanus popa		"	"	"	58
6. Michael pap		Czebe	Tebea	"	59
7. Michael pap		Dobroch	Dobroț	"	62
8. Petrus pap		"	"	"	62
9. Auramj		Rezkulisja	Rișculița	"	63
10. Peter pap		Ormjnde	Ormindea	"	67
11. Pap pap		Lonkwj	Luncoi	"	68
12. Jankul pop		Buchawa	Buceava	"	71
13. Gabriel popa		Nagh Wach	Văta de jos	Arad	72
14. Mihail pop		Waka	Crișan (fost Vaca)	Hunedoara	73
15. Thodor popa		Wala Brad	Valea Bradului	"	74
16. Opris popa		"	"	"	74
17. Opris popa		Mihal Falwa	Mihăileni	"	75
18. Jowan pap		"	"	"	75
19. Zawarus pap		Felse Zekas	Secaș	Arad	81
20. Lucas pap		"	"	"	81
21. Opris pap		"	"	"	81
22. Nikolaus pap		"	"	"	82
23. Petrus pap		"	"	"	82
24. Johannes pap		Felse Aranjagh	Arâncag	"	94
25. Nicolaus pap		Medwes Aranjagh	"	"	95
26. Ladislau pap		Kapolnas Kalodwa	Cladova	"	97

Nota : identificarea localităților, cu toponimia lor actuală a fost efectuată de edito- torul documentului.

În concluzie mai reținem și faptul că prezența preoților români notați în urbariu reflectă și existența certă a unei organizații bisericești proprii, de rit oriental, cu continuitate neîntreruptă peste veacuri.

Prof. GHEORGHE ȚIRCUS

VICTOR MORARIU ȘI VIAȚA CULTURAL-RELIGIOASĂ BĂNĂȚEANĂ

La 1 iulie 1946 se stingea din viață la Caransebeș în vîrstă de 65 ani, unul dintre cei mai luminați fii ai Bucovinei, profesorul universitar dr. Victor Morariu¹. „Foaia Diecezană” nota: „Aruncat de vitregia anilor noștri în pribegie, s-a oprit din drumul de la Cernăuți în orașul nostru. Revista noastră s-a bucurat de colaborarea selectă a D. Sale. În ziua de 1 iulie a.c. Dumnezeu l-a chemat în ceruri. Cei care l-au cunoscut, nu-l vor uita și se vor ruga pentru odihna sufletului său”². Un necrolog emoționat a fost publicat de către liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava pentru „scumpul, venerabilul și neuitatul fost coleg, stejar al culturii românești în Bucovina și Suceava”, căci defunctul fusese mulți ani profesor la acel liceu, rămînînd legat de Suceava și după ce a devenit profesor de limba germană la Universitatea Cernăuți. Iar Leca Morariu ne încredințează: „A doua zi, la 2 iulie cînd tot ce avea Caransebeșul intelectual mai select se sculase pentru a da ultima cinstire multregretatului lor oaspe V. M. și pentru a-l astruca în cimitirul panteon al Banatului de la Biserica „Sf. Ioan Botezătorul”, în prezența Păr. Episcopului Venianin Nistor, — C. Porumbescu se înființă și el de față cu lugubrul: „Adusu-mi-am aminte în biserică și cu Cîntecul tricolorului în ultima clipă a înmormîntării, cînd un fost președinte al Junimii, dr. Cornel Corneanu, îi depunea junimeanului Victor Morariu pe sicriu tricolorul soc. Junimea”³. Pe mormîntul defunctului au fost gravate cuvintele: „Aici în pămîntul ospitalier al Banatului, departe de Bucovina lui dragă odihnește dr. Victor Morariu, f. profesor la Universitatea din Cernăuți și București, adormit întru Domnul la 1 Iulie în vîrstă de 65 de ani. Fie-i veșnică amintirea! „Iar pe cealaltă parte a crucii se află scris: „Dr. Victor Morariu, profesor universitar (1881—1946)”. Institutul de Istorie al Facultății de Teologie din Suceava, la inaugurarea noului an academic, 25 noiembrie 1946, i-a comemorat pe membrii defuncți Aurel și Victor Morariu, personalitatea celui din urmă fiind evocată de preotul profesor Milăn Șesan.⁴

V. Morariu a fost un reputat filolog de limbă germană, istoric și scriitor. În cele ce urmează nu vom zăbovi, însă asupra întregii sale opere ci numai

¹ Știința în Bucovina, Ghid bibliografic, Suceava, 1983, pp. 192—195; Eugen Dimitriu, Doi cărturari prieteni: Victor Morariu și Virgil Tempeanu, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean, XI—XII (1984—1985), pp. 295—306.

² „Foaia diecezană”, nr. 29—29/7 iulie 1946.

³ Manuscris aflat la Casa memorială „Simeon Floarea Marian” din Suceava.

⁴ Pr. Milan P. Șesan, La cinci ani de existență, Suceava, 1947, p. 85.

asupra celei aflate în tangență directă cu Banatul. Deși a avut legături directe cu Banatul din 1944, totuși încă din tinerețe a fost în contact cu bănațenii, iar interesele culturale l-au determinat să cerceteze și creațiile științifice și literare bănațene. A cunoscut bine și viața religioasă, cu atât mai mult cu cât era fiul preotului și scriitorului bucovinean Constantin Morariu. La Caransebeș a poposit în martie 1944, și a locuit la cunoscutul profesor dr. Dimitrie Cioloca de la Academia teologică.

În același an a publicat trei articole în „Foaia Diecezană”: *Cuvînt introductiv la reprezentarea operetei Crai Nou de Ciprian Porumbescu*,⁵ *Două figuri ilustre ale Caransebeșului: Ștefan și Ana Velovan*⁶ și *Din bibliotecile Caransebeșului. I. Închinare septuagenarului prof. dr. Dimitrie Cioloca*.⁷

În martie 1944, avuseseră loc la Caransebeș trei spectacole, iar altul la Lugoj, cu opereta „Crai Nou”, prezentate de „Societatea română de cîntare din Caransebeș cu concursul unor soliști de la Opera din Cluj-Tișișoara. La 27 mai, spectacolul a fost reluat la Caransebeș. V. Morariu și-a ținut atunci conferința amintită mai sus, aceasta fiind ultima lui apariție în public.

La început, autorul i-a amintit pe bănațenii legați de plaiurile bucovinene: generalul Sereaciu, Iuliu Olariu, Petre Barbu, Traian Bădescu, Dimitrie Cioloca, Avram Imbroane, Cornel Corneanu, Moise Ieniu, George Popovici, Aurel Mihăescu și alții mai tineri, vorbind despre Ciprian Porumbescu și despre opereta sa „Crai Nou”. Amintim apoi și de vestitele coruri de plugari din Banat, după care a omagiat pe președintele societății, consilierul eparhial Zgaverdea.

În celelalte două materiale publicate în același an în „Foaia Diecezană”, V. Morariu a evocat meritele pedagogului bănațean Ștefan Velovan, a cărui văduvă, Ana (pe atunci în vîrstă de 86 ani) a fost o mare animatoare a vieții culturale din Caransebeș și a făcut parte din delegația care a întîmpinat pe Vasile Alecsandri în 1884 la Băile Herculane. A prezentat, apoi, bibliotecile Caransebeșului, vechi centru cultural, între care un loc de frunte îl ocupa cea a lui Dimitrie Cioloca „cel mai bucovinean dintre bănațeni” în care se aflau și ziare și reviste bucovinene. D. Cioloca studiasă la Unicersitatea din Cernăuți, dîndu-și aici și doctoratul în Teologie. În casa lui, arta bucovineană era reprezentată de mobila românească din Cîmpulung-Moldovenesc. Împreună cu Nicu Dracea, D. Cioloca l-a ajutat pe pictorul bucovinean Petru Poenaru, din Fundu Moldovei să plece la studii la Viena,⁸ iar în 1944 i-a ajutat pe refugiați. V. Morariu a întreținut legături prietenești și cu Vasile Lochiță încă din tinerețe, cînd ambii erau studenți în capitala Bucovinei. În 1907 a apărut în revista lui Nicolae Iorga „Neamul românesc”, o semnificativă scrisoare din Bucovina semnată de E.

⁵ „Foaia Diecezană”, nr. 25 din 18 iunie 1944, pp. 2—3; 25/26 iunie, p. 4, 27/2 iulie, pp. 3—4.

⁶ Ibidem, nr. 45/5 noiembrie, f. 3.

⁷ Ibidem, nr. 50—51/17 decembrie, pp. 4—6.

⁸ „Făt-Frumos”, nr. 2—3/1944, Cernăuți, pp. 59—60.

Morariu, V. Morariu și Vasile Loichița. După ce au reprodus scrisoarea unei văduve de preot care evidenția lupta dîră a românilor bucovineni în 1896 pentru înființarea unui internat românesc în capitala Bucovinei, autorii își exprimaseră profunda nedumerire pentru brutala reprimare a țăărănilor răsculați.⁹

V. Morariu a fost și secretar al societății *Institutului biblic românesc* din Suceava. Scopul acesteia era de a tipări o ediție populară a Noului Testament și a altor părți din Biblie precum broșuri cu caracter religios-moral, ușor accesibile și ieftine. Unele neajunsuri de care suferea poporul erau explicate prin scăderea sentimentului religios.¹⁰ Revista „Candela” a publicat apelul comitetului, semnat de președintele societății și de secretarul Victor Morariu, pe atunci profesor la liceul de băieți din Suceava.¹¹ Ulterior el devenise membru activ al Institutului de istorie de pe lângă Facultatea de Teologie din Cernăuți.¹²

⁹ Un subiect de cercetare predilect al lui V. Morariu a fost revista „*Romänische Revue*” inițiată de băănățeanul Constantin Diaconovici Loga. În 18 februarie 1940, Universitatea din Cernăuți anunțase conferința intitulată *O veche tribună germană de afirmare românească: Romänische Revue (1885—1894)*.¹³ Această revistă a fost oficiul românesc de limbă germană, din provinciile supuse Imperiului bicefal, apărînd la Buda, Reșița, Viena, Sibiu (de aici înainte cu titlul schimbat „*Romänische Jahrbücher*”) și la Timișoara. V. Morariu amintește și de procesul intentat generalului Traian Doda și de cel intentat revistei înseși în anul 1888. În revista „*Făt-Frumos*” a publicat articolul *Bucovina și bucovinenii în „Romänische Revue” (1885—1894)*.¹⁴ Semnatarul lui a arătat din nou că răsfoirea celor 10 volume ale revistei înseamnă rememorarea luptelor românilor de sub ocupația străină cu legăturile dintre transilvăneni și bucovineni, cu descrierea evenimentelor și cu prezența a numeroase personalități din toate spațiile locuite de români. În octombrie 1942, V. Morariu a vorbit la Institutul din Cernăuți despre colaborare bucovinenilor la revista amintită precizînd că fii plăiurilor nordice românești au fost în strînsă legătură cu C. Diaconovici-Loga, trimițîndu-i spre publicare multă vreme un abundent și variat material.

În revista „Candela” V. Morariu a publicat articolul *Pagini uitate din luptele Bisericii românești (Romänische Revue 1885—1894)*.¹⁵ Autoorul subliniază că lupta politică a românilor transilvăneni se ducea pe atunci în mare parte în problema privind școlile confesionale, strîmtoare din ce în ce mai mult în rosturile lor, reliefind portretul mitropolitului Andrei Saguna și al altor ierarhi români elogiați în revista lui C.D. Loga.

⁹ „*Neamul Românesc*”, nr. 27/5 august 1907, pp. 443—444.

¹⁰ *Vremea Nouă*, nr. 72/1913 din 4/17 ianuarie, Cernăuți, p. 4.

¹¹ „Candela”, nr. 7/1914, Cernăuți, pp. 354—360.

¹² „Bucovina”, nr. 482/1943, Cernăuți, p. 5.

¹³ „Glasul Bucovinei”, nr. 5809/1940, p. 2.

¹⁴ „Făt Frumos”, nr. 5—6/1942, pp. 145—151.

¹⁵ „Candela”, 1939—1941, Cernăuți, 1942, pp. 568—570.

În 1941, V. Morariu publicase articolul intitulat „*Pagini germane despre luptele școlare ale românilor subjugati*.”¹⁶ Aici el aduce elogii lui C. D. Loga și pentru varietatea conținutului revistei: studii de politică, economie, istorie, etnografie, literatură și știință, studii bisericești și școlare. Subvenția obținută de mitropolitul Saguna și organizarea Bisericii nu erau pe placul autorităților imperiale. Se scot în evidență greutățile elevilor români. Fructoasă a fost activitatea școlii de fete din Sibiu, care a dat și Bucovinei câteva vrednice soții și mame.

În anii 1941—1942, V. Morariu a prezentat un serial de conferințe pe marginea manuscriselor lăsate de tatăl său, preotul Constantin Morariu, reprezentând o admirabilă evocare a vieții românești din perioada austriacă a Bucovinei, care au prilejuit asistenței momente de duiosie, dar și de întărire sufletească.¹⁷ Conferința a fost repetată și la Facultatea de Teologie din Cernăuți, în 18 mai 1942, decanul facultății, Vasile Loichiță aducând vii mulțumiri conferențiarului pentru calda expunere.¹⁸

Printre cărțile recenzate de V. Morariu se numără și cea a profesorului ajuns pe meleagurile Banatului, Lucian Costin, intitulată *Monografia satului Lisaura*.¹⁹ În *O serbare tradițională de paști. Junii din Brașov descrisă într-un roman nemțesc*, V. Morariu discută romanul lui Adolf Meschendörfer, intitulat *Die Stadt im Psten* (1933).²⁰

Între cronicile și reportajele alcătuite de V. Morariu, unele s-au referit la sărbătorile de Sinziene, desfășurate la Suceava atît în perioada stăpînirii austriece cît și în cea interbelică prilejuind mari manifestații religioase naționale în același timp. Ziarele și revistele au relatat întotdeauna la loc de frunte, în amănunt, desfășurarea acestor serbări, care luau proporțiile unui eveniment patriotic românesc, la care participau atît bucovineni cît și pelerini sosiți din mai multe locuri, printre care și bănățeni.

Din cele de mai sus rezultă cu claritate legăturile bănățene ale lui Victor Morariu, precum și interesul său pentru viața culturală și religioasă în general, în cadrul căreia un loc aparte l-au ocupat numeroase personalități din cuprinsul Banatului.

Prof. MIRCEA GRIGOROVITA

¹⁶ „Revista de pedagogie”, nr. 1/1941, București, pp. 72—75.

¹⁷ „Făt-Frumos”, nr. 4/1941, pp. 105—106 și „Glasul Bucovinei” nr. 5995/1941.

¹⁸ „Bucovina”, nr. 259/ 22 mai 1942.

¹⁹ „Glasul Bucovinei”, nr. 5811/14 ianuarie 1940, p. 2.

²⁰ „Glasul Bucovinei”, nr. 4041, 16 aprilie 1933, p. 7.

PROFESORUL DR. OCTAVIAN NEAMȚU

REPREZENTANT DE FRUNTE AL ȘCOLII ROMÂNEȘTI
DE SOCIOLOGIE

Tinărul discipol al profesorului Dimitrie Gusti își aflase locul potrivit și-și făurise temerare proiecte într-o febrilă cercetare științifică, dar valul de oprimări al dictaturilor îi întunecă perspectivele. Condiționările politice sufocă investigațiile științifice. Tirania intră în conflict cu probitatea cărturească. Și anii trec...

Și nu i-a fost dat sociologului Octavian Neamțu să ajungă zilele descătușării, nu i-a fost dat să vadă „miracolul” săvârșit de tineretul nostru cu atâtea sacrificii... Se stinge din viață prea devreme, în plenitudinea puterilor creatoare... Și acele mari disponibilități de energie și acel neastîmpăr către cunoaștere și autodepășire și acele inițiative și acele lucruri începute...

Peste toate se va așterne tăcerea și uitarea ?

Zicea un mare scriitor (Ștefan Zweig) : „Nu există fericire mai mare pentru soarta unui om decât să-și descopere, la mijlocul existenței sale, în anii creatori ai maturității, scopul propriei vieți”. Dar, mutatis mutandis, adăugăm noi, nu este pierdere mai mare pentru destinul unui om decât să-și întrerupă, în anii creatori ai maturității, activitatea care era scopul propriei sale vieți.

Dar Octavian Neamțu trăiește, trebuie să trăiască, prin ceea ce a lăsat urmașilor : o muncă plină de elan și generozitate, pusă în slujba școlii sociologice românești. Și urmașii îi vor aprecia strădaniile, îi vor desăvârși convingerile. Viața își urmează cursul firesc. „Nimic nu ar putea întrerupe vreodată dinamismul cultural la unui străvechi popor cu o mare tradiție spirituală, capabil, să atingă, în orice domeniu, ritmurile și vîrfurile cele mai înalte”, scria el, sondînd mecanismele de continuitate ale formelor esențiale de conviețuire umană.

Sociolog și pedagog, jurist și literat, spirit creator, dinamic și generos, receptiv la nou, Octavian Neamțu a fost, în pofida modestiei sale, o personalitate de elită, reprezentînd contribuția Banatului la cultura românească. De aceea încercăm să-l readucem în memoria celor care l-au cunoscut și să-l aducem în atenția mai tinerelor generații, care nu l-au cunoscut. Dar pot fi conturate — disociat — o copilărie plină de gingășii, o

adolescență încercată de incertitudini și contradicții, o maturitate temeinic așezată, coexistind într-un spațiu sincretic, contopind asemănările și deobirile, pentru a exprima identitatea unui om?

Sigur, nu voi fi eu alesul care, îndrăznind, să pot pătrunde în tănuite zone, pentru a descifra ceea ce este mai fascinant în structura aceluia pe care l-am cunoscut sub numele de Octavian Neamțu. De aceea nu voi configura o biografie exhaustivă, un profil psihologic inedit. Voi trasa doar câteva linii pentru un profil reflectat în conștiința unui contemporan...

Octavian Neamțu s-a născut la 6 decembrie 1910, în orașul Caransebeș. Tatăl său Gheorghe Neamțu, învățător, a fost unul din luptătorii bănățeni pentru apărarea ființei naționale și pregătirea unirii cu țara. În efervescența zilelor de preluare a puterii, la sfârșitul primului război mondial, Gheorghe Neamțu s-a remarcat în organizarea gărzilor naționale, în Caransebeș și împrejurimi, gărzi menite să restabilească ordinea și, mai ales, să înfrângă manevrele diversioniste.

A terminat liceul „Traian Doda” din Caransebeș (1928). Avea o înfățișare plăcută și un aer de distincție în toată ființa și comportarea sa. Premiant din clasa întâi până la terminarea liceului, s-a remarcat și în cadrul societății literare „Nicolae Iorga” de la acest liceu.

Aparența liniștită, calmă, a manifestărilor sale sugera imaginea unui riu de pustă cu domoală curgere, dar nu lipsit de învăluiri în adâncimi. Oricine putea fi tentat să atribuie sfielii sale funcționalitatea unui scut împotriva a ceea ce ar putea fi, în mediul ambiant, insolent și agresiv. În orice împrejurare avea o ținută aparte, o armonie a mișcărilor și a vorbirii. Simpla sa prezentă era, oriunde, o lecție de bună purtare. Și ostilitățile le întâmpina cu calm derutant. Izbucnirile violente nu erau corelative cu etica sa structurată pe cumpătare și decență.

La anii adolescenței, când spiritul de atașament se manifestă cu aceeași forță ca și spiritul de combativitate, e greu de luat o hotărâre. Tânărul Octavian Neamțu, absolvent de liceu, trebuia să aleagă o facultate la Universitatea din București. Bun la toate, ce să aleagă? Toate științele sînt frumoase... După inerente frământări, se decide pentru „științele culturii umane”, acordind preferință „științei societății”.

Dotat și receptiv, a studiat cu zel însușindu-și cunoștințele vremii sale, la care, mai tirziu, el însuși va aduce anumite emendări și adăugiri.

În 1931 obține licența în filosofie-sociologie. Peste doi ani ia licența în drept. În 1935 trece examenul de capacitate pentru învățămîntul secundar. În 1947 își susține teza de doctorat sub conducerea savantului profesor Dimitrie Gusti. Tratatul „Sociologia culturii poporului”, obține calificativul „magna cum laude”.

Metodic prin fire și educație, Octavian Neamțu își începe activitatea științifică și publicistică din anii studenției. Copilul suav, adolescentul de o gingașie particulară, bărbatul de o impunătoare eleganță sufletească, își menține candoarea copilăriei, dar în toate etapele ceea ce îl reprezintă cu pregnanță este o obstinație a hotărîrilor, o siguranță a pasului pe cărările optate.

A scris foarte mult, aproape o jumătate de secol (1928—1976), articole, eseuri, studii temeinice, traduceri...

A scris pentru că avea ceva de spus. Însuși scrie confesiv în una din lucrările sale, publicată înainte de moarte: „Ceea ce spun este nu numai posibil, ci, mai mult decât atât, ceea ce spun este necesar“ („*Domeniul activității cultural-educative*“, Oradea, 1973, p. 205). A colaborat la foarte multe reviste și ziare, ca: Azi, Omul liber, Timpul, Ecoul, Excelsior, Curierul echipelor studentești (redactor), Informația Bucureștiului, Sociologia românească, Arhiva pentru știință și reformă socială, Albina, Revista de pedagogie, Îndrumătorul cultural, Familia, Volk und Cultur, Magazin istoric, Viața românească etc. Printre cercetările științifice a găsit răgaz și pentru literatură. A tradus din limba maghiară cîțiva autori cunoscuți: Illyés Gyula, Darvas József, Nagy István, Örkeny István, Gárdonyi Géza ș.a.

Dar activitatea care-l reprezintă pe Octavian Neamțu se înscrie în domeniul științelor socio-culturale. Atras de prodigioasa activitate a profesorului Dimitrie Gusti, Neamțu se dedică cercetărilor sociologice. Începînd din anul 1931, cînd a devenit membru activ al Institutului Social Român, el a ocupat diferite funcții de răspundere și îndrumare în cercetările sociologice (bibliotecar al Seminarului de sociologie la Universitatea din București; secretar al Serviciului social; inspector al Fundațiilor culturale; director cercetător științific; secretar al primului Colocviu național de pedagogie; conferențiar la Centrul de cercetare pedagogică și perfecționare a personalului didactic din învățămîntul profesional și tehnic; cercetător științific la Centrul de documentare al Academiei Române etc., etc.). Octavian Neamțu a participat activ la viața culturală a timpului său, cu articole nelipsite de verb polemic, dar definite prin acel echilibru care dă întotdeauna cîștig de cauză ideii. Una din atributele esențiale ale scrisului său este larga comprehensiune a fenomenului cultural văzut în organica lui corespondență cu factorii determinați, atent studiați și mereu raportați la dezvoltarea lor prezentă și de perspectivă. Lucrările care-i poartă semnătura nu sînt teoretizări „în abstracto“, ci repere sigure în activitatea de cercetare și cunoaștere fiind, nu o dată, prin modul nou în care pun problemele, deschizătoare de crumuri“ (vezi rev. Familia, Oradea, seria V, an. 12 (112), nr. 7 (131), iulie 1976, p. 15).

În 1934 prof. D. Gusti organizează echipele studentești, cu scopul de a lucra direct cu marea masă a tărînimii. În acest cadru, Neamțu a avut un rol remarcabil. Printre aprecierile pe care el le făcea, privind „dinlăuntru“ viața acestor echipe, găsim și următoarele: „În climatul de dăruire sinceră, de participare voluntară și totală la această muncă, nu rezistau cei orientați spre arivism, spre carierism și nici cei infectați de huliganism, terorism, fascism... Unii ca aceștia au fost demascați și îndepărtați“. Confirmîndu-l, cu îndrăzneală și talent, Miron Radu Paraschivescu scria în vara anului 1938: „Echipele studentești reprezentau o acuzare fățișă adusă celor care pregăteau la noi calea fascismului“.

În colaborare cu Ovidiu Bădină, Octavian Neamțu a tipărit admirabila monografie: „*Dimitrie Gusti*” — *viață și personalitate* (Editura Tineretului, București, 1967). O lucrare documentată, edificatoare și frumos scrisă. Adierile de duioșie și tentă romantică, din unele pagini, nu împietesc obiectivitatea științifică. Este o analiză critică de stări și fapte din vremea lui Gusti care, pentru ceea ce a făcut în interesul poporului, ne-a servit intereselor și fluctuațiilor politice ale vremii, merită să fie așezat la locul său între cei mai valoroși cărturari români. De fapt, cartea nu este atât monografia unui om cât, mai mult, prezentarea unei etape istorice sfârșite de lupte intensive în sumbrele întinderi ale fascismului. Intemeietorul unei sociologii militante, prin cunoaștere și acțiune social-culturală, Dimitrie Gusti a fost președinte al Academiei Române și al Consiliului național de cercetări științifice, președinte al Institutului Național Român și al Institutului Social al Națiunilor, profesor la mai multe universități, organizatorul „Muzeului satului” din București, unic în felul său (1936), organizatorul pavilioanelor României la expozițiile internaționale de la Paris și New-York (1937 și 1939), etc. Octavian Neamțu s-a bucurat de aprecierea profesorului Gusti și a lucrat cu pasiune, fără ostentație, cu maestrul său ca și alți străluciți cercetători în acest domeniu (Petre Andrei, Ion Setlăceș, H.H. Stahl, G. Vlădescu-Răcoasa ș.a.). În 1938, echipele de cercetări sociologice cuprindeau 850 monografiști, efectuând simultan cercetări în 60 de sate, reprezentând unul din cele mai puternice sisteme de cercetare sociologică pe plan mondial, adică cercetare multidisciplinară pe teren. Cercetările particulare în diferite domenii, coordonate în sociologia monografică (N. Cornățeanu — domeniul agrar, Const. Brăiloiu — folclor muzical, Fr. Rainer, G. Breazu, H. Brauner — antropologie etc.) iau aspecte metodologice, inovatoare.

În această ambianță se formează și se ridică Octavian Neamțu. El continuă să lucreze pe acest drum, aducând însă esențiale reconsiderări principiale și metodologice, într-o viziune mai clară a cursului istoriei. Nu sînt trecute cu vederea nici unele idei depășite ale profesorului, dar sînt explicate în contextul vremii sale. Gusti, după aprecierea lui O. Neamțu, a fost un om de știință realist. Tezele sale au fost tezele unui democrat urmărind dreptatea și progresul în cadrul societății burgheze. Accentul este pus pe caracterul istoric al faptelor.

Octavian Neamțu a lucrat de la început sub îndrumarea profesorului Gusti. Totuși studiile și cercetările sale și ale altora, au o pregnantă notă personală. El scrie în monografia amintită: „Formal, toate monografiile realizate sub egida Institutului Social Român au păstrat în alcătuirea lor scheletul propus de Dim. Gusti, care constituie într-un anumit sens un mod organizat de abordare a realității. Însă, în procesul cercetării propriu zise, cercetătorii, în funcție de pregătirea lor teoretică și de specialitate, au reușit să sesizeze laturi deosebite, să facă unele clasificări, să prezinte grafic aspecte și stări diverse ale fenomenelor cercetate și chiar să tragă unele concluzii (p. 187).

S-a intenționat organizarea unui sat românesc model, dar în condițiile orînduirii burghezo-moșierești aceasta nu s-a putut realiza, scrie Octavian Neamțu. În scrisul său surprindem viziunea altei orînduirii, pe care n-a mai prins-o.

El abordează un cîmp vast de investigații, combătînd prejudecăți, reevaluînd concepte din domeniul cultural-educativ: „Cultura ca acțiune socială. Cultură și educație. Influența educațională a comunităților de masă. Teatrul. Sportul. Turismul. Cultura socială și tineretul. Modernizarea omului în agricultură. Încadrarea în muncă și în viața socială. Modernizarea vieții rurale”... Filosoful Octavian Neamțu se hrănește din viață, din vicisitudinile și perspectivele ei, pe care le interpretează ca sociolog și le exprimă, cu mijloacele artei, ca scriitor. „Promovăm, scria el, în locul ideii de cultură de masă ca activitate de răspîndire a unor cunoștințe, ideea despre cultură ca activitate umană îndreptată conștient spre realizarea unor scopuri sociale, stabilite și acceptate în mod deliberat”. Căminul cultural, Casa de cultură, Clubul trebuie să scoată omul din postura de simplu „auditor” sau spectator, făcîndu-l activ, creator de bunuri culturale. În numeroase articole și cărți, el vorbește de „reevaluarea conceptelor de cultură, educație și curățirea lor de „buruiana fals-intelectuală, care le-a diformat secătuiindu-le de dinamism”.

Octavian Neamțu a cunoscut bine și manifestările religioase, implicate în desfășurarea vieții sociale, interpretîndu-le cu onestitate științifică și validîndu-le aspectele pozitive. În cercetările sale pe teren a beneficiat de colaborarea multor preoți, în condiții de încredere și respect reciproc. Om de înaltă ținută morală, a fost înțelegător și generos cu oamenii cu care a ajuns în relații de muncă, dar combativ și neînduplecat cu nedreptatea și silnicia. Întreaga sa ținută a fost, fără exagerare, o emoționantă pledoarie pentru omenie. Aceasta este, poate, însăși opțiunea sa existențială.

Și-a sfîrșit periplul pămîntesc în ziua de 15 iulie 1976, în București.

Dar Octavian Neamțu n-a fost numai atît cît am putut spune într-un spațiu limitat. Va veni, desigur, altul mai bine informat și, privindu-l din perspectiva depărtării, îl va așeza la locul care i se cuvine în istoria culturii noastre.

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

HOTĂRIRI ALE SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTOOXE ROMÂNE

În ziua de 18 ianuarie a avut loc ședința extraordinară a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în prezența domnului prof. Nicolae Stoicescu, ministrul Cultelor.

În cadrul lucrărilor, P. F. Patriarh Teoctist a depus Sfîntului Sinod cererea de retragere la pensie din motive de sănătate și vîrstă înaintată — o hotărîre fermă și ireversibilă, de o impresionantă demnitate.

Sfîntul Sinod a luat act de această cerere și hotărît, potrivit canoanelor și Statutului Bisericii Ortodoxe Române, constituirea unei locotenente, alcătuită din trei mitropoliți aflați în funcție: Î.P.S. Antonie al Ardealului, Î.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, completată cu un episcop eparhiot, P.S. Episcop Timotei al Aradului și un episcop-vicar: P.S. Episcop Vicar Roman Ialomîțeanul. Locotenența urmează să funcționeze, potrivit rînduielilor canonice și bisericești, pînă la alegerea noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În aceeași ședință, Sfîntul Sinod a aprobat cererea de retragere a Prea Sfîntului Episcop Emilian Bîrdaș de la administrarea Episcopiei Alba Iuliei și rămînerea sa la dispoziția Sfîntului Sinod.

Sfîntul Sinod a simțit demult nevoia unei reînnoiri privind numiri de noi ierarhi, însă acest lucru a fost stagnat de vechiul regim dictatorial. În noile condiții de adevărată libertate religioasă, acest lucru a început la aceeași ședință, prin alegerea P. C. Părinte conf. Ioan Mihălțan de la Institutul teologic universitar din Sibiu, ca arhiereu-vicar la Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, cu titlul de „Bihoreanul“.

În ședința din 13 februarie 1990, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a reluat în dezbatere problema alegerii și numirii altor episcopi și arhierei vicari în cadrul eparhiilor componente Patriarhiei române.

Astfel, la propunerea mitropoliților și episcopilor titulari și după cercetarea canonică aferentă, au fost aleși alți trei episcopi vicari și respectiv un arhiereu vicar, după cum urmează: P. Cuv. Arhim. Serafim Joantă, ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, P. Cuv. Protos. conf. dr. Daniel Ciobotea, ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, P. Cuv. Arhim. Casian Crăciun, ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Dunării de Jos și P. Cuv. Andrei Andreicuț, ca arhiereu vicar al Episcopiei Alba Iuliei.

UNITATEA ÎN LIBERTATE CHEMAREA SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Victoria revoluției recente din România a adus întregului popor darul sfînt al libertății, democrației și demnității umane. Bucurîndu-ne de aceste cuceriri, avem datoria cu toții de a păstra și consolida sfînta unitate de credință a Bisericii noastre strămoșești. Această unitate de credință va contribui, ca și în trecut la întărirea unității naționale a poporului român. Pentru aceea, chemăm pe toți slujitorii Sfintelor Altare și pe dreptmăritorii noștri creștini să vegheze la păstrarea unității Bisericii noastre.

Cei care ar încerca să dezbine Biserica, săvîrșesc un mare păcat : „În adevăr, cînd între voi sint zavistii, certuri și dezbinări, nu sînteți voi lămășiți și nu trăiți voi în felul celorlați oameni ?” (I Corinteni 3,3), „Au doară, s-a împărțit Hristos ?” (I Corinteni I, 13).

Numai unitatea în libertate, în spiritul Evangheliei, va fi de folos Bisericii și patriei („Vestitorul Ortodoxiei Românești”, nr. 3/1990, p. 1).

PATRIARHIA ECUMENICĂ ÎN SĂRBĂTOARE

De curînd, pe Temeiul autorizației primite din partea autorităților turcești, în Fanar-Istambul, centrul Patriarhiei ecumenice, s-a reconstruit seriul administrativ mistuit de un incendiu încă în anul 1941. Faptul acesta a îmbrăcat o semnificație deosebită, marcînd pe de-o parte stadiul pozitiv al relațiilor Patriarhiei ecumenice cu forurile de stat, pe de altă parte capacitatea sa de a răspunde exigențelor legate de funcțiile ce-i revin.

Pentru marcarea festivă a evenimentului s-a decis înagurarea sărbătorească a nou construitului imobil, în duminica din 17 decembrie 1989. Au fost invitați reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe și ai celorlalte Biserici creștine, ai marilor organizații bisericești internaționale. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Înal Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae al Banatului.

Programul a debutat prin sfînta liturghie oficiată în catedrala „Sfîntul Gheorghe”, de S. Sa Patriarhul Dimitrie al Constantinopolului, înconjurat de P. F. Patriarh Partenie al Alexandriei, P. F. Mitropolit Dorotei al Cehoslovaciei, P. F. Arhiepiscop Ioan al Finlandei, de alți arhieri, preoți și diaconi. Despre însemnătatea praznicului a predicat arhimandritul Meliton Karas, secretarului Sfîntului Sinod constantinopolitan.

Au fost de față, pe lîngă invitații oficiali, numeroși credincioși localnici precum și grupuri de credincioși veniți din Grecia sau din alte țări.

După încheierea sfîntei liturghii s-a procedat la inaugurarea noii clădiri, patriarhale. S-a săvîrșit slujba sfîntirii apei și s-a sfîntit întregul local. S. Sa Patriarhul Dimitrie a rostit o cuvîntare ocazională în care a mulțumit autorităților de stat — reprezentate prin guvernatorul Istambulului — pentru bunăvoința arătată și a subliniat importanța momentului.

Un dejun bogat — la care au participat pe lângă delegații oficiali numeroși alți invitați — a marcat sfârșitul festivității. S-au rostit toasturi și scurte cuvântări.

Luni 18 decembrie S. Sa Patriarh Dimitrie a primit în audiență pe reprezentanții Bisericii Ortodoxe, pe ierarhii Patriarhiei ecumenice și pe reprezentanții grupului de credincioși veniți din Grecia. În cursul întrevederii sale cu patriarhul ecumenic, Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a prezentat mesajul scris al Prea Fericitului Patriarh Teoctist însoțit de prețioase daruri și a dat expresie dorinței Bisericii Ortodoxe Române de a conlucra în toate problemele de interes comun. La rîndul său, S.Sa Patriarhul Dimitrie a cerut să se transmită mulțumiri pentru mesaj și daruri și a formulat calde aprecieri la adresa Bisericii Ortodoxe Române și poporului român.

Pe parcursul șederii la Istambul delegatul ortodox român a luat contact cu ierarhii Patriarhiei ecumenice, cu reprezentanții celorlalte Biserici Ortodoxe, cu alți invitați. Printre problemele discutate, pe primul loc s-au aflat pregătirile pentru Sfîntul și Mare Sinod Panortodox.

CONFERINȚA BISERICESCA INTERNAȚIONALĂ

În zilele de 5—8 septembrie 1989, la Moscova s-au desfășurat lucrările Conferinței bisericesti științifice internaționale, închinată împlinirii a 400 ani de la înființarea Patriarhiei Ruse. La această conferință au participat cca. 200 invitați.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte pr. prof. Mircea Păcurariu de la Institutul teologic din Sibiu și pr. prof. Nicolae Necula de la Institutul teologic din București.

În ședința de deschidere s-a dat citire mesajului adresat participanților de S. Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii.

În cadrul lucrărilor, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au prezentat referatele: „Mitropolitul Dosoftei al Moldovei și controversa liturgică din secolul al XVII-lea” (pr. prof. Mircea Păcurariu) și „Instituția patriarhului în Biserica Ortodoxă” (pr. prof. Nicolae Necula) (preot. Ștefan Buchiu)

AL VI-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

Între 30 august — 5 septembrie 1989, la Sofia (Bulgaria) a avut loc cel de al VI-lea Congres internațional de studii sud-est europene. Congresul a fost organizat de Asociația de studii sud-est europene, cu sediul la București, avînd ca secretar general pe prof. dr. Virgil Cîndea. Au participat cca. 800 specialiști în domeniul istoriei și cel al culturii privind sud-estul Europei.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și Î.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei Reprezen-

tanții Bisericii Ortodoxe Române au susținut următoarele comunicări : „Biserica Ortodoxă Română și relațiile ei cu Bisericile din Balcani și cu Orientul creștin între secolele al XIV-lea și al XVIII-lea. Aspecte social-culturale“, precum și „Despre Sf. Cuvios Gherman din Dacia Pontică“ (Î.P.S. Mitropolit Antonie) ; „Mănăstiri din Carpați. — vechi centre ortodoxe de spiritualitate și cultură românească“ (Î.P.S. Mitropolit Nestor).

Cu prilejul participării la acest Congres, înalții ierarhi români au fost primiți de S.Sa Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Următorul Congres internațional de studii sud-est europene va avea loc în anul 1990, la Madrid (Spania) (preot. Ștefan Buchiu).

SEMINAR PENTRU DEZARMARE

Între 9—13 octombrie 1989, Conferința Creștină pentru Pace a organizat în localitatea Zweifall (R. F. Germania), un seminar pentru dezarmare.

Au participat delegați din partea Comitetelor regionale și a Bisericilor membre ale CCP.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de pr. prof. dr. Dumitru Popescu, rectorul Institutului teologic din București și diacon asist. Ioan Sauca de la Institutul teologic din Sibiu.

Au fost dezbătute următoarele trei teme : 1. Denuclearizarea în mileniul III. Rolul ambelor alianțe militare din Europa și realizarea acestui scop ; 2. Situația actuală și sarcinile viitoare ale mișcărilor pentru pace având în vedere semnificația tot mai mare a rolului oamenilor ; 3. Consecințele pentru activitatea ulterioară a CCP (în totalitate sau pentru comitetele regionale și Bisericile membre).

La lucrările seminarului au fost invitați specialiști în problemele dezarmării.

În intervențiile lor delegații Bisericii Ortodoxe Române s-au referit la propunerile României privitoare la dezarmare și au insistat asupra rolului pe care fiecare națiune, indiferent de mărimea ei, trebuie să-l aibă în preocupările pentru dezarmare și pentru apărarea păcii (preot Ștefan Buchiu).

SCHIMBAREA DENUMIRILOR CURIEI ROMANE

Reforma Curiei romane a intrat în vigoare la 1 martie 1989. În comparație cu aceea din 1967, ea reflectă fuzionarea sau supimarea unor organisme și schimbarea denumirilor.

Astfel, locul „Secretariatelor“ a fost luat de „Consiliile pontificale“ : 1. Pentru promovarea unității creștine ; 2. Pentru dialogul interreligios ; 3. Pentru dialogul cu necredincioșii.

Schimbarea denumirilor mai ușurează și faptul că un astfel de „Consiliu pontifical“ se află pe picior de egalitate cu celelalte dicastere, în special cu „Congregația pentru doctrina credinței“. Aceasta din urmă nu va mai lua nici o hotărâre fără a se consulta cu „Consiliul pontifical“, ori de câte ori „un subiect tratat în interiorul Bisericii Romano-Catolice (va avea) o implicație ecumenică“ și ori de câte ori „dialogul ecumenic (va aborda) probleme doctrinare“ — după cum a precizat S. Sa Papa Ioan-Paul II în mesajul adresat participanților la Adunarea plenară mixtă, convocată pentru a studia „Bilanțul angajamentului ecumenic al Bisericii Romano-Catolice — perspective de viitor“ (SOEPI, nr. 16/21 aprilie 1983, p. 9).

INSEMNĂRI DESPRE CEL MAI VECHI MANUAL DE DREPT BISERICESC

În anul 1979 se împlineau douăzeci și cinci de ani de arhierie ai mitropolitului grec Barnabas de Kitrus, autor a numeroase studii de drept bisericesc. Cu această ocazie i s-a consacrat un volum omagial, alcătuit din studii de drept bisericesc și Istorie bisericească, publicat la Atena în anul 1980 (*Timitikon Afieroma eis ton mitropolitin Kitróus Varnavan epi ti 25-etiridi tis arhierateias tou* = *Volum omagial închinat mitropolitului Varnava de Kitrus la a 25-a aniversare a arhieriei sale*). Prefațat de mitropolitul Pantelimon Rodopulos, profesor de Drept bisericesc la Universitatea din Tesalonic, volumul cuprinde următoarele : a) douăsprezece scrisori adresate mitropolitului Varnava de către Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe, între care și patriarhul de atunci, Iustin al Bisericii Ortodoxe Române (la p. 19), cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de arhierie de către ierarhul grec ; b) o prezentare biografică a ierarhului Varnava de către mitropolitul Dionysios Ladopulos de Neapolis și Stavrupolis (pp. 27—42) ; c) 19 studii semnate de ierarhii și profesorii greci, precum și cei doi profesori sirbi.

Unul dintre cei doi profesori sirbi, dr. Blagota Gardasevici, pe atunci decan al Facultății de Teologie din Belgrad, semnează studiul intitulat „Cel mai vechi manual de Drept bisericesc ortodox. Autorul lui : Eftimie sau Eugen Iovanovici“ (pp. 147—160).

Din studiul profesorului Bl. Gardasevici, aflăm că autorul celui mai vechi manual de Drept bisericesc ortodox a fost Eftimie sau Eugen Iovanovici, născut în anul 1775 la Novi Sad și trecut la cele veșnice „pe la sfîrșitul lunii decembrie 1852“ (pp. 150—152). Iovanovici a studiat dreptul, „după toate probabilitățile la Pesta“ și a fost parlamentar, avocat, judecător și președinte al Tribunalului din Novi Sad (p. 159).

Manualul de Drept bisericesc ortodox al lui Iovanovici a fost tipărit la Novi Sad, în două cărți sau volume, în anul 1844. Prima carte poartă titlul : „*Načatki cerkovnago prava drevnija pravoslavnija vostocnija Cerkve*“ (*Principii de Drept bisericesc ale Bisericii Ortodoxe vechi răsăritene*), iar al doilea : „*O vsch svjaštenih že i mirskih, s osobnim o bračje rasuždenijem*“ (*Despre toate cele sfinte și cele lumești, cu deosebire despre judecata în căsătorie*).

După prof. dr. Bl. Gardasevici, „deja de la prima pagină a operei respective“ adică a manualului, se poate afirma cu certitudine că autorul acestuia este Eftimie Iovanovici.

Inițial, manualul lui Eftimie Iovanovici urma să aibă și un al treilea volum, însoțit de un indice de materii, în ordine alfabetică, pentru întreaga lucrare. Aceasta se poate vedea, de altfel, din însăși introducerea primei cărți (p. 154) și din cele afirmate de Eftimie Iovanovici în răspunsul său la critica lui Constantin Bogdanovici care criticase primul volum al manualului lui Iovanovici (p. 153).

Deși cartea a treia a manualului lui Iovanovici fusese „gata, în întregime, spre tipărire, în toate privințele“, acesteia nu i-a mai fost dat să vadă lumina tiparului, „din motive pur economice“. În sprijinul acestei aserțiuni Bl. Gardasevici arată că Eftimie Iovanovici a plătit chiar din banii săi, proprii, suma de 1300 florini, pentru editura primei cărți a manualului.

În primul volum Eftimie Iovanovici tratează „despre persoane“ (p. 156), iar în al doilea despre „obiectele necesare la liturghie și despre legiuirile civile privitoare la dreptul de proprietate“. În fine, cartea a treia urma „să cuprindă procedura bisericească și civilă de emitere a pedepselor“ (p. 156).

Autorul studiului ține să evidențieze, mai ales, justetea cu care Eftimie Iovanovici și-a intitulat lucrarea „Drept bisericesc“ (s.n.) al Bisericii Ortodoxe. Și, pe bună dreptate, căci în manualul lui Iovanovici este cuprins nu numai dreptul canonic al Bisericii până în secolul X, ci și legislația civilă, ce se găsește în Nomocanon. Din acest punct de vedere, el a servit, în afară de alte motive și ca indicație pentru denumirea de astăzi a disciplinei : Dreptul bisericesc. În ciuda acestui adevăr — constata același Bl. Gardasevici — „mulți istorici și canoniști ignoră încă lucrarea aceasta, fie în mod general, fie cu privire la conținutul și la anul editării ei, atribuind-o complet altor persoane.“

Cu toate că, în prezent, manualul lui Eftimie Iovanovici are „mai mult valoare istorică decât științifică“, aceasta rămâne totuși, „primul manual de Drept bisericesc ortodox în toată lumea ortodoxă, ce abordează Dreptul bisericesc după un sistem oarecare“ (p. 153). Așa explică Bl. Gardasevici de ce până în prezent, „mulți canoniști îndeosebi din Occident, atunci cînd vorbesc despre Dreptul Bisericii Ortodoxe, folosesc, în cea mai mare măsură, lucrarea aceasta a lui Eftimie Iovanovici“ (p. 160).

Fiind cel mai vechi manual de Drept bisericesc ortodox, lucrarea lui Iovanovici a servit „direct sau indirect, ca model în sistematizarea și selectarea materialului, pentru mulți autori de manuale de Drept bisericesc“. Iar printre „autorii“ de manuale de Drept bisericesc, care au folosit ca model lucrarea lui Iovanovici, profesorul Bl. Gardasevici îl citează pe eruditul ierarh român Andrei Saguna, cu două din lucrările sale.

Prima lucrare, „Elementele dreptului canonic“, a fost tipărită de Saguna la Sibiu, în anul 1854. A doua lucrare a aceluiași ierarh român poartă titlul „Compediu de Drept canonic“ și a fost tipărită prima oară în anul 1868. Se cade aici să aduăgăm că a doua lucrare a lui Saguna a fost tradusă în trei limbi : germană, rusă, și sîrbă. În limba germană a fost tradusă de către profesorul A. Sentz de la Academia de Drept din Sibiu (cf.

pr. prof. dr. Ioan I. Ică, *Relațiile între ortodocși și luteranii din România din secolul XVI până astăzi*, în „Mitropolia Ardealului“, nr. 1/1930, p. 63), în limba rusă, în revista „Hristianskoe Čtenie“ (Citire creștinească) din anul 1872, iar în limba sîrbă, „cu diferite titluri“ în revista din Belgrad, „Pravoslavie“ (Ortodoxia), din anul 1911/1912. Așadar, a doua lucrare a luminatului și patriotului ierarh transilvănean devenea un instrument de lucru pentru canoniștii ortodocși ruși și sîrbi, precum și cei din Occident, cunoscători ai limbii germane. Iată, deci, o valoroasă contribuție a unuia dintre „marii canoniști români“ (pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 101) la Dreptul bisericesc Ortodox, ce nu a fost reliefată, din păcate, așa cum se cuvenea, pînă în prezent.

Firește n-ar fi lipsit de interes să se vadă în ce măsură a fost mitropolitul Andrei Saguna în cele două lucrări ale sale, manualul lui Eftimie Iovanovici.

Se mai afirmă, bunăoară, că și de la Melchisedec Ștefănescu ar fi rămas, în manuscris un manual de „Drept canonic“ (cf. pr. Scarlat Porcescu *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 307).

Sarcina de a stabili aceste conexiuni revine, însă, canoniștilor ortodocși români de astăzi, urmași ai ilustrului lor înaintaș, Andrei Saguna, cel care mărturisea că a „încărunțit în studiul canoanelor și în asemănarea textelor grecești, române, slave și latine ale canoanelor bisericești...“

pr. dr. IOAN DURA

VIAȚA BISERICĂȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

ALEASA CINSTIRE MARTIRILOR REVOLUȚIEI ROMĂNEȘTI

Redeșteptarea la viață a întregului popor român — urgisit și înlănuțit timp de aproape cinci decenii de cea mai cumplită dictatură înregistrată în istorie — rămâne în memoria meleagurilor noastre ca cel mai elocvent act de voință și demnitate, cu puternice trimiteri retrospective la acele zile extraordinare ale Revoluției din decembrie 1989. Ne vom reaminti mereu, cu emoție și profundă durere, de morții noștri, de acei eroi-martiri care au înfruntat cu piepturile goale brațul înarmat al tiraniei ucigașe. Lor le sintem datori mereu cu o privire în urmă, cu un gând pios de recunoștință, cu rugăciunile noastre smerite pentru odihna sufletului lor candid, ca martiri ai neamului românesc.

Hotărîrea conducerii țării pentru comemorarea eroilor Revoluției în fiecare zi de vineri și ridicarea de monumente în orașele-martir Timișoara și București, ca și în alte localități, a exprimat dorința generală de a immortaliza jertfa celor căzuți în lupta pentru libertate și demnitatea poporului român.

Municipiul martir al Timișoarei a găzduit, într-o atmosferă aparte, în ziua de 12 ianuarie 1990, cea dintîi adunare solemnă de comemorare a martirilor Revoluției. Zeci de mii de locuitori de toate vîrstele și preocupările, de toate confesiunile și religiile existente pe aceste meleaguri, cu luminări aprinse și suflelele cernite de durere, au umplut Piața Victoriei, de la Opera de Stat pînă în incinta catedralei mitropolitane.

În această atmosferă de tăcută reculegere sufletească, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi, a oficiat parastasul închinat memoriei celor ce ne-au restituit, cu prețul vieții, adevărata libertate, după atîtea decenii de teroare și groază. După încheierea serviciului religios au fost rostite numeroase cuvîntări, de către I.P.S. Mitropolit Nicolae, Întîistătătorul eparhiei, de reprezentanți ai autorităților de stat și de slujitorii de frunte ai celorlalte confesiuni și religii, care au evocat virtuțile poporului român, credința sa fermă într-un viitor luminos, pe măsura aspirațiilor sale ce trebuiau să se împlinească spre a pune capăt tiraniei, precum și recunoștința noastră, a celor de azi, ca și a generațiilor viitoare, față de cei ce și-au jertfit viața pentru victoria acestor idealuri sacre.

Comemorarea martirilor Revoluției românești — înscrisă deja la un loc de cînst în tradiția cultului strămoșilor — a înregistrat un alt mo-

ment solemn în ziua de 3 februarie 1990, la împlinirea a 40 zile de la jertfa lor închinată poporului român. La Cimitirul Eroilor din Timișoara, un sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Stelian Borza de la parohia Timișoara V-Mehala, a oficiat slujba de pomenire a eroilor, cu participarea corului elevilor Seminarului teologic din Caransebeș, dirijat de P.C. Părinte Nicolae Belean, directorul școlii, care a intonat răspunsurile liturgice.

În prezența municipalității locale, a unei imense asistențe, I.P.S. Mitropolit Nicolae a rostit cuvîntul comemorativ, în care a subliniat că eroii s-au jertfit pentru libertatea și demnitatea întregului nostru popor, îndemnînd la rugăciune pentru odihna sufletului celor căzuți și deopotrivă la fapte demne de idealurile lor.

Momentul comemorativ a continuat în fața catedralei mitropolitane, cu un nou parastas oficiat de cadre didactice ale Seminarului teologic din Caransebeș, în aceeași atmosferă de pioasă reculegere a tuturor celor prezenți. Cu lacrimi în ochi și durere în suflet, a fost depusă o coroană de flori pe locurile unde au căzut martirii rămași de neuitat, iar o placă de marmoră imortalizează numele tînărului Sorin Leia, stîns eroic în 18 decembrie 1989 pe treptele catedralei mitropolitane. După un scurt cuvînt rostit de P.C. Părinte prof. Sorin Cosma, glasurile tînere ale seminarisților au intonat un mănunchi de imnuri religioase și patriotice, ascultate cu emoție de toți cei prezenți, iar doi dintre elevi au recitat versuri proprii, închinare eroilor din decembrie.

Festivitatea comemorativă luat sfîrșit cu rugăciunea Tatăl nostru, rostită în genunchi și în comun de întreaga asistență îndoliată.

HIROTONII

În cursul lunilor ianuarie și februarie 1990, clerul eparhiei a fost întregit cu alți tineri licențiați ai Institutului teologic universitar din Sibiu, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae procedînd la hirotonirea lor, după ce au fost numiți de Consiliul Eparhial pe seama oficiilor bisericești vacante recent :

— *Diaconul Gheorghe Cristescu*, hirotonit preot în ziua de 31 ianuarie 1990 pe seama parohiei Lugoj ;

— *Ioan Danciu*, hirotonit diacon în 31 ianuarie, iar preot în ziua de 1 februarie a.c., pe seama parohiei Bărateaz, din protopiatul Timișoara ;

— *Eugen Murgu*, hirotonit diacon în ziua de 28 februarie a. c., pe seama catedralei mitropolitane din Timișoara.

După efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, clericii hirotoniți recent au primit îndrumările necesare din partea Consiliului Eparhial, fiind instalați în parohiile pe seama cărora au fost numiți.

BOTEZUL UNOR COPII ABANDONAȚI

După mai bine de patru decenii, în care Biserica noastră dreptmăritoare a trăit tragedia vexațiilor și discriminărilor dictaturii totalitariste și ateiste, grație Revoluției românești de eliberare ea își găsește locul și rosturile în societatea noastră aflată în plin proces de reconstrucție. Dacă atîta vreme activitatea ei a fost urgîsită și restrînsă la incinta lăcașurilor de închinare, acum, sub auspiciile adevăratei libertăți religioase, Biserica noastră își poate desfășura nestingherit întreaga ei lucrare harismatică, învățătoarească și de caritate socială în toate mediile și locurile interzise odinioară de regimul ateist. Două recente evenimente constituie exemple concludente.

Astfel, în duminica din 28 ianuarie 1990, P.C. Părinte Constantin Micu, consilier eparhial, s-a deplasat la Leagănul de copii din Timișoara (str. Horațiu), unde, în acord cu Direcțiunea spitalului, a procedat la botezarea a nouă copii abandonati, în prezența personalului sanitar și a unor medici sosiți din Italia cu ajutoare constînd în medicamente și alimente.

Cîteva zile mai tirziu, în 10 februarie 1990, la Spitalul de copii din Sinnicolaul Mare a avut loc un eveniment similar : botezul a 11 copii abandonati, oficiat de preotul Gheorghe Sutac de la parohia menționată, care, împreună cu dl. dr. Ludovic Petru Hoffbauer, șeful secției, au avut inițiativa creștinării acestor copii. Momentul liturgic a luat sfîrșit cu agapa comună oferită personalului sanitar ce se ocupă de îngrijirea lor.

ALEGERI DE PROTOPOPI ÎN CADRUL EPARHIEI

După cum se știe, dictatura totalitaristă ceaușistă a afectat toate straturile societății românești, aducînd nenumărate prejudicii tuturor formelor și domeniilor de activitate, inclusiv vieții religioase din patria noastră. Deși Biserica noastră dreptmăritoare avea Statutul ei de organizare și funcționare, dictatura ateistă și-a arogat cu nonșalanță și dreptul de a interveni în viața ei proprie. Acum, restituirea adevăratei democrații face posibilă și aplicarea integrală a străvechilor canoane ce stau la baza organizării Bisericii noastre dreptmăritoare.

Astfel, în conformitate cu dispozițiile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în cursul lunii februarie 1990, la sediile celor șapte protopopiate din cuprinsul eparhiei s-au desfășurat alegerile de protopopi, în care preoții și cîntăreții bisericești și-au exprimat opțiunea prin vot secret. Scrutinul a decis pe următorii protopopi, întrunind majoritatea sufragiilor : P.On. Părinte Cornel Pleșu — la Timișoara ; P. On. Părinte Ioan Țigriș — la Lugoj ; P.On. Părinte dr. Vasile Petrica — la Reșița ; P.On. Părinte Ioan Nicola — la Caransebeș ; P.On. Părinte Doru Miloștean — la Făget ; P.On. Părinte Iosif Berbentea — la Oravița și P. On. Părinte Ioan Prisăcean — la Deta.

ÎN SLUJBA OAMENILOR

Consecvență principiilor ei din totdeauna de ajutorare a oamenilor aflați în suferință și lipsuri, precum și operei de caritate publică desfășurată timp de două milenii, Biserica Ortodoxă Română, încă din ziua victoriei Revoluției a inițiat o largă acțiune în acest domeniu, fără nici o discriminare între membrii societății românești aflați în ardentă nevoie.

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, componentă a întregii Biserici Ortodoxe Române, și-a făcut simțită prezența în această vastă operă samariteană prin darurile oferite în preajma sărbătoririi Crăciunului, continuând această lucrare fără întrerupere.

În afara eforturilor proprii, prin intermediul eparhiei a fost distribuită o mare cantitate de ajutoare (de ordinul zecilor de tone) constând în alimente, medicamente, îmbrăcăminte, primite din partea unor organizații caritative, a unor instituții și persoane particulare din străinătate. Dintre numeroșii donatori amintim : primăria orașului Lenti din Ungaria, Crucea Roșie din Erfurt. — R.D. Germană, Crucea Roșie din Ulm — R.F. Germania, Organizația „Solidarité Roumanie“ din Paris, Vicariatul ortodox român din Virșeț — Iugoslavia, parohia evanghelică din Fiserhude — R.F. Germania, prin familia Nowak, parohia ortodoxă română din Aachen — R. F. Germania, grupul norvegian prin domnul Adrian Marcu din Oslo, Maurizio Borgo din partea cetățenilor din Vincenza — Italia, P.D. Amfilohie, episcop din Virșeț, preotul Viorel Sasu de la parohia ortodoxă română din New-York și alții.

Prin centrul eparhial, toate aceste ajutoare au fost dirijate imediat acolo unde se simțea cea mai mare trebuință și anume : Spitalul județean, Spitalul de copii, Spitalul „V. Babeș“ și Spitalul militar din Timișoara ; spitalele de psihiatrie din Jebel, Gătaia și Ceacova, căminele de bătrâni din Timișoara, Găvojdia și Sacu, orfelinatele de copii din Timișoara, Lugoj și Zăguzeni etc. Multe ajutoare au fost acordate celor avizați prin parohiile ortodoxe din Timișoara, iar în zonele rurale prin intermediul protopopiatelor Deta, Făget, Lugoj, Timișoara, Caransebeș, Reșița, Oravița, numărul familiilor care au primit sprijin ridicându-se la peste 10.000.

Nu au fost uitați mai ales răniții din timpul Revoluției, internați la Spitalul județean, vizitați personal de Î.P.S. Mitropolit Nicolae, de preoții și monahii de la Centrul eparhial și de parohii care le-au adus daruri.

Tot prin intermediul conducerii eparhiei au fost trimiși patru și respectiv 15 copii din familii sărace, spre a efectua o vacanță timp de o lună în Austria.

CARITATE CREȘTINĂ LA CIACOVA

Adevărata libertate religioasă obținută cu prețul atitor jertfe, în timpul Revoluției românești care a scuturat tenebrele dictaturii totalitariste și ateiste, și-a făcut simțită prezența și la Ciacova. Pentru prima oară, după atîția ani de interdicție, căminul de bătrâni din această localitate

a devenit accesibil și preoților, respectiv serviciilor religioase publice și particulare solicitate de acești oameni handicapați de vîrsta lor înaintată, de neputințe fizice și spirituale.

Începînd cu ziua libertății, preotul Tiberiu Nicoli, parohul local din Ciacova, asistat de membri ai consiliului și comitetului parohial, efectuează deplasări frecvente la acest azil, pentru oficierea sfintei liturghii și a ierurgiilor bisericești, pentru ajutorarea materială a celor internați, fiind primit cu lacrimi de bucurie de toți cei prezenți, cărora li se oferă deopotrivă și cărțile de rugăciune și edificare spirituală solicitate. Și tot prin grija preotului, numeroase epitimii date credincioșilor din Ciacova au ca obiect săvîrșirea actelor de caritate față de acești oameni ce trăiesc la periferia vieții.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 23 decembrie 1989 s-a strămutat la cele veșnice preotul pensionar *Petru Iacobescu* din Timișoara, în vîrstă de 80 ani.

S-a născut la 3 septembrie 1909 într-o familie de muncitori din orașul Chișinău, unde a urmat consecutiv cursurile învățămîntului elementar, pe cele ale Seminarului teologic și ale Școlii de arte. Și-a continuat pregătirea la Facultatea de Teologie din Cernăuți, devenind licențiat.

În anul 1932 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Dăncăuți, pe care a păstorit-o timp de mai mulți ani, ulterior împlinind alte încredințări în cadrul Patriarhiei Române.

În anul 1944 s-a transferat în Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, pentru început ca preot la Bucovăț, unde, grație jertfelniciei sale au fost salvate de la distrugere obiectele liturgice ale bisericii parohiale asediată de trupele naziste aflate în retragere. În anii următori a împlinit și alte încredințări, dedicîndu-se apoi muzicii și picturii bisericești, după ce absolvise cursurile respective din cadrul Patriarhiei Române. A pictat, împreună cu soția sa, un număr de 17 lăcașuri de închinare din județele Timiș, Hunedoara și Bihor, precum și numeroase icoane portabile, donate unor parohii și mănăstiri. Pentru activitatea sa merituosă în ogorul Domnului, conducerea bisericească eparhială l-a distins cu rangul de iconom stavrofor.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 25 decembrie 1989, în prezența membrilor familiei, a celor ce l-au cunoscut și stimat, fiind oficiată de P.On. Părinte Constantin Micu, care a rostit și cuvîntarea funebruă, evidențiind activitatea defunctului. În dangătul clopotelor, sicriul cu trupul său neînsuflit a fost apoi înhumat în cîmîtirul din Calea Lipovei, spre veșnică odihnă.

După o scurtă suferință, în ziua de 26 decembrie 1989 s-a strămutat la Domnul, preotul pensionar *dr. Gheorghe Lupșa*, în vîrstă de 79 ani, cu domiciliul în Timișoara.

A văzut lumina zilei la 24 septembrie 1910, într-o familie de agricultori din comuna Diéci, jud. Arad, unde a urmat și cursurile învățămîntului elementar. Și-a continuat pregătirea generală la liceul „Avram Iancu”, din Brad, iar pe cea de specialitate la Academia teologică din Oradea și respectiv la cea „Andreiană” din Sibiu al cărei licențiat a devenit în anul 1946. În paralel a urmat și cursurile Facultății de Drept din Cluj, studii pe care le-a aprofundat devenind doctor în drept în anul 1946.

În anul 1937 a intrat în ogorul Domnului, fiind hirotonit preot pe seama parohiei Păuliș din Episcopia Aradului, pe care a păstorit-o pînă în anul 1952, cînd s-a transferat la parohia Timișoara V-Mehala, de unde s-a pensionat în toamna anului 1975, după aproape patru decenii de slujire preotească, desfășurată cu vrednicie și fidelitate față de Biserica noastră dreptmăritoare.

În ziua de 28 decembrie 1989 a avut loc serviciul religios al înmormîntării, oficiat de un sobor de trei preoți în frunte cu P.On. Părinte Constantin Micu, care a rostit și cuvîntarea funebră, în prezența membrilor familiei și a unei numeroase asistențe. După oficierea prohodului, rămășițele sle pămîntești au fost depuse la locul de veșnică odihnă din cimitirul din Calea Lipovei.

În ziua de 12 februarie 1990 a încetat din viață preotul pensionar *Cornel Cernescu*, în vîrstă de 76 ani.

Născut la 12 iulie 1914 într-o familie de intelectuali din Bocșa, jud. Caraș-Severin, și-a efectuat pregătirea generală în localitatea natală și la liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj. A urmat apoi timp de doi ani cursurile Facultății de istorie-filologie din Cluj-Napoca, pe care le-a abandonat din pricina greutăților materiale, înscriindu-se apoi la Academia teologică din Blaj, pe care a absolvit-o în 1940. Doi ani mai tîrziu a fost hirotonit diacon. Deși a funcționat în cadrul altor întreprinderi din zona localității natale, nu și-a uitat niciodată chemarea, slujind săptămînal ca diacon și contribuind în permanență la consolidarea spirituală a unității Bisericii noastre dreptmăritoare. Din toate aceste motive după pensionare, în anul 1970 a fost hirotonit preot, slujind cu deosebită sirguință timp de două decenii la numeroase parohii din cuprinsul protopopiatului Reșița, în calitate de suplinitor. A fost iubit și prețuit de preoți și credincioși, pentru inteligența și cultura sa vastă.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 15 februarie 1990, în biserică parohială din Bocșa I, oficiată de un sobor de opt preoți, în frunte cu P.On. Părinte dr. Vasile Petrica, protopopul Reșiței, care, în cadrul necrologului, a transmis familiei și credincioșilor sincere condoleanțe din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Întîistătătorul eparhiei. Cortegiul funebru a condus apoi sicriul cu osemintele sale la locul de veci din cimitirul parohial, întru așteptarea învierii celei de obște.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

ITINERAR PASTORAL

Conform tradiției îndătinată, în prima zi a Anului Nou — 1990 — Prea Sfințitul Episcop Timotei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat sfânta liturghie în catedrala episcopală din Arad. La pricază, Prea Sfinția Sa a rostit un cuvânt ocazional despre înnoirea omului și angajarea tineretului în noul curs al vieții, urmat de prezentarea succintă a pastoralei Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române consacrate evenimentelor Revoluției românești din decembrie 1989 și implicațiilor acesteia în viața bisericească.

În ziua de 6 ianuarie 1990, de praznicul Bobotezei, Chiriarhul locului a oficiat sfânta liturghie arhierască, precum și slujba sfințirii apei celei mari în catedrala episcopală. P.S. Sa a tilcuit însemnătatea praznicului scoțind în evidență relația dintre Sfânta Taină a Botezului și cea a Pocăinței.

În duminica din 7 ianuarie a. c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la săvârșirea sfintei liturghii în biserica parohiei *Arad-centru*. La sfârșitul slujbei, în prezența unui mare număr de credincioși, P.S. Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvârșit prima slujbă a parastasului pentru eroii și martirii neamului, căzuți în zilele revoluției, pentru libertatea și demnitatea poporului român.

Vineri 12 ianuarie 1990 — zi de doliu național — Întâistătătorul eparhiei, în prezența unor familii îndoliate și a unui mare număr de credincioși, a oficiat în catedrala episcopală, slujba parastasului pentru eroii și martirii neamului, cărora a fost consacrată această zi. La ceremonia religioasă au fost de față și membrii Consiliului local al Frontului Salvării Naționale, în frunte cu dl. președinte Valentin Voicilă. Cu acest prilej, Prea Sfinția Sa a ținut un cuvânt adecvat momentului respectiv, urmat de o altă alocuțiune pe aceeași temă, rostită de dl. Valentin Voicilă.

În duminica din 14 ianuarie, Chiriarhul a asistat la slujba sfintei liturghii în biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din parohia *Șiria*. Cu acest prilej, P.S. Sa a asistat la oficierea parastasului pentru eroii Revoluției. S-a săvârșit apoi un alt parastas comemorativ, închinat pomenirii celor doi mari clasici ai culturii și literaturii române — poetul Mihai Eminescu și scriitorul Ioan Slavici, de la a căror naștere se împlinesc 140 ani. La sfârșitul slujbei, P.S. Episcop Timotei a rostit un panegiric. În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfinția Sa a participat

la simpozionul dedicat poetului Mihai Eminescu la muzeul din localitate. Iar seara asistat la slujba vecerniei oficiată în biserica cu hramul „Sfinții apostoli Petru și Pavel”, rostind un cuvînt de învățătură.

În ziua de 22 ianuarie, la invitația Filarmonicii de Stat Arad, P.S. Episcop Timotei a deschis concertul dedicat eroilor Revoluției românești printr-o ceremonie religioasă, făcînd totodată o evocare a momentelor eroice trăite în ultimele zile ale evenimentelor din decembrie 1989.

În ziua de 31 ianuarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat sfînta liturghie în catedrala episcopală, hirotesind întru arhimandrit pe P. Cuv. Părinte dr. Ioan Mihălțan, profesor la Institutul teologic universitar Sibiu, ales de curînd arhiereu vicar al Episcopiei Oradiei. Cu acel prilej, P.S. Sa a rostit un cuvînt adecvat momentului.

La praznicul Întîmpinării Domnului, Chiriarhul a săvîrșit sfînta liturghie arhierească în catedrala episcopală, în cadrul căreia a avut loc hirotonirea întru preot, pe seama parohiei Lunca Cernei, a diaconului Gheorghe Rablou. La sfîrșitul Sfînteii liturghii, în prezența unui mare număr de credincioși și a unor membri ai Consiliului local ai Frontului Salvării Naționale, P.S. Sa a oficiat slujba parastasului pentru eroii și martirii neamului la împlinirea a 40 zile de la jertfa martirilor Revoluției. În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfinția Sa s-a deplasat în piața municipiului Deva, unde în prezența conducerii C.F.S.N. din județul Hunedoara și a unui impresionant număr de credincioși, a săvîrșit slujba parastasului pentru tinerii căzuți pentru libertatea și dreptatea poporului român. Cu această ocazie, P.S. Sa a rostit un cuvînt în cîntea evenimentului, completînd evocarea făcută în același sens de către protopopul locului P.C. Părinte Alexandru Hotăran.

După un popas efectuat la protopopiatele Deva și Brad, în scopul rezolvării unor probleme curente, în ziua de 3 februarie 1990, Întîistătorul eparhiei a asistat la slujba vecerniei, în catedrala episcopală din Oradea, în cadrul căreia a avut loc ipopsifierea Prea Cuviosului Arhimandrit Ioan Mihălțan. La sfîrșitul slujbei, P.S. Episcop Timotei a participat la întîlnirea ce a avut loc cu ierarhii prezenți, membri ai Sfîntului Sinod.

În duminica din 4 februarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit sfînta liturghie în cadrul soborului alcătuit pentru hirotonirea întru arhiereu a ipopsifiului Ioan Mihălțan, numit arhiereu vicar al Episcopiei Oradiei.

În duminica din 18 februarie 1990, Prea Sfinția Sa a oficiat sfînta liturghie în catedrala episcopală din Arad, împărtășind taina hirotoniei în trepta de diacon tînarului licențiat în Teologie Ioan Bălășoiu.

Duminică 25 februarie, Chiriarhul împreună cu soborul de ierarhi prezenți, a oficiat sfînta liturghie arhierească în catedrala episcopală din Alba-Iulia, cu prilejul hirotonirii întru arhiereu și instalării ca arhiereu vicar, a P.S. Părinte Andreicuț Mureșanul. Cu acest prilej, Prea Sfinția a rostit un cuvînt ocazional.

NOI SLUJITORI AI SFINTELOR ALTARE

Spre a asigura credincioșilor din parohiile vacante asistența religioasă necesară, Prea Sfințitul Episcop Timotei, a hirotonit în ultima vreme pe următorii trei absolvenți ai școlilor noastre teologice :

— *Sever Mocan*, licențiat în Teologie, hirotonit diacon în prima zi a Praznicului Nașterii Domnului, iar preot în 26 decembrie 1989, pe seama parohiei Râspig din protopopiatul Ineu.

— *Cornel Clepea*, licențiat în Teologie, hirotonit întru diacon în 26 decembrie 1989, pe seama catedralei episcopale.

— *Gheorghe Rablou*, hirotonit diacon și apoi preot, în 30 ianuarie și respectiv 2 februarie 1990, pe seama parohiei Lunca Cernei din protopopiatul Deva.

După ce au efectuat o perioadă de practică administrativă și liturgică la Centrul eparhial și respectiv catedrala episcopală, P.S. Episcop Timotei le-a dat sfaturi și îndemnuri duhovnicești privind viitoarea lor activitate în ogrul Domnului, întărindu-i în credința noastră strămoșească.

DECESE

După o îndelungată suferință, în ziua de 4 decembrie 1989, la mănăstirea Prislop jud. Hunedoara, a încetat din viață preotul și duhovnicul atitor generații de monahi și credincioși, ieromonahul **Arsenie Boca**.

S-a născut la 29 septembrie 1910 în localitatea Vața de Sus, jud. Hunedoara. A urmat școala primară în satul natal, apoi studiile medii, după care s-a înscris și a absolvit cursurile Academiei teologice din Sibiu, precum și cele ale Academiei de Arte din București.

A fost închinoviat în iunie 1939, la mănăstirea Simbăta de Sus, jud. Făgăraș și călugărit în luna aprilie 1940.

La 25 noiembrie 1948, adormitul în Domnul a fost adus la mănăstirea Prislop, ca preot duhovnic și pictor bisericesc.

Alături de bogata sa activitate misionară și pastorală, ieromonahul Arsenie s-a distins și ca pictor bisericesc de icoane și biserici, între care biserica Drăgănescu din com. Mihăilești.

Slujba prohodului adormitului în Domnul a fost oficiată în ziua de 6 decembrie 1989 de un numeros sobor de preoți și ieromonahi, cu respectul cuvenit pentru rânduielele călugărești. Necrologul a fost rostit de preotul Savian Bunesu de la Parohia Mihăilești, iar P. Cuv. Ierom. Daniel Nacu Stoenescu, preot slujitor la mănăstirea Prislop, a evocat, de asemenea, meritele defunctului.

În încheiere, un mișcător cuvânt de mângiere pentru obștea Sfintei mănăstiri și a credincioșilor prezenți a rostit P.C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopoul Petroșaniului, delegat al Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Purtat de preoții slujitori, sicriul cu rămășițele pămîntești ale părintelui Arsenie a fost apoi așezat în cimitirul Sfintei mănăstiri Prislop, unde, în dangătul duios al clopotelor, a fost înhumat întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice.

În seara zilei de 11 ianuarie 1990, după o grea suferință, a trecut la cele veșnice preotul pensionar iconom stavrofor **Nicodim Rădulescu**, fost paroh la parohia Lupeni I.

Născut la 2 august 1914, în comuna Negreni, pe malul Prutului în familia protopopului Petre Rădulescu, adormitul în Domnul a urmat școala primară în satul natal, iar apoi Seminarul teologic din Cernăuți, după absolvirea căruia și-a continuat pregătirea la Facultatea de Teologie din același vechi centru de cultură românească.

În anul 1937 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Tărăsuț. Transferîndu-se pe meleagurile Eparhiei Aradului, vrednicul preot Nicodim Rădulescu a păstorit apoi succesiv parohiile Homorod și Căstău din protopopiatul Orăștie, iar din anul 1982, parohia Lupeni I, unde a slujit pînă în anul 1989 cînd s-a pensionat. Pentru bogata sa activitate pastoraală, misionară și gospodărească, desfășurată în parohiile menționate, conducerea eparhială l-a distins cu rangul de iconom stavrofor.

În ziua de 13 ianuarie a.c. a avut loc slujba înmormîntării adormitului în Domnul, oficiată de un sobor din șapte preoți. Necrologul a fost rostit de P.C. Părinte Octavian Pătrașcu protopopul Petroșanilor, preotul Gligor Urecheat, preotul actual, în cuvîntul său, a evocat aspecte din viața și activitatea celui dispărut.

Însoțit de preoți și un mare număr de credincioși, trupul neînsuflețit al părintelui Nicodim Rădulescu a fost purtat în jurul bisericii și așezat apoi în cripta familială din cimitirul parohial, spre veșnica odihnă și întru nădejdea învierii celei de obște.

Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei, Craiova, 1987, 391 pp.

S-a spus că și atunci când vorbește de lucruri cunoscute și recunoscute, trebuie să ai o „bucurie a descoperirii”. Într-adevăr oricând și oricine poate constata că scrie s-au vorbește cu încredere și elan când are sentimentul că a găsit ceva nou, o nuanță inedită, o coardă care vibrează mai proaspăt, mai frumos. P.C. Părinte prof. dr. Dumitru Stăniloae are plinar acest sentiment. Afirmatia ne-o confirmă și recenta lucrare tipărită prin străduința și cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei.

Un nou tratat de filosofie creștină, la nivelul culturii veacului nostru, elaborat de autor, nu are trebuință de aprecieri critice sau de elogi circumstanțiale. Nu ne putem însă stăpîni bucuria de a saluta apariția și intrarea în patrimoniul culturii ortodoxe a acestui studiu de erudiție teologică. Ne bucură și faptul că autorul, gînditor profund, cu mare întindere culturală, este zămislit în ambianțe de creație a neamului nostru și că, prin el, oferim lumii creștine o nouă operă cu perspective de perenitate.

O carte despre om. Dar, afirmă autorul, o carte exhaustivă despre om este un lucru imposibil. Despre om, am putea adăuga noi, se poate scrie oricît, educînd mereu ceva nou. Omul este o persoană, iar persoana tinde la desăvîrșire, ca ființă care se autocrează. El vede însă — scrie părintele Stăniloae — că autocrearea sa e dependentă de un Creator superior, care i-a dat această existență și cu care trebuie să rămîină în legătură. Omul are în sine o sete de infinit și chiar prin aceasta este mărginit, dar în comunicare cu nemărginitul, în sensurile cele mai înalte, simte că e capabil de această comunicare. Omul voiește să le cuprîindă pe toate în conștiința sa, pentru că prin toate poate ajunge mai ușor la Creatorul tuturor. Păr. prof. Stă-

niloae privește omul ca persoană capabilă să intre în relații cu Persoana absolută. P.C. Sa nu s-a oprit la opera fundamentală „Teologia dogmatică ortodoxă”, ci continuă întinderea și adîncirea filosofiei creștine, publicînd alte lucrări. La cugetările făuritorilor de filozofie creștină, P.C. Sa aduce vigoarea și rigoarea științifică a veacului nostru.

N-am să încerc a demonstra completitudinea cu care P.C. Sa rezolvă problemele dificile ale Teologiei. Acestea o pot face cititorii care-și iau osteneala să lectureze cartea în întregime.

„Introducerea”, elaborată de autor, ne prezintă succint conținutul prețiosului volum: „În cartea lui Iisus Hristos sau restaurarea oumului”, am urmărit în primul rînd să prezentăm efectul întrupării Fiului lui Dumnezeu, pentru eliberarea omului și împlinirea lui prin larga utilizare a tuturor puterilor lui. În cartea de față stăruim asupra faptului că Iisus Hristos fiind Fiul lui Dumnezeu făcut om, a unificat în Sine toată creația cu Dumnezeu, desăvîrșind și eternizînd această operă a Sa Numai unirea umanului cu Dumnezeu în persoana lui Hristos dă sens deplin existenței umanului și-l scapă de lipsa de sens a unei existențe trecătoare, supusă morții. Vom pune deci în relief în această carte continuu, că Iisus Hristos ce se naște ca om, vine de dincolo de lumea temporală ca Fiul lui Dumnezeu Unul Născut și El adună pe oameni în Sine împreună cu lumea lor pentru viața veșnică”.

Omul e chipul nemuritor al lui Dumnezeu, restabilit și desăvîrșit în Hristos. Dumnezeu a dat omului, după interpretarea dascălilor Bisericii, nu numai existența, ci și capacitatea de cunoaștere, deoarece l-a făcut după chipul Său. El, omul, se putea menține în fericire, dar prin neascultare a căzut în starea cea după fire, suferind și stricăciunea spre neființă. Omul e nemuritor prin legătura cu Dumnezeu și a fost făcut astfel pentru nemurire prin această legătură, Păcatul l-a rupt de Dum-

nezeu și a urmat moartea. Păcatul l-a rupt de Dumnezeu și a urmat moartea. Dar omul nu poate „muri de tot”, pentru că nu poate ieși din legătura cu Logosul divin. Omul poate fi deci nemuritor, dacă din mândrie nu-și alege egoismul însingurării. Moartea noastră este învinsă de Hristos prin moartea Lui.

Moartea proiectează asupra omului o umbră tragică, deoarece e conștient de ea și în conștiința sa e sădită dorința de a nu muri. Dar neascultarea din rai, sensibilitatea lui a slăbit și actul uciderii unui om de către alt om nu l-a mai înspăimântat.

Sînt în aceste pagini reflecții de mare frumusețe literară și percutate morală. „Cain suferă toată viața de omuciderea lui. Cu timpul însă oamenii s-au obișnuit tot mai mult cu moartea lor și cu uciderea semenilor. Astăzi un om e în stare să ucidă milioane de oameni prin mijloace tehnice perfecționate, justificînd fapta lui cu pretexte „bune”.

Nemurirea omului este implicată în setea lui de experiență, de transcendență și convergența sau comuniune fără sfîrșit, înmișcarea nesfîrșită spre sine și în relațiile sale cu semenii. Omul își pune întrebarea: ce sînt, fiindcă el are mereu știință despre sine și își spune „eu”, exprimînd astfel realitatea cea mai pasionantă pentru sine. A doua realitate legată de eu este „tu”, iar „el” este cel ce a fost sau va fi. Iar rolul de tu și în depășirea proprie ne completăm cunoașterea. Omul pe toate le referă la sine, dar prin toate e legat de alte persoane și lucruri exterioare. El se mișcă și se schimbă mereu, dar totuși rămîne același, mereu indiferent și necuprins și unic în fiecare. O atare concluzie oferă autorului prilejul de a formula norme cu aplicabilitate în toate domeniile vieții sociale. Oamenii trebuie să trăiască în respect reciproc, în colaborare în plan material și spiritual, căci lumea este dată tuturor ca bun comun. Omul se întreabă mereu ce este, dar nu găsește un răspuns satisfăcător, fiindcă este mai mult decît tot ce se poate defini, însă devine conștient că este dependent de ceva care depășește cuprinderea sa, un infinit deosebit de sine, spre care tinde și care îi dă perspectiva nemuririi. Absolutul de care depinde toate este lumea supremă și în același timp în-tunericul sau misterul suprem.

Omul e dotat cu facultăți sufletești, prin care își manifestă setea de a se cunoaște pe sine și a înainta spre comuniunea cu

Absolutul personal (epectaza de care vorbește Sf. Grigorie al Nisei).

Frumoasă și interesantă este relația eu, tu și el, folosită în anumite sisteme filozofice. În acest raport se reflectă relația Persoanelor Sfintei Treimi, care a dat omului conștiința despre nevoia existenței fără sfîrșit. Ideea unei morți totale îi pare omului fără temeii.

Omul, ca persoană, are trebuință de alte persoane omenestii și prin ele de Dumnezeu ca Persoană. Fiecare simte solicitarea altora și nevoia de a solicita pe alții, ceea ce înseamnă că fiecare apreciază valoarea celorlalți și găsește pe Dumnezeu care este unit în chip total cu fiecare. E necesar a anume depășire a lumii, dar nu o totală depășire de ea, ca între. Moartea însăși nu înseamnă o despărțire totală, definitivă de ea, ci doar o transcendere a ei, pentru un alt plan de viață.

Omul aspiră spre absolut. El nu poate fi închis în prezent. De aceea nu crede nici despre moarte că ea va încheia existența lui. Tinzînd spre fericirea nemărginită, omul tinde spre Persoana absolută. Transcenderea omului către Dumnezeu se realizează prin sinea sa, prin semenii săi și prin natura exterioară. Dar la întîlnirea cu omul intervine și Dumnezeu ca Persoană, care se adresează direct omului. De fapt, omul a fost pus în dialog cu Dumnezeu de la facerea sa și a continuat prin Revelație. Dumnezeu l-a făcut pe om capabil să înțeleagă cuvîntul Său revelat. La deplinătatea dialogului cu Dumnezeu-Omul, prin întruparea Fiului, vorbind, El singur despre Sine, coborîndu-se la Om, folosește chiar moartea pentru a învinge moartea („Cu moartea pe moarte călcînd”...). Moartea lui Hristos, purtată în noi, este o transcendere a noastră spre absolutul personal, o eliberare de orice robie. Moartea, ca jertfă, ne ajută să ajungem, la starea de înviere, sfîrșitul transcendenței umane.

Tainele Bisericii sînt trepte ale transcendenței spre Dumnezeu, prin Hristos, în cursul vieții noastre pămîntestii.

Partea a doua tratează despre Sfînta Treime, plinătatea existenței și deci a iubirii. Dumnezeu împlinește setea de nemărginire a omului prin har.

Autorul abordează aspecte care n-au fost soluționate și nici nu vor fi pătrunse în actualul stadiu al existenței noastre, adică noi nu avem cuvinte pentru a exprima întreg misterul creației. Păr. Stăniloae stăruie asupra unor probleme dificile, adu-

cînd îndreptări la unele interpretări eronate. Sigur, răspuns s-a dat la toate posibilele întrebări, de-a lungul veacurilor, dar sînt răspunsurile satisfăcătoare? Autorul, pentru a se menține pe linia dreptei credințe, nu se abate de la sugerările Sfinților Părinți, dar le adîncește.

Teologi și filozofi au încercat să răspundă la multitudinea de probleme pe care le pune crearea lumii. Păr. Stăniloae analizînd aceste probleme conchide: „Categoriile gîndirii noastre nu pot reda decît în formă nedeplin înțeleasă taina relației lui Dumnezeu cu lumea și cu timpul, în gîndirea și în voia Sa înainte de existența lor reală, care însă e o relație liberă. Nu poate interveni în Dumnezeu ceva deosebit fără voia Lui. Aceasta ar fi o evoluție panteistă. Dar nici nu poate fi gîndită lumea de El prin însăși ființa Lui. Aceasta ar implica și ea o înțelegere panteistă a lui Dumnezeu, lipsindu-L de atotputernicie...”

Autorul abordează aspectele grave ale Hristologiei, cu competența pe care i-o cunoaștem din lucrările anterioare. Citit în contextul propriei opere, păr. Stăniloae ne apare ca un trubitor al științei care a mers spre întindere și aprofundare. Bogăția de idei, unele abordate și în lucrări anterioare, altele inedite, nu se poate reda în rezumate sau sublinieri sporadice. Am spicuit cîteva idei și formulări, fără greutate în alegere, fiindcă întregul volum se menține la același nivel de gîndire și exprimare filozofică. Autorul, credem, ar putea duce problematica abordată în zeci de volume, cu disponibilitățile intelectuale și afective de care dispune P.C. Sa. Păr. Stăniloae privește omul în urcarea sa (epectaza) spre cele înalte și a cuprinde toate cîte sînt, e posibil numai în unire cu Dumnezeu. Pentru această unire are și omul responsabilitatea sa.

Prof. dr. MARCU BĂNESCU

Pr. Dănuț Manu, *IMPORTANȚA SINOADELOR RĂSĂRITENE DIN SECOLUL AL XVII-LEA PENTRU UNITATEA ORTODOXIEI*, teză de doctorat, București, 1986, 172 pp.

Orice contribuție la adîncirea și mai buna cunoaștere a istoriei Bisericii Ortodoxe este importantă și folositoare, de-

oarece rezultatele pozitive ce se desprind din cercetare ne îmbogățesc cunoștințele cu noi elemente edificatoare și ne întăresc în convingerile noastre că Ortodoxia stă pe temelia adevărului.

O asemenea contribuție este și lucrarea preotului Dănuț Manu, care a luat în dezbatere acest interesant subiect.

Secolul XVII, asupra căruia se oprește autorul, are o importanță aparte în istoria Bisericii creștine în general. În acest secol au avut loc mari frămîntări și înclătări confesionale, timp în care Ortodoxia și-a lămurit poziția, față de luteranism și calvinism, dar și față de doctrina Bisericii Romano-Catolice, aflată atunci în dispută teologică cu protestantismul.

Folosind o bogată bibliografie istorică, împărțită în „Izvoare” și „Lucrări speciale și generale”, în limbile greacă, română, franceză, rusă, germană, engleză și spaniolă, lucrarea este întocmită pe baza unui plan bine încheiat, ceea ce i-a permis autorului tratarea în mod sistematic a temei ce și-a propus-o. În introducerea se acordă atenție importanței și actualității temei pentru Biserica Ortodoxă, iar tratarea cuprinde 11 capitole, dintre care trei sînt dotate cu cîte două subcapitole.

În capitolul I se arată situația politică din sud-estul Europei în secolul XVII, cu Imperiul otoman în stagnare și cel habsburgic în ascensiune, iar Țările Române într-o continuă luptă spre a-și menține și consolida pozițiile atît față de dominația otomană cît și în fața presiunilor repetate politice și militare ale imperiilor asupra Transilvaniei. Capitolul II pune în lumină intensificarea propagandei romano-catolice în Răsăritul Europei, pentru recuperarea pierderilor suferite în Apus prin apariția Bisericilor protestante. Se urmărește propaganda ordinului iezuit la Constantinople și activitatea uniatică a Bisericii Romano-Catolice în Orientul mijlociu și Europa răsăriteană. Capitolul III tratează despre propaganda calvină la Constantinople și în Răsăritul ortodox, despre publicarea mărturisirii de credință calvinizantă la Geneva, în 1629 și 1633, atribuită patriarhului Ciril Lucaris, precum și tulburarea provocată în Biserica Ortodoxă de această falsă mărturisire. Se dezbate problema paternității și atribuirii ei patriarhului Ciril Lucaris. Capitolul următor se ocupă de sinodul de la Constantinople

din 1630 și condamnarea mărturisirii de credință atribuită patriarhului Kiril Lucaris, iar capitolul V prezintă sinodul de la Kiev din 1640 convocat pentru oprirea propagandei romano-catolice în Ucraina. În continuare se descrie sinodul de la Constantinopole din 1642 și condamnarea mărturisirii de credință atribuită patriarhului Kiril Lucaris.

Capitolul VII se ocupă de sinodul de la Iași din 1642, cu subpunctele: Iașul ca centru religios pentru apărarea întregii Ortodoxii în secolul XVII și Importanța Mărturisirii de credință a lui Petru Movilă pentru întreaga Biserică Ortodoxă. Capitolul VIII ia în dezbateră sinodul de la Constantinopole din 1643 și receptarea Mărturisirii de credință a lui Petru Movilă de către Patriarhia Ecumenică și de celelalte patriarhii răsăritene.

Autorul se oprește, apoi, asupra Sinodului de la Ierusalim din 1672, subliniind importanța Mărturisirii „Pavăza Ortodoxiei”, pentru combaterea luteranismului și calvinismului. Capitolul X prezintă sinodul de la Constantinopole din 1691, în urma disputei dintre Dositei și Cariofil, în legătură cu termenul „transubstanțiat” pentru Sfânta Euharistie, cel dintâi susținând formula „prefacerea pîinii și vinului în Trupul și Sângele Domnului”, deoarece socotea aceasta ca o taină ce nu poate fi explicată printr-un termen (p. 143).

Ultimul capitol scoate în relief importanța celor șapte sinoade ortodoxe din secolul XVII pentru unitatea Ortodoxiei, valoarea Mărturisirii de credință a lui Petru Movilă, dezbătute la Iași în 1642, și a Mărturisirii de credință „Pavăza Ortodoxiei” de la Ierusalim, 1672, pentru întărirea credinței ortodoxe și păstrarea ei nealterată.

În amplul referat al regretatului preot profesor dr. Ioan Rămureanu, care servește lucrării drept prefață, sînt arătate pe larg ideile și evenimentele dezbătute în cuprinsul lucrării, subliniindu-se documentarea serioasă pe baza bogatei bibliografii în mai multe limbi, fapt care mărește valoarea ei.

Dincolo de celelalte detalii, remarcăm observațiile autorului referitor la cele două Mărturisiri de credință amintite mai sus: „Dacă Mărturisirea lui Petru Movilă a reușit să ofere credincioșilor

un scut puternic de apărare împotriva celor ce doreau divizarea ortodocșilor, într-o formă simplă, pe înțelesul tuturor „Pavăza Ortodoxiei” este importantă prin aceea că a accentuat învățătura ortodoxă în raport cu învățătura calvină” (p. 159).

Reținem, de asemenea, aprecierea justă din concluzii, că „Mărturisirile de credință ale lui Petru Movilă și Dositei au o mare valoare, recunoscută prin dese tipăriri și prin folosirea lor ca manuale școlare sau ca bază de discuții, dar pot fi oricînd supuse revizuirii unui sinod care să le investească cu autoritatea supremă. Ele nu sînt simple catehisme sau scrieri cu caracter particular, ci au o mare însemnătate istorică, dogmatică și simbolică, deși sînt scrise în spiritul timpului respectiv, care și-a pus într-un fel amprenta asupra lor. Au avut darul limpezirii și întăririi conștiinței ortodocșilor, care au fost atît de solicitați psihic și moral în acest zbuciumat secol al XVII-lea” (p. 162).

Temeinica lucrare, pe care am prezentat-o sumar, demonstrează, cu claritate și convingere, importanța Sinoadelor răsăritene din secolul XVII pentru unitatea Ortodoxiei. Ele au dezbătut și aprobat Mărturisirile de credință asupra unor „probleme noi care nu fuseseră discutate pînă atunci și care au reușit să rezolve probleme majore cu care era confruntată Biserica Ortodoxă. Tratarea învățăturii ortodoxe s-a făcut în dorința de a fi accesibilă tuturor, dar în mod indirect oferă credinciosului ortodox un îndreptar în ceea ce privește învățăturile protestante și catolice” (p. 162).

Clericii și credincioșii vor găsi în această lucrare cele mai bune informații istorice și dogmatice privind Biserica Ortodoxă din secolul XVII, veac de mari frămîntări și luări de poziții confesionale. Ea contribuie la îmbogățirea teologiei noastre, aducînd multe și interesante informații asupra raporturilor interconfesionale ale secolului XVII, cu problemele și cristalizările doctrinare, din care Ortodoxia a ieșit curată și biruitoare prin hotărîrile sinoadelor respective asupra celor două Mărturisiri de credință, valabile și mereu actuale în Biserica noastră dreptmăritoare.

Diacon prof. TEODOR V. DAMȘA

Artur Silvestri, *Roumanité et byzantinisme. La littérature à l'époque Brancovane*, în „Revue Roumaine”, București, 1988, nr. 9, pp. 29—48.

Studiul cunoscutului istoric și critic literar Artur Silvestri, apărut în prestigioasa publicație „Revue Roumaine”, sintetizează concis, într-o viziune nouă, complexitatea afirmărilor literare românești din epoca lui Constantin Brâncoveanu, cu profunzimea lor semnificație. La împlinirea a peste 275 ani de la sfârșitul dramatic al luminatului domnitor, studiul oferă un impresionant moment comemorativ. Cu sprijinul său, limba română se instaurează definitiv în Biserica ortodoxă română, singura instituție culturală a vremii, care prin dăruirea ierarhilor va fi cetatea limbii și a conștiinței naționale unitare.

Literatura și în general cultura în spirit brâncovenesc nu este o inițiativă eroică, generată de o ideologie, ci o evoluție treptată și unitară în cadrul politicii domnești. Este instituție cu organizare și program, o obsesie a fundațiilor de durată în care cărturarii trăiesc febra creației în spirit bizantin, aspirând la forme și valori naționale proprii, la nivel european, diferite de ale trecutului. Stilul e expresia unei culturi poliglote, capabilă de sinteze. Ca și predecesorii, cunosc literatura clasică greacă și latină, limbi orientale și occidentale, posedă vaste cunoștințe teologice pe care le pun total în serviciul Bisericii. Traduc și elaborează. Se consolidează conștiința unității naționale generale și unitatea culturală, iar afirmările culturale depășesc mult hotarele. Apare astfel o conștiință nouă, modernă, despre lume, un sentiment al diversității culturilor, determinate ecumenic, dar nu mai puțin modern, și o demnitate românească.

Constantin Brâncoveanu moștenește de la unchiul și înaintașul său în domnie o Țară Românească autonomă, cu stabilitate internă și externă, cu o cultură națională înfloritoare, cărora le-a dat dimensiuni fără precedent. Geniul său politic a asigurat, în cei 26 ani de domnie (1688—1714), liniștea și autonomia țării aflată între trei imperii rivale; el transformă Curtea domnească în Curte pricinară plină de strălucire, iar Bucureștii în important centru politic european.

Cantacuzin și el, urmărește constant reînnoirea Bizanțului între Carpați și Dunăre, din care realizează măreția unei epoci ce-i

poartă numele, cu un stil unitar, propriu în cultură, artă și arhitectură, cu un centru de iradiere. Inițiază formarea unei culturi naționale, a elitelor, continuatoarea moștenitorilor Bizanțului și a Romei, menită să o sincronizeze cu cultura europeană. La Curtea domnească și în jur sunt chemați sau primiți cărturari greci și români din Moldova, Transilvania și Banat; sirbi, germani, italieni, francezi, un mediu cosmopolit, loc de sinteze unde se întâlnesc Orientul și Occidentul, o Europă clasică și o Europă modernă. E intuiția unei vocații universale a culturii românești, neexprimată dar gândită, universalitatea înseamnă contactul cu valorile ei fundamentale, fără complexe de inferioritate. La mănăstirea Horezu, splendida ctitorie brâncovenească, urma, să se realizeze cea dintâi bibliotecă națională în care să se depună cite un exemplar, nu numai din cărțile tipărite în ținuturile românești. Tot Brâncoveanu dorea să se traducă în românește operele ortodoxe fundamentale și, semnificativ, să construiască o mănăstire unică, dincolo de formele bizantine.

Bizantinismul cu tradiții în clasicismul greco-roman, transformat în eiropenism, a înflorit peste tot, în cultură, în literatura vremii. Cu sprijinul generos al domnitorului, se regroupează în Țara Românească reprezentanți greci renumiți, în colaborarea cu ei Cantacuzino Stolnicul găsim argumente în favorul culturii românești. La școala superioară, de fapt universitate, înființată în preajma anului 1695, vor predă le greacă și latină științele și filozofia vremii, alături de teologia și doctrina ortodoxă, depășind prin importanță vestita școală de la Constantinopol. Frecventată de 200 tineri, școala ridică prestigiul cultural al țării, iar Brâncoveanului, el însuși om de cultură, îi duce în Europa faima de Mecena.

Elenismul e considerat, însă și ca intermediar pentru înlăturarea definitivă a slavonismului din Biserică și cultură, iar din rațiuni strategice, prin autoritatea Patriarhiei ecumenice, în contra-reforma ortodoxă, necesar ca instrument împotriva violenței ofensive prozelitiste exercitate de Habsburgi în Transilvania, vizind toate posibilitățile. Ajutorul larg acordat grecilor și ortodocșilor din sudul Dunării constituie solidarizarea în lupta pentru eliberarea de sub dominația turcilor.

Contactul cu Europa e relativ numeros. Stolnicul Cantacuzino studiază în Italia,

iar alți cărturari cunosc cultura Apusului în Polonia și acasă, din publicații din care traduc. Stolnicul e pe același plan spiritual umanist cu umanistii europeni, Brâncoveanu are reprezentanți la marile curți apusene, Cantemir e membru al Academiei din Berlin — mărturii ale apartenenței europene. Șaisprezece bănăteni (11 fiind din Caransebeș) studiază, între anii 1383—1552, la universitățile din Apus, Mihail Halictu ajunge la Londra unde se sfârșește în 1712. Tipograful Mihail Ștefan îndeplinește misiuni în Georgia și Iviria.

Între impresionanta efervescență literară și operele literare din perioada Matei Basarab — mitropolitul Dosoftei, scrise în spirit românesc, este o mare diferență ideologică, explicabilă prin originea, mentalitatea cărturarilor și mediul social din care se ridică. Literatura brâncovenească e aulică, bizanțică ca factură, encomiastică, a elitelor, ce are ca scop să se realizeze într-un cadru cultivat, cu o limbă de cultură. Limba folosită de Cantacuzino Stolnicul și chiar de mitropolitul Antim Ivireanul e „un dialect de cancelarie”, care se va reconstitui pe principiile limbii antice și, înlocuind carentele, să exprime plenar cultura cultivată. Enciclopediști — precum Stolnicul, Ivireanul, Cantemir și alți poligloți — doresc să umple un gol.

Istoriografia nu e simplă traducere în limba română, ci autohtonă și transpune în manieră proprie evenimentele. Prin Grigore Ureche și Miron Costin se realizează o literatură veritabilă, ce se ridică de la simpla relatare de fapte, la ordonarea ideilor, la o viziune critică, gândită, modern, cu conținut politic în operele Stolnicului, ale lui Cantemir și ale principalilor cronicari. În Țara Românească, Stolnicul elucidează problemele fundamentale din istoria noastră, le apără convingător. Semnificativ, confirmă descendența dacoromană, continuitatea în Nordul Dunării, extensiunea și unitatea poporului român, spusă prin tipar cu mult înainte. De fapt, nici un cronicar și nici predoslovile cărților publicate nu fac deosebire între românii din Estul și Vestul Carpaților, ci îi prezintă ca unitate organică în universal.

Modernismul se manifestă cuprinzător. Predicile mitropolitului Antim Ivireanul — operă de perfecționare morală și socială — se pot interpreta în sens modern, ca meditația unei conștiințe reprezentative în drama unei colectivități. Istoria ieroglifică a lui Cantemir are aspect românesc modern.

Barocul, predominant în literatură ca și în arhitectură și artă, nu e fenomen de import și de contact european, ci sinteză în manieră proprie. La Cantemir e de un bun gust, incomparabil în literatură rămânând însoțit în cadrul general european. Nu îndeajuns cunoscut, barocul necesită o reexaminare competentă, în funcție de caracteristicile pe care le prezintă în epocă.

Întregul literar românesc nu se rezumă numai la brâncovenism. Moldova dă opere de valoare inestimabilă. Cantemir, savant cu reputație europeană, apreciat de Leibniz, ar fi creat un curent cultural „cantemiresc”, dar domnia sa a durat numai opt luni. Afirmări literare independente, în elevat spirit românesc, apar în Transilvania și în Banat.

Cu toate constanțele aulice și bizaantine, literatura propriu zisă nu se depărtează de spiritul de continuitate, dominant la mitropolitul Dosoftei, la Miron Costin, Stolnicul Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, și treptat se afirmă ca valori clasice. Se ridică mulți cultivați din rîndurile micii boierimi rurale, care se exprimă în graiul lor. Nu sînt puțini cei ce răspund ideii brîncovenești de a „româniza” mizica, arhitectura și arta.

Cărturarii acestei epoci din jurul Curții domnești nu au cunoscut creațiile gerului popular. Dimitrie Cantemir face, însă, referiri la folclor, ca reacție a Ortodoxiei tolerante, care a știut să se adapteze și nu a bruscă un popor deplugar. În acest context, imaginea culturală a epocii se întregeste cu afirmările literare ale cărturarilor burghezi. Cu aceeași formație intelectuală, rescriu în spirit bizantin, după rodul popular, istorii compilate și scrier cu mare circulație europeană, cu gust de fabulă cu caracter religios, moral și laic. Larg răspindite, cu un efect considerabil asupra poporului au constituit lectura preferată de toate păturile sociale.

Constantin Brîncoveanu a prezicat și stimulat o mișcare culturală de amploare și strălucire fără precedent, imprimându-i personalitatea sa, o cultură cu întinse iradiieri în lumea Răsăritului și în Sudul Dunării.

Se traduc și se tipăresc cărți biseceste pentru toți românii, difuzate gratuit în vestul Carpaților, unde, necunoscînd hotare despărțitoare, au circulat permanent în număr foarte mare, iar legăturile frățestii de totdeauna iau conținut politic unitar tot mai pronunțat. Limba română se instăpînește definitiv în Biserică, cu con-

secințe benefice. Brâncoveanu pune baze trainice școlii literare, de arhitectură, de pictură bisericească și pentru pregătirea meșterilor tipografi. Deși continuă cu mult spor în secolul XVIII, epoca fanariotă nu o va putea înlocui.

Decisivă epoca brâncovenească a asigurat continuitatea și triumful culturii românești, a consolidat conștiința unității neamului ce va lua noi dimensiuni. Ea sfidează hotarele arbitrar, realizându-se total și definitiv în 1918. Jertfa creatorului acestei epoci adevărate că la temelia marilor înfăptuiri stă dăruirea totală.

Cu aceeași capacitate de sintetizare și într-o lumină nouă, Artur Silvestri publică în revista „Romanian Review” (București 1988, nr. 6, p. 23—36), studiul *Oigins, Organicity, Originality*, privind o altă epocă, hotărâtoare în mersul spre viitor : a generației de la 1848. Moștenitoare a unei bogate tradiții revoluționare, o întreagă pleiadă de cărturari concretizează prin scris și cuvânt aspirațiile întregului neam, luptă unitară pentru împliniri, pun bazele literaturii noastre moderne.

Fragmentele din vasta istorie a literaturii noastre prezintă nou și plenar valoarea și semnificația ideilor-forță, gândirea, desprinsă din faptele literar-culturale mobilizatoare, în interdependență cu organismul istoriei, cu finalitatea lor. Este aportul deosebit, oferit cititorilor străini, cunoașterea acestor valori și la îndreptățita lor integrare în istoria literaturii universale.

Prot. ION B. MUREȘIANU

Mihail Diaconescu, *Sacrificiul (Desăvîșirea unității noastre naționale)*, București, 1988, 707 pp.

Caracterizat ca istoric și prozator, autorul are prilejul să se aplece încă o dată asupra trecutului românilor din Transilvania, asupra eforturilor lor văzute și nevăzute pentru făurirea idealului de unitate națională. Spre a reliefa condițiile vitrege impuse de ocupația străină, care se voia veșnică, în contrast cu setea de libertate și spiritul lor de jertfă, Mihail Diaconescu alege anume prima jumătate a veacului nostru ; este un răstimp de confruntare a revendicărilor pe care diferitele etnii din cadrul fostului Imperiu austro-ungar le concretizaseră încă din anii deceniilor anterioare.

În scopul realizării cadrului specific de roman, autorul a preferat ținutul Bihorului cu puternica lui viață națională. Romulus Brad, feciorul baciului Onuț Brad și al nanei Floarea din Cărpinet, urma cursurile Facultății de Drept. Acolo, la Universitatea din Viena, fusese trimis de către direcția Băncii „Drăganul” din Beiuș, pentru elaborarea tezei de doctorat. Avocatul dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaș, directorul acestei instituții, avea un gând deosebit privitor la ținutul studios. În lupta de apărare a românilor împilați era nevoie nu numai de sprijin financiar ci și de o continuă, sistematică și jertfelnică asistență juridică.

În contrast cu aceste cerințe și așteptări colective etnoistorice, eroul se gindea mai degrabă la publicarea versurilor pe care le scrisese, timpul petrecut prin sălile tribunalelor socotindu-l pierdut fără vreun folos ; o neangajare față de oricare ideal, oricât de înalt ar fi fost el, îi suridea aproape exclusiv. Se hrănea din ce în ce mai mult cu satisfacțiile viitoare teze de doctorat, în care ineditele considerații de filozofia dreptului, descinse din Hegel, să facă impresie în paginile revistelor de specialitate.

Dar pături majore ale societății românești începuseră să se organizeze încă din veacul trecut în vederea autoconservării și autoapărării în cadrul statului străin în care se aflau înglobate silnice. Despre Partidul Național Român se vorbea demult în Ardeal, cu dragoste și încredere. Spre deosebire de George Pop de Băsești, de Vasile Goldiș și de alți conducători ai lui în cadrul legal constituțional, acest organism politic românesc avea și o aripă radicală de luptă : dr. I. Ciurdariu-Ciordaș, Partenie Cosma, dr. Aurel Lazăr, dr. Nicolae Bolcaș. Restul numelor îl știa precis poliția, prin intermediul rapoartelor confidentiale, al violărilor corespondenței, al interceptării convorbirilor telefonice pe care le practica.

Lupta antiromânească se mai servea și de ambițiile renegaților. Pentru a avansa, fețe care pînă atunci priveau fără sfială omul în frunte, se plecau în umilă docilitate ; ochi care, înainte, clipiseră rar și înțelept, se furișau acum prin colțuri ; pojarul ispitei măririlor prăvălea coloane de idealism și rupea prietenii sincere legate de o viață. Paginile lui Mihail Diaconescu exemplifică tristul adevăr amintit, cu despărțirea dintre cei doi foști profesori la Preparandia din Arad : controversatul arhimandrit Vasile Mangra și Roman Cioroga-

riu, viitorul episcop al Oradiei. Acestea trebuie să se fi întâmplat înainte de tratativele dintre Mangra și Tisza.

Înțelegerile oculte și întâlnirile lor întinziate la Budapesta s-au vădit curînd. Arhimandritul instalat în mărețul scaun al lui Saguna de la Sibiu a devenit o stafie părăsită. Înstrăinat de amicii din Partidul Național Român și de însuși confratele său de cin și de ideal de odinioară, Roman Ciorogariu, el se stînsese în frămîntările sufletești cele mai singuratiche și mai chinuitoare. A fost înmormîntat într-un cimitir la Budapesta.

Pentru a da prilej caracterelor să se manifeste mai conturat, poate pentru delimitarea nuanțelor naționale, autorul descrie cîteva întâlniri ale magnaților și, uneori, ale acestora cu renegații români. Una a fost cea de la Budapesta, din casa profesorului Siegescu, invitatul de frunte al amfizionului, primul ministru, contele Istvá Tisza. Cult, rafinat, metodic, el se dovedise obsedat de convingerea că „elita are datoria de a lua și de a păstra, pe orice cale, puterea politică...” (p. 60). Forța brută, de care în doctrina sa nu era oprit să se folosească, urma să fie aplicată împotriva tuturor, dar mai întîi împotriva valahilor. Îndîrjirea cu care se opuneau opresiunii grofilor, istoria lor cu milenare rădăcini în daci și în romani îi predestinau la aceasta în ochii celor sus puși ai zilei. Prietenii domnului conte împărțeau pe deplin vederile amintite. Unii dintre invitați își făcuseră studiile universitare la „De propaganda fide”; alții se simțeau confortabil în scaunele greco-uniare, ca episcopul Vasile Hossu de la Gherla.

Trimisul român la Budapesta, dr. Nicolae Bolcaș, a înțeles curînd realitățile. Nici o ispită nu l-a mai putut reține să se deplaseze la Viena, unde urma să ia legătura cu politicienii români și străini în jurul moștenitorului tronului imperial, arhiducele Franz Ferdinand — „Ambasadorii, prelații, miniștrii, bancherii, capetele încoronate, toți escrocii și samsarii politici care acționează ocult și făptaș, au făcut din Viena una din marile piețe ale puterii din lumea de azi. Aici își dau întâlnire Orientul misterios și Occidentul trușaf. Aici se evaluează, se vind și se cumpără sisteme de alianță, influențe, teritorii, guverne și țări... Se fac și se desfac destine pentru neamuri întregi. Aici, în orașul acesta îmbuibat, al posedanților și al posedatilor, al celor mai sordide tranzacții, se decide o parte însemnată din soarta lumii frumoase

și nebune în care trăim. Și tot aici, ipocrizia morală și egocentrismul înversunat sînt mai active și mai patetice decît oriunde” (p. 116).

Rivalitatea de atunci dintre Viena și Budapesta putea aduce servicii nebanuite politicienilor români. În acest scop au mijlocit întrevăderea arhiducelui Franz Ferdinand cu Thomas Masaryk. Profesorul din Praga intuise că o colaborare a tuturor națiunilor subjugate din imperiu garanta succesul luptei de eliberare, dar cu casa de Habsburg nu voia să aibă legături. Convingerea sa era motivată și de locul pe care i-l fixase în prezumția evoluției apropiate a evenimentelor, după autopsia morală și politică a imperiilor epocii. Din acest punct de vedere, Germania pășise clar pe calea autosuficienței singulare și orgolioase. La nașterea imperialismului prusac contribuise titanismul filosofic german. Înainte de tunurile firmei Krupp, Hegel și Nietzsche se întâlniseră cu muzica lui Wagner și cu geopolitica lui Friederich Ratzel, în fenomenul idealizării instinctului vital. Ca stat romano-catolic, Imperiul austro-ungar era expresia opresiunii, dar și a manipularii către cel de al doilea Reich prusificat. Aceeași carență a principiului moral prin supunerea altor popoare o prezenta și Rusia țaristă „cea mai vastă și mai rea puscărie din lume” (p. 155).

Moștenitorul tronului habsburgic socotea că pronia divină îi rezervase sarcina unei „renovatio Imperii Romanorum”. De aceea el urmărise întărirea legăturii cu nemaghiarii. Dincolo de nenorocirile ereditare de care sufereau alții descendenți din casa de Habsburg, arhiducele visa o Austrie cu baze federative. În această împrejurare, Aurel C. Popovici urma să devină cel dintîi prim-ministru al viitorului organism politic restructurat. Și episcopul Elie Miron Cristea al Caransebeșului credea într-o comunitate a neamurilor care să trăiască într-o frăție iubitoare; dar atunci se punea problema colaborării cu monarhia el cerea întotdeauna să se vorbească de condiții precise în care aceasta să se desfășoare.

În tovărășia lui Romulus Brad, dr. Nicolae Bolcaș cutreieră Viena în anumite ceasuri de răgaz și se abate din cînd în cînd pe la marile librării ale capitalei. Mai mult decît sexologia și psihiatria ultimelor titluri apărute, vizitatorul beiușan constată că la Viena alte instituții publice de moravuri dubioase atrag insistent preocupările oamenilor, deoarece aveau, de fapt aceeași patroni... (p. 200).

În alte rânduri cei doi tineri, cu rosturi diferite în capitala imperiului, trec și pe la capela românească. De altfel, parohul ei, dr. Virgil Ciobanu, era acela care păstra cheia apartamentului în care se întâlneau românii veniți la Viena în serviciul eliberării neamului lor.

De la una din slujbele pentru morți, oficiate în capelă, cei doi tineri ardeleni au înțeles, mai mult decât din ziare, un mare adevăr: o dată cu pogribania arhiducelui Franz Ferdinand, bucovenii și alte etnii din imperiu au înmormântat o mare iluzie politică.

În partea a doua a lucrării, intitulată „Tenebrele”, mobilizarea austro-ungară împotriva Serbiei a însemnat în fapt transformarea românilor, trimiși să lupte pe diferite fronturi străine, în carne de tun. Au simțit-o, în paginile cărții, locotenentul Ioan Ciurdariu-Ciordaș, locotenentul Nicolae Bolcaș, căpitanul Iuliu Maniu și alții alții. Ca să fie oprite dezertările românești de pe acele fronturi, au fost aduse trupe de honvezi. De grozăviile spînzurătorii și ale împușcării nu au scăpat nici miile de fruntași români neincorporați: învățători, preoți, avocați.

O altă consecință a situației încordate și confuze — poate neprevăzută de stăpîni — a fost accentuarea sentimentului național românesc. Expresia lui imediată și cotidiană era fuga de pe front și, pentru cine putea, fuga peste munți. De aceea, multe pagini redau privațiunile și nesiguranta de moment a unui emigrant la București. Ca Romulus Brad aleseseră această cale a inimii și a eliberării atîția ardeleni, între care și Octavian Goga. Pentru cel dintîi, izbăvirea pe aceste privațiuni a venit de la acceptarea lui ca furier în biroul maiorului Traian Moșoiu, ardelean și el.

În scopul ieșirii din starea de neutralitate pledau atunci multe voci ale patrioților din București. Nehotărîrea se pare că a durat, datorită regelui Carol I, care totuși a știut să se alinieze instinctului național românesc. Necesitatea excepțională a momentului politic a cerut să se întronizeze curînd regele Ferdinand, preocupat pînă atunci de probleme ale armatei și de satisfacțiile pe care i le oferea cultura. Știa bine limbile occidentale, dar și rusa, latina și greaca veche.

Necesitatea războiului, care chema pe românii din țară să elibereze pe frații lor ardeleni, a adus suferințele luptelor de la trecerea Carpaților răsăriteni, de pe valea Olului, din Dobrogea. Sublocotenentul Ro-

mulus Brad cade rănit în ele și este nevoit să stea într-un spital din București. Aici el vede toate manevrele și prada efectuată de cîmpitorii germani, de la alimente și petrol pînă la clopotele bisericilor. Nici bulgarii nu se lăsau mai prejos, furînd pînă și sicriul de argint cu moaștele Sfîntului Dimitrie din Basarabi.

Intrarea României în război a dezpovărat toate celelalte fronturi. De aceea și la Viena s-au delimitat două finalități politice: dispariția noastră de pe hartă — soluția fanaticului conte Tisza — sau rămînerea în sfera intereselor austriece, în concordanță cu unele proiecte dinastice. Lumina spre care aspirau în acei ani de cruzime toți oamenii va mai cere încă ne-numărate jertfe. Adunările românești de la Iași alternau cu cele ale basarabenilor de la Chișinău și cu cele ale lui Vasile Goldiș, la care aderaseră și socialiștii I. Fluieraș, Tiron Albani și Iosif Jumanca. Dar și reprimarea maghiară împotriva ardelenilor se întetea. Cei care fugeau la români erau arestați, dacă nu împușcați, iar satele lor strămutate.

Asemenea acțiuni, dictate în fond de slăbiciune și de lipsă de stabilitate, se dovediseră inutile. Căpitanul Popa înființează un comitet secret care să ușureze trecerea ostașilor ardeleni peste munți. Diplomația lui Iuliu Maniu și a generalului baron Ioan Boeriu, comandantul acestor regimente, a știut să dea alt rost evenimentelor. Gărzile românești înarmate, care se înmulțeau vîzînd cu ochii în toată Transilvania, aveau acum un for unic diriguitor. Jurămîntul militar se depunea pe tricolorul național, iar preoții satelor făceau slujbe de sfințire a steagurilor, după tradiția Bisericii strămoșești.

Sub comanda generalilor Mărdărescu, Moșoiu și Noeriu, armata română a intrat în Ardeal și a ajuns pînă la Budapesta, pentru a încheia acțiunea de dezarmare a adversarilor. Momentele supreme ale eliberării, așteptate de veacuri, au coincis atunci cu ceasurile de bucurie ale Iuliei, pe care creștinii ortodocși o mărturisesc prin sentimente de pace și prin făclii aprinse în mîini.

Fundamentală aspirație după pace, „ca bucurie calmă și stare de spirit, ca legătură sensibilă cu oamenii și cu firea întreagă” (p. 704), o constată acum și eroul principal al romanului. Pentru ca acesta să se perpetueze în întreaga lume ieșită din tranșee, el acceptă să depună mărturie. Mai înainte, o anume rigiditate pe care o afișa

flegmatic îl oprișe să o facă. Dar lumea a căpătat acum un sens nou, iar Romulus se integrase în ea.

Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, din orașul încoronării lui Mihai Viteazul și al morții martirice a lui Horea, consfințește pe veci înfrunțarea acestor idealuri realizate cu atâtea jertfe.

Ideea sacrificiului, ca suport al creației, prin care lumea devine mai bună iar răul este depășit, străbate întreaga operă. O aflăm încă de la începutul ei, atunci când se amintește descendența eroului din Horea. Ororile oligarhiei stăpânitoare îl impun și personajelor feminine ale acțiunii. În cursul lecturii se pare că destinul Laurei se va perde prin atâtea acțiuni și date politice, diplomatice, strategice, istorice. Autorul însuși mărturisește că a utilizat dosarele groase, cu însemnări și documente despre primul război mondial, pe care Romulus Brad le-a întocmit în restul vieții sale. În ciuda cantității și varietății lor, regretăm totuși lipsa oricăror elemente despre alte personalități, ca Nicolae Iorga și George Enescu. Dar talentul robust al lui Mihai Diaconescu reușește să stăpânească întregul, unificând diferitele lui planuri, ca într-o orchestră. De aici se ghicește că autorul ar fi putut, deopotrivă, să fie un bun istoric, un fin sociolog sau un remarcabil critic.

„Martirii Bisericii Ortodoxe erau, de fapt, martirii cauzei naționale românești” (p. 538) — se conchide la un moment dat. Sub acest raport, cititorul se întâlnește cu numeroase fețe bisericești implicate în acțiunile istorice care au realizat Unirea din 1918. Multe date amintite se referă la capela ortodoxă română din Viena. Pe lângă ea au trecut majoritatea personalităților noastre bisericești din nordul țării. Ne referim la dr. Virgil Ciobanu, la dr. Isidor Tarnavski, la dr. Vasile Gheorghiu și la alții. În culorile vii și cu simpatie este descris mai pe larg viitorul patriarh al României, dr. Miron Cristea. Posesor a două doctorate,

înzestrat cu demnitate austeră, el se dovedise și om de acțiune. A fost înregistrat în controalele poliției politice ca unul dintre „tinerii oțeliți”. În convorbirile cu arhiducele Fraz Ferdinand, ierarhul preciza că, pe lângă sfîntenia sacrificiului creștin, el crede și în sfîntenia speranței, fiind vorba de viitorul neamului său.

Frumusețea scrisului autorului decurge și din decantarea unor valori religioase și morale. În fața scrierului iubitei sale, Nicolae reușește să-și stăpânească durerea: „Numai omul n-a putut fi doborât” de ea. Din gura aceleiași bătrîne, el mai află și alte aspecte ale aceleiași filosofii: prin focul suferinței, lumea poate deveni mai dreaptă. Când disputatul arhimandrit Vasile Mangra se simțea singur și părăsit, el se gîndește la virtuțile salvatoare ale liniștii — „îsihia”. „Atunci pricepuse — precizează autorul — că nepătimirea, ca ideal de trăire spirituală, nu este o stare negativă, pentru simplul motiv că absența răului nu poate fi considerată cădere. Nepătimirea, ca o culme a celor mai înalte virtuți, echivala cu o purificare a trupului și a spiritului. Ea însemna, mai presus de orice, o continuă veghe a minții și asta, pentru simplul motiv că dreapta măsură nu este o însușire înăscută a firii umane.

Prin această lucrare, Mihail Diaconescu proiectează în perspectiva epopeică un întreg univers al înaintașilor noștri din cîteva generații. Fresca istorică realizată nu cade în clișee obișnuite, grație reflecțiilor proprii prin care sînt cercetate ideile dominante ale personajelor. Talentul său real, mînuit cu echilibru, cu evlavie și cu dreaptă cinstire a trecutului, conferă unui model moral posibilități de renaștere și în epoca noastră. Iar virtuțile autorului se cuvine a fi prețuite și pentru nobila sa strădanie de a conferi istoriei Bisericii noastre strămoșești o dimensiune epică, în legătură cu aspirațiile de independență și demnitate umană ale înaintașilor.

Pr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

POȘTA REDACȚIEI

MARTURIE A UNITĂȚII NOASTRE DE TOTDEAUNA

Nu mult timp în urmă, P.C. Părinte Constantin Dejan din Pitești ne-a trimis o scrisoare interesantă însoțită de un document prețios pe care socotim de folos să le redăm în întregime. Iată în primul rînd textul scrisorii :

„O fericită întîmplare m-a adus în fața unui document bănățean, de mai bine de o sută de ani, ilustrînd în chipul cel mai pregnant unitatea spirituală și deplină comuniune de idealuri și sentimente ce au făcut ca românii din toate ținuturile românești să se simtă că — peste toate silnicele hotare ce-i despărțeau — alcătuiesc o singură familie, trăind toți, ca pe ale lor proprii, toate momentele de afirmare ale „națiunii române” de pretutindeni, pe orice front ar fi fost acestea dobindite, militar sau cultural.

„Mesajul de felicitare al românilor din Arad, adresat cu prilejul decernării premiului celui mare de la Montpellier, din 1878, poetului nostru, pe atunci sosit cel mai mare, Vasile Alecsandri, a aparținut harnicului și eruditului fost profesor de la Academia teologică din Arad, preot Ilarion Felea, ajungînd, după înțetarea sa din viață, în mîinile nepoților săi. De la unul din aceștia, trăitor acum în Pitești, am obținut frumosul și înflăcăratul mesaj, cu mireasmă de hrisov, vibrînd de cea mai fierbinte mîndrie românească a românilor din Arad de la 1878.

Pentru că Aradul s-a găsit întotdeauna în sfera de spiritualitate a Banatului, m-am gîndit că acest document va putea fi valorificat și pus în circulație în paginile „Mitropoliei Banatului”, pentru cunoașterea și aducerea în actualitate a nobilelor sentimente ale românilor bănățeni de acum 112 ani, documentul constituind încă o dovadă că marea unire de la 1 decembrie 1918 nu făcea decît să consfințească o realitate de totdeauna zidită în conștiința românilor ardeleni și bănățeni și că unitatea morală a întregului nostru neam românesc a pregătît și impus, atunci cînd împrejurările istorice au îngăduit, cu atîta forță, și unitatea politică.

Ar merita acest lucru atît ei, arădenii, cît și „poetul triumfător, mîndria națiunii române”, care „a adus o nouă glorie viteazului neam românesc”, așa cum, atît de înaripat este cînstit de document poetul „Doinelor și Lăcrămioarelor”. (Este evidentă aluzia mesajului la gloria de care se acoperise, cu un an mai înainte, tînăra oștire română în memorabilele bătălii din 1877, pentru cucerirea independenței noastre naționale).“

Pînă aici scrisoarea distinsului nostru corespondent piteștean. În continuare transcriem textul însuși al documentului care poartă data de 8 iunie 1878 :

„Domnului Vasile Alecsandri în Mircești.

„Poete ai cîntat ! Române ai învinsu !

„Poete român ! Tu ai fost celu mai mare ! cîntărețiu în celu mai mare concertu ! Triumfătoriu ! Tu ai triumfatu de întreaga ginte latina precum ai triumfatu întotdeauna de inimele Poporului Român !

„Alecsandri ! Tu ai raportatu Națiunei tale o nouă victorie : victoria artei ! Învingătoriu ! Tu ai cantatu gloriosu glorioasa ginte latină și ai adusu o noua gloria la gloria viteazului tău neamu !

„Mare cantareție ! Tu ești poetul gintei latine. Alecsandri ! Tu ești mindria națiunei române !

Tu mergi mărețiu în capulu neamului tău și lumina verși în urma ta.

„Lumina ta luminează neamului românesc, care este menitu se meargă mărețiu totu înainte, precum zice cîntecul tău.

„Triumfulu tău este alu Românilor !

„O noua și mare isbanda a Românismului !

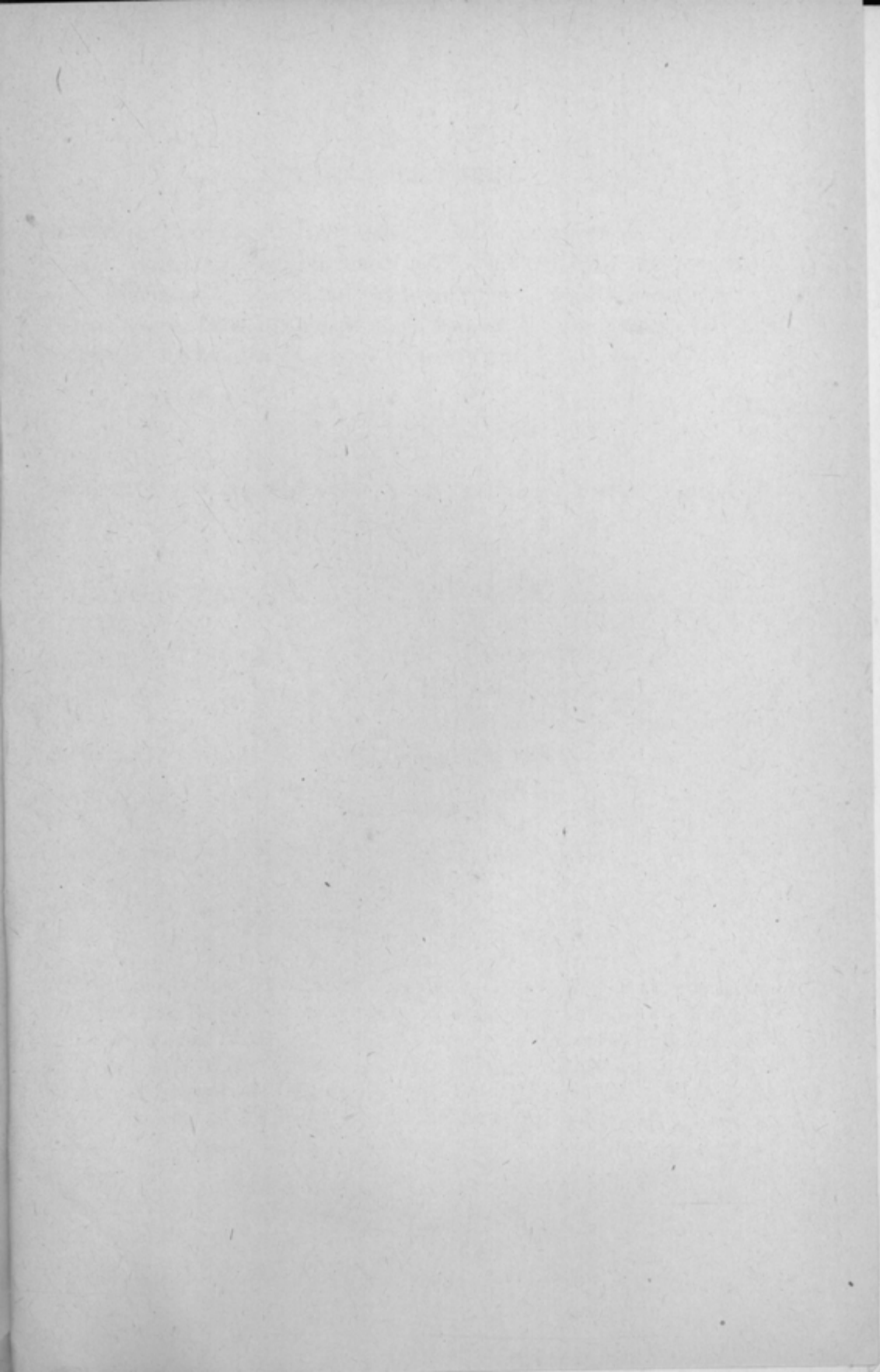
„Departa de tine inimile noastre palpita cu focu la ultimele acorde ale sublimi tale lire. Prin cantecelele tău una și mare este ginta latina, prin limba și lira ta, una și mandra este Nația româneasca și tu ești alu ei mare bard !

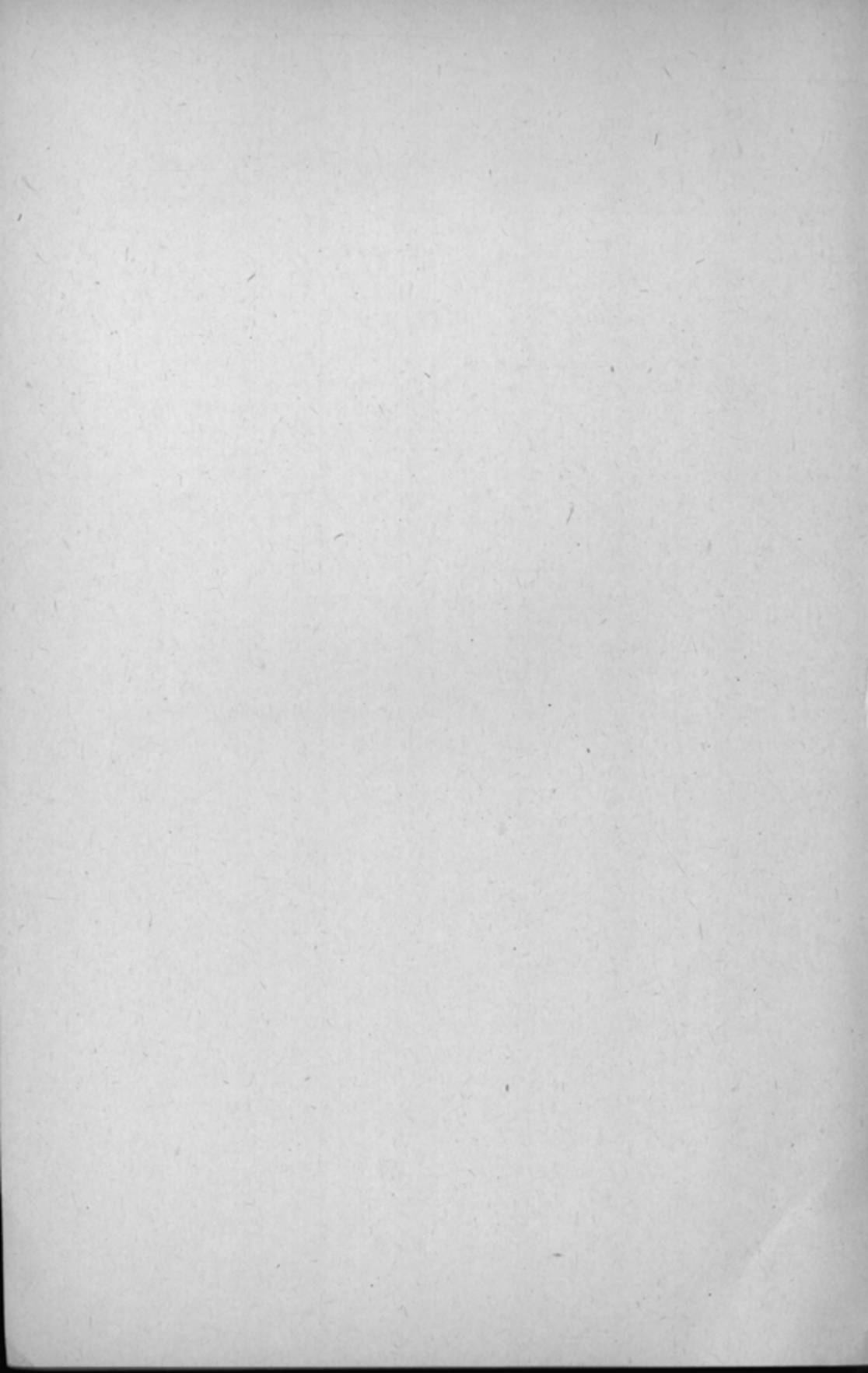
„Te felicităm poete alu ginte latine !

„Te salutăm cu entusiasmulu inimelor noastre, Alecsandri, mare bardu alu nostru !

Împreună cu tine mandra este și serbează astadi întreaga Românie. Strainu în cale i se închină . . .“

Srisoarea aceasta a românilor din Arad — trebuie să recunoaștem — este emoționantă. Dincolo de orice însă ea este o mărturie a conștiinței pe care românii de totdeauna au avut-o cu privire la unitatea lor națională. Mulțumim P.C. Părinte Constantin Dejan pentru că ne-a pus-o la dispoziție.

CRONICA BISERICEASCĂ

Hotăriri ale Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Unitatea în libertate : chemarea Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Patriarhia ecumenică în sărbătoare. Conferință bisericească internațională. Al VI-lea Congres internațional de studii sud-est europene. Seminar pentru dezarmare. Schimbarea denumirilor Curiei romane. — — — — 105

NOTE ȘI COMENTARII

Însemnări despre cel mai vechi manual de Drept bisericesc (preot dr. Ioan Dură). — — — — — 110

VIATA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Aleasă cinstire martirilor Revoluției românești. Hirotoniri. Botezul unor copii abandonati. Alegeri de protopopi în cadrul eparhiei. În slujba oamenilor. Caritate creștină la Ciacova. Trecuți la cele veșnice. — — 113

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului

Intinerar pastoral. Noi slujitori ai sfintelor altare. Decese. — — 119

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, 1987 (M. Bănescu) ; preot Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor răsăritene din secolul al XVIII-lea pentru unitatea Ortodoxiei*, București 1986 (T. V. Damșa) ; Artur Silvestri, *Romanité et bizantinisme. La littérature à l'époque Brancovane*, București, 1988 (I. B. Mureșianu). Mihail Diaconescu, *Sacrificiul (Desăvârșirea unității noastre naționale)*, București, 1988 (G. I. Drăgulin) — — — — — 123

POȘTA REDACȚIEI

Mărturie a unității noastre de totdeauna — — — — — 133

40,00